

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN
OKUMA PROFİLİ ÜZERİNE BİR İNCELEME:
YALOVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şeniz ASLAN**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR

HAZİRAN 2018

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN
OKUMA PROFİLİ ÜZERİNE BİR İNCELEME:
YALOVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şeniz ASLAN (167203013)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Bu tez 05/07/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. İsmail BARIŞ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Recep YILDIZ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA PROFİLİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME: YALOVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 139 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 20/06/2018 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezin benzerlik oranı %11'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı SOYADI : **Seniz ASLAN**
Öğrenci Numarası : **167203013**
Ana Bilim Dalı : **Sosyal Hizmet**
Programı :
Türü : () Proje ☒ Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Danışman
(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)
Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR

ÖN SÖZ

Çalışmada sosyal hizmetin bilgi temeli ile okuma eylemi ilişkilendirilmiştir. Kişisel ve mesleki gelişimle okuma eyleminin iç içe oluşu, sosyal hizmetin bilgi temeli bağlamında çalışmaya konu edilmiştir. Söz konusu çalışmamız, sosyal hizmetin disiplinlerarası ve multidisipliner yapısını konu alarak; alana katkı sunması, benzer çalışmalara ön ayak olması umuduyla gerçekleştirilmiştir.

Tez danışmanlığımı yapan değerli hocam Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR'e, çalışmaya yön veren tavsiyeleri ve yardımları için teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam süresince beni destekleyen, bilimin ve bilim insanının destekçisi olan TÜBİTAK'a da teşekkür ederim. Çalışma boyunca kafa karışıklıklarına ve tereddütlerime verdiği cevaplarla çözüm bulan araştırma görevlisi arkadaşım İbrahim YÜCEL'e ve ankete katılan, araştırmanın tamamlanmasını sağlayan katılımcı öğrencilere teşekkürü ayrıca borç bilirim. Bütün bunlara ek olarak; eşime anlayışı, sabrı ve desteği için sonsuz teşekkürler.

Şeniz ASLAN
20/06/2018

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR	vi
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1: KAVRAM OLARAK OKUMA, OKUMA KÜLTÜRÜ, OKUMA ALIŞKANLIĞI

1.1. Kavram Olarak Okuma.....	8
1.1.1. Okuma Eylemi	8
1.1.2. Okurun Fonksiyonu	11
1.1.3. Kitabın Önemi	13
1.2. Okuma Kültürü.....	14
1.2.1. Kültür Kavramı	14
1.2.2. Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre.....	16
1.2.3. Okuma Kültürü.....	18
1.3. Okuma Alışkanlığı ve Kazandırılması	20
1.3.1. Ailenin Etkisi.....	20
1.3.2. Eğitimin Etkisi.....	21

BÖLÜM 2: OKUMANIN SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ İŞLEVSELLİĞİ

2.1. Sosyal Hizmet ve Kültürel Göreceliği.....	24
2.2. Sosyal Hizmetin Üç Temeli ve Göreceliği	28
2.2.1. Sosyal Hizmetin Değer Temeli	28
2.2.2. Sosyal Hizmetin Beceri Temeli	30
2.2.3. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli.....	31
2.3. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli Olarak Okuma	33
2.3.1. Sosyal Hizmet Özelinde Sosyal Bilimlerde Alan İçi Okuma ve Engelleri....	34
2.3.1.1. Tercüme Eser Sorunu.....	35
2.3.1.2. Uygulama-Teori Uyuşmazlığı	36
2.3.1.3. Yerli Bilgi Eksikliği.....	37
2.3.2. Sosyal Hizmet Özelinde Sosyal Bilimlerde Alan Dışı Okuma.....	38
2.3.2.1. Bir Alt Başlık Olarak Yazınsal Nitelikte Okuma	43
2.3.2.2. Sosyal Hizmet ve Edebiyatın İlgili Olduğu Ortak Disiplinler: Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe.....	48
2.4. Sosyal Hizmetin Temel Kavramları ve Okuma İlişkisi.....	51
2.4.1. Sosyal Hizmet ve Empati.....	51
2.4.1.1. Empati ve Okuma İlişkisi	53
2.4.2. Sosyal Hizmet ve Bütüncül Düşünme	54
2.4.2.1. Bütüncül Düşünme ve Okuma İlişkisi	56

2.4.3. Sosyal Hizmet ve Yaratıcı Düşünme	57
2.4.3.1. Yaratıcı Düşünme ve Okuma İlişkisi	58
2.4.4. Sosyal Hizmet ve Eleştirel Düşünme	59
2.4.4.1. Eleştirel Düşünme ve Okuma İlişkisi	60
2.4.5. Sosyal Hizmet ve Farkındalık/ Öz Farkındalık	61
2.4.5.1. Farkındalık/ Öz Farkındalık ve Okuma İlişkisi	62
2.5. Sosyal Hizmette Okumanın İşlevselliği	63
2.5.1. Teoride İşlevselliği	63
2.5.1.1. Alan İçi Okumayla Akademik İrtibatın Sağlanması	63
2.5.1.2. Uygulamaya Destek Kuramsal Boyut	64
2.5.2. Uygulamada İşlevselliği	67
2.5.2.1. Dil Bilinci ve Kavramsal Çalışabilme	67
2.5.2.2. Anlam Katmanlılığı ve Mülakat	69
2.5.2.3. Kuvvetli Çok Yönlü Bakış ve Problem Çözme Becerisi	72
2.5.2.4. Dil Becerileri ve Etkili İletişim	74
2.5.2.5. Hayat Boyu Eğitim ve Mesleki Yeterlilik	76

BÖLÜM 3: YALOVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı	79
3.2. Araştırmanın Önemi	79
3.3. Araştırmanın Hipotezleri	79
3.4. Araştırma Yöntem ve Tekniği	80
3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	80
3.6. Bulgular	81
3.6.1. Katılımcıların Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular	81
3.6.2. Katılımcıların Alan İçi Okuma Alışkanlıklarına İlişkin Bulgular	82
3.6.3. Katılımcıların Alan Dışı Okuma Alışkanlıklarına İlişkin Bulgular	87
3.6.4. Ki-kare Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular	91
3.6.4.1. Cinsiyet ile Sosyal Hizmet Alanında Okuma Sıklığı İlişkisi	92
3.6.4.2. Cinsiyet ile Sosyal Hizmetin Faaliyet Alanlarına Yönelik Okuma İlişkisi	92
3.6.4.3. Cinsiyet ile Diğer Sosyal Bilimlerden Okuma İlişkisi	93
3.6.4.4. Cinsiyet ile Alan Dışı Okuma Türü İlişkisi	94
3.6.4.5. Cinsiyet ile Alan Dışı Okunan Süreli Yayın Türü İlişkisi	95
3.6.4.6. Öğrenim Yılı ile Alanın Temel Kitaplarını Okuma İlişkisi	95
3.6.4.7. Öğrenim Yılı ile Türkiye'deki Alt Kültürlerle İlgili Okuma İlişkisi	96
3.6.4.8. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Dili Arasındaki İlişki	97
3.6.4.9. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Toplumsal Sorunlarımıza Cevap Verebilmesi Arasındaki İlişki ...	97
3.6.4.10. Dezavantajlılarla İlgili EdebiTür Okuma ile Sosyal Konulu Kitap Okuma İlişkisi	98
3.6.4.11. Sosyal Hizmetin Müdahale Düzeyine İlişkin Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonuna İlişkin Okumaya Etkisi Arasındaki İlişki	99

3.6.4.12. Diğer Sosyal Bilimlerden Okumanın Sosyal Hizmetin	
Fonksiyonlarına Yönelik Okumalara Etkisi.....	100
3.6.4.13. Sosyal Konularla/Sorunlarla İlgili Kitap Okuma ile Okudukları	
Roman veya Öykülere Alternatif Sonlar Düşünme İlişkisi	100
3.6.4.14. Alan Dışı Okunan Türle Okunan Roman Türü Arasındaki İlişki	101
SONUÇ	103
ÖNERİLER.....	109
KAYNAKÇA.....	112
EKLER.....	118
ÖZGEÇMİŞ... ..	127

TABLÖLAR

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	81
Tablo 2. Katılımcıların Eğitim Kademesine Göre Dağılımı.....	81
Tablo 3. Katılımcıların Alan İçi Okuma Sıklıkları.....	82
Tablo 4. Katılımcıların Alan İçi Yayın Takibi.....	82
Tablo 5. Katılımcıların Sosyal Hizmet Teorisi Okumaları.....	83
Tablo 6. Katılımcıların Alan İçi Okumalarına Etki Eden Etmenler.....	83
Tablo 7. Katılımcıların Sosyal Hizmet Faaliyet Alanlarına Göre Okumaları.....	84
Tablo 8. Katılımcıların Diğer Sosyal Bilim Alanlarına Göre Okumaları.....	84
Tablo 9. Katılımcıların Sosyal Hizmet Uygulamasına Yönelik Okumaları.....	85
Tablo 10. Katılımcıların Sosyal Hizmet Alan İçi Okumaya Dair Görüşleri.....	86
Tablo 11. Katılımcıların Türkiye’deki Alt Kültürlerle İlgili Okumaları.....	86
Tablo 12. Katılımcıların Vaka Haberleri Okumaları.....	87
Tablo 13. Katılımcıların Alan Dışı Okuma Alışkanlıkları.....	87
Tablo 14. Katılımcıların Alan Dışı Okumalarına Engeller.....	88
Tablo 15. Katılımcıların Alan Dışı Süreli Yayın Okuma Alışkanlıkları.....	88
Tablo 16. Katılımcıların Alan Dışı Okuma Tercihleri.....	88
Tablo 17. Katılımcıların Edebi Nitelikte Okuma Alışkanlıkları.....	89
Tablo 18. Katılımcıların Alternatif Nitelikte Okumaları.....	90
Tablo 19. Katılımcıların Okumanın Kazandırdıklarına Dair Görüşleri.....	90
Tablo 20. Cinsiyet ile Sosyal Hizmet Alanında Okuma Sıklığı İlişkisi.....	92
Tablo 21. Cinsiyet ile Sosyal Hizmetin Faaliyet Alanlarına Yönelik Okuma İlişkisi.....	93
Tablo 22. Cinsiyet ile Diğer Sosyal Bilimlerden Okuma İlişkisi.....	94
Tablo 23. Cinsiyet ile Alan Dışı Okuma Türü İlişkisi.....	94
Tablo 24. Cinsiyet ile Alan Dışı Okunan Süreli Yayın Türü İlişkisi.....	95
Tablo 25. Öğrenim Yılı İle Alanın Temel Kitaplarını Okuma İlişkisi.....	96
Tablo 26. Öğrenim Yılı ile Türkiye’deki Alt Kültürlerle İlgili Okuma İlişkisi.....	96
Tablo 27. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Dili Arasındaki İlişki.....	97
Tablo 28. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Toplumsal Sorunlarımıza Cevap Verebilmesi Arasındaki İlişki.....	98
Tablo 29. Dezavantajlılarla İlgili Edebi Tür Okuma ile Sosyal Konulu Kitap Okuma İlişki.....	98
Tablo 30. Sosyal Hizmetin Müdahale Düzeyine İlişkin Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonuna İlişkin Okumaya Etkisi.....	99
Tablo 31. Diğer Sosyal Bilimlerden Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonlarına Yönelik Okumalara Etkisi.....	100
Tablo 32. Sosyal Konularla/sorunlarla İlgili Kitap Okuma ile Okudukları Roman veya Öykülere Alternatif Sonlar Düşünme İlişkisi.....	101
Tablo 33. Alan Dışı Okunan Türle Okunan Roman Türü Arasındaki İlişki.....	101

Tablo 34. Katılımcıların Doğum Yerlerinin Bölgelere Göre Dağılımı.....	125
Tablo 35. Katılımcıların Kardeş Sayısına Göre Dağılımı (Katılımcı Hariç).....	125
Tablo 36. Katılımcıların Anne-Baba Mesleğine Göre Dağılımı.....	125

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Okuma Profili Üzerine Bir İnceleme: Yalova Üniversitesi Örneği	
Tezin Yazarı: Şeniz ASLAN	Danışman: Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR
Kabul Tarihi: 05/07/2018	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 127 (tez) + (ekler)
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
Okuma eylemi, yazının icadından bu yana insanoğlunun bilme macerasına eşlik etmektedir. En etkili bilgi edinme yolu olarak günümüzde de bireyin kişisel ve mesleki gelişimi için gerekliliğini korumaktadır. Hızla değişen dünyanın şartlarına, hızla değişen bilgi de eklenmiştir. Bugün geçmişe kıyasla her alan kendi bilgisini bu doğrultuda çok daha hızlı bir şekilde güncel tutmak mecburiyetindedir. Sosyal hizmet, birçok disiplinden beslenmesi münasebetiyle çok disiplinli, diğer alanlara bilgi verip; onlardan bilgi aldığı için de disiplinlerarası bir alandır. Multidisipliner ve disiplinlerarası yapısı olan sosyal hizmetin bilgi ile ilişkisi hem uygulamada hem de kuramsal boyutta hayatidir. Bu bilginin güncel tutulması ve yerleştirilmesi; yerli bilgiden beslenmesi kültürel yetkinliği ve uygulamada başarıyı olumlu yönde etkilemektedir. Sosyal hizmet alanında da oturmuş, yer etmiş bir okuma alışkanlığı sosyal çalışmacıya kişisel ve mesleki gelişim sunabilmektedir. Bu sebeple okuma eylemi sosyal hizmetin bilgi temelini sağlamlığında, alanın mesleki ve disiplin olarak gelişimde bir imkân ve atlanılmaması gereken bir seçenek olarak durmaktadır. Çalışmanın ilk ve öncelikli amacı, sosyal hizmetin bilgi temeli ile ilgili çalışmalarda bir başlangıç olması; alanın bilgi temeli ve yine alanın ihtiyaç duyduğu disiplinlerarası yapısının vurgulanması olarak ifade edilebilir. Bu sebeple öğrencilerin okuma tercihleri ortaya konmak ve bu doğrultuda değerlendirilmek gereği görülmüştür. Bu araştırma kapsamında Yalova Üniversitesi sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin okuma temayülleri anket tekniği kullanılarak ölçülmüştür. Araştırmada tarama modeline uygun anket çalışması sosyal hizmet bölüm öğrencilerinden 147'si ile gerçekleştirilmiştir. Anket soruları, araştırmacı tarafından hazırlanmış, altısı demografik; on dokuzu alan içi; diğer on dokuzu ise alan dışı olmak üzere kırk dört sorudan oluşmaktadır. Alan içi başlığındaki sorularla sosyal hizmet özelinde sosyal bilimlerle ilgili okuma tercihleri; alan dışı başlığında ise genel okuma temayülleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin büyük bölümü alanla ilgili okumalarda tercihlerini tercüme eserler yönünde kullanmaktadır. Alanda yetkinlik için okumayı bir seçenek olarak görse de alanın gerektirdiği disiplinlerarası, multidisipliner bir okuma alışkanlığı bulunmamaktadır. Kadın katılımcıların psikoloji, erkeklerin ise sosyal politika alanında okumalarda yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Alan içi okuma sıklığı, edebi nitelikte okumalarda kadın katılımcıların çoğunluğu oluşturduğu sonucu elde edilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Okuma, Kültür, Sanat, Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli	

Yalova University Institute of Social Sciences
Master Thesis Summary

Thesis Title: A Review On Social Work Students' Reading Profile: Case of Yalova University	
Thesis Author: Şeniz ASLAN	Advisor: Assoc. Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR
Date of Acceptance: 05/07/2018	Total Number of Pages: ix (pre text) + 127 (main body) + (appendices)
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
The act of reading has accompanied the human being's quest for knowledge since the invention of the writing. Today, as the most effective way of acquiring information, it also maintains the necessity for personal and professional development of the individual. Rapidly changing information has been added to the requirements of the rapidly changing world. Today, compared to the past, every field has to keep its knowledge up to date in this direction much more quickly. Social work is multidisciplinary in the sense that it is fed by many disciplines; it is also an interdisciplinary because of the information interaction between social work and other disciplines. The band between social work, which has multidisciplinary and interdisciplinary nature, and information is vital both in practice and theory. Keeping this information up to date and localizing it; feeding from domestic information has a positive impact on cultural competence and success in practice. A reading habit included in the field of social works can offer personal and professional development to the social worker. For this reason, reading activity stands as opportunity for the social work to have a solid foundation of knowledge and a professional and disciplined development of the field, and as an option that should not be missed. The first and primary objective of the study is that social work is a starting point for studies on knowledge-based work and to emphasize the field's knowledge base and interdisciplinary nature that the field needs. For this reason, it has been seen that students' reading preferences should be put forth and evaluated in this direction. In this study, the reading attitudes of the students of social work department of Yalova University were measured using questionnaire technique. the questionnaire, which was appropriate for screening model, was conducted with 147 students from social work department. The questionnaire was prepared by the researcher and consists of forty-four questions, six of which are demographic; nineteen are field related and the other nineteen are out of the field. It was aimed at identifying students' reading preferences related to social work and social sciences and general reading attitudes by field related and out-of-field questions respectively. According to the results of the research, most of the students prefer to read translated Works in the field. Although reading in the field is seen as an option for proficiency, there is not an interdisciplinary, multidisciplinary reading habit required by the field. It has been observed that female participants have a high level of reading in psychology and men in the field of social policy. Female participants constitute the majority in terms of field-related reading frequency and literary readings.	
Keywords: Reading, Culture, Art, Social Work, Knowledge Base of Social Work	

GİRİŞ

İnsanoğlunun dünyayı, hayatı anlamlandırma araçlarından biri bilgidir. Bilgi; İnsanın doğa, toplum, bir diğer insan teki ile etkileşiminden doğar. Bu bağlamda yaşadıklarını anlama, anlamlandırma çabasının ürünüdür. Bilgi günümüz dünyasının ve geçmiş dönemin vaz geçilmez bir unsurudur. İnsanoğlunun bilgi edinme araçları, hızları, yöntemleri değişse de bu ihtiyacı hep olagelmıştır. Nesilden nesle aktarımla artarak, genişleyerek, hayatın her alanına giren bilgi ediniminin bir yolu olarak okuma eylemi, bilginin aktarımı konusunda baskın bir araç olarak karşımızda durmaktadır.

Sözlü kültür devrinde anlatılarak, dinlenilerek aktarımı yapılan bilgi; yazının icadıyla beraber dinlemeye ve anlatmaya ek olarak okumakla da aktarılır olmuştur. Sözlü kültürde bilginin taşıyıcıları toplumun yaşça en kıdemlileriydi. Sahip oldukları bilgiyi; anlatarak veya göstererek aktarırlardı. Öğrenme, bilgi edinme daha sosyal bir özellikteydi. Ancak kendi nesnesini yaratan okuma eylemi ile beraber, kitap insanoğlunun bilme macerasına girmiş ve o günden bu yana insana eşlik etmiştir. Yazıdan ve kitaptan sonra bilgi edinimi ve aracı olarak okuma eylemi, daha bireysel bir hüviyet kazanmıştır. Ayrıca bilginin yayılma hızı ve sahası da eskisine oranla çok büyüktür. Bu durum yaşam boyu eğitim faktörünü daha önemli kılmıştır. Hayat boyu eğitimin ve gelişimin devam etmesinde, kişinin okuma alışkanlığının etkisi küçümsenemeyecek orandadır. Okuma alışkanlığının gelişmesinde ve geliştirilmesinde bu hızlı gelişim, isteklendirme aracı olarak kullanılabilir. Kişi yeni bilgileri edinme, kullanma gereğini hayatında ne oranda hissederse ve faydasını görürse okuma alışkanlığını sürdürmesi kolaylaşacaktır.

Okuma eylemi; dört temel dil becerisi içinde yer almaktadır. Bunlardan dinleme ve okuma, anlama becerilerini; konuşma ve yazma, anlatım becerilerini oluşturmaktadır. Bir insanın karşısındakini ister insan ister bir metin olsun anlama kabiliyeti; okuma becerilerine bağlıdır. Konuşma başkalarıyla iletişim kurmanın, kendimizi ve yaşantılarımızı anlatmanın bir yoluken; okuma da yine başkalarıyla iletişim kurarken başkalarını ve başka yaşantıları anlamının yoludur. Başka bir söyleyişle anlam kurma sürecidir. Buradan hareketle denebilir ki; kişi okuduğu kadar ve okuduğu sürece, anlama ve anlamlandırma yetisini kazanmakta ve geliştirmektedir. Zaten içinde bulunduğumuz dönemin şartları, yazılı iletişimin önemini arttırmıştır. Kentleşmeyle beraber ivme kazanan modern hayat, hızlı bilgi akışı, yoğun iş ve meslek hayatı bunu gerektirmektedir. Bunun farkında olan ülkeler, yeni hayat şartlarının ihtiyaç duyduğu insan modelinin okuma alışkanlığını kazanmış insanlar olması gerektiğini görmüşlerdir. Bu durumun eğitim sistemleri içinde bulunmasına önem vermişlerdir. Çünkü okuma alışkanlığı sadece kazandırılması gereken bir hedef değildir; aynı zamanda hedefe giden yolda ihtiyaç duyulan insan modelini oluşturmada araçtır. Okuma alışkanlığı oturmuş insanlar, farklı alanlardaki bilgileri birbirine ilişkilendirmekte güçlük çekmemekte ve zihinsel olarak yeni durum ve sorunlara uyum sağlayabilmektedirler. Bu insanlar anlama, yorumlama ve duruma uygun yeni anlamlar üretmede başarılıdırlar.

Metin ile okur arasında bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşimin verimliliği okurun etkin bir fonksiyonda olmasıyla mümkündür. Okuma eylemi doğası gereği hem fiziksel

hem de zihinsel bir özveri istemektedir. Bu özverinin niteliği okuma eyleminin kalitesini meydana getirmektedir. Bugün geldiğimiz yerde ise kişisel ve mesleki gelişimin vaz geçilmez bir aracı olarak durmaktadır. Tam bu noktada sosyal hizmetle bağlantısı bilgi temeliyle irtibatlı olarak devreye girmektedir. Zira sosyal hizmet veren/verecek insanların kişisel gelişimleri ve mesleki gelişimleri birbirinden kopuk alanlar değildir.

Sosyal hizmetin sacayağını bilgi, beceri ve değer temelleri oluşturmaktadır. Sağlam bir sosyal hizmet disiplini ve uygulaması için her üçü de önem arz etmektedir. Her birini bir diğeri olmadan düşünememekteyiz. Hızlı değişen hayat şartları karşısında hızla değişen insan ve toplum ihtiyaçları ve sorunları ile karşılaşmaktayız. Sosyal hizmet, kimi zaman meslek yönü ağır basan bir alan olarak görülüp; mesleki deneyimi ön planda tutsa da bilgi temeliyle bağlantısını kuvvetli tutmak mecburiyetindedir. Bu mecburiyetle beraber, değişen dünyanın değişen bilgisi, mottosu değişim olan sosyal hizmet bünyesine girmekte ve bilgisine yansımaktadır. Sosyal çalışanlar hem eğitim hayatları boyunca hem de meslek hayatları boyunca sağlam bir bilgi temeline ihtiyaç duyarlar. Çünkü bilgi temeli, sosyal hizmetin uygulamayı destekleyen ve alana bilimsel, akademik bir disiplin mahiyeti kazandıran parçasıdır. Bu önemi münasebetiyle çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Sosyal hizmet, bir ayağıyla akademik, teorik, bilimsel bilgiye basarken; diğer ayağı uygulamaya bakan meslek yapısındadır. Bu çift yönlü yapısı gereği edindiği bilgiyi uygulama aşamasında, evrenselden yerele taşıma mecburiyetindedir. Uygulamanın karşımıza çıkardığı sosyal hizmetin kültürel göreceliği de bilgi temeli ve okuma bağlamında çalışmada yer almıştır. Her bir topluma ve her bir insana, tek formüle indirgenmiş çözüm yolları ile hizmet verilmesi mümkün değildir. Sosyal çalışmacının içinde yer aldığı toplumu ve toplumun insanlarını, sorunlarını tanıması; ona göre çözüm yolları bulup hizmet sunması gibi bir mecburiyeti vardır. Aksi söz konusu olduğunda uygulamada başarıya ulaşamamak; teorik boyutta yerli bilgi oluşturamamak; akademik alanda ise dışardan gelen bilgiyi sadece tekrar eden bir duruma düşmek söz konusu olmaktadır. Freire okur için, (1998: 219) “nesne” olmak yerine “özne” olabilen kişidir. Bu bağlamda özne olabilmüş bir sosyal çalışmacı, hizmet verdiği insanı metni anladığı gibi kolayca anlayabilecektir. Çünkü temel dil becerilerinden konuşma ve yazmaya “verici dil etkinliği”, okuma ve dinlemeye de “alıcı dil etkinliği” denmektedir. Alımlamada benzer işlevi görmeleri açısından, dinleme ve okuma arasında kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Muhatap olduğu metni anlamada, derinlemesine kavramada, çok yönlü ve boyutlu değerlendirmede gösterilen başarı; mesleki ve kişisel hayatta insana aynı başarıyı sağlamaktadır. Eğitim bu sebeptendir ki; hem okuma alışkanlığının kazandırılmasında önemlidir hem de eğitimin devamı ve gelişimi de okuma alışkanlığıyla devam edebilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümü, okuma eylemine ayrılmıştır. Okuma eyleminin kavramsal çerçevesi çizilmiş, farklı tanımlarına yer verilmiştir. Bu tanımlar içinde okuma eylemi; özellikle çalışmanın da odağında yer alan anlama, yorumlayabilme, çıkarımda bulunabilme ve eleştirebilme yetisi olarak yer almaktadır. Ayrıca bireyin sahip olduğu okuma alışkanlığı, bu alışkanlığın kazandırılmasında aile ve eğitimin başat faktörler olduğu da anlatılmıştır. Kişinin sahip olduğu okuma alışkanlığını, içinde yaşadığı

toplumun okuma kültüründen bağımsız düşünemeyeceğimiz için okuma kültürü de konu edinilmiştir. Bütün bunlara ek olarak okuma eyleminin var oluş sebebi yazılı kültür de çalışmaya dâhil olmuş, insanlığın sözlü kültürden yazılı kültüre geçişi, iki kültür arasındaki farklar, iki kültürün insanların zihinsel işleyişi arasındaki farklılıklar anlatılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise okumanın sosyal hizmet alanındaki işlevselliği konu edinilmiştir. Bu çerçevede sosyal hizmetin bilgi temelini okuma ile ilişkisi münasebetiyle “Bilgi Temeli Olarak Okuma” başlığı yer almaktadır. Sosyal hizmetin bilgi temelini ilk olarak “Alan İçi Okuma” adı altında bütün sosyal bilimlerdeki yeri, diğer sosyal bilimlerle ortaklığı, bilgi iç içeliği gösterilmiştir. Ayrıca bu kısımda mevcut alan içi okumaya engel teşkil eden faktörler, diğer sosyal bilimlerin de ortak paylaştığı engeller olarak işlenmiştir. Mevcut bu engeller; tercüme eser sorunu, uygulama-teori uyumsuzluğu, yerli bilgi eksikliği olarak başlıklandırılmıştır. Alan içi okumada, bilim çerçevesi içine giren diğer alanların okunması; bu bilgilerin sosyal hizmet bilgisine dâhil edilmesi, olası getirileri konu edinilmiştir.

Alan dışı okuma başlığı, disiplinler arası bir yapısı olan sosyal hizmetin diğer alanlarla yaptığı bilgi alış-verişini destekler niteliktedir. Alan dışı okuma; yapılan bu alış-verişin önemi doğrultusunda açılmış ve önemi vurgulanmış bir başlıktır. Çünkü sosyal hizmet insanı bio-psiko-sosyal bir varlık olarak nitelemektedir. Bu nitelemenin gereği olarak da farklı alanlardan gelen bilgiyi harmanlaması gibi bir ihtiyaç doğmaktadır. Ancak sadece bilim alanından veya kendi disiplininden gelen bilgiyle insanı bütün bu yönleriyle ele alabilmek mümkün değildir. Bu doğrultuda alan dışı okuma ile bilimsel okumalar desteklenerek gereken bütüncül bakış edinilebilir düşüncesi oluşmaktadır. Ayrıca bu bütüncül bakışı tamamlamak, sağlamlaştırmak için “Bir Alt Başlık Olarak Edebi Nitelikte Okuma” kısmıyla çalışmada yer almaktadır. Edebi nitelikte okuma, sosyal hizmetin sanat yönü dolayısıyla atlanmaması gereken bir konudur. Sair çalışmalar ve vesileler sebebiyle değinilen sosyal hizmetin sanat yönünü hem vurgulamak hem de sanatın herhangi bir dalıyla ilgilenmenin; sanatın sosyal hizmetin öğretiminde yer alması gerekliliği ile çalışmada yer almıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü saha verilerini içermektedir. Bu bölümde Yalova üniversitesi sosyal hizmet bölümü öğrencileriyle yapılan anket bilgileri, değerlendirmelerine yer verilmiştir. Öncelikli olarak katılımcı öğrencilerin demografik bilgilerine dair tablolar, yüzde ve frekans değerleriyle birlikte verilmiştir.

Çalışmanın Konusu

Çalışma, öncelikli olarak okuma eylemi ile bilgi edinimi arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadır. Bu bağlantı vesilesiyle ilk olarak okuma eyleminin kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Bu çerçeve içerisinde söz konusu eylemin içinde olduğu yazılı kültür açıklanmış; kitabın önemine ve etkin okurun fonksiyonuna yer verilmiştir. Okuma eylemine etkin katılan bir okurun, okuduğunu anlama çabası, ona kattıkları ve edindiklerinin sosyal hizmet ile bağlantısı açıklanmıştır. Çalışma; sosyal hizmetin üç temelinden birini oluşturan “bilgi temeli” için okuma eyleminin önemini göstermektedir. Okumanın kişiye insani, mesleki ve akademik katkıları anlatılmıştır. Gerek alan içi

okuma gerekse alan dışı okuma ile bilgi temelinin sağlamlaşacağı ve gelişeceği konu edinilmektedir. Bu sebeple okuma ile bilgi temeli arasındaki bağlantı ortaya konmuştur. Bu bağlamda öğrencilerin okuma temayüllerini görmek, bilgi temellerinin oluşumunda alan içi ve alan dışı okuma alışkanlıkları saha verileriyle gösterilmek istenmiştir. Bu sebeple araştırma sahası olarak Yalova üniversitesi seçilmiş ve sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin okuma temayüllerini belirleyebilmek amacıyla uygulanan anketle elde edilen veriler paylaşılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Sosyal hizmet sahip olduğu birçok misyonun yanında değişimci, dönüşümcü ve geliştirici bir fonksiyona sahiptir. Sosyal çalışmacı; çalıştığı veya yardım ettiği hizmet alanlara yardımcı esnasında, onların hayatlarını ve kendilerini değiştirmeleri, geliştirmeleri için aracı olmaktadır. Ancak her zaman hizmet alan üzerinden kendini ifade etmek ve konumlandırmak gibi bir söylem edinen sosyal hizmetin, kendi bünyesindeki insanların gelişimi, değişimini atladığı gözlemlenmektedir. Bu vesileyle denilebilir ki; kendi dönüşümünü, değişimini gerçekleştiremeyen, zamana göre kendini geliştiremeyen, yenileyemeyen bir sosyal çalışmacı, hizmet alanda gereken dönüşümü nasıl sağlayacaktır? İşte bu noktada sosyal hizmetin bilgi temelinin her daim vurgulanan multidisipliner ve disiplinlerarası yapısı okuma eylemini, sosyal çalışmacıya hali hazırda şart koşar niteliktedir. Sosyal çalışmacının değişen hayatın koşullarına, sorunlarına, insan ve toplum yapısına cevap verebilmesi kendisini ve bilgi temelini her daim güncel tutmasıyla mümkün görünmektedir.

Çalışmamız sosyal hizmetin söz konusu yapısından ilhamla yola çıkmıştır. Alan içi okuma ile multidisipliner yapısı arasındaki bağlantı gösterilmek istenmiştir. Bu noktada sosyal hizmetin bilgi temeliyle ilgili müstakil çalışmaların bulunmaması, sosyal hizmet bünyesindeki insanların bilgi temelinin ne kadar geniş tuttuğuna dair bir veri elimizde bulunmamaktadır. Çalışma bu yolda bir başlangıç olabilmesi ve farklı mecralarda, müstakil zamanlarda dile getirilen eksikliklerin dile getirilmesi ve bilgi temeline bütüncül bakılabilmesine kapıyı aralamak amacını gütmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, sosyal hizmetin bilgi temelinin önemini vurgulamaktır. Bu önemi münasebetiyle sağlam tutulmasının gerekliliği dile getirilmiş; evrensel bir bilgidен bahsedilebileceği gibi kültürün etkisiyle uygulamada göreceğin de olabildiği gösterilmek istenmiştir. Bu istek doğrultusunda, bilgi temelinin sağlamlaştırmanın bir yolu olarak okuma eyleminin vaz geçilmezliğinin altı çizilmiştir. Bilgi temelini sağlamlaştırmanın bir yolu olarak okuma eyleminin önünde ne gibi engeller olduğunun ortaya konması, çözüm sunulması, bilgi temelinde ağırlıklı konuların neler olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

Hipotezler bilgi üretiminin ilk adımı ve aracıdır. Bu nedenle “Hipotezler, araştırmanın beklenen sonuçlarını ifade eden ve problemin altında yattığı düşünülen gerçekleri yansıtan önermelerdir.” (Özdamar, 2003: 61). Hipotezler bu özellikleriyle çalışmaya yön

verirler. Çalışmaya yön veren genel hipotez “Etkili bir sosyal hizmet uygulamasında önemli olan bilgi temeli, öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumu ve sorunlarını tanımlarında vaz geçilmez olan disiplinlerarası bir çeşitlilik göstermemektedir.” ve bu doğrultuda oluşturulan alt hipotezler ise şunlardır:

1. Cinsiyet ile sosyal hizmet alanında okuma sıklığı arasında anlamlı bir fark vardır.
2. Cinsiyet ile sosyal hizmetin faaliyet alanlarına yönelik okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
3. Cinsiyet ile diğer sosyal bilimlerden okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
4. Cinsiyet ile alan dışı okuma türü arasında anlamlı bir fark vardır.
5. Cinsiyet ile alan dışı okunan süreli yayın türü arasında anlamlı bir fark vardır.
6. Öğrenim yılı ile alanın temel kitaplarını okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
7. Öğrenim yılı ile Türkiye’deki alt kültürlerle ilgili okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
8. Sosyal hizmetin temel kitaplarını okumadaki tercih ile tercüme kitapların dili arasında anlamlı bir fark vardır.
9. Sosyal hizmetin temel kitaplarını okumadaki tercih ile tercüme kitapların toplumsal sorunlarımıza cevap verebilmesi arasında anlamlı bir fark vardır.
10. Dezavantajlılarla ilgili edebi tür okuma ile sosyal konulu kitap okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
11. Sosyal hizmetin müdahale düzeyine ilişkin okumanın sosyal hizmetin fonksiyonuna ilişkin okumaya etkisi arasında anlamlı bir fark vardır.
12. Diğer sosyal bilimlerden okumanın sosyal hizmetin fonksiyonlarına yönelik okumalara etkisi arasında anlamlı bir fark vardır.
13. Sosyal konularla/sorunlarla ilgili kitap okuma ile okudukları roman veya öykülere alternatif sonlar düşünme arasında anlamlı bir fark vardır.
14. Alan dışı okunan türle okunan roman türü arasındaki fark anlamlı bir fark vardır.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışmada yer alan araştırma yöntemi, nicel bir araştırma yöntemidir. Araştırma tekniği olarak da anket tekniği uygulanmıştır. Anket; belirli bir konudaki hipotezleri sınamak amacıyla düzenlenmiş soruların, bu hipotezlere bağlı olarak bir evren ya da örnekleme yöneltilmesiyle sistemli veri toplama tekniğidir. Yazılı olması, objektif olması, kontrolünün kolay ve çok sayıda insana uygulanabilmesi anketi araştırmalarda tercih edilir kılmaktadır. Bu doğrultuda anket soruları araştırmacı tarafından, hipotezleri sınamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları, Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır. Verilerin güvenilirliği için, bölümde yer alan öğretim kademelerinin her birinden olabildiğince birbirine yakın sayıda öğrenci ile anket uygulanmaya çalışılmıştır. Sosyal hizmet bölümünde öğrenim gören öğrenci sayısı 600 olup 147 öğrenci ile araştırmanın çalışması yapılmıştır.

Katılımcıların demografik bilgilerinin yer aldığı altı soruluk kısım anketin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Alan içi okuma ile ilgili ikinci kısım on dokuz, alan dışı okuma ile ilgili

kısım ise yine on dokuz sorudan oluşmaktadır. Böylelikle katılımcılara toplamda kırk dört soruluk bir anket uygulanmıştır.

Uygulana anketten edinilen veriler SPSS 25 programından faydalanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmadaki verilerin dağılımını belirlemek için sıklık analizleri yapılmış ve tablolarla gösterilmiştir. Hipotezler doğrultusunda değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığının tespiti için ki-kare analizleri yapılmıştır. Yapılan çapraz tablolarda sınırda kalan değerlerde, hipotezlerin daha sağlıklı değerlendirilmesi için bazı hipotezler sınanırken seçeneklerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Çünkü ki-kare testlerinde sınırda kalan değerleri tekrar sınamanın bir yolu seçeneklerin birleştirilmesidir. Birleştirilen seçeneklerde çok fazla seçenekli soruların ve en az frekansa sahip seçeneklerin olmasına özen gösterilmiştir.

Literatür İncelemesi

Mevcut durumda Türkiye’de gençlerin, üniversite gençlerinin okuma temayülleri ve alışkanlıkları ile ilgili çok denebilecek sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak sosyal hizmet bölümü öğrencilerine uygulanmış; özellikle bilgi temeli ile ilişkilendirilmiş böyle bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Çalışma içinde yer yer değinilen kültürel yetkinlikle ilgili hemşirelik mesleğiyle ilgili çalışmalar bulunmaktadır.

Ancak çalışmada yer alan başlıklar farklı vesilelerle muhtelif eserlerde yer almaktadır. Bunlardan çalışma için öncelikli olanlara değinilecektir.

Özellikle İlhan Tomanbay; Sosyal Olmak (2007) kitabında yaşam boyu öğrenme, temel bilgi alanı, geniş tabanlı bilgi temelini başlıklar altında incelemiştir. Ayrıca Tomanbay dildeki savrukluğu, sosyal hizmetin terminolojisini yerileştirmesi gerektiğini, Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram – Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu- (2011) kitabında konu edinmiştir. Ancak eserlerde dile gelen sorunlarda bir ilerleme kaydedilmemiştir ki alan içindeki tartışmalar bu minvalde devam etmekte veya hiç böyle bir sorun olmamış ve hala yok gibi davranılmaktadır.

Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler (2012) kitabında İbrahim Cılga, sosyal hizmetin uygulama aşamasında kültürel görecelikle karşılaşıldığını vurgulamaktadır. Ayrıca haklı bir tavsiye olarak sosyal hizmetin ancak felsefe alanından beslenen düşüncelerle sosyal bilimlere özgü yöntem, yaklaşım ve kuram geliştireceğini söylemektedir. E. Kongar Sosyal Çalışmaya Giriş (2007) kitabı alanın ilk yayınlarında olmasına rağmen hala belli konularda ilk tespitleriyle güncel denebilecek başlıklar içermektedir. Söz konusu kültürel göreceliğe dair, Kongar da sosyal hizmetin tanım olarak evrensel bir tanıma sahip olduğunu ancak uygulamada yerelden kaynaklanan görecelik olabileceğini kabul etmektedir.

Sosyal hizmetin sanat yönüne Sheafor ve Horejsi, “Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler” (2015) adlı kitaplarında yer vermişlerdir ve alana, uygulamaya olası getirilerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda yine sosyal hizmetin sanat yönü ve sanatın eğitimde bir araç olarak kullanılması gerekliliği, yine olası getirilerini işleyen bir yüksek lisans çalışması zikredilmeye değerdir. Söz konusu çalışma H. Erol tarafından hazırlanmış “Bir Bilim Olarak Sosyal Hizmetin Sanatsal Yönü ve Bir Sanat Olarak Sinema ile İlişkisi”

(2016) adlı çalışmadır. Sosyal hizmet ve sanat çerçevesinde düşünenlerin incelemesi gereken bir çalışmadır.

Çalışmanın hazırlanması aşamasında S. Öksüz'ün Sosyal Hizmet Yazıları (2012) adlı kitapta yer alan “Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğinde Edebiyat Eğitiminin Olası Getirileri” adlı makalesi de konu üzerinde düşünmek isteyenler için başlangıç niteliğindedir.

Wallerstein gerek çalışmamızda alıntılar yaptığımız “İki Kültürü Aşmak Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri ile Beşeri Bilimler Ayrılığı” (2007) kitabı olsun gerek külliyyatındaki diğer kitaplarla bir bilim adamı olarak bilim başlığı altında toplanabilecek uğraşların keskin ayrılığına itiraz etmektedir. Bu anlamda çalışmaya ilham olmuş bir görüştür. Çünkü sosyal hizmetin bilgi temeli söz konusu olduğunda takınılması gereken bir tavır olarak görünmektedir.

Ayrıca Korkut Tuna “Batılı Bilimin Eleştirisi Üzerine” (2011) genelde bütün bilimlerin, özelde ise sosyal hizmetin başlığı altında yer aldığı sosyal bilimlerin üzerindeki batılı paradigmaya dikkat çekmektedir. Kitapta özellikle “yerli bilgi eksikliği ve teori-uygulama uyumsuzluğu” başlıklarımıza kaynaklık etmiş görüşler yer almaktadır. Bu konularda düşünen, kafa yoran, bundan rahatsız olan bilim adamları ve akademisyenler için bir ilk basamak niteliğindedir. Ama bu kitabın aşılması gerekmektedir ve bilginin yerelleşmesinden ziyade yerli bilgi üretimine geçilmelidir.

BÖLÜM 1: KAVRAM OLARAK OKUMA, OKUMA KÜLTÜRÜ, OKUMA ALIŞKANLIĞI

Çalışmamızın bu bölümünde, okuma eyleminin farklı tanımlarına yer verilecek; okuma eylemini gerçekleştiren okurun önemine ve eylemin nesnesi olan kitapların, okuma serüvenindeki yerine değinilecektir. Ayrıca okuma kültürü ve gelişimi yer alacaktır.

1.1. Kavram Olarak Okuma

Okuma eylemi çok yönlü bir eylem olarak içinde okur, yazar, metin gibi kavramları barındırmaktadır. Birbirini tamamlayan, bütünleyen bu kavramların okuma eyleminin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla çalışmamızda kullandığımız anlamlarını vermek faydalı olacaktır.

Metin: Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst.

Alımlamak: Anlayarak kabul etmek.

1.1.1. Okuma Eylemi

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, bilgiye ulaşmanın temel yollarından biri okumadır. İnsana dair, topluma dair, yaşananlara dair bilgiye okuyarak sahip olunabilmektedir. Bir başka yönüyle okuma eylemi iletişimdir, metin ve okur arasında bir etkileşimdir. Bu etkileşimin sağlıklı olabilmesi, okuma eyleminin kalitesine yani okurun zihinsel yoğunluğuna bağlıdır.

Yazılı kültürün bir özelliği olarak kabul edilebilecek okuma eylemi, bir anlamda sözlü kültürdeki sohbete karşılık gelmektedir. Hatta hala bir yönüyle sohbetir. Okumak; okuma eyleminde muhatabımız olan metinle, yazarıyla bir konuşmadır. Bu yüzden ki Cemil Meriç “Okumak, iki ruh arasında âşıkane bir mülakattır.” (2009: 113) demektedir.

Söz ve yazı arasındaki kıyas her zaman olagelmıştır. Sözün geçici, yazının kalıcı olduğuna dair görüşler, yazı kefesinin ağır basmasını sağlamaktadır. Yine Cemil Meriç’in atalar sözünü teyit ederek “Kalıcı kitap, sohbet değil, yazıdır. Birkaç sayfaya sığdırılmak istenen bütün bir hayat. Ebediyete yollanan mesaj.” (2009: 109) diye belirtmektedir. Yazılmış metin her okunduğunda, mesajı da yazanı da yaşatan bir eylemdir okuma. Okuma eyleminin sözlükteki anlamları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Yazılı bir metnin harflerini tanıyarak ne yazıldığını anlamak, kıraat etmek, tilavet etmek.
2. Yazılı bir metnin muhtevasını kavramak ve öğrenmek.
3. Metni seslendirmek, sesli kıraat etmek.
4. Öğrenmek, taallüm etmek.
5. Tahsil etmek, öğrenim görmek.
6. Dua etmek, dua okumak.
7. Terennüm ve teganni etmek, şarkı ve türkü çağırarak.
8. Davet etmek, çağırarak; düğüne, derneğe davet etmek.
9. Yüksek sesle ilan etmek.

10. Anmak, yâd etmek.
11. Belirtilerden hareket ederek kavramak.
12. Nefes etmek.
13. Söylemek.
14. Manyetik banttan sese çevirmek.
15. Küfür etmek. (Doğan, 2013: 1330).

Okuma eyleminin bütün bu anlamları ve tanımları içinde çalışmamızda merkeze aldığımız anlamı; yazılı bir metnin harflerini tanıyarak ne yazıldığını anlamak, muhtevasını kavramak ve öğrenmek. Çalışmamızda okumanın; okuduğunu anlama, çıkarımda bulunabilme ve yorumlayabilme özellikleri ön plana çıkarılacaktır. Bu sebeple metnin alımlayanı olarak okurun önemine de değinilecektir.

Okuma eylemi, çoğunlukla okuma yazmayı öğrenmiş olmakla yani okur-yazarlıkla bir tutulmaktadır. Oysa ilk okuma yani metni seslendirebilme, sembolleri çözebilme, okuma eyleminin ilk adımıdır. Bu yüzden geliştirilmelidir. Okuma ancak sürekli kullanıldığı ve geliştirildiği zaman bir değer taşıyabilmektedir.

Zeki Ceylan bizim gibi soruyor “Okuma nedir?” ve cevabını arıyor. Bulduklarının yetersizliği karşısında ise tekrar soruyor; “Birçoklarının sandığı gibi dar anlamda harf ve heceleri sökerek kelime ve cümleleri yüzünden okumak, derinliğine inmemek midir?... Yoksa eline her geçeni okumak...” (2012: 17). Bütün bunlar yeterli gelmiyor olmalı ki “Hayır, gerçek anlamda -OKUMA- bunların hiç birisi değildir. Asıl üzerinde durulmayan ve ihmal edilen okuma biçimidir gerçek okuma.” (2012: 17) diyerek cevaplıyor.

Dört temel dil becerisi; dinleme, konuşma, okuma ve yazmadan oluşmaktadır. Bunlardan dinleme ve okuma, anlama becerilerini; konuşma ve yazma, anlatım becerilerini oluşturmaktadır. Kişinin karşısındakini ister insan ister bir metin olsun anlaması, okuma becerilerine bağlıdır. Konuşma başkalarıyla iletişim kurmanın, kendimizi ve yaşantılarımızı anlatmanın bir yoluken; okuma da yine başkalarıyla iletişim kurarken başkalarını ve başka yaşantıları anlamının yoludur. Okumanın fiziksel yönü harfleri tanımak, hecelere bölmek kısmını oluştururken; anlama ve kavrama kısmı zihinsel yönünü oluşturur. Yani metni gözle veya sesli okurken bir taraftan anlama, anlamlandırma eylemleri eş zamanlı olarak devam etmektedir. Fiziksel olarak devam eden ama zihinsel dikkati dağılan bir okumada algılama, anlamlandırma eksik kalacaktır. Hem fiziksel hem zihinsel yetilerinizi harekete geçiren, öz veri isteyen bir eylemdir. Bir taraftan yazılı görsel malzemeyi takip ederken bir taraftan ne demek istediğini anlamak çabası derin düşünmeyi harekete geçirmektedir. Kişi okuma eyleminde, harfleri, kelimeleri çözümleyebilme; yazılanların verdiği mesajı anlama ve algılama, buna ek olarak metindekileri düşünsel değerlendirme gibi fizyolojik ve zihinsel taraflara sahip karmaşık bir etkinlikte bulunur. Bu sebeple görme, gördüğünü seslendirme ve eski bilgileri hatırlayıp yenilerle bağdaştırma okuma eyleminin alt yapısını oluşturmaktadır.

Okuma eyleminin fiziksel ve zihinsel yönünün birlikteliği vaz geçilmezdir. Aksi halde anlayarak okumadan söz edilemeyecektir. Okumanın aşamaları tanıma, sindirme, geçişli bütünleştirme, saklama ve koruma, anımsama, iletişim olarak sıralanmaktadır. Tanıma;

okuma eyleminin fiziksel yönüne karşılık gelmektedir ki harfleri tanıma ile başlamaktadır. Sindirme; gözün yazıları optik olarak beyne iletmesidir. Geçişli bütünleştirme; kelimeler arası anlam ilgisi kurma aşamasıdır. Saklama ve koruma; temel bilgilerin biriktirilmesidir, ancak kalıcılık için sık tekrar gerektirmektedir. Anımsama; mevcut bilginin gerek duyulduğunda hatırlanmasıdır. İletişim ise; elde edilen bilginin anlama ve anlamlandırmada kullanılmasıdır (Karaoğulları, 2016: 15).

Aynı şekilde okuma alışkanlığı ile ilgili yaptığı doktora tezinde, eyleminin iki yönüne de vurgu yapan Halil İbrahim Gürcan konu üzerine şunları söylemekte:

Okuma yalnızca görsel bir süreç değildir. Okumada iki tür enformasyon bulunmaktadır. Birincisi; basılı sayfa ve göz yuvarlağının önünde gelişen enformasyondur ki, buna görsel enformasyon denilebilir. İkincisi ise gözün arkasında, gözle beyin arasında oluşan enformasyondur ki, buna da görsel olmayan enformasyon denilebilir. Okuma görsel bir eylemdir. Bu bağlamda örneğin ışık olmazsa okuma eylemi gerçekleşmez. Fakat bununla birlikte gözümüzün önündeki cümleleri görmekle de okumuş olmayız... (Aktaran Yılmaz, 2008: 13).

Özdemir'e göre de "Zihinsel, düşünsel bir edimdir. Basılı ve yazılı simgelerle iletişimsel bir etkinlik içine girmektir." (2005: 11). Ayrıca çok boyutlu olduğunu da eklemektedir. İlk aşama, temel okuma yazma becerisi de denebilir. İlk okuma ve yazmanın öğrenildiği aşama. İkinci aşama, bu ilk becerinin devam ettirilerek süreklilik kazanmasıdır. Son aşama ise okuduğu üzerinde düşünmeyi, değerlendirmeyi içermektedir (2005: 17).

Dökmen de okumanın çok boyutlu bir eylem olduğunu belirtir ve üç süreçten oluştuğunu söyler. Öncelikle okumak bir iletişim sürecidir. Yazarın vermek istediği mesajlar, metnin yayınlandığı iletişim araçları yoluyla okuyucuya ulaştırılır. İkinci olarak okuma bir algılama sürecidir. Okur, gördüğü metinleri algılar ve gördüklerini okuyarak yorumlama sürecini yaşar. Algılanan ifadeler üzerinde düşünmek, yorum yapmak gerekmektedir. Son olarak da öğrenme süreci gerçekleşir (Aktaran Gündüz, 2015: 10)

Okuduğunu algılamak ve anlayıp yorumlamak özelliklerini vurgulayan tanımlardan yola çıkarak denilebilir ki "okumanın, temel dil becerileri arasında bir anlama becerisi olduğundan hareketle okumanın bir "anlam kurma süreci" olması öne çıkarılmaktadır." (Coşkun, 2002: 2). Buradan hareketle kişi okuduğu kadar ve okuduğu sürece, anlama ve anlamlandırma yetisini kazanmakta ve geliştirmektedir.

Şu tanım da okumanın anlamlandırma yönüne ağırlık vermektedir. "Okuma, dış dünyadan alınan verinin iç dünyadaki birikimin süzgecinden geçerek yeni bir şekle girip anlamlandırılmasıdır. Söz konusu anlamlandırma bir süreçtir ve bu süreç fiziksel ve zihinsel bazı unsurlara sahiptir." (Karaoğulları, 2016: 10). Freire göre de; "Okuma yalnızca, yazılı sözcüğün ya da dilin kodunu çözmeyi içermez; o daha çok dünyaya ilişkin bilginin önünde gider ve onunla iç içe geçmiştir." (1998: 72).

Bir diğer tarafla okumak, gerek harfleri, cümleleri; gerekse anlamsal bütünlüğü bir araya getirmeyi ifade eder. Aşağıda da söylendiği gibi:

Okumakla harfler sözcüklere, sözcükler cümlelere, cümleler de daha büyük anlam bütünlüklerine derlenip toplanır. Okumak bir bakıma bu bir araya getirme ve toplama ameliyesidir. Gerek Ari gerekse Sami dil gruplarından değişik dillerde okumak fiilini ifade eden sözcükler bu kök anlamdan türerler: söz gelimi Grekçe *legein* (kelam, cümle), Latince

lego (legere; intellectus), Almanca *lesen* (die Lese, toplama, hasat), Arapça *k-r-e* (istikra', tümevarım, tek tek olgulardan genel önermelere gitme) (Schopenhauer, 2013: 9).

Bütün bu bilimsel bakış açılarının yanında ek olarak; kimilerine göre bir dostluktur okumak. Çıkarsız bir arkadaşlık, zamansız bir yarenliktir. Okuma eylemine verdiği değeri yazdığı kitapla gösteren Marcel Proust'un satırları bu dostluğu şöyle anlatmaktadır:

Hiç kuşkusuz, dostluk, bireyler arasındaki dostluk hava cıvadır ve okuma bir dostluk biçimidir. Ama en azından dostluğun samimi bir biçimidir ve bir ölüye, olmayan birine yönelik olması ona çıkarsız, neredeyse dokunaklı bir hava verir. Dahası o, öteki bütün dostluk biçimlerini çirkinleştiren her şeyden bağımsız bir dostluktur (2013: 48).

Pennac okuma eylemine başka bir anlam daha yüklemekte ve "Her okuma bir direnme eylemidir" (2014: 62) demektedir. "Peki, neye karşı direnmek?" diye soranlara "Bütün sıradanlıklara" diye cevap verip; bu sıradanlıkları toplumsal olanlar, mesleki, psikolojik, duygusal olanlar, ailevi, parasal, ideolojik, kültürel olanlar olarak saymaktadır (2014: 62).

Bir okuma eyleminin hakkıyla yerine getirilmiş olması için; metnin okur tarafından, ana fikrinin anlaşılmış olması, vurgulanan ve önemli bilgilerin hatırlanması, metinden bir sonuç çıkarılabilmesi gerekmektedir. Kısaca metnin istediği ve gerektirdiği zihinsel özverinin gösterilmiş olması gerekmektedir. Okuma eylemi bu koşulların yerine getirilmesini isteyen bir etkinliktir ve bu sebeple Akşit Göktürk 'ün dediği gibi "okuma sanatı" (2006: 46) bile denebilir. Her sanat gibi incelik, sabır isteyen, kişinin kendisinden de bir şeyler katması gereken bir etkinliktir.

1.1.2. Okurun Fonksiyonu

Fiziksel ve zihinsel özellikleri tamamlansa da okuma eylemi okur olmadan eksik kalmaktadır. Zira okuma; okur, yazar ve metin üçlüsünün birleşimidir. Metin yazar için, okurla irtibata geçmekte bir araç durumundadır. Kitap fonksiyonunu okur onu okumaya başladığı anda yerine getirmeye başlar. Metnin bir başına varlığından söz edemeyiz. Metne bir varlık ve anlam kazandıran okurdur. Okurun metinden neyi, ne kadar anlayabildiği, alımlayabildiğidir metni önemli kılan. Okuma eylemi; okurun metinle etkileşimi olduğu için, okurun içinde bulunduğu tarihsel, sosyal, kültürel ortam, kişisel kültürel birikimi bu etkileşimde başat rolü oynamaktadır. Bu sebeple:

Günlük dilde ayırımına varmadan birbirlerinin yerine kullanılan okuma-yazma ve okuryazar kavramları arasındaki anlam farkı giderek daha fazla açılmaktadır... kâğıt üzerindeki harfleri çözümlemeye dayanan okur-yazar görüntüsünün karşısında anlamlandırmaya dayalı okuryazarlık görüntüsü her geçen gün yeni terimlerle birleşerek (medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık vb.) anlam sahasını genişletmektedir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 283).

Okur olmak; en basit ve ilk anlamıyla okuma bilme durumudur. Ancak daha ileri anlamıyla okur; metnin anlaşılması için gereken çabayı gösteren, metinle iletişime giren kişidir. Ayrıca "İngilizce alan yazın tarandığında okuma ve yazma dil becerileri ile ilgili; "okuma-yazma (reading-writing)" ve "okuryazarlık (literacy)" olmak üzere iki farklı terimin karşımıza çıktığını görmekteyiz." (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 284). İçerik olarak da farklı olan bu iki kelime arasında özetle şu farklar mevcuttur; okuma-yazma kategorik olarak belirlenmiş statik bir tanıma sahiptir ve kod çözmeye dayalı, simge sistemi yazılı olan ürünlerdir. Buna karşılık okuryazarlık; anlamlandırmaya dayanan, tanımlanması devam eden, simge olarak da hayattaki her şeyi kapsamına alan bir durumdur (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 285).

Yazarlık nasıl bir yazma becerisi ve donanımı istiyorsa okurluk da belli bir donanım, yetkinlik ister. Temel dil becerilerinden konuşma ve yazmaya “verici dil etkinliği”, okuma ve dinlemeye de “alıcı dil etkinliği” denmektedir. Alımlamada benzer işlevi görmeleri açısından, dinleme ve okuma arasında sıkı bir bağ vardır (Özdemir, 2005; 30-33). Bu sebeple konuşulanın veya yazılanın anlaşılması, dinleyenin veya okuyanın yetkinliğine bağlıdır.

Jack Goody, kültürler arasında sözlü ve yazılı kültür ayrımını yapar. Bu ayrıma ek olarak insanlar arasında da yazmayı ve okumayı esas alan bir ayrım yapar ve okur-yazar olan, okur-yazar olmayan, okur-yazar cahil diye gruplandırır. (2009:1289). Okur-yazar cahil Göktürk’ün deyimiyle okuma alışkanlığını edinmemiş okuryazardır ve okumasız yazmasız insanlardan farkı yoktur. Kendi tercihleri dışında okumasız ve yazmasız kalmış insanların aksine okumayan okur-yazarlar böyle olmayı kendileri seçmişlerdir. Çünkü gerekli sabırları yoktur (2006: 48). Okur-yazarlıktan okurluğa geçmek ve devam etmek sabır ve uzun zaman istemektedir. Ayrıca, okur-yazarlıktan okurluğa geçiş belli donanımı da gerektirmektedir. Bu yetkinlik için farklı ölçüler, kıstaslar getirilebilir. Ancak okur olmanın gerektirdiği bilgi ve beceriler özetle şu şekilde sıralanabilir. Okur:

1. Yazarın amacını tahmin edebilmeli,
2. Metnin yazı türünü belirleyebilmeli,
3. Yazarın işlediği konuya karşı tutumunu, metinden çıkarabilmeli,
4. Metne gömülü anahtar kavramları, cümle ve paragrafları bulabilmeli ve ilişkilendirebilmeli,
5. Metindeki muhtelif kelimelerin temel ve yan anlamlarını, metindeki yerlerine göre anlamlandırabilmeli,
6. Tam olarak anlamadığımız düşüncelere karşı eleştirel olmalı zihinsel sınımadan geçirebilmeli,
7. Belli bir konuda bilgi toplamak için metinlere başvurmasını bilmeli,
8. Okumayı hem eğlenme hem de öğrenme olarak görebilmelidir (Özdemir, 2005: 33).

Elimizdeki metin, okumalarımızın öncesi ve sonrası ile bağlantı halindedir. Okuma maceramızda bir halkayı oluşturmaktadır. Zira öncesiyle mevcut birikimimiz, hali hazırda okuduğumuz metni anlamamızı etkilemektedir. Sonrasıyla ise gelecekteki okumalarımıza kaynaklık etmektedir. Okuma eyleminde Cemil Meriç’in de belirttiği gibi “Araçlarınız: zekâ ve bilgi.” (2009: 110). Her ikisi de elinizdeki metni anlama seviyenizi ve o metinden istifade etme oranınızı etkilemektedir. Bir anlamda biriktirdiğiniz kadar anlarsınız. Göktürk de metnin göndermelerinin, alt anlamlarının anlaşılmasının bir anlamda metnin işlevini tam olarak yerine getirmesinin koşullarını saymakta. “Bunun yetkin bir biçimde gerçekleştirilmesi için gerekli koşullar:” deyip “Okurun yeterli ölçüde bilgili olması” (2007: 94) şartını ilk sıraya koymaktadır. Yazar bu şartla okurun bilgisine gönderme yaparak; bunun bir daha altını çizmektedir. Bahsi geçen bilgi, mahiyeti itibarıyla bizzat okurun kendisinin okudukları, biriktirdikleri ve özümstedikleri ile okur tarafından oluşturulan bilgidir. Yeri gelmişken bilgi ile ilgili şu ayırdı da ifade etmeliyiz:

“Information (alınan bilgi)”: Bireyin karşılaştığı, ona doğrudan doğruya sunulan ve başkasının üretimi olan bilgidir. Yani bireyin zihinsel bir işlem sonucunda ulaşmadığı; kendinden bağımsız bir ortamdan ham olarak elde ettiği bilgi türüdür. “Knowledge

(yapılandırılan bilgi)” ise: Bireyin kendinden bağımsız olarak elde ettiği bilgiyi yeniden yapılandırması, kendine mal etmesi sonucu oluşturduğu bilgidir. Yani bireyin zihinsel çabasını istemli şekilde kullanarak yorumladığı ve yapılandığı bilgi türüdür. Ancak bilinmelidir ki bu iki bilgi türü arasında öznellik yahut nesnellik türünden bir ayrım yoktur. Esas ayrım, kişinin kendi yapılandırmasına dayalı bir bilgi olmasına yahut aktarılan bilginin aynen tekrarlanmasına dayalı bir bilgi olmasındadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 293,294).

Aynı şekilde; okurun önemini, kitabın tamamlayıcısı olduğunu Proust şu satırlarla anlatmaktadır:

Yazarın bilgeliğinin bittiği yerde bizimkinin başladığını çok iyi hissederiz ve onun yapabileceği tek şey bizim arzu duymamızı sağlamaktır biz yanıt vermesini isteriz. O ise bu arzuları bizde, sanatının son çabasıyla erişebildiği nihai güzelliği bize seyrettirerek uyandırabilir. Ama zihinsel görüş açısının benzersiz, hem de şükredilecek yasası (gerçeği başkasında bulamayacağımızı ve bunu yaratması gerekenin biz olduğunu belirten yasa) aracılığıyla, bu yazarların bilgeliklerinin sınırı olan şey bize ancak kendi bilgeliğimizin başlangıcı olarak belirebilir... (2013: 34)

Gerçek okur için her yeni okuma, hem gelen yeni bilginin sindirilmesi hem de kullanılmaz duruma gelmiş veya unutulmaya yüz tutmuş bilgi birikiminin harekete geçirilmesidir. Yazar bu işte bir aracıdır ve bir anlamda yazarın görevinin bittiği yerde okurun görevi başlamaktadır. Pennac okurun önemini, ona verdiği haklarla göstermekte ve “Kitap Okurunun Hakları”nı şu şekilde sıralamaktadır:

1. Okumama hakkı.
2. Sayfa atlama hakkı.
3. Bir kitabı bitirmeme hakkı.
4. Tekrar okuma hakkı.
5. Canının istediğinin okuma hakkı.
6. “Bovarizm” hakkı.
7. Canının istediği yerde okuma hakkı.
8. Çöplenme hakkı.
9. Yüksek sesle okuma hakkı.
10. Susma hakkı. (2014: 110).

Freire’den ilhamla (1998: 219) diyebiliriz ki okur “nesne” olmak yerine “özne” olabilen kişidir. Freire, bu tanımlama ile karşılaştığı metin üzerinde tartışabilen, düşünebilen, yargıya varabilen, eleştirebilen, çıkarım yapabilen okura gönderme yapmaktadır. Bir anlamda ideal okur olan işlevsel okuru tasvir etmektedir. İşlevsel okur, okur-yazar olmanın ötesinde bir durumu ifade etmektedir. Sürekli eğitim anlayışı ile iç içe olup bireyin anlama, kavrama yeteneğini de kapsamaktadır. Okuduğunu kültürel ve sosyal ortamda kullanabilen, kendisini ve içinde bulunduğu toplumu geliştirebilen bir okur portresidir.

1.1.3. Kitabın Önemi

Okuma eyleminin ilk elden nesnesi olan kitaplar; gelişen teknolojiye, okuma eylemine eşlik eden kitaptan başka nesnelere – tablet, bilgisayar, elektronik kiap okuyucu...- rağmen cazibesini hala korumaktadır. Kitabın sahip olageldiği cazibeyi Akşit Göktürk şöyle anlatmaktadır. Yazar “Okuma Uğraşı” adlı kitabında, 20. yüz yıl ressamlarından Juan Gris’in “Açık Kitaplı Ölüdoğa” tablosundan bahseder. Tabloda; biri, sayfaları resme bakanlara dönük silik yazılı, diğeri sırtı dönük iki kitap, etraflarında ise peçete, pipo, meyve gibi gündelik nesneler vardır. Bu nesnelerle aralarında bağdaşmazlık vardır. Göktürk devam eder sonra:

Bu bağdaşmazlığı, kırmızı üstünde kara bir art-alan, gizemli bir dölyatağı yumuşaklığıyla kuşatır. Kitabın sayfalarındaki yazılar, belli belirsiz lekeler biçiminde sunulmuştur. Seçilir nitelikte değillerdir. Ama resme ilk bakışta, tam ortada duran bu koca açık kitap, bildik nesneler dünyasıyla kuşatılmış bir başka dünya gibi çeker gözü. Sayfalara eğiliverir kişi ister istemez (2007: 9).

İnsanın ilgisini üzerine çeken, insanı istemsizce hatta sanki bir refleks gibi kitaba yönelten kitabın sahip olduğu cazibedir. Göktürk, kitabın cazibesinin eskilerde kalmadığını, tüm zamanlara yayılabildiğini, bütün kitapların böyle bir çekiciliği olduğunu bize hatırlatır ve ekler:

Kitapçı raflarında ya da vitrinlerde bir alıcı, bir okur bekleyen yüzlerce binlerce kitap da, bildik bir dünya ortasında, bütününü bilemediğimiz bir belli belirsiz dünyanın taşıyıcılarıdır. Kapaklarıyla çağırdıkları okurun, ilkin duyusal dokunuşu, sonra da sayfaları aralayıp ak kâğıt üstündeki mürekkep lekelerini anlamlandırmaya girişmesi ile taşıdıkları bilinmedik dünyayı açmaya, yaşamaya başlarlar.” (2007: 9).

Kitap sevgisi okuma eylemine eşlik eden bir tutkudur. Bu sevgi zekâya koşut yani paralel olarak görülür. Proust kusursuz zihin ve yüce zihinlere sahip olanların kitap sevgisine sahip olduklarını söylemekte ve eklemekte “Kitap sevmenin zekâya koşut geliştiği anlaşılıyor, onun biraz altında ama aynı sap üzerindedir, tıpkı her tutkunun nesnesini çevreleyen bir tercihle birlikte gelmesi, onunla bir bağlantısı olması ve o olmadığında hala ondan söz etmesi gibi.” (2013: 44).

Hatta Cemil Meriç kitabın fonksiyonunu ve kıymetini bir adım öteye taşıyarak kitabı tüm lezzetlerle kıyaslayarak şöyle nitelemekte ve “Daha nefis, daha besleyici bir ekmek sağlayacak, bir tahıl: susam. Bu susam, kapıları açan büyü. Harami mağaralarının kapılarını değil, hükümdar hazinelerinin kapılarını: kitap.” (2009:112) demektedir.

Göktürk’ün Jorge Luis Borges’ten aktardıkları kitabın kıymetini çok güzel ifade etmektedir. “İnsanın türlü araçları arasında en şaşırtıcı olanı, hiç kuşkusuz kitaptır. Mikroskop ile teleskop, görme yetimizin uzantısıdır; telefon, sesin uzantısıdır; saban ile kılıç insan kolunun uzantısıdır. Kitap ise bambaşka bir şeydir: insan belleği ile düşgücünün uzantısıdır.” (2006: 114). Evet, kitap insanın, insanlığın belleğidir.

Schopenhauer kitabın önemini “yazıyla ilişkileri başından beri bizden farklı olan latinler şöyle demişlerdi: *Optimus magister bonus liber*. En iyi öğretmen iyi bir kitaptır.” (2013: 25) sözünü aktararak belirtmektedir.

1.2. Okuma Kültürü

Okuma kültürünü anlatırken önce bileşenlerini görmek gerekmektedir. Kültür kavramı açıklanmalı ve sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş, okuma eyleminin varlık sebebi olan yazılı kültür öncelikli olarak anlatılmalıdır.

1.2.1. Kültür Kavramı

Kültür kavramı, doğumdan ölüme geniş bir çizgide toplumsal alışkanlıkları da; söz konusu toplumun maddi ve manevi değerlerini de ifade etmektedir. Kültürde karşılıklı ilişki söz konusudur, insan teki olan birey kültürün hem etkileneni hem de etkileyeni konumundadır. Bu sebeple okuma kültürü hem bir toplumun sahip olduğu okuma alışkanlığını hem de bireyin kendi kişisel okuma alışkanlığını ve serüvenini ifade

etmektedir. Çalışmamızda okuma kültürünün topluma ve bireye bakan yönlerini, her ikisinin kesişme ve ayrılma noktalarına değineceğiz.

Sosyal Hizmet Terminolojisi'nde kültür tanımı şu şekilde yapılmaktadır: “Tarihsel ve sosyal değişme süreci içinde oluşturulan, bütün maddi ve manevi değerleri ile bunları yaratmada ve gelecek kuşaklara iletmede kullanılan araçların tümüdür.” (SHÇEK, 2011: 45).

Dilimizde “ekin” sözcüğüyle karşılanmaktadır. Kültür, insanların kendi yapıp etmeleriyle değiştirdikleri ve amaçlarına uygun olarak yeniden düzenledikleri doğadır. İnsan doğayı kendine göre düzenlerken ortaya koyduklarının tümüdür kültür. Toplumsal ve tarihsel bir olgudur, bir üretimdir (Hançerlioğlu, 2007: 250).

Sosyal bilimlerde kültür; toplumda biyolojik olarak değil, toplumsal araçlarla üretilen her şeyi anlatır. Bazen de yanlış bir kullanımla sadece sanata has alanlarda kullanıldığı görülür. Kültür için, maddi kültür yani öğrenim ve gelenekle aktarılan pratikler ve inançlar; maddi olmayan veya adapte edici kültür ayrımı yapılmaktadır. Bunlardan maddi kültür arkeolojinin alanına girerken; tarih, sosyoloji ve antropolojinin alanına da maddi olmayan kültür girmektedir (Marshall, 2009: 442).

Bozkurt Güvenç, Tylor'un tanımının eskimesine rağmen yine de en kuşatıcı tanım olduğunu söylemektedir. Tylor'un tanımı “Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün'dür.” (Güvenç, 2011: 129). Bu tanım da kültürün öğrenilen, edinilen, aktarılan bir yapı olduğunu göstermektedir. Kişi sosyalleştikçe içinde bulunduğu toplumun kültürüyle kültürlenmektedir. Bu süreçte birçok aracı kullanılmakla birlikte kültürün en etkin aktarım aracı dildir. Çünkü “Hangi anlamda anlaşılırsa anlaşılsın, kültürün dilden ayrı tasarlanamayacağı apaçık bir olgu” (Uygur,1997: 51) dur. Güvenç de dil için “Dil, kültürel muhtevanın bir ansiklopedisi, hazinesi ya da sözlüğü gibidir.” (2011: 140) demektedir. Dilin önemini Uygur da şu şekilde dile getirmektedir:

Dilin güçlü etkisi kültür varlığının her yanında kendini duyurur: toplum, din, edebiyat, tarih, bilim, eğitim gibi kültürün her yöresi en iç öğelerine dek zorunlukla dilin damgasını taşır. Yönü, amacı, kapsamı, başarısı ne olursa olsun, insanın yürüdüğü görünür-görünmez tüm yollar dilden geçer. Çepeçevre insan varoluşunun ana koşuludur dil (Uygur, 1997: 7).

Dilin varlık alanı ilk olarak sözdür. Ancak aynı zamanda yazı da dilin varlık alanlarından biridir. Bu sebeple yazı ve onun eylemi okumak, kültürün aktarımında ve öğrenilmesinde etkin bir role sahiptir.

Kültür kavramının 164 tanımı derlenmiş ve tartışılmıştır (Güvenç, 2011: 121). Her bir tanım kavramın farklı bir yönünü açıklamış veya tek bir alana has kılmış ve daraltmıştır. Kültür kavramını sadece sanata has bir kavram olarak alanını daraltmanın yanlışlığını Bozkurt Güvenç de belirtmektedir. Güvenç'e göre (2013: 13), her iki kavramın eş anlamlı kullanılması eğilimi yaygındır. Ancak bu iki kavram yakın anlamlı olsa da benzeş ya da özdeş değildir. Her sanat olayı, bir kültür olgusu sayılabilir ama her kültür olgusu, sanat değildir.

Kavramın tanımı zor olsa da belli başlı özellikleri kavramı anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu özellikler; kültür öğrenilir, tarihi ve süreklidir, toplumsaldır, ideal ya da idealleştirilmiş kurallar bütünüdür, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır ve son olarak değişmektedir. Bu özelliklere ek olarak dört ana anlamda kullanılmaktadır.

1. Bilim alanında kültür: Uygarlıktır.
2. Beşerî alandaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür.
3. Estetik alanda kültür: Güzel sanatlardır.
4. Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür: Üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirme (Güvenç, 2011: 125-134).

Kültür toplumun ve bireyin davranış kodlarıdır diyebiliriz. Karşılıklılık ilkesi gereği, okuma kültürünün bireye ve içinde yaşadığı topluma yansısı vardır. Okuma kültürü yazılı kültür dünyasına ait bir kavram olduğu için insanlığın sözlü kültürden yazılı kültüre geçişi de açıklanmalıdır.

1.2.2. Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre

Kültürü oluşturan unsurlar, soyutlamalar aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu soyutlamalar; resim, müzik, dil veya yazı olabilmektedir. Ancak insanlık tarihinde ilk ve en uzun soyutlama aracı dil olmuştur ve en etkin kullanıldığı, iletişimin sözel olarak sağlandığı, anlatımın en etkin olduğu dönemler, sözlü kültür dönemidir. Kısaca yazının icadından sonraki dönem de yazılı kültür dönemini ifade etmektedir.

Sözlü ve yazılı kültür üzerine araştırmalar yapan ve bu isimle kitap yazan Walter J. Ong, yazının ve matbaanın bilinmediği ve kullanılmadığı, bu dönemin kültürlerini “birincil sözlü kültürler” (Ong, 2014: 13) olarak isimlendirmektedir.

Sözlü kültür, hem yazısız toplumların kültürünü ifade etmektedir hem de yazılı kültür içinde devam eden ve kültürel yükü kısmen taşıyan bir alan olarak vardır. Okur-yazar olmayan toplumlarda sözlü kültür, toplumdaki her şeyi yani kültürü tamamiyle kapsamaktadır. Ancak okur-yazar toplumlarda sözlü kültür, yazılı kültürle beraberdir ve parçalıdır (Goody, 2009: 128,129).

Yazılı kültür, yazının Milattan 3000 yıl kadar önce icadıyla başlatılabilir. Ancak bu icat birdenbire olmamıştır ve kökeni mağara resimlerine kadar götürülebilir. İnsanlar meramlarını anlatmak için bu resim-yazılara başvurmuşlardır. Ara dönem diyebileceğimiz bu dönemden sonra alfabenin kullanımı devreye girmiştir. Bu dönemde yapraklara, kil tabletlere, deri üzerine yazı yazılmıştır. Yazının icadından sonra, yazılı kültüre aşama atlatan bir diğer buluş kâğıdın kullanılmaya başlanmasıdır. Bu dönemde metinler elle çoğaltılmaya başlanmış ve kitap insan hayatına kısmen de olsa dâhil olmuş, yavaş yavaş girmiştir. Kitapların yeni kopyaları el yazması olduğu için yeniden üretim yavaş olmaktadır. Yine bu dönemde, sözlü kültürün etkisiyle ve tabi ki kitap sayısının azlığı sebebiyle sesli ve topluluk olarak kitap okuma davranışı ortaya çıkmıştır. Bir kişinin okuduğu, diğerlerinin dinlediği katılımlı bir okumaydı bu dönem. Ancak yazılı kültüre asıl şeklini veren ve baskın hale getiren matbaanın icadıdır. Artık kitaplar çok sayıda ve kısa sürede basılabilmektedir. Bilgi çok uzak yerlere rahatlıkla taşınabilen bir

nesne olmuştur. Basımla çoğaltma süresi kısaldığı, kitap sayısı çoğaldığı için kitap okumak, toplumun küçük bir kesiminin ayrıcalığı olmaktan çıkmıştır.

Yazılı kültürde kitap artık bilginin, tecrübenin, şahitliğin, aktarımında işlevsel bir duruma gelmiş ve işlevselliği matbaayla daha da artmıştır. Çünkü “on beşinci yüzyılda matbaanın bulunması ulaşılabilen yazılı metin sayısının katlanarak büyümesini tetikleyerek, bilginin sürekli güncellenmesini ve düzeltilmesini mümkün kıldı.” (Stremlin, 2007: 21). Bu şekilde kitap sayesinde ve aracılığıyla okumak eylemi; bir anlatıcıya veya okuyana artık ihtiyacınız olmadan, kendi köşenizde gerçekleştirebileceğiniz bir etkinlik olmuştur. Bundan sonra okumak eylemi yalnız ve sessiz yapılmaya başlanabilmektedir. Matbaanın yazılı kültüre getirdiği bu durumu Ong şu şekilde anlatmıştır:

Matbaa, modern topluma damgasını vuran ‘özel hayat’ anlayışının gelişmesindeki başlıca unsurlardan biridir. Matbaa sayesinde el yazması kitaplardan çok daha ufak ve taşınabilir kitaplar basıldığı için, okurun kalabalıktan uzak, kitabıyla baş başa bir köşeye çekilebileceği ve zamanla tamamen sessiz okuma alışkanlığını kazanacağı ruhsal ortam da ortaya çıkmıştır. Elyazması kültüründe ve ilk basılı kitaplar devrindeyse okuma, bir kişinin geniş bir topluluğa yüksek sesle okuduğu toplumsal bir etkinlikti (2014: 155).

Matbaanın icadı ayrıca, geniş kapsamlı ve ayrıntılı sözlükler basılarak düzgün dil kullanımını teşvik etmiştir. Sözlüğü basılı olmayan dil bozuk addedilmiş ya da başka söyleyişle bir dilin sözlükte yazılan hali düzgün, aksi şekli bozuk kabul edilmeye başlanmıştır (Ong, 2014: 154-155). Sözlü kültürde yer alan her yörede farklı telaffuz edilen kelimelerde birlik sağlanmıştır.

Bütün bu gelişmeler sözlü ve yazılı kültür arasındaki kısmen teknik farklardır. Yani kültürün maddi öğelerini oluşturmaktadır. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da sözlü kültür ve yazılı kültür arasındaki zihinsel farklar, zihnin işleyişi ile ilgili zıtlıklardır. Bu yönü de kültürün maddi olmayan unsurlarına karşılık gelmektedir.

Yüz yüze iletişimin ve eğitimin olduğu sözlü kültürün aksine yazılı kültürde eğitim için bu durum şart olmaktan çıkmıştır. Ong’un deyimiyle: “Matbaanın Batı ‘zihniyeti’ veya zihinsel iktisadına, dolaylı veya dolaysız yan etkileri sıralanmakla bitmez. Sonuç olarak matbaa, sözlü gelenek temelli hitabet sanatını akademik eğitimin merkezinden uzaklaştırmıştır.” (2014: 154). Bir tek batıda değil doğu kültüründe bir hocanın rahlesinden geçmek, sohbet halkalarında bulunmak bir tür akademik terbiye idi ve yüz yüze, dinleyerek yapılan bir eğitimdi.

Benzer şekilde Goody de burumu teyit etmekte, sözlü kültürde bilginin büyüklerin zihinlerinde olduğunu ve eğitimin onlarla yüz yüze yapıldığını söylemektedir. Sadece bu yüzden bile yaşlılara saygı duyulduğunu belirtmektedir (2009: 130). Bu sebeple eğitim usta çırak ilişkisi içinde sürdürülmüştür ve sadece meslek eğitimi için söz konusu değildir bu durum. Daha önce değinildiği gibi bilimsel niteliği olan akademik eğitimler de bu şekilde sürdürülmüştür.

Okuma, mekânsal olarak başka bir insana bağımlı olmayı mecburiyet olmaktan çıkarır. Yazı; okurun kaydedilmiş toplumsal belleği edinmesine aracılık eder. Okur, okuma yoluyla, başka insanların üretimi olan okunabilir içeriklere, kendi ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre, istediği zamanda ve yerde ulaşır. Okuduklarını, yine okuma vasıtasıyla doğrulayarak, kabul etme ya da reddetme serbestisine sahip olur (Karadağ, 2013: 85).

Sözlü kültürde insanlar pek çok şey öğrenebilirler ama inceleme, analiz yapamazlar. Yazı insan zihninin soyutlayabilme özelliğini ön plana çıkarmıştır ve ileri düzey çözümleme mümkün olmuştur. Yazı ve matbaa anlatı tasarımını da değiştirmiştir. Artık canlı dinleyiciler karşısında olmayan metin yapımcısı, sözlü kültürün anlatıcısından farklı olarak anlatacaklarını yani metnini değiştirme ve düzenleme olanağına sahiptir. Bu durum bol tekrarlı, tek boyutlu sözlü anlatıların yerini çok katmanlı, örtük anlamlı, girift olaylar zincirini barındıran metinleri ortaya çıkarmıştır. Sözlü kültürün olay kahramanları ve kişileri “düz” kişiler iken; yazılı kültürde bunların yerini artık “yuvarlak” diyebileceğimiz daha karmaşık ve çok katmanlı kişiler almıştır. Kısacası daha gerçekçi kişi görünümü kazanmışlardır, karmaşık iç dünyaları yansıtılabilmektedir. Bu durum ruhun yazıyla başlayan bir içe dönüşüdür. Anlatıdaki bu değişim okuru da günlük hayatın basitliğinin gerisindeki derinliği anlamaya davet etmektedir (Ong, 2014: 182).

Artık yazılı kültürün ve bu toplumun üyesi olan okur-yazar insanlar, sözlü kültür dünyasına mensup insanlardan düşünüş olarak farklıdırlar. Bu farklılıkları Lankshear şu şekilde anlatmaktadır:

- i. Okuryazarlıkla birlikte, sözel hafızanın somut dilinin yerine bilimin soyut dili geçmiştir.
- ii. Okuryazarlıkla birlikte, analitik düşünme süreçleri başlamış, fikirlerin ve düşüncelerin tipki görsel nesneler gibi düzenlenmesi, kullanılması ve karşılaştırılmasının yolu açılmıştır.
- iii. Modern bilimi ortaya çıkaran mantıklı ve soyut düşünme becerisi yazmanın gelişimi ile ilişkilidir.
- iv. Okuryazarlık dilin potansiyelini geliştirdiği gibi düşünceyi yeniden biçimlendirmiştir.
- v. Okuryazarlık, insan bilimleri ve sosyal bilimlerin etkili bir bağımsız değişkeni olduğu gibi kültürlerin basit düzeyden ileri gelişim düzeylerine hareketinin aracıdır (Aktaran: Aşıcı, 2009: 13).

Amaç bir kültürün diğerine üstünlüğünü göstermek değildir. İki kültür arasındaki bağı, geçişi görmektir ve yazılı kültürle insanoğlunun eline geçen avantajları belirtmektir. Bütün bu çaba yine Ong’un dediği gibi “...tüm değişikliklerin nedenini yalnız yazıya indirgemek demek değildir; çünkü söz konusu bağ, indirgeme değil ilintilemedir.” (2014: 205). Bütün bunlar dilin imkânlarıyla olmuştur ve yazı, dilin ve insan zihninin gücünü de arttırmıştır.

1.2.3. Okuma Kültürü

Okuma kültürü, anlam olarak hem tek başına bireyin hem de toplumun ortak tutumunu yansıtmaktadır. Sever, “Okuma kültürü, en yalın biçimde, bireylerin okuma eylemiyle ilgili olarak edindikleri becerilerin, toplumda bir yaşama biçimine dönüşmesi olarak tanımlanabilir.” (2013: 10) diyor. Bu yüzdendir ki bir toplumda okuma kültürünün en önemli belirtisi, okumanın gündelik yaşamın uygulamaları arasında yer almasıdır.

Okuma alışkanlığının kazanılmasında kültürün belirleyici bir yeri bulunmaktadır. İnsanoğlu kültürlenme, sosyalleşme süreci; içinde yaşadığı kültürün özelliklerini kendi yaşamına aktararak tekrarlamasıyla gerçekleşir. Bu sebeple bireyin şahsi, toplumun genel temayülünü gösterir ve Sever’in Yılmaz’dan aktardığına göre okuma kültürü:

Bir bireyin, bir toplumsal grubun ya da bir toplumun okuma eylemi ile ilişkilerinin düzeyi ve niteliği anlamına gelir. Bir başka deyişle, okuma kültürü, sözü edilen birey, grup ya da

topluma ait yaşama biçiminin ‘okuma’ alanına yansıyan bölümüdür. Kısaca, okuma kültürü, okuma eylemine ilişkin bireysel ve toplumsal yaşama biçimidir (2013: 10).

Okuma kültürü zamanla gelişen ve eğitimin de yardımıyla kuvvetlenen bir davranıştır. Kuvvetlenmesi, temel okuma becerilerinin geliştirilip süreklilik kazanılmasıyla mümkündür. Okuma kültürü tek seferde edinilen bir alışkanlık değildir. Zamanla, sürekli çabayla gelişen ve beraberinde birçok beceriyi de gerektiren uzun soluklu bir süreçtir. Bir süreç olduğu için, kendi arasında bağıntılı aşamalardan meydana gelmektedir. Bu aşamalardan her birinin özelliğine göre ihtiyacın karşılanması bir diğer aşamayı etkilemektedir.

Okuma kültürünün bir başka tanımı da aşamalı ve birbirini izleyen bir süreç olduğunun altını çizmekte:

Okuma kültürü edinme bireysel ve toplumsal paydada üst düzey gelişim sağlayan dizgeli ve ardışık bir süreçtir. Bu bağlamda okuma kültürü, bireyin yazılı ve görsel kültür ürünlerinden etkilice yararlanmasını sağlayan, bu etkileşimle okumayı alışkanlık düzeyinden eleştirel okuma becerisine taşıyan ve bu kazanımlar bütünü doğduğu andan başlayarak bireysel ve toplumsal paydada, yaşam biçimine dönüştürmesiyle gerçekleştirdiği davranışlar kümesidir (Samur, 2014: 157).

Türk toplumu “şifahi kültür” dediğimiz sözlü kültürün baskın olduğu toplumlar arasındadır. Konuşmanın ve sohbetin önde geldiği bizimki gibi toplumlar okuma kültürünün yeterince gelişmediği toplumlardır. Yaşam bilgisi yani tecrübenin aktarılması, öğretilmesi sözle devam eden bir eylemdir.

Hemen herkesin yakındığı bir konudur, toplumumuzda okuma kültürünün yerleşmemiş olması. “Okuma kültürü nasıl oluşturulur?” sorusu kadar “Okuma kültürünün neden yeterince gelişmediği” de çok önemlidir. Bu durumun sebepleri üzerinde durulması gerekmektedir.

Kültürün yerleşmemesi ve gelişmemesinin çeşitli sebepleri olabilir. Ancak belli başlı sebepleri tespit edilebilir. Bircan ve Tekin, yapmış oldukları çalışmada belli başlı sebepler özetle şu başlıklar altında toplanabilmektedir:

1. Okur-yazarlık oranının düşük olması.
2. Okumaya ihtiyaç duymama.
3. Tv ve okuma alışkanlığı ilişkisi.
4. Aile ve okuma alışkanlığı ilişkisi.
5. Türk eğitim sistemi ve ilişkisi.
6. Kütüphanelerin yetersizliği.
7. Ekonomik nedenler (1989: 395-405).

Zeki Ceylan ise Okuma Sanatı kitabında bu sebepleri özetle şu şekilde sıralamakta:

1. Aileden gelen etkiler,
2. Çevreden gelen etkiler,
3. Okulun etkisizliği,

4. Yaradılışın etkisizliği, ,
5. Ekonomik olanaksızlıklar,
6. Devletin önlemsizliği,
7. Diğer etmenler ve çağın koşulları.

Ceylan yaptığı bu sınıflandırmayı da üç grup altında toplamaktadır.

1. Eğitim eksikliği,
2. Olanaksızlıklar ve elverişsiz koşullar,
3. Çağın değişen anlayışı ve koşulları (2012: 66).

1.3. Okuma Alışkanlığı ve Kazandırılması

Alışkanlık, bir şeyin sık sık tekrar edilmesiyle edinilen davranış ve tutumlardır. Kişide alışkanlığın oluşması, bir kişiye belli bir davranışın alışkanlık olarak kazandırılması toplum içinde gerçekleşmektedir. Tolumun herhangi bir konuda genel temayülünün bireydeki yansımasıdır alışkanlık. Okuma kültürünün bireysel boyutunu, bireye bakan yönünü, “okuma alışkanlığı” olarak adlandırabiliriz. Daha doğru bir söyleyişle, okurun okuma kültürünün gelişmesi, okuma alışkanlığı edinmesine bağlıdır. Bu tanımlama kişinin kendi özel okuma serüvenini, sürecini anlatmaktadır.

Kültür kavramı insanların yaşam boyu içinde yaşadıkları toplumdan öğrendiklerini kapsamaktadır. İnsan mevcut kültür varlığının hem oluşturanıdır hem de içinde bulunduğu kültürün bir yaratıcısıdır (Güvenç, 2013; 54). Bu sebeple bir insanın sahip olduğu okuma alışkanlığı, toplumun okuma kültüründen çok farklı olmamaktadır. Kişinin okuma alışkanlığının oluşmasında kültürel çevresi önemlidir. Kültür aktarımında etkin rolü olan aile, çevre ve eğitim kurumları, okuma alışkanlığının kazandırılmasında da etkindir.

Günümüzde bilimsel ve teknolojik çalışmalar ve gelişmeler eskisinden daha hızlı olmaktadır. İnsanlığın sahip olduğu bilgi birikimi baş döndürücü hızda artmaktadır. Ayrıca bilginin yayılma hızı ve sahası da eskisine oranla çok büyüktür. Bu durum yaşam boyu eğitim faktörünü daha önemli kılmıştır. Hayat boyu eğitimin ve gelişimin devam etmesinde, kişinin okuma alışkanlığının etkisi küçümsenemeyecek orandadır. Okuma alışkanlığının gelişmesinde ve geliştirilmesinde bu hızlı gelişim, isteklendirme aracı olarak kullanılabilir. Kişi yeni bilgileri edinme, kullanma gereğini hayatında ne oranda hissederse ve faydasını görürse okuma alışkanlığını sürdürmesi kolaylaşacaktır.

Kültürel çevre olarak aile ve eğitim, okuma alışkanlığına etki etmek bakımından iki ana faktörü oluşturmaktadır.

1.3.1. Ailenin Etkisi

Okuma alışkanlığının edindirilmesinde aile, çevre ve eğitim kurumu olan okulların etkisi ayrıca üzerinde durulması gereken konudur. Çünkü bireyin karakteri kadar, içinde bulunduğu grup veya parçası olduğu toplum da bireyin okuma alışkanlığı üzerinde belirleyici ve baskın bir rol üstlenmektedir.

Aile, toplumdaki en köklü ve eski kurumdur. Bireyin içine doğduğu ve içinde yetiştiği yer aile ortamıdır. Bireyin sosyalleştiği, kişiliğinin, alışkanlıklarının ilk tohumlarının atıldığı ve birçok alanda bireyin ilk eğitimini aldığı yerdir aile ortamı. Bu sebeple okuma alışkanlığının kazanılmasında da ilk etken yine içinde doğduğu ailedir. Çocuğun okuma alışkanlığı söz konusu olduğu zaman, bu alışkanlığı edinmesinde en önemli etken olarak aileye atıfta bulunulması doğal bir sonuçtur. Çocuk ilk gözlemlerini, deneyimlerini ve birçok konudaki terbiyesini ailede edinir. Aile üyelerinin kitap okuma ile ilgili tutumları, davranışları, evde bir kitaplığın bulunması, evdekilerin okuma alışkanlığının olup olmaması okuma alışkanlığının edinilmesinde etkili faktörlerdir. Bütün bunlara ek olarak; aile üyelerini dergi, kitap, broşür, gazete okurken gözlemleyen bir çocuk fark etmeden, kendiliğinden okuma eylemine sıcaklık hissetmektedir. Böylelikle okuma alışkanlığı çocuk için, bir anlamda “doğal öğrenme yoluyla kazanılan tutum ve davranışlar.” (Aşıcı, 2009: 19) olmaktadır.

Çocukları okumaya teşvik etmek ve heveslendirmek için ailelerin üzerine düşen görevler vardır. Her aile çocuğa bu alışkanlığı kazandırmak amacıyla yeni yollar bulmalıdır. Anne babanın birer iyi okur olması, çocuklara sevebilecekleri kitapları sesli okumak, yaşlarına uygun dergi almak veya onları abone etmek, kitap hediye etmeyi bir ödül aracı olarak tercih etmek eğilimlerini arttıracaktır. İster gazete haberi olsun; ister hikâyeye okunulan bir metin hakkında sohbet etmek, aile üyelerinin hepsinin katılımıyla okuma saati düzenlemek yine çocuğu kitap okumaya yönlendirecek faaliyetler arasında sayılabilir. Çocuğa kitap okunarak veya okutarak duygu, düşünce ve kavram dünyasını geliştirerek kişiliğini inşa edilir.

1.3.2. Eğitimin Etkisi

İnsanda istendik davranışların oluşturulma sürecidir eğitim. Bireye kazandırılmak istenen davranışlardan biri de okuma alışkanlığıdır. Ancak ilk aşamada yani okuma yazmanın öğretilmesinde “Örgün eğitim içinde okul, bu desteğin planlı ve programlı verildiği, çocuğun okuryazarlık becerilerinin geliştirildiği bir yerdir.” (Aşıcı, 2009: 16). Okuma yazmanın ötesinde, bu alışkanlığı kazandırmada eğitim, ayrıca ve özellikle okumayı bireyde hem bir ihtiyaç hem de zevk haline getirebilmelidir. Aksi durumda, okulla ilişkisi kesilen kişinin okumayla da ilişkisi kesilebilmektedir.

Russel’a eğitimin genel ilkelerini “Merak, açık düşüncelilik, bilgi edinmenin güç ama mümkün olduğuna inanış, sabır, çalışkanlık, dikkati bir yerde toplama, yaptığı şeylerde doğruluk” olarak sıralamaktadır (2013: 161). Sayılan bu ilkeler içinde merak, okuma alışkanlığını oluşturan ve devam ettiren başlıca etkindir. Eğitimin de üzerine düşeni yapıp; bireyin merak duygusunu harekete geçirmesi ve tatmin etmesi gerekmektedir.

Çocuğun sorma-bilme isteğinin uyarılması, yaşamı ve yaşamla ilgili tüm alanlar arasındaki ilişkileri anlayabilmesi, açıklayabilmesi için gereklidir. Bu uyarılma çocuğun duygu ve düşünce birikiminin harekete geçirilmesiyle ilgilidir. Bu sorma-bilme yani merak duygusunun, ilerleyen dönemlerde okuma kültürü edinmesinde önemli bir etkisi

olacağı da bilinmelidir. Bilişsel gelişimi yani zekâsını kullanma yetisi, dil ve düşünce gelişimi ile paraleldir (Sever, 2013: 12-14).

İnsanı okumaya, araştırmaya ve bu yolda sebat etmeye yönlendiren merak ilkesini; eğitimin ilkelerinin başına koyan Russel, şöyle devam etmektedir:

Öğretimin amacı, öğrenci açısından, kısmen merakını tatmin etmek, kısmen de bu merakı kendi başına tatmin edebilmesi için gerekli beceriyi ona kazandırmak olmalıdır. Öğretmen açısından, aynı zamanda birtakım sonuçlar verecek çeşitten merakın uyandırılması olmalıdır ama hiçbir zaman merakı öldürmeye, hatta bu merak okul derslerinin dışında kalan yönlerle bile yönelse girilmemelidir. Okul programlarının bir yana bırakılması gerektiğini söylemek istemiyorum, ama merak övülmeye değer olarak algılanmalı, çocuğa bunu okul saatleri dışında, örneğin, kütüphanedeki kitaplar aracılığıyla nasıl tatmin edeceği söylenmelidir (2013: 159-160).

Bu sözlerle Russel, merakın kışkırtılmasının ve devamının kitaplarla, okumayla sağlanacağını göstermektedir. Merakını kendi tatmin eden çocuk, okuma serüvenine daha özgür ve özgün devam edecektir. Böylece okumak eylemi kişide zevk haline gelebilecektir.

Eğitimin öğrenciyi yani geleceğin yetişkin insanını hayata hazırlayan yönü göz ardı edilmemelidir. “Öğrencinin hayata hazırlanması temel ilkesinden hareket edilerek verilecek eğitim sonucunda, yarının büyüğü doğru anlayacak, doğru yorumlayacak, doğru yazacak ve bilgisini etkin biçimde kullanacaktır.” (Şevki, 2009: 206). Eğitim merak duygusunu perçinleyerek insanda yine Abdullah Şevki’nin deyiimiyle “bilgi sevgisini” (2009: 206) oluşturabilmelidir.

İçinde bulunduğumuz dönemin şartları, yazılı iletişimin önemini arttırmıştır. Özellikle kalabalık ve modern kent hayatı, hızlı bilgi akışı, yoğun iş ve meslek hayatı bunu gerektirmektedir. Bunun farkında olan ülkeler, bu şartların gerektirdiği insan modelinde okuma alışkanlığının olması gerektiğini görmüşlerdir. Bu sebeple eğitim sistemi içinde buna özellikle önem vermişlerdir. Çünkü okuma alışkanlığı sadece kazandırılması gereken bir hedef değil aynı zamanda hedefe giden yolda bir araçtır. Coşkun’a göre de (2002: 8) “Okumanın, sadece geliştirilmesi gereken bir eğitim hedefi olarak görülemeyeceği, aynı zamanda başka eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde de çok önemli bir araç niteliği taşıdığı açıktır.”

Eğitim, bireyin yetiştirilmesinde bir araç olarak görevini yerine getirirken; aynı zamanda asıl önemli soru ve sorun nasıl bir insan yetiştirildiğidir. Sever bu konuda şunları söylemekte:

“Çağımızda, hangi niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi temel amaç olmalıdır?” sorusuna da yanıt aramak gerekmektedir. Çağımızda, duygu ve düşünce boyutuyla eğitilmiş, iletişim becerileri yetkin, yaratıcı ve duyarlı bireylere gereksinim duyulmaktadır. Bu niteliklerle donatılmış kişilerin yetiştirilmesinde, ailelere ve okula önemli sorumluluklar düştüğü açıktır (2013: 41).

Russel eğitim için “eğitim, amaç değil amaç için araçtır” (2013: 21) demekte. Biz de eğitimde okuma alışkanlığının kazandırılması amaç değil, okumanın insana kattıkları ve katacakları, Sever’in bahsettiği insan tipinin yetiştirilmesi için bir araçtır diyebiliriz. Okuma eylemi eğitim içinde çift yönlü bir etkileşim ifade etmektedir. Eğitin hem etkileyen hem etkilenen durumundadır. Çünkü bireyin okuma alışkanlığı edinmesinde

eğitimin ve kişinin eğitiminin sağlıklı bir şekilde devam etmesinde de okuma alışkanlığının göz ardı edilemez bir katkısı vardır.

Okuma alışkanlığının kazandırılması sürecinde özellikle edebi eserlerin yer alması önem arz etmektedir. Bu eserler dil gelişimini destekler, çocuğa yaratıcılık katar, kavramsal yetkinliklerini artırır. Böylece çocukların, anlama, yorumlama ve yeni anlamlar türetme becerileri arttırılmış olur. Bu sayede çocuklar yaşamı ve insanı anlama deneyimleri edinirler. Sanatçının eserinde paylaştığı deneyimler ise çocukta duyuşsal ve bilişsel birikimler oluşturur. Tüm bu süreç kavramsal gelişime ve okuma alışkanlığı edinmeye imkân sağlar (2013: 43-58). Sever'in bahsettiği eğitim ve edebi eser aracılığıyla edinilmiş okuma alışkanlığını özelde çocuk için söylediğimiz gibi yetişkin bireyler için de söyleyebiliriz. Okuma alışkanlığı oturmuş, yer etmiş yetişkin bir bireyin de okuma alışkanlığı devam ettiği sürece, bu kavramsal, duyuşsal ve bilişsel özellikleri yetkinleşerek devam edecektir.

Okumanın toplumsal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok boyutu vardır. Yine insanları okumaya yönlendiren çeşitli sebepler vardır. İnsanlar, yaptığı işten, mesleğinden dolayı, günlük hayatın pratik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, güncel olayları izlemek maksadıyla, entelektüel gelişimlerini ve özel ilgilerini geliştirmek amacıyla, boş vakitlerini değerlendirmek veya anlık kişisel zevk için kitap okuyabilirler (Coşkun:7).

Okuma kültürü gelişmiş ve yerleşmiş bir okur nasıl olur? Gerek öğrenci gerekse meslek erbabı herhangi bir insanın, konumu gereği zorunlulukla okudukları dışında, neyi ne kadar okuduğu ile ilgili bir durumdur. Pennac'ın da dediği gibi “Bilgimiz, öğrenim durumumuz, kariyerimiz, sosyal hayatımız bir şeydir; okur olarak samimiyetimiz, kültürümüz ise başka bir şey.” (2014: 104). Zorunlu okumalar dışında kendi tercihiyle okudukları okurun okuma kültürünü belli etmektedir. “Yalnız okullarda değil, kendi istediğini okuyup istemediğini okumama özgürlüğü, ancak gönüllü okurlarda gelişir.” (Göktürk, 2006: 19). Farklı alanlardaki bilgileri birbirine ilişkilendirmekte güçlük çekmez hatta kolaylıkla yapar. Okuma serüvenine ideolojik devam etmez ve her türden ve görüşten ürüne açık olur.

BÖLÜM 2. OKUMANIN SOSYAL HİZMET ALANINDAKİ İŞLEVSELLİĞİ

Çalışmanın bu bölümünde sosyal hizmetin tanımına, beceri, değer ve bilgi temellerine, bu üç temelin kültürel göreceliğine değinilecektir. Bilgi temelinin okuma eylemi ile bağlantısı, insana kişisel ve mesleki getirileri, sosyal hizmete olası getirileri işlenecektir.

2.1. Sosyal Hizmet ve Kültürel Göreceliği

Sosyal hizmet; mikro düzeyde bireyin; makro düzeyde toplumun “iyilik hâli”nin sağlanmasıdır. Buradaki “iyilik hâli” görecelik arz etmektedir. Her bir birey ve toplum için, içinde bulunulan şartlar farklı olduğundan “iyilik hâli”nden ne anlaşıldığı ve nasıl sağlanacağı da farklılaşmaktadır. Bazı toplumlar için temel insani haklara ulaşım iyilik hâlini ifade ederken; bir diğeri için toplumsal cinsiyetin olumsuz etkileri, ayrımcılığın kaldırılabilmesi, çevresel hareketler iyilik hâlinin sağlanmasında öncelik arz etmektedir. “iyilik hâli”nin nasıl sağlanacağı?” sorusunun cevabı, sosyal çalışmacının içinde bulunduğu toplumun yapısına bağlıdır. Bu sebeple, sosyal çalışmacının içinde yaşadığı toplumu tanımakla yükümlüdür. Ayrıca etkili müdahale ve uygulama için toplumu oluşturan insanların ihtiyaçlarını, düşünce yapılarına da vakıf olmalıdır. Kongar da (2007:1) “Bir toplumun yapısı, o toplum içinde olan her şey gibi belli meslek ve disiplinleri de biçimlendirir.” demektedir ve eklemektedir. “Bir toplumun içindeki her mesleğin ve disiplinin o topluma özgü koşullar içinde doğduğu, geliştiği ve biçimlendiği gerçeği artık toplumsal bilimlerin bize öğrettiği en önemli ilkelerden biri durumuna gelmiştir.”

Her meslek ve disiplin, her bir ülkenin toplumsal, kültürel yapısındaki farklılıklara göre değişiklikler içermektedir. Tıp mesleği gibi evrensel tanımı olmuş bir disiplinde bile uygulama söz konusu olduğunda; her ülkenin koşulları, sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısına göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bir ülke verem hastalığıyla uğraşırken bir diğesinde akciğer hastalıkları ön planda olabilmektedir (Yolcuoğlu, 2012: 105). Ayrıca her bir ülkede, kültürün etkisi ile hastalığa bakış da değişebilmektedir. “Her toplumda hastalık ve sağlığa ilişkin inanç ve tutumlar farklılık gösterebilir. Bir toplumda tıbbi açıdan patolojik görünen bazı davranışlar diğer toplumlar için normal bir davranış olarak kabul edilir.” (İlbars, 1994: 177).

Ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişen ihtiyaçlar; sosyal hizmetin öncelik alanlarını da belirlemektedir. Hatiboğlu da bu farklılıkları örneklendirmektedir. İskandinav ülkelerinde daha çok baskı karşıtı uygulama, eşitsizliklerle mücadele, katılımcı ve demokratik ilişkilere dayalı bir sosyal hizmet söz konusuyken; Latin Amerika ve Doğu Asya ülkelerinde zor ekonomik ve sosyal koşullar sosyal hizmetin uğraş alanında baskın olmaktadır. Bu ülkelerde temel sorunları, eğitim, konut ve sosyal güvenlik oluşturmaktadır. Bu sebeple bir sorun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal bağlamı içinde ele alınmalıdır (Hatiboğlu, 2012: 17-19).

Toplumlar arası ve bireyler arası farklar, sosyal hizmetin tanımlarında da farklılıklara yol açmaktadır. Her bir tanım, ihtiyaç olan yönü tanıma yansıtmakta ve ön plana çıkarmaktadır. Kongar’a göre de (2007: 2); “Kuşkusuz, bir mesleği ya da bir disiplini

çeşitli ölçütlere göre tanımlayabiliriz. Bir mesleğin “ne yaptığı”, “niçin yaptığı”, “nasıl yaptığı”, böyle bir tanımlamada kullanılabilecek ölçütlerin yalnızca birkaç tanesidir.” Neyi, nasıl yaptığı kısmı, toplumdan topluma, hatta insandan insana farklılık arz edebilmektedir.

Sosyal hizmetin kişinin işlevselliğini arttırmaya vurgu yapan tanımlarındaki işlevsellikten kasıt dahi toplumdan topluma değişmektedir. Yolcuoğlu da farklılığın altını “Gerçekten de bireylerin toplumsal işlevleri, rol ve görevleri, hakları, sorumlulukları; mevcut “toplumsal yapı” ve sosyokültürel unsurlar tarafından belirlenmektedir.” diyerek çizmektedir (2012: 106).

Sosyal hizmet disiplini ve mesleği, doğası gereği içindeki topluma göre şekillenmekte ve içerik kazanmaktadır. Uygulama ve kuram boyutu, uzmanın içinde yaşadığı toplumdan ve insan tipinden etkilenmektedir. Özgür’ün dediği gibi:

Yerel ya da yerli farklılıkları dikkate alırken, aynı anda “evrensel” bir tanımı da işletebilmek için, bir diğer deyişle evrensel insan hakları ve sosyal adaleti uygulanabilir kılmak sosyal çalışmanın günümüzde yaşadığı en önemli sorunlardan biridir. Böyle bir yaklaşım, hak ve güçlendirme temelli, evrensel standartları daha iyi hale getirmeye ve uygulamaya çabalarken yerel ve yerli unsurları “eklemekle” kalmayıp birlikte “harmanlayabilen” bir yaklaşım olabilirse başarılı olacaktır (2014: 47).

Sosyal bilimlerde zaman ve mekân iki önemli değişkendir. Aynı şekilde sosyal hizmet olgusu, zaman, mekâna ve tarihe göre değişebilmektedir. Sosyal hizmetin evrensel içeriği, bu üç değişkene göre şekillenmektedir. Bu nedenle mevcut sosyal hizmet anlayışları ve uygulamaları, evrensel nitelikli ortaklıklar da toplumsal farklılıklar da arz edebilmektedir. İçinde geliştiği toplumun bir ürünü olarak gelişir ve ülkeden ülkeye farklılık taşıyabilir (Cılga, 2012: 207). Bireyin rolleri ve bu rollerden beklentiler de toplumdan topluma farklar içerir. Sheafor ve Horejsi de “Bireyin sosyal rolleri, zaman içinde hayatı boyunca değişir ve rollerine bağlı beklentileri; bireyin cinsiyeti, etnik kökeni, kültürü, dini, mesleği ve cemiyetine göre değişiklik gösterir.” (2015: 23). Müracaatçı açısından da “...kendi kültürleri ve dünya algıları ile varolabildikleri, özgürleşebildikleri oranda ihtiyaçları karşılanmış, sosyal işlev bozuklukları giderilmiş sayılmalıdır.” (Akbaş, 2003: 22).

Meslek ve disiplin olarak sosyal tarafına olan vurgu önem arz etmektedir. Nitekim sosyal sözcüğüne açıklık kazandırmak için, kavramı açıklamaya İlhan Tomanbay bir kitap ayırmak gereği duymuştur. Sosyal için “Tam sözcük anlamıyla, sosyal olmak, toplumun üyesi olmak demektir. Topluma ait olmak demektir. Toplumla ilgili olmak demektir. Topluma bağlı olmak demektir.” (2007: 1). Özgür’e göre de “Sosyal çalışma mesleği, özünde insan varlığının sosyal yönünü vurgulama eğiliminde olmuştur.” (2014: 6). Tekrar Tomanbay’dan bir katkıyla sosyalin anlamı genişletilerek şu şekilde verilebilir:

Bugün artık Latince kökeninden çıkarak İngilizce’de “social” Almanca’da “Sozial” olarak kullanılıyor ve insanların ülkeleriyle ve toplumla ilgili olarak topluluk halinde, bir arada, birlikte yaşamalarını anlatıyor. Ve bu birlikte yaşamının dört temel olmazsa olmazı var. Ortaklaşa, topluca yaşamak, kamu yararı gözetilerek yaşamak, birbirlerine karşı yararlı ve iyilikyaparlık içinde yaşamak, insanca ve insanseverlik içinde yaşamak. Bu dört kural toplumu oluşturan dört temel değerdir (2007: 10).

Toplumu bir arada tutan bu dört değer, sosyal hizmet disiplinin doğasında ve sosyal çalışmacının şahsında belirgin hale gelmektedir. Özellikle kamu yararı gözetme, yararlılık, “insanseverlik ve iyilikyaparlık” sosyal hizmetin ve sosyal çalışmacının misyonu durumundadır. Bu da içinde yaşanan toplumu, kültürünü, insanını tanımakla mümkün olabilmektedir.

Sosyal olmak bireyi hem topluma bağlı kılar ve toplumun üyesi yapar hem de toplumla karşılıklı ilişki gerektirir ve toplumla birey arasında bir alışveriş söz konusudur. Başka bir deyişle “Sosyal hizmetin sosyal boyutu, insanların yaşadıkları toplumsal arka plan içindeki günlük yaşamlarında kurdukları sosyal ilişkileri ve etkileşimleri ifade eder.” (Adams, Dominelli ve Payne, 2015: 37). Bir anlamda toplumsallaşmadan sosyalleşmeye dönen bir süreçtir. Sosyalleşen bireyin toplumla bağlantıda olduğu noktalarda oluşan sorunlar ilgili bir alan olan sosyal hizmet, müdahale sürecinde toplumun tarih, kültür, ahlak yönünden değerlendirmesini yapmalıdır. Ayrıca bu değişkenlerin sorunun oluşumu üzerindeki etkileri, mevcut toplum göz önünde bulundurularak anlaşılmalı çalışılmalıdır. Bu durum hem bilimsel bilgiyi hem de insan ve topluma dair gerçekliği anlamayı gerektirmektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz toplum ve kültür, dünyayı algılayışımızı etkilediği gibi sorunu ve çözümünü de algılayışımızı etkilemektedir.

Toplumsallaşma doğumla başlar, kesintisiz ve sürekli devam eder. Bireyin toplumsal kuralları, değerleri öğrenmesi ve içselleştirmesidir. Ancak toplumunun insanlarına zaman ayırmak, toplumun sorunlarıyla üzülme, sorunlar hallolduğunda sevinmek sosyalleşmenin göstergesidir. Ve bu düzey, toplumsallaşmadan daha üst bir düzeyi ifade etmektedir. Bireyin toplumsallaşması uyum ise sosyalleşmesi topluma katkıda bulunmasıdır denebilir. Buradan hareketle toplumsallaşma her surette olabilmektedir ama sosyalleşme bilinç geliştirmekle, algılamayı bir üst seviyeye çıkarmakla mümkün olabilir (Tomanbay, 2007: 38-41).

Sosyal çalışma, psikoloji, psikolojik danışmanlık gibi yardım meslekleri, insanın kültürünü anlama konusuna son yıllarda daha çok dikkat çekmektedir. Hizmet verilen bireyin ait olduğu kültürü, anlam dünyasını bilmek literatürde “kültürel yetkinlik” başlığıyla isimlendirilmektedir. Kültürel duyarlılık, bilgilerin daha etkin uygulama için kültürel bilgi ile harmanlanması, kültürel yetkinliğin içine girmektedir. Etkili bir sosyal hizmet için, uygulamada politik, ekonomik ve sosyal faktörlerin birleştirilmesi gereklidir. Böyle bir hizmet, bunu sağlayabilecek kültürel yetkinlik bileşenini vaz geçilmez kılmaktadır (Özgür, 2014: 78-79).

Örneğin, her toplumun sosyo-kültürel dokusu, yardımlaşma ve paylaşma gelenek ve görenekleri, ihtiyaç içindekilere yaklaşıma ilişkin inançsal anlayış ve tutumlar ile o ülkedeki sosyal refah ve sosyal devlet algısının gelişmişlik düzeyleri, hiçbir zaman bire bir aynı olmayacaktır. Tabi ki bu, her toplumun farklı bir sosyal hizmet anlayış, meslek ve uygulaması olması gerektiği anlamına gelmez. İfade edilmek istenen şey, ana ve temel, disiplinler ilkeler aynı olmakla birlikte uygulama strateji, politika ve çalışmaların kapsam, içerik ve takdim ediliş biçiminin her toplumun özgün koşullarına göre biçimlenmesi gerektiğidir (Çağlar, 2012: 35,36).

Sosyal hizmet, toplumda problem çözücü bir icra sergilemektedir ve karşılaşılan sorunun nasıl algılandığı, hizmet alanın problemi kültürel özellikleri dışlamadan iyi tanımlanmalıdır. Bireye uygun, içinde yaşadığı kültüre, değer yağılarına, yaşam şekline

en saygılı hizmeti sunmak sosyal hizmetin sorumluluğudur. Akbaş da bu konuya değinerek “...sorunun çözülmesi sürecinde kültürel sembollerin/metnin iyi okunmaması, çözümü engelleyici bir faktör” olacaktır demektedir (2003: 24). Yaman ve Akyurt da sosyal hizmet uygulamasında kültürel göreceliğin dikkate alınmamasının sonucunda, “...yerel”, “kültürel” ve “geleneksel” özelliklerin görülmemesi ve göz ardı edilmesi gibi sonuçlar doğurmuş, kültürel dokunun kavranmaması sebebiyle sosyal hizmet götürme sürecinde çeşitli aksaklıklar çıkmaktadır.” demektedir ve uygulamada çıkabilecek aksamaya dikkat çekmektedirler (2017: 105).

Çevresiyle bir bütün kabul edilen birey çevresi ile her daim fiziksel, sosyo-politik, kültürel olarak etkileşim halindedir. Birey, kültürden bağımsız düşünülemediği için uygulama da kültürden kopuk bir şekil sergileyememektedir. Sergilese bile başarılı olması söz konusu değildir. Sosyal çalışmacı hizmet verirken bu etkenleri, değişkenleri dikkate almalıdır. Kültürel yetkinlik olmayınca, müdahale sırasında çatışma, iletişim eksikliği veya bozukluğu, ön yargılar gibi sorunlar yaşanabilmektedir.

Sosyal hizmet bakımından, içinde yaşanan toplumun kültürü her üç temel için önemlidir. Bireysel veya toplumsal bir problemin çözümünde, bireyin toplumdan bağımsız olmadığı koşulundan hareketle, mevcut kültür kodları sosyal çalışmacı tarafından iyi okunmalı ve çözümlenebilmelidir. Yolcuoğlu da kültürün önemini teyit etmektedir:

“...insanların değerlerini, inançlarını, kullandıkları deyimleri, kültürel kalıplarını, gelenek-göreneklerini ve düşünme biçimlerini kısaca sosyokültürel yapılarını anlamadan o insanların oluşturduğu toplumları anlamak ve yorumlayabilmek olanaksızdır. Ve yine toplum, tesadüfen bir araya gelen kişilerin oluşturduğu bir toplamından öte, aralarında tarihi, ekonomik, kültürel, sosyal ilişkiler olan, ortak anlayış ve davranış biçimleri geliştirmiş kişilerden oluşan bir bütün olduğuna göre, bütün sosyal sorunlarda, bu değişkenlerle olan etkileşimlerden ortaya çıkmaktadır.” (2012: 297).

Sosyal hizmetin çeşitli tanımlarında; bilim yönüne, sanat yönüne, geliştirici ve değişim odaklı olmasına yapılan vurguların hepsinde içinde yaşanan kültür ve topluma göndermeler mevcuttur. “...mesleğin içinde uygulandığı örgütler bütününe bir sosyal sistem olarak bakmayı ve bu sosyal sistem ile içinde yer aldığı toplum yapısı arasındaki ilişkileri görmeyi gerektirir.” (Şeker, 2006: 146).

Bugün geline nokta “çevresi içinde birey” nitelenmesi gereği, insan ve sorunlarına yaklaşırken kültür ve toplum yapısı değişkeni hesaba katılmaktadır. “Bu bakış açısı, sosyal hizmetin birey ve grup sorunlarında psiko-patoloji değil çevrenin içinde çeşitli kültürel özelliklerle donatılmış ve sorunlara eklektik olarak yaklaşmayı içermektedir.” (Küçükkaraca, 2002: 84). Akbaş da “Sosyal olgular zamana ve mekâna göre farklılaşabiliyordu” (2017: 13) demektedir. Bu durum, sosyal çalışmacıya içinde yaşadığı toplumu tanımak gibi bir görev yüklemektedir. Yaman ve Akyurt’a göre; bu görevi göz ardı etmeyen bir sosyal hizmet eğitimi de sosyal çalışmacıya, toplumun her kesiminden yüz yüze geldiği ve çalıştığı insanları anlayabilme yeteneği kazandıracaktır. Bu şekilde uzman; birbirinden farklı grupların, sorunlarını ve güçlü yönlerini tespit etmelerine yardımcı olacaktır. Sonuç olarak sosyal hizmet müdahaleleri, karşılaşılan bireysel ve toplumsal sorunlar karşısında mevcut kültürden etkin bir şekilde beslenebilecektir (2013: 114). Kültürel yetkinliğe duyulan ihtiyaç, uygulamanın başarısını doğrudan etkilemekte ve uzman için bir zorunluluk olarak görülmektedir. Hizmet verdiği kişiye uygun,

değerlerine ve yaşam şekline saygılı bir hizmet, uygulamada başarıya ulaşacaktır. Birey çevresiyle fiziksel, kültürel, politik olarak etkileşim halinde olduğu için; Akbaş'tan özetle diyebiliriz ki, sosyal çalışmacıların içinde bulundukları toplumu bütün çeşitliliğiyle bilmeleri, bunu çözüm için bir araç olarak görmeleri gerekmektedir. Çünkü “Kültür tek tip değil, aksine çoğuldur.” (2017: 90). Kültürel özellikler ve görecelik bir engel olarak görülmemeli bir imkân olarak değerlendirilebilmelidir. Teater’ a göre de (2015:262) bu şekildedir ve “Her tür kültürel ritüel ve inanç uygun olduğu noktalarda çalışmaya eklenmelidir.” Kültürel faktörlerin bilinmemesi, hizmet verenle alan arasında çatışmalara yol açacaktır. Teater’ın da belirttiği şekliyle “Sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçılar işbirliği içinde çalışır.” (2015: 44). Bu iş birliği uzmanın hizmet alanın kültürünü bilmesi ve saygı duyması sonucunu doğurmaktadır. Teater’dan devamla:

Hem sistem kuramı hem de ekolojik yaklaşım, müracaatçının hayatında rol oynayan kültürün ve farklılığın önemine değer verir. Çevresi içinde bireyi değerlendirirken sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı, müracaatçının kültürünün ve alt-kültürünün değerleri, inançları ve kabullerini ve bunların müracaatçının kendi değer, inanç ve kabulleri ile nasıl uyum sağladığını keşfetmelidir... Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının kendi deneyimlerinin uzmanı olduğunu kabul eder ve bu yüzden de kendi değerlerini ve inançlarını müracaatçıya zorla kabul ettirmeye çalışmaz (2015: 43-44).

Türkiye gibi kültür mozaiki geniş, çeşitli uygarlıklara ve milletlere ev sahipliği yapan bir ülkede kültürel çeşitlilik kaçınılmazdır. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının ülkemizdeki “İslam, Hristiyanlık, Yahudilik, Sufizm, Alevilik, Süryanilik, Ermenilik, Kürtlük ve benzeri konularda yetkin bir bilgi birikimine sahip olması zaruridir.” (Akbaş, 2017: 91). Yıldırım’dan devamla, “Sosyal hizmetin icrası, ırk ve etnik geçmişe sahip, farklı kültür ve dinlerde, farklı fiziksel ve entelektüel yetenekte, her iki cinsiyette, aynı zamanda farklı cinsel eğilimlerde ve yaşlarda hayatın tüm yollarından insanlarla birlikte ve onların adına çalışmayı gerektirir.” (2007: 117).

2.2. Sosyal Hizmetin Üç Temeli ve Göreceliği

Sosyal hizmet meslek ve disiplininin üzerinde yükseldiği sacayağı, değer, bilgi ve beceri temellerinden oluşmaktadır. Hiçbirini diğerinden ayrı düşünemeyeceğimiz için, her biri alan için hayati önem arz etmektedir ve yine her biri içinde bulunduğu topluma göre şekillenebilmektedir.

2.2.1. Sosyal Hizmetin Değer Temeli

“Her meslek; belli bir bilgi temeli, mesleki becerilerin sergilenmesi ve bütün bunların belirlenmiş bir “değer ve etik” çerçevesinde uygulanmasıyla icra edilir.” (Yolcuoğlu:2012: 317). Sosyal hizmet mesleğinin değer temeli, benliğin meslek ilkeleri çerçevesinde kullanılmasıdır (Kongar,2007: 39). Thompson “Değerler oldukça kişisel ve bireysel nitelikte olabilse de, belli bir mesleğin üyeleri örneğindeki gibi, aynı ortak amaçlara sahip bir grup insan tarafından paylaşılan şeylerdir.” (2016: 32) demektedir. Buradan hareketle Kongar’dan alıntılanarak sosyal hizmet için mesleki değerlerde “amaç olarak insanlara yardım, değer olarak da insana saygıdır.” (2007: 39) diyebiliriz.

Bu başlık altında özellikle vurgulanması gereken bir nokta etik ve değer kelimelerinin kullanımındaki karışıklıktır. Etik sözcüğü daha çok “mesleki ilke”ler olarak karşımıza

çıkmaktayken; değerler daha ziyade bireysel boyutta kalan bir sözcüktür. Buradan hareketle denilebilir ki:

“Değerler”, neyi yapmanın ve yapmamanın önemli olduğu; neyin fazla neyin az değerli olduğu konusunda, karar verebilmeyi, bir yargıya ulaşabilmemizle ilgilidir. “Etik” ise, neyin iyi neyin kötü olduğunu belirlemeye ve neyin yapılması, neyin yapılmaması gerektiğini açığa kavuşturmaya yardımcı olan, ilkeler ve kriterlerdir. Bu çerçevede sosyal hizmet uzmanları, mesleki değerlere dayanan, belirli etik kurallara sahiptirler.” (Yolcuoğlu, 2012: 318).

Her meslek belli başlı bazı etik kurallar çerçevesinde uygulanmak zorundadır. Neil Thompson, “Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak” adlı kitabında değer temeline ayırdığı bölümde, değer temeline geleneksel değerler ve özgürleştirici değerler olarak iki başlığa ayırmıştır. Geleneksel değerler başlığı altında; bireyselleştirme, duyguların amaçlı dışavurumu, kontrollü duygusal katılım, kabul, yargılayıcı olmayan tutumlar, müracaatçının kendi kaderini tayini, gizlilik, kişiye saygı, uyum, empati, koşulsuz olumlu kabul gibi değerleri sıralamaktadır. Özgürleştirici değer başlığı altında ise; bireysellikten uzaklaşma, eşitlik, birlikte çalışma, yurttaşlık, güçlendirme, otantiklik değerlerini dile getirmektedir (2016: 155-180). Thompson geleneksel değerlerde ortak vurgunun bireyin onu ve değeri üzerine olduğunu söylemektedir (2016:169). Ayrıca Thompson tüm bu değerleri sıralarken; ayrıca bireyi kültürel yapının bir parçası olarak görmek gerektiğini ve bu yapıdan bağımsız olamayacağını “bireyi sosyal hizmet müdahalesinde güçlü bir etkiye sahip kültürel ve yapısal faktörlerin daha geniş bir bağlamında görmek” (2016: 170) şeklinde ifade etmektedir. Bu sebeple de geleneksel değerlere özgürleştirici değerleri de eklemek gereği hissetmiştir. Yolcuoğlu’nun da dediği gibi:

Sosyal hizmet uzmanları, birey ve çevresi arasındaki karmaşık etkileşimi dikkate alarak, insanın onuru, temel gereksinimlerin karşılanması ve fırsat eşitliğini vurgulayan bir dizi “değere” göre hizmet verir. “İnsan onuru” kavramı; ırk, etnik köken, cinsiyet, cinsel tercih, sosyoekonomik statü gibi konularda, bireylerarası farklılıklara saygı duymayı ve ayrımcılık yapmamayı gerektirir. İnsanın temel gereksinimleri; barınma, beslenme, sağlık-bakım, giyinme, eğitim anlamına gelmekte olup, bunların karşılanabilmesi için, toplumda “fırsat eşitliği”nin olması gerekmektedir (2012: 318).

Sosyal hizmetin değer temeli, evrensel bazı nitelikler taşısa da önceliği toplumdan topluma değişebilmektedir. Örneğin Kongar, “Az gelişmiş toplumlarda, bireysel gibi görünen sorunların çoğu tamamen toplumsaldır.” (2007: 51) demektedir ve bu sebeple; gelişmiş toplumlarda bireye vurgu yapan sosyal çalışma değerlerinin aksine, Türkiye’de sosyal çalışmacıların “toplumsal denetime, bireysel özgürlükten daha fazla ağırlık vermeleri, toplumsal yapımıza oldukça uygun bir nitelik taşır.” diyerek eklemektedir (2007: 53).

Sosyal hizmet, uygulama esnasında hizmet verdiği insanların durumlarını göz önünde bulundurarak; hizmet verdiği bireylere diğer mesleklerden daha fazla dikkat etmelidir. Sarf ettiği bu dikkate mesleğin etik ilkelerine bağlılık da dâhildir. Ancak sahip olunan değerlerin şöyle bir özelliği vardır ki; insanın içinde bulunduğu çevrenin, toplumun da bu değerlerin oluşumunda etkisi olduğu gerçeğidir. Yolcuoğlu da Johnson’dan alıntılanarak “...bireylerin sahip olduğu değerleri etkileyen faktörler olarak şunları sıralamıştır: 1) Kültürel miras (geçmiş), 2) bağlı olunan bireylerin ve grupların sahip olduğu değerler, 3)

kişisel deneyimler, 4) insan ve insan doğası hakkındaki görüşler.” (2012: 320). Bütün bu maddeler, değerleri içinde yaşanan toplumdan ayrı düşünemeyeceğimizi göstermektedir.

2.2.2. Sosyal Hizmetin Beceri Temeli

Beceri; kişinin, yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak, bir işi başarma, bir işlemi ereğine uygun olarak, gerektiği gibi sonuçlandırma yeteneğidir. Ya da Thomson’un da dediği gibi, belirli bir etkinliği belirli bir sürede etkili bir şekilde yerine getirme yeteneğidir. Beceriler öğrenilebilir oldukları için, zaman içinde geliştirilebilir ve beslenebilirlerdir. Bu sebeple sosyal hizmet eğitiminde becerinin gelişimi için iki önemli basamak vardır. Biri, var olan becerinin bir temele dayandırılması ve güçlendirilip pekiştirilmesidir. Diğeri, yeni becerilerin fark ettirilmesi ve geliştirilmesidir (2016: 124-126).

Beceri temeli, sosyal hizmetin uygulamadaki en somut ayağını oluşturmaktadır. Hizmet alanla doğrudan temasta ortaya çıkan ve gerek duyulan temelidir. Kongar’ın da (2007: 1) belirttiği gibi “Sosyal Çalışmayı öteki toplumsal ve beşerî bilim dallarından ayıran nitelik, uygulamaya yönelmiş olmasıdır.” Sosyal hizmet sadece soyut, teorik boyutta kalmayan, teorik alanındaki bilgiyi sahaya taşıyan bir alandır. Bu sebeple sosyal çalışmacı, mesleki yetkinliğini, bilgi temelini ayrıca meslek alanındaki becerileriyle desteklemek mecburiyetindedir. Yolcuoğlu’nun da dediği gibi “...bilgi ve değerleri bir araya getirerek –bu üçlünün harmanında- bunları, ilgi ve gereksinimlere karşılık eyleme dönüştüren uygulama elemanıdır.” (2012: 308).

Herhangi bir alandaki beceri, doğal olarak insanda yatkınlık olarak da bulunabilir; sonradan da geliştirilebilir bir durumdur. Anlaşılması gereken nokta becerilerin “sahip olunan ya da olunmayan bir şey olmadığı, zamanla geliştirilebildiği ve beslenebildiğidir.” (Thompson,2016: 125). Bir sosyal çalışmacıya beceri temeli ile ilgili olarak düşen ilk görev, sahip olduğu ya da olmadığı becerilerimizin farkında olmaktır. Uygulamada bu becerilerini güçlendirmek ve eksik olanları geliştirmektir.

Beceri temeli içerisinde yer alan ve bir sosyal çalışmacının sahip olması gereken beceriler özetle; iletişim becerileri, öz-farkındalık, analitik beceriler, değerlendirme ve plan yapabilme, duyguların yönetilmesi, sunum ve koordinasyon becerileri, duyarlılık, gözlem düşünme ve birlikte çalışabilme becerileri, yaratıcılık olarak özetlenebilir (Thompson, 2016: 126-152, Yolcuoğlu, 2012: 307-317).

Sahip olunması gereken bu beceriler içinde özellikle iletişim becerisi içinde bulunan toplumdan bağımsız düşünülememektedir. Thompson da “iletişimin karmaşık bir konu olduğu”na değinmekte ve bu konuya şunları eklemektedir:

Örneğin, iletişim kalıpları evrensel değildir; kültür, toplumsal cinsiyet, yaş grubu, sınıf ve sosyal dünyanın diğer boyutlarına bağlı olarak çeşitlilik gösterebilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, dilin sosyal olarak önemi göz önüne alındığında iletişimin sosyal faktörlerden etkilenmesi sürpriz olarak görülmemelidir (2016:128).

Sosyal çevremiz bu becerilerde etkin bir değişken olarak karşımızda durmaktadır. Her insan gibi sosyal çalışmacının da sahip olduğu beceriler, içinde büyüdüğü, yaşamakta olduğu toplum ve kültürden etkilenmekte ve ona göre şekillenmektedir. “Çünkü kültür, toplumları oluşturan bireylerin yeteneklerinin doğmasını sağlayan hem de ortaya çıkmış

becerilerin temellenmesine olanak veren köklü, güçlü ve yerleşik bir birimdir.” (Yolcuoğlu, 2012: 297).

2.2.3. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli

Sosyal hizmette değer ve beceri temellerinin yanında, destek olarak bilgi temeli bulunmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, düşünmeden yapılacak, sıradan, ezbere adımları içeren kolay bir meslek değildir. Bu sebeple dayanacağı, ayakları üzerinde durabileceği bir bilgi temeline ihtiyacı bulunmaktadır. Thompson’un dediği gibi “böylece, her defasında tekerliği yeniden icat etmiş olmayız.” (2016: 83). Her mesleğin ve disiplinin kendine özgü bir bilgi birikimi vardır. Kongar da “...bir mesleği belirleyen önemli niteliklerden biri de onun sahip olduğu bilgi birikimidir.” (2007: 27) demektedir.

Özgün bilgi, hemen hemen bütün disiplin, meslek ve bilim dallarının temel sorunudur. Çünkü eldeki mevcut bilgi çoğunlukla “...benzer arka planları olan ve bizlere bilgi ve deneyimlerini miras olarak bırakmış uygulayıcılar, kuramcılar ve araştırmacıların bilgi birikimini temsil etmektedir.” (Thompson, 2016: 83). Bu birikim olduğu gibi tümüyle kabul edilir ve uygulanabilir olmayabilmektedir. Ancak birikim incelenip süzülerek en işlevsel olanlarının kullanılması uzmanın işini kolaylaştırabilmektedir. “Bilgi her çağda fazlasıyla önemsenmiş ve hatta dünyanın kurtarıcısı olarak düşünülmüştür. “Bilgi”, yaşam içinde her şey olmasa bile, yaşamı değiştiren en büyük güç olarak düşünülmelidir.” (Yolcuoğlu,2012: 205). Sosyal çalışmacı da bu gücü elde etmeli ve bütün imkânlarıyla kullanmalıdır. Çünkü “...bilme aracılığıyla toplumsal sorunlarını çözümleme ve nihayet çağlar boyunca oluşan bilgiler âlemi ile ilişkisi bilgi konusunun önemine işaret etmektedir.” (2011: 18).

Sosyal hizmet, hem meslek hem disiplin olması münasebetiyle uygulamada kullanılacak bilginin kapsamı ve sınırını belirlemek çok zordur. Çünkü “...sosyal hizmet sıra dışı genişlikte bir bilgi birikimi ister.” (Sheafor ve Horejsi, 2015: 65). Sosyal hizmetin ihtiyaç duyduğu bilgi temeli çok geniş, büyük ve karmaşıktır; ayrıca zamanla gelişen, değişen insan ve toplum yapısı ve sorunlarıyla her geçen gün gelişmekte, genişlemektedir. Bu sebeple sosyal hizmet de bu gelişme ve değişmeye ayak uydurabilmek için sürekli olarak emek sarf etmektedir. Hali hazırda sosyal hizmetin “Bilgi temeli çok geniş ve karmaşıktır.” (Thompson,2016: 83). Ancak insan ve toplum yaşamı çeşitlendikçe, karmaşıklaştıkça da yeni şeyler öğrenme gereksinimi artmaktadır. “Tarihsel süreçte de yaşamın, işbölümüyle çok yapıli bir görünüş kazanması, öğrenilecek şeyleri çoğaltmıştır ve öğrenmeyi yaşam için, yaşamı geliştirebilmek için zorunlu kılmıştır.” (Yolcuoğlu, 2012: 205).

Sosyal hizmet, meslek olarak icra edilirken etkili bir müdahale için sağlam bir bilgi temeline ihtiyaç duymaktadır. Her meslek gibi sosyal hizmetin de bilgi temeli, mesleğe uygulama alanında söz hakkı tanımakta ve diğer meslekleri kendi alanının dışında tutmaya yaramaktadır. Sahip olduğu yetkin bilgi ile alanı üzerinde kontrol düzeyi ve söz söyleme hakkı artabilmektedir. Bu şekilde mesleki uygulamada bilginin temel alınması, uygulamalarda bilimsel unsurların egemen kılınması gerekmektedir. Uygulamalarda ön çalışma ve araştırmaların yapılması, uygulama için bilgi temeline dayanan sağlam projelerin geliştirilmesini sağlayacaktır.

Kongar’a göre sosyal hizmet bilgisinin kaynağı temel olarak iki ana kaynağa bağlı bulunmaktadır. Bu kaynakların biri diğer sosyal bilim dalları, ikincisi ise sosyal çalışmanın kendi yarattığı bilgidir. Ancak diğer disiplinlerden bilgi almada dikkatten kaçmaması gereken noktalar vardır. Bunlardan ilki alınan bilginin kullanılabilmesi için gerekli işlemler, diğeri başka alanlardan bilgi alınmasının tehlikesidir. İlk olarak dikkat edilecek nokta alınan bilginin kullanılmasında gerekli işlemler; başka sosyal ve beşeri bilimler terminolojisinin öğrenilmesi, bilginin seçici şekilde alınması, başka dallardaki gelişmelerin yakından takip edilmesi, başka dallardan alınan bilgilerin yorumlanması, alınan bilgilerin sosyal çalışma içinde bütünleştirilmeleri ve son olarak alınan bilgilerin sosyal çalışma uygulamasında kullanılabilmesidir. Bu işlemlere ek olarak bir de başka alanlardan bilgi almanın tehlikeleri bulunmaktadır. Bunlar, bilginin aktarılması bir zaman boşluğu yaratacağından, eskimiş bilgilerin alınması; alınan bilgiye, bilginin geliştirildiği disiplinin verdiğiinden daha fazla bir güvenilirlik ve kesinlik verilmesi; gerçeğin çok basitleştirilmiş ve böylece biraz değişikliğe uğramış bir görüntüsünün alınması; alınan bilginin hazmedilememesi gibi tehlikelerdir. Sosyal hizmetin ikinci bilgi kaynağı olarak kendi yarattığı bilgidir ki hizmet sırasındaki uygulama, gözlem, etkinlik ve araştırmalar sonucu elde edilen kendine özgü bilgilerdir. Bu bilgiler örnek olay envanterini oluştururlar (2007: 27-31). Thompson da bu bilginin nasıl oluşturulduğunu “büyük oranda, benzer arka planları olan ve bizlere bilgi ve deneyimlerini miras olarak bırakmış olan uygulayıcılar, kuramcılar ve araştırmacıların” (2016: 83) ortak birikimi olduğu şeklinde ifade etmektedir.

Diğer disiplinlerden alınan soyut, bilimsel, yasalaşmış bilgiler; mesleki deneyimden ve uygulamalardan edinilmiş diğer adıyla pratikten gelen bilgilerdir. Bu iki tür bilgiye duyulan ihtiyacın sebebi, karşılaşılan sorunların çok çeşitli olması ve sosyal hizmetin müdahalelerinin karmaşık süreçler gerektirmesidir. Bu çeşitlilik ve karmaşıklık Yolcuoğlu’nun dediği gibi uzmanların “...müracaatçıların olan biteni derinlemesine anlamaları ve bu konularda en iyi yanıtları verebilmeleri açısından, “niçin” ve “nasıl” belirlemek amacıyla, farklı türden geniş yelpazedeki bilgilerin etkili biçimde kullanılmasını gerektirir.” (2012: 209). Zastrow’un “Çok-becerikli bir meslek” başlığı altında hatırlattığı gibi:

Bir sosyal hizmet uzmanının, bireyler, gruplar, aileler, örgütler ve daha büyük toplulukların karşı karşıya kaldığı sorunlarla baş etmek için çok çeşitli alanlardan eğitim ve uzmanlık bilgisine sahip olması gerekir. Çoğu meslek (örneğin hemen hemen tüm tıp doktorları günümüzde bir veya iki alanda uzmanlaşıyorlar) daha uzmanlaşmış halle gelirken, sosyal hizmet genel ve geniş çaplı bir yaklaşımı vurgulamaya devam ediyor. Sosyal hizmet uygulaması şimdi giderek yok olan eski genel tıp uygulamasının bir benzeridir. Bir pratisyen hekim çok çeşitli tıbbi problemler ile baş etmek üzere eğitim alır; bir sosyal hizmet uzmanı ise çok çeşitli toplumsal ve kişisel problemlerle uğraşmak üzere eğitim alır (2015: 6).

Sosyal hizmetin bilgisi; kuramsal bilgi, olgusal/gerçeklik/olay bilgisi ve uygulamaya-deneyime dayalı/kişisel bilgi olmak üzere üç başlığa ayrılmaktadır. Bunlardan kuramsal bilgi; insanlara, durumlara ve olaylara ilişkin kuramlar; sosyal hizmetin rolü, işlevi ve amacını açıklayan kuramlar bu sınıfa girmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları duruma en uygun bilgiyi, ellerindeki mevcut bilgi içinden seçebilmeleri ve kullanabilmeleri gerekmektedir. Sosyal hizmetin kullandığı kuramlar; sosyoloji, psikoloji, hukuk, tıp, sosyal politika gibi disiplinlerden ödünç aldığı bilgilerde oluşmaktadır.

Olgusal bilgi ise hukuk/mevzuat, kurum politikaları belirli insan grupları ile ilgili bilgiyi içermektedir. Aslında olgusal bilgi fizik, biyoloji gibi alanlarda nesnel, kanıtlanabilir bilgidir. “Olgu” duyu organları ile algılanabilen ve değerlendirilebilen, kanıtlanabilen deneysel verilerdir. Daha genel bir söyleyişle bilimin konusunu oluşturan şeydir. Pozitif yani olgusal bilimlerin konuları belirli ve somut alanlardır. Konuları ve sınırları belirsiz, yerine göre soyut olabilen sosyal hizmet gibi bir disiplin için geçerli olan olgusal bilgiyi belirleyebilmek güçtür. Üçüncü bilgi kişisel bilgidir ve uygulamaya dayalı bilgiyi oluşturmaktadır. Bu bilgi kişisel deneyim, uygulayıcıların alan çalışmalarından edindikleri bilgileri içermektedir. Sosyal hizmet, diğer mesleklerden bilgi alır ve mesleki uygulamalarda kullanır. Gerçekleştirdiği uygulamalardan elde ettiği bilgileri de bu bilgilerle harmanlayarak daha etkili müdahale yöntemleri elde edilmesini sağlar. Bu tür bilgiye uygulayıcılar tarafından oluşturulmuş bilgi veya el yapımı bilgi de denmektedir (Yolcuoğlu, 2012: 210-214). Son olarak denebilir ki “...sosyal hizmet mesleği, çatışmalı durumu, bilimsel bilgi, yöntemler, değerler temelinde çözmek zorundadır.” (Şahin,1999: 70). Problem çözerken kullandığı bilgi, nitelik olarak insana dair bilgidir ve Akbaş’ın dediği gibi sosyal hizmetin “insana yardım etme çabasını önceleyen bir “insanı anlama” çabasını hayata geçirme gereği vardır.” (2017: 23).

2.3. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli Olarak Okuma

Sosyal hizmet müdahalesi başka bir deyişle planlı bir değişim süreci, hizmet alanla karşılaşma yani mülakat, değerlendirme, müdahale planı hazırlama, uygulama, uygulamayı değerlendirme, sonlandırma ve izlemeyi içeren aşamalardan oluşmaktadır. Bütün bu aşamalar alanla ilgili kuramsal bilgi yetkinliği gerektirmektedir. Bilgi yetkinliğini arttırmanın aracı güvenilir bilgi kaynaklarıdır. “Alanda çalışan meslek elemanlarının değer vereceği ve güvенеceği bilgi kaynakları; meslektaşlarla bilgi alışverişinde bulunma, mesleki çalıştaylar, kuramsal kitaplar, makaleler’dir.” (Yolcuoğlu, 2012:214). Sosyal hizmetin bilgi kaynaklarından biri, tecrübi bilgi diyebileceğimiz; çalıştıkça, işimizde tecrübe kazandıkça, gözlemledikçe edindiğimiz bilgilerdir. Yani sahadayken bire bir deneyimlediklerimizden çıkardığımız bilgilerdir. Ancak bir sosyal çalışmacının sırf kendi tecrübelerine dayanarak oluşturacağı bilgi, günümüz karmaşık insan ilişkileri ve soruları için yeterli olmayacaktır. Becker de aynı vurguyu yapmakta ve insanların uygulama için ihtiyacı olan bilgiler hakkında şöyle söylemektedir:

Bu türden bilgileri nereden öğreniriz? Elbette öncelikli olarak günlük yaşam deneyimimizden öğreniriz. Her türden insanla, grupta ve kurumla etkileşime gireriz. Her türden durumda her türden insanla konuşuruz. Bir saniye, elbette *her türden* değil. Herkesin yüz yüze etkileşim deneyimi toplumsal bağları, toplumdaki konumları, ekonomik kaynakları, bulundukları coğrafi yerleşimleri tarafından sınırlandırılmıştır. Bu sınırlı bilgi ile hayatınızı idame ettirebilirsiniz. Fakat modern toplumlarda (muhtemelen bütün toplumlarda) kişisel deneyimimizden öğrendiklerimizden daha fazlasını öğrenmeye ihtiyacımız vardır. Başka insanlar ve yerler, başka durumlar, başka zamanlar, başka yaşam biçimleri, başka olasılıklar, başka fırsatlar hakkında bilgilenmek ihtiyacı duyar ya da en azından bunu isteriz (2016: 25).

Becker’in bahsettiği gibi ihtiyaç duyduğumuz geniş bir bilgi kaynağını okuma ile edinebiliriz. Böylece sosyal hizmet mesleği, sahip olunan bilgi ile insana, topluma, sorunlarına bir adım daha yaklaşma şansını elde etmektedir. Özgür Fisher’den aktarmakta ve “entelektüel olmanın insanların yaşamlarından uzaklaşmayla değil, aksine doğrudan

insanların dünyanın neresinde olduğunu ve onunla ilgili ne düşündüğünü anlamayla gerçekleşebileceğini” bildirmektedir (2014: 55).

Tomanbay “Sosyal insan kimdir?” sorusuna cevap verirken çok önemli birkaç özellik sıralamaktadır. Bunlar içerisinde “yaşamboyu öğrenme, temel bilgi alanı, geniş tabanlı meslek kültürü ve bilgi varsılığı” özellikleri doğrudan okuma ile ilgili ve okumayla geliştirilebilecek özelliklerdir. Şimdi bu özelliklere getirdiği açıklamalara bakmak aradaki ilgiyi daha iyi görmemizi sağlayacaktır.

Sosyal bir anlayışa sahip olabilmenin bir başka temel koşulu, insana **yaşamboyu öğrenme** anlayış ve zevkini kazandırabilmektir. Öğrenimi bittikten sonra ders kitap ve notlarını yırtıp atan insan sosyal olamaz... Sosyal insan, ilerde bunlardan yararlanacağını düşünerek dersle ilgili gereçlerini saklama arzusu duyan, yaşamboyu öğrenme anlayış ve alışkanlığını kazanan insandır.

Sosyal insan **temel bilgi tabanı** olan insandır. Daha zamanında mesleğiyle ilgili aldığı temel bilgileri ciddi almıştır; ciddiyetle korumasını bilir. Sosyal olan zaten ister istemez, hedefine ulaşabilmenin coşkusuyla temel bilgilerini sürekli diri, taze ve işlenik tutar; sürekli uygulanabilir kılar. Eylemlerini bu temel bilgi tabanı üzerine oturtur.

Sosyal olmak için gerekenleri yapan insanda **bilgi varsılığı** dikkat çekicidir. Bu alanda gerekli bilgi birikimine sahip olmayan insanın sosyalliği boyutlanamaz (2007: 70-74).

Sayılan bütün bu özellikler ancak iyi edinilmiş bir okuma alışkanlığıyla sağlanabilir. Gerek mensubu olunan alanla ilgili güncel bilgilerin takibi, gerek alan dışı okumayla sağlanacak katkı göz ardı edilemez.

2.3.1. Sosyal Hizmet Özelinde Sosyal Bilimlerde Alan İçi Okuma ve Engelleri

Sosyal çalışmacı, çalışma hayatı boyunca sahadan biriktirdikleri ile belli bir mesleki tecrübe ve birikime sahip olabilmektedir. Ancak alanla ilgili bilginin, sadece sahada edinilen tecrübelerle sınırlı kalması bir süre sonra yeterli olmayacaktır. Çalışılacak grupların özellikleriyle ilgili biriktirilmiş şahsi tecrübe, karşılaştığımız veya karşılaşacağımız her olay için geçerli olmamaktadır. Benzer tecrübeleri okumak, alanyazını takip etmek bilgilerimizi güncel tutmamızı sağlayacaktır. Sheafor ve Horejsi de mesleki bilginin güncellenmesi gerektiğini ve uzman için bir yükümlülük olduğunu dile getirmektedirler. Sosyal çalışmacı “... aynı zamanda en yeni mesleki bilgilerin de farkında olmalıdır. İlgili bilgilerde sürekli değişimin ortaya çıkması, sosyal hizmet uzmanının bilgi birikiminde sürekli güncellemeyi gerektirir. Literatürde yeni kavramlar, teoriler ve müdahale teknikleri düzenli olarak oraya çıkar...” (2015: 93).

Öğrencilik döneminde gerek mecburiyetten gerekse kişisel gayretten dolayı kişi kendini zihnen taze, diri tutabilmektedir. Ancak ilerleyen yıllar içinde, meslek icra edilirken bu tazelik ve gayret kaybolabilmektedir. Kendini bu tembelliğe teslim etmeyen meslek üyeleri, meslekte körelmemenin, bilgileri güncellemenin yollarını bulmak ve uygulamak mecburiyetindedirler. Bu yolların bazıları, mezuniyet sonrası eğitim alma, hizmet içi eğitim alma, meslekle ilgili yayınları izleme, bilimsel-mesleki toplantılara katılma gibi faaliyetlerdir. Sosyal hizmet uzmanlarının mezuniyet sonrası kendini geliştirme yollarından “meslekle ilgili yayınları izleme” başlığı doğrudan okuma eylemi ile mümkün olmaktadır. Bu konuda yapılan saha araştırmasında meslek uzmanlarının mesleki uygulamada ihtiyaç duydukları bilgileri yöneticiler, meslektaşlar ve basılı yayınlardan edindikleri öğrenilmiştir (Karataş vd., 2002: 60-71). Alanla ilgili yayınları takip etmek,

saydığımız bilgi edinme yollarından en kolay ulaşılabilir olanıdır. İnternet üzerinden alanla ilgili makale, haber sitesi takip etmek, yeni çıkan kitapları edinmek; meslek elemanlarıyla görüşmekten daha kolay bir yoldur. Özellikle büyük şehirlerden uzak hizmet veren meslek elemanları için alanyazını takip etmek, okuru olmak vaz geçilmez bir seçenektir.

Sosyal hizmet uygulamaları devam ederken ve müdahale boyunca sosyal çalışmacının ilgilendiği birey, grup veya topluluğun sorunuyla ilgili bilgiye okuma aracılığıyla ulaşması mümkündür. Hizmet alacaklarla ilgili yapacağı okumalarda literatüre başvuracaktır. Mevcut literatür içinde gerekli bilgiyi seçip okumalı, sorunla ilgili hali hazırdaki bilgisini arttırmalı ve duruma adapte etmelidir. Okuduğunu anlama ve bilgileri birbirleri ile ilişkilendirme uygulama için çok önemlidir. Bu nedenle “Uzman müdahale biçimiyle en çok ilgili literatürü bulup kendi müracaatçıları ile çalışmalarında en yararlı olabilecek gerçekleri ve fikirleri bulmak için dikkatli bir şekilde inceleme yapmalıdır.” (Sheafor ve Horejsi,2015: 655,656). Ancak literatürden okumanın önemine Sheafor ve Horejsi de vurgu yapmış olsalar da çok yoğun bir iş temposunun ve güncel bilgileri sunan kütüphanelere ulaşmanın zorluğunun, okumaya engel teşkil ettiğini belirtmekten geri durmamaktadırlar. Bunun da çözümü olarak en azından internet üzerinden literatüre ulaşmanın daha kolay olduğunu ve sorunla ilgili makalelerin okunması aracılığıyla bilgi eksikliğinin giderilebileceği veya mevcut bilgilerin güncellenebileceğini söylemektedirler (2015: 656).

Sosyal hizmet ile ilgili bilginin sürekli değişimi ve büyümesi devamlı güncellenmeyi gerektirir. Yeni kavramlar, teoriler ve müdahale teknikleri, literatürde düzenli olarak görüntülenir veya konferans veya atölyelerde sunulur (Yıldırım ve Yıldırım, 2008:180).

Ancak alan içi okuma ile ilgili sosyal hizmet özelinde sosyal bilimlerde engellerle karşılaşmaktayız. Bu engelleri “tercüme eser sorunu, uygulama-teori uyumsuzluğu ve yerli bilgi eksikliği” olarak üç başlık altında toplayabiliriz. Bu engellerin tespiti, alan içi okumanın önünü aşması bakımından üzerinde ayrıca durulmaya değerdir.

2.3.1.1. Tercüme Eser Sorunu

Sosyal hizmet dâhil, sosyal bilimlerin en büyük sorunu temel kitapların yabancı kaynaklı olmasıdır. Tercüme eserlerle yapılan eğitim, içinde bulunduğu topluma yabancı, hayata dokunamayan bir bilgi birikimine sebep olmaktadır. Akbaş’ın aşağıda anlattığı gibi, salt tercüme eserlerle edinilen mesleki ve teorik bilgi, uzmanın yabancılaşmasına yol açmaktadır:

Pozitivizmin zaman ve mekân üstü ve nesnel bilim tanımına yaslanan geleneksel sosyal sorunlara Anglosakson merkezlidir ve yerli sosyal sorunlara Anglosakson dünyasının çözümlerini uyarlayabileceğini sanmaktadır. Öyle ki, ülkemizde sosyal çalışma eğitimi veren üniversite bölümlerinde vak’a örnekleri bile Anglosakson dünyasından seçilir ve öğrenciler Mary veya John vak’aları yardımıyla sosyal çalışmacı olmaya hazırlanırlar. Hem kendi bağlamına hem de mesleğe yabancılaşan biçare genç sosyal çalışmacılar mezun olduklarında bir cangılın orta yerinde Mary ve John’ların izini sürerler. Şaka bir yana, genç sosyal çalışmacılar yüksek ideallerle ve heyecanla sahaya inerler, ama bu ideallerin referansı Anglosakson dünyasıdır. Mary ve John için hazırlanan “planlı değişim süreci”nin Meryem ve Can’a da uyacağının bir yanılsama olduğunun farkında olmadan... (2017: 85).

Tercüme eserlerde dikkat çeken bir diğer sorun, bizatihi tercümenin kendisidir. Tomanbay'ın (2011: 9-12) ısrarla değindiği gibi kötü tercüme alana yabancı, terminolojiyi bilmeyen kişiler tarafından yapılmış olmasındandır. Bu tercümelerin birer üretim değil, aktarım olduğunu vurgulayan Tomanbay, Türkiye'de bilimsel tercümelerin söz konusu bilim hangisiyse; terminolojinin de o bilimin kaynak dilinden doğrudan ithal edilmesiyle oluşturulduğunu söylemekte. Doğal olarak sosyal hizmet de bundan payına düşeni almış ve terminolojisi İngilizce'den çevrilen kelimelerden oluşmuştur.

2.3.1.2. Uygulama-Teori Uyuşmazlığı

Sosyal bilim alanında çalışanların sıkça tanık olduğu ve dile getirdiği bir konudur uygulama ile teorinin uyuşmadığı. Teorinin üretildiği coğrafyanın kültürü, değerleri ile bu teorinin uygulanacağı toprakların kültürü, inancı, değerleri farklılık arz ettiğinde bu uyuşmazlık keskin bir şekilde kendini göstermektedir. Üretilen bilginin evrenselliği, her mekân ve zamanda uygulanabilirliği, baskın teorinin her kültür için geçerli olabilirliliği tartışma oluşturmaktadır. Bu bağlamda denilebilir ki:

Bir toplumun kültürünün tanınması konusunda iki temel tartışma tespit edilebilir. Bunlardan, işin bilgi üretimi yönüyle ilgili olan ilki, sosyal bilimcinin bir toplumu tanımak için kullandığı kıstaslarının evrensel mi yoksa kültüre has mı olacağı sorusuyla bağlantılıdır. Bu tartışmada, bir tarafta dünya üzerindeki bütün toplumların, hepsi için geçerli tek bir evrensel kıstaslar kümesine göre tanınabileceği düşüncesi vardır. Bunun karşısında ise, bir toplumun ancak o topluma has bazı kıstaslara özel bir ağırlık verilerek tanınabileceği fikri yer alır (Yaman ve Akyurt, 2013: 108).

Tomanbay da (1999: 86-88) sosyal çalışma eğitiminin Türkiye'de 1960'larda başladığını söylüyor. Bu eğitim başlarken ABD'den gelen kitap, bilgi, eğitmenlerle işe başlanıldığını, o dönemin ABD'sine göre, onların toplumsal koşullarına göre hazırlanmış bilgi ve çözümlerle Türkiye'de sosyal hizmet yapılmaya çalışıldığını belirtiyor. Kuram-uygulama uyuşmazlığı birçok defa karşımıza çıkmaktadır. Zengin de bu durumun altını çizmektedir:

Alanda çalışan çoğu sosyal hizmet uzmanı sosyal hizmet kuramları ile uygulamaları arasında farklar bulunduğunu ve kuram ile uygulamanın tamamen örtüşmediğini ve dolayısıyla sosyal hizmet uygulamalarının çoğunlukla lisans eğitiminde gördükleri bilgi ve kuramlara dayanmadığını ifade etmektedirler. Sosyal hizmet uzmanlarının ifade ettiği kuram-uygulama uyuşmazlığının sebeplerinden biri ülkemiz sosyal hizmetinin yerleştirilememesi yani bilimsel kaynakların çoğunlukla sosyal hizmet alanındaki yabancı (daha çok Türkiye toplumsal yapısına örnek olamayacak düzeydeki ileri kapitalist ülkelerin eserleri) eserlerin çevirilerinden oluşması ve bunun yanında Türkiye'ye özgü sosyal hizmet bilim literatürünün geliştirilememesidir (2012: 232,233).

Türkiye'de sosyal hizmet bilgisi, öncelikle yurtdışı kaynaklarından faydalanılarak oluşturulmuştur. Büyük bir kısmı Amerika'dan tercüme edilen kitaplar sebebiyle Türkiye'de sosyal hizmet geleneğinin Amerikan geleneği üzerinden geliştiği söylenebilir. Bu nedenle sosyal hizmet müdahalesi bireyin uyumu konusu üzerine yoğunlaşmıştır. Mezo ve makro düzey müdahale geri planda kalmıştır. Bireysel ve mikro düzeyde müdahale ve çözüm, disiplini meslek düzeyinde sınırlı tutmuş ve bilim yönünü zayıflatmıştır. Ancak sosyal hizmetin değer, bilgi ve beceri temellerini güçlendirecek bilimsel çalışmalara ihtiyaç açıkça görünmektedir (Hatiboğlu, 2012: 22).

Bütün bunlardan kaynaklı, Türkiye'de teorik temele yönelik tartışmalar zayıf kalmış ve çevresi içinde birey anlayışı yeterince gelişmemiştir. Böyle olunca da müracaatçılarla

ilgili sosyal etki, kültürel yetkinlik gibi konular gerektiği kadar ele alınmamıştır (Akbaş, 2017: 2). Haliyle üretilmeyen yerli bilgi yerine aktarılan yabancı kaynaklı bilgi baskın olmuştur. “Bu edinilmiş bilgilere göre hareket ettiğimizde toplum sorunları karşısında – toplum farkı ve ayırımı yapmadan- hazır çözüm teklifleri ile karşılaşmaktayız. Belli kalıplardan oluşan bu reçetelerdekiler harfiyen yerine getirilirse toplum sorunları çözümlenecektir kanaati yaygınlaşmaktadır.” (2011: 21). Bu kanaat bir yanılsama oluşturmakta ve uygulama-teori uyumsuzluğunu pekiştirmektedir. Çünkü “Meslek uygulaması (a) kendi koşullarına uygun, (b) kendikendisini sürekli üreten bilgi ile dayanıklı, dolayısıyla başarılı olur.” (Tomanbay, 1999: 89).

Uygulama ve teori uyumsuzluğunun bir diğer sebebi “ortak sorunlara ortak çözümler bulunabileceği yönündeki batılı paradigmadır. Neticede çoğu zaman bu söylem, pek çok sosyal bilim disiplininin yerleşmesi ve bulunduğu topluma özgü bir dil üretebilmesi yönündeki girişimler karşısında engelleyici bir rol oynamaktadır.” (Yaman ve Akyurt, 2013: 115). Aynı engelden Korkut Tuna da bahsetmektedir:

Meseleye Türk toplumu açısından bakacak olursak toplumun sorunlarını çözmek, karşılaştığı güçlükleri anlamak için ortaya konan bilgilerin ve bunlara bağlı çözüm tekliflerinin; karşılaşılan açmazları gidermediği, çözümsüz kalan sorunların varlığı ile ortaya çıkmaktadır. Bu gibi meselelerin edinilmiş bilgilerle yürütülmesi ve bu çerçevede kurulması gereken doğru ve geçerli bağlantıların kurulamamış ya da yanlış kurulmuş olması söz konusu ettiğimiz güçlüklerin kaynağını oluşturmaktadır (2011: 20).

Bilginin mekâna ve zamana göre değişiklik gösterdiği bir gerçekliktir. Bu gerçeklik sosyal bilimlerde kendini daha keskin olarak göstermektedir. Bunun başlıca sebeplerinden biri üretilen bilginin, içinden çıktığı toplumdan bağımsız düşünülememesidir. Bir mekân ve zamanda üretilen bilginin, başka bir mekân ve zamana uygulanmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durum, teorik bilgi ile uygulama arasında bir uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Evrensel olduğu iddia edilen bilgilerin, eleştiri süzgecinden geçirilerek; uygulanacağı topluma uyarlanması zorunluluğu karşımıza çıkmaktadır. Tuna da evrensellik iddiasındaki bilgiye şüpheyile yaklaşmakta ve “Evrensellik adına tüm toplumları belli bir açıklayıcı/tutucu kalıp içine koymakla kalmayıp bütün çözümleri de aynı reçetenin içine sıkıştıran bu bilgi anlayışının geçerliliği kadar kendisinden de kuşku duyulması gerektiğine inanıyorum.” (2011: 13) demektedir. Farklı mekânlarda üretilen bilgilerin başka mekân ve zaman karşısında yetersiz kaldığına Tomanbay da değinmektedir:

Çünkü o bilgiler bize bir veri kuşkusuz, ancak bizim değil. O bilgiler ne bizim kültürel ortamımızda üremiş; ne bizim sosyopsikolojik yapımızı tanıyor. Yani, daha açığı; o bilgileri üretenler kendi hizmet ortamlarından esinlenerek kendi bilgilerini üretmişler; hizmet alanlarına bu bilgiler cuk diye oturmuş ve dolayısıyla hem o bilgiler kendi kendini üretir duruma gelmiş ve hem de o bilgiler hizmet uygulamasında işe yarıyor durumda. Ama nerede? Orada! Bilginin üretildiği ve hizmetin verildiği yerlerde.. Yani.. İkisinin aynı olduğu yerlerde (1999: 89).

Bilgi üretildiği mekânda, çözüm aracı olmakta ve iş görmekte yani işlevsellik kazanmaktadır.

2.3.1.3. Yerli Bilgi Eksikliği

Sosyal hizmet mesleğinin kültürel göreceliğini daha önce vurguladık. Bu sebeple uygulamada başarının sağlanması, sosyal hizmet alanının ürettiği ve kullandığı yerli bilgi

ile doğru orantılı bir manzara sergilemektedir. Ancak yerli bilgi azlığı ve tercüme eserlerin kültürümüze uymayan çözüm yolları uygulamayı ve bu bilgiye başvurmayı sekteye uğratmaktadır. Yerli bilgi oluşturma zorunluluğu ile ilgili Yaman ve Akyurt'un söylediklerine dikkat kesilmek gerekmektedir:

Şüphesiz bahsi geçen bilgi üretim sürecinde insanlığın ortak mirası olarak günümüze ulaşan tecrübe ve birikimler değerlendirilecektir. Fakat bu bilgilerin, yerele uygulanması ya da yerelde tekrar üretilmesinin ötesinde, yerel kültürün kendisini 'kendince' anlamının yolları aranmalı, hatta bu çaba yöntemleştirilmelidir. Bu yolla ulaşılan yeni bilgi birikimi ise, hem yerele 'layık' olan bir durumun ortaya çıkmasına zemin hazırlayacak hem de insanlığın ortak birikimine orijinal bir katkı yapabilmenin imkânı olarak belirecektir (2013: 113).

Akbaş "Avrupa-merkezci bakış meşru bilginin merkezi olarak Batı'yı görür. Batı dışı dünyada üretilen bilgi sadece oryantalist bir pencereden ele alınabilir" (2017: 119) demektedir ve yerli bilginin hâkim bilgiye göre önemsizleştirildiğinin vurgusunu yapmaktadır. Ek olarak yerli bilginin sosyal çalışma için bir seçenek bile olmadığını söyleyip bununla baş etmenin yolu olarak Coates ve Gray'in şu önerisini sunmaktadır. "Evvela sosyal çalışma mesleki bilgi ile yaşam tecrübesini birbirinden ayırtıran düalist ve determinist inançlarından vazgeçmeli ve yerli perspektifleri meşru ve güvenilir saymalıdır." (2017: 119). Ayrıca Tuna da toplumumuzdaki sorunları çözmede dışarıdan edinilen ithal bilginin yerli bilgiye oranla baskın olduğunu vurgulamakta ve "...toplumumuzun sorun ve açmazlarının anlaşılması ve çözülmesi sırasında karşılaştığımız güçlüklerin kaynağında, oturtulmak istenilen çerçeve ve bununla ilgili olarak edinilmiş bilgiler ve bunları destekleyen düşünce kalıpları ve uygulama modellerinin" bulunduğunu söylemektedir (2011: 13).

Sosyal hizmetin kendi bilgisini, yerli bilgisini üretmesi uygulamanın başarısı önünde bir zorunluluk olarak durmaktadır. Sosyal çalışmacı çalıştığı konu ile ilgili başvurduğu bilgiden fayda gördüğü oranda, bu bilgilere başvurma oranı artacaktır. Ancak sorun çözücü olarak işlev görmeyen bir bilgi, öğrenilmeye değer dahi görülmeyecektir. Tomanbay'ın da dediği gibi "Yıllarca sürse de aktarma bilgiler bilgi üretimi demek olmadığı gibi bilgi üretimine de yetmez bilgi üretimi başlamayınca, bir, kuramsal gelişme sağlanamaz; iki uygulama bilgi temeline oturamaz." (1999: 89). Bilgi temeline ihtiyaç duymayan sosyal çalışmacının, mesleki yeterlilik için bilgi temeline ve bilgi temelini besleyen araştırma ve okuma eylemine bir seçenek gözüyle bakmaması gibi bir sonuç doğurmaktadır.

2.3.2. Sosyal Hizmet Özelinde Sosyal Bilimlerde Alan Dışı Okuma

Sosyal hizmetin disiplinlerarası ve multidisipliner bilgi temeli, kendi içinde alan dışı okumayı zorunlu kılmakta, ihtiyaç haline getirmektedir. Kompartımanlara ayrılmış bilim anlayışı modern bir anlayıştır. Tarihte gerektiği kadar geriye gidilince "Edebiyat, felsefe ve dinin birbirinden ayrılmadan birlikte yaşadığı bir zamana ulaşabiliriz." (Wellek ve Warren, 2013: 33). Bilmek iç içe bir yapıda veya başka bir söyleyişle "ilim bir nokta" idi ve kadim dönemlerde veya diğer bir deyişle modern öncesi dönemlerde, bilmek; ayrı ayrı konularda parçalı ve birbirinden kopuk bir eylem değildi. Nitekim:

Modern öncesi dünyada bilmek, bilmek demektir. İnsanlar ne bildiklerini tartışabilir, ama bildiklerini pek tartışmazlardı. Bilgi konusunda uzman olanlar, entelektüeller her şeyi bilmezdi. Bildikleri veya bildiklerini iddia ettikleri şey de, modern dünyada bizim

yarattığımız ve disiplin olarak adlandırdığımız kutucukların hiçbirine uymazdı. Disiplin diye adlandırılan şeylerin modern dünyada bile yerli yerine oturması gerçekten de çok uzun bir zaman almıştır. 1500’lerde disiplinler yoktu, 1800’lerde ise tam olarak var sayılmazdı. Bunlar daha çok on dokuzuncu yüzyılda yaratılmışlardır (Lee ve Wallerstein,2007: 11-12).

“İnsanların doğaları, birbirleriyle ve manevi güçlerle olan ilişkileri, yarattıkları ve içinde yaşadıkları toplum yapıları üzerinde zihinsel çalışma yapabileceğimiz düşüncesi, en az yazılı tarih kadar eskidir.” (Gulbenkian Komisyonu, 2014: 11) denmekte. Ancak bizim bildiğimiz ve kullandığımız anlamda sistematik olarak kurulan ve sınıflandırılan; sosyal hizmet dâhil, sosyal bilimler; sanayi devriminin sonrasındaki sosyal sonuçların üzerine yapılan çalışmalarla ortaya çıkmışlardır. Sonrasında modernleşmenin sorunlarını çözmek veya hiç olmazsa azaltmak amacıyla gelişme alanı edinebilmiş disiplinlerdir. Modernizmin toplumlarda ve bireylerde meydana getirdiği değişimleri anlatmak, ötesinde de bu değişimleri yönlendirmek için kullanılmışlardır.

Fen bilimleri, bilim ve teknikteki ilerlemelerin sonucunda, insanın doğaya hükmedebileceği yanlış sonucu çıkarılmıştır. Dolaylı ve dolaysız olarak alınan benzer yöntemlerle de beşeri bilim alanlarında da benzer yanlış sonuca ulaşılmıştır; insan ve toplumun, bütün değişkenleriyle anlaşılabilmesi, anlatılabileceği ve yönlendirilebileceği yanlış sonucuna. Bu tavır bilimin bir tanrı rolü oynama çabası olarak görülebilmektedir. Böylece bilim, hem insan ve gerçeklerinden hem de Tanrıdan kopma yaşamıştır.

Sosyal bilim modern dünyaya ait bir bilimdir. Kökleri on altıncı yüzyıla dayanan modern dünyada, gerçeklikle ilgili deneye dayalı, sistemli, dünyevi bilgi üretme uğraşıdır. Başlangıçta ve uzunca bir süre, bilim dünyasında iki bilim görüşü hâkim olmuştur. İlki Newton modeli, kesin bilgilere ulaşabileceğimizi ön gören görüştür. İkincisi de Kartezyen düalizmi denen model, doğa-insan, madde-akıl, fiziki dünya-sosyal dünya ikiliklerine dayanan görüş. Bunlar “iki kültürü” yani bilmenin farklı yolları arasında kesin ayrımı ifade ediyordu. Ayrıca bilim her zaman ve her yerde evrensel doğruları aramak olarak görülüyordu. Sosyal bilimin bilgisini üretme faaliyetlerini sürdüren disiplinleri isimlendirme 1850-1945 yılları arasında azalarak sürmüştür. Ancak 1945’ten sonra sosyal bilim alanındaki disiplinler artmıştır. Bu ayrılık ve ayrımlar bilim dünyasında, 1950 ve 1960’lardan sonra eleştirilerin odağı olmuştur. Yetmişlerden sonra bu eleştirilere bir de üretilen bilginin evrensellik iddiası ve “Avrupa-merkezciliği” olduğu tartışmaları eklendi. Bugün ise son durum hem yerel düzeyde anlamlı hem de evrensel olacak bir sosyal bilim için, sosyal bilimlerin nasıl açılacağı, kapsam ve yönteminin nasıl genişletileceğidir. Neticede geçmiş ve bugün için içinde yaşanan sosyal gerçekliği anlamının, ancak çoğulcu bir evrensellelikle mümkün olacağı görülmektedir (Gulbenkian Komisyonu, 2014: 22-59).

Tüm bu uyanışlar, karşı koyuşlar, bilimin öde tek ve bir olduğu için, bütün bilgi dallarının birbiriyle ilgili olduğu gerçeği kabul görmeye başlayacaktır. Nitekim Wallerstein’in çok güzel tespit ve ifade ettiği gibi “Entelektüel telaş sona erdiğinde ki buna “entelektüel telaş”tan daha doğru bir ad verilemez, belki de yeni bir biçimde bir araya getirilmiş bir epistemoloji ile ortaya çıkacağız.” (2007: 264).

Buhar makinesinin bulunması ve kullanım alanının genişlemesi, bilimi; teknoloji ve gelişimi olarak algılamının daha doğru bir ifade ile yanlış algılamının önünü açmıştır.

Fizik bilimlere olan güven artmış, endüstri ve toplum üzerinde baskın bir etkisi olmuştur. Bilimcilik her kesimce kutsanmaya başlamıştır. Hatta Stremlin'in Nye'den aktardığı gibi "1091'de ilk Nobel ödülleri verilmesiyle birlikte, büyük sanayicilerin bilimi yararlı icatlar ve keşifler kaynağı olarak değerlendirmeleri halk arasında da meşruiyet kazanmıştı (2007: 42).

Bilginin parçalanmışlığı, bilgi ve alanında, yönteminde kutuplaşmaya yol açmıştır. Mielants'ın da teyit ettiği gibi "Entelektüel disiplinler bilgi üretimi yapılan kurumlardaki farklı bölümlerde barınırken, (tarafsız ve yasa benzeri) bilimler bu yapıların bir kutbuna toplanıyor, (değerlere bağlı ve kaotik) beşerî bilimler ise diğer kutbuna yığılıyordu." (2007: 50). İnsana hayatını kolaylaştıran teknoloji, bilimi salt bu alanlara özgü kılmaya sebep olmuş, doğa bilimlerini beşerî bilimlerin önüne geçirmiştir. Aslında bilim içinde yer alan edebiyat gibi alanların boş uğraşlar olarak görülmesinin yolu açılıyordu. Bu iki kutup arasındaki irtibat, tekrar Mielants'tan ödünç alarak diyebiliriz ki aradaki köprü kimsenin geçmeye cesaret edemeyeceği kadar zayıftı (2007: 66). Bu kutuplaşmanın en çetin yaşandığı alanlar ise sosyal bilimlerin alanları olmuştur. Doğa bilimlerindeki gibi değerden bağımsız olma kavramına uymak, sosyal ve beşerî alanlarda doğa bilimlerindeki kadar mümkün olmamaktaydı. Çünkü bu alanlar çok değişkenli, değer yüklü, katmanlı alanlardı.

Sosyal hizmetin, diğer sosyal bilim disiplinleriyle olan ilişkisinin tarihi de sosyal bilimlerdeki benzer bir seyir izlemiştir. Yani ilk yıllar daha çok doğa bilimlerinin etkisindeyken sonraları sosyal alana kaymıştır. İlk sosyal hizmet araştırmaları, tıp ve psikiyatri alanlarından etkilenmiştir. Bu sebeple teşhis, tanı, tedavi gibi kavramlar ağırlıklı olarak karşılaşılan kavramlardır. Sonrasında 1950-1959 yılları arasında sosyal bilimlerle daha çok kaynaşma olmuştur. Altmışlardan sonra sosyolojinin etkisi artmış ve sosyal hizmet sosyolojik kuramları daha çok kullanır olmuştur. Ancak günümüz çağdaş sosyal hizmet anlayışında, insanın ve sorunlarının çok yönlülüğüne vurgu artmıştır. Bu sebeple insana ve sorunlarına yalnızca niceliksel yöntemlerle ulaşılan bir bilgi birikimi ile müdahalenin zayıf kalacağı anlaşılmıştır. Sonuç olarak daha niteliksel bilgi kaynakları ve araştırma yöntemleri kullanımı artmıştır (Zengin, 2012: 225).

Gerek doğa, gerek toplum ve insan bilimleri olsun, bilimin uğraş alanı insan ve toplumdur. "İnsan ve toplum, bütün toplumsal ve beşerî bilimlerin üzerine eğilmiş olduğu iki önemli varlıktır." (Kongar, 2007: 1). İster canlı bir organizma olan insan, ister toplumun bir parçası birey olan insan, bilimin konusudur. Sosyal hizmet için de " ... sosyal hizmetin odağında "insana ve topluma" ilişkin her türlü konu yer almaktadır..." (Aykara, 2012: 130). Çok boyutlu insanı anlamak çabası, tek yönlü sürdürülebilecek bir faaliyet olamamaktadır. İnsanın ve toplumun çok katmanlı yapısı, farklı bilgi alanlarından gelen bilginin beraber kullanılmasını gerektirmektedir. Çünkü:

Ve bugün artık, bilginin farklı alanlarının mutlaka birbirleriyle çelişmesi gerekmediğini öngören bir anlayışa doğru yol almaktayız. Tuhaf olanı, bütün alanlarda meydana gelen anlayış değişikliklerinin, sosyal bilimlerin geleneksel görüşünden uzaklaşmak yerine, ona yaklaşmakta olmasıdır. Bu durumda, iki kültür kavramının aşılma olduğunu söyleyebilir miyiz? Bunu söylemek için daha çok erken. Bugün için söyleyebileceğimiz sadece, doğa bilimleri, sosyal bilimler ve insan bilimleri şeklindeki üçlü bölünmenin, artık eskiden olduğu gibi apaçık bir doğru olarak görülmediğidir. Aynı şekilde, artık sosyal bilimlerin doğa ve

insan bilimlerinin oluşturduğu iki hasım klan arasında parçalanmış zavallı bir akraba konumunda olmadığını; tersine, belki de onları barıştırabilme gücüne sosyal bilimlerin sahip olduğunu söylemek mümkün (Gulbenkian Komisyonu, 2014: 67).

Diğer sosyal bilim alanları gibi sosyal çalışma da bilgi alanını ve yelpazesini geniş tutmak mecburiyetindedir. Akbaş'a göre de "Sosyal hizmet disiplininin yaşadığımız çağı iyi anlamak ve buna uygun uygulamalar ortaya koyabilmek için diğer sosyal bilim dallarından istifade etmesi kaçınılmazdır." (2003: 23). "İnsanlara yardım, sosyal dengesizliği gidermek vb. amaçlar insanın kendisine ve çevresine ait tüm bilgi dalları ile ilişkilidir (Şeker, 2006: 148). Yıldırım'ın "seçici eklektizm" dediği model "Teorilerin çeşitliliği ve modellerin karışımından oluşan unsurların uygulanmasının daha büyük bir kullanımı" (2007: 42) anlamına gelmektedir.

"Doğanın açıklanması için, doğa bilimlerinde deneysel yasalar, sayısal kesinlikler vardır; insanın tinsel yaşamı ise ancak yorumbilgisinin kurallarıyla anlaşılabilir. Dilthey bu görüşünü "doğayı açıklarız, tinsel yaşamı ise anlarız" ilkesiyle dile getirir (Göktürk, 2006: 100). Sosyal hizmet mensupları toplumsal olay ve olguları değerlendirirken; sadece salt akılcı ve pozitivist bir düşünüşle açıklama yapmakla yetinmemeli. Ayrıca anlama temelli bir yaklaşım sosyal hizmetin müdahalesine yeni bir boyut katacaktır. Geleneksel sosyal bilimlerde ve sosyal hizmette pozitivism, ampirizm, gerçekçilik gibi yaklaşımlar modernist akımın düşünce şekilleridir. Bu akımlar bilgini sistematik, mantıksal, salt ussal bir yöntemle elde edileceğini telkin ederler. Ancak insanı ve toplumu çok yönlü anlamada yetersiz kalan bu yöntem, disiplinlerin gelişmesinde engel teşkil etmektedir. Hâlbuki insanı ve toplumu anlamının/anlatmanın tek bir tane yolu yoktur. Becker'ın da dediği gibi "Toplumu anlatmanın tek ve en iyi yolu olmadığına kani oldum. Pek çok tür, pek çok yöntem ve pek çok biçim, toplumu anlatmanın iyi bir yolunu sunabilir. Bunu yapmanın ideal yolu yerine, dünya bize arasından seçim yaptığımız seçenekler sunar." (2016: 363).

Postmodernizmin etkisiyle de salt akılcı, açıklayıcı ve bilimsel bakış eleştirilmiştir. Toplumsal olaylara, insana sadece bilimin içinden bakmanın eksikliği ile ilgili Özgür de şöyle demektedir:

Postmodernizm ister modernizmden bağımsız ve ona karşı bir duruş olarak ele alınsın ister modernizmin kendi içindeki eleştirisi olarak kabul edilsin burada önemli olan son çeyrek yüzyılda yaşanan ve postmodernizmin getirdiği köklü eleştirileri doğru okumak, yorumlamak ve düşünce geliştirmektir. Modernist düşüncenin hâkim olduğu düşüncede sosyal olayları "açıklamak" önemlidir ve bütün çaba bu açıklama işini bilimsel araştırma yoluyla yapmak ve evrensel doğrulara ulaşmaktır. Oysa postmodernizm evrensel doğruların olamayacağına, bilginin açıklama değil "anlatılan ve yorumlanan" bir süreç olduğuna dikkat çekmiştir (2014: 51).

Sosyal bilimlerin ve sosyal hizmetin gelişmesi, varlık sebeplerini yerine getirebilmeleri için bilgi kaynaklarını genişletmesinin gerekliliğini şu soru çok veciz bir şekilde dile getirmektedir. "...sosyal bilimlerin varolan disiplinlere bölünmüş yapısını aşma gereği, gelişmenin bugün gelinen aşamasında merkezi ikilemlerden birini oluşturmuyor mu?" (Gulbenkian Komisyonu, 2014: 7). Sosyal çalışma kesin ayrımlı ve belirlenmiş bir bilgi alanı ile sınırlı kalamamaktadır:

Evrin halindeki sosyal çalışmanın diyalektik olarak peşinde sürüklendiği gerçek, toplumsal yapıyla ilişkilidir. İşte her yönüyle bu somut gerçek, sosyal çalışma entelektüelinin

belirlenmiş kalıplar içinde kalmasını da engellemektedir. Yani gerçeği en açıklanabilir haliyle kavrayabilmektir asıl sorunsal olan (Şeker, 2006: 96).

Bir diğer itiraz ya da uyarı, karşı mahalleden yani doğa bilimciler arasından bir bilim insanından geliyor. Sinan Canan, “Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler” kitabında, bütün bilim dallarının ortak çalışmasının gerektiğine ve gerekliliğine dair açıklamalara ve örneklendirmelere yer veriyor. Doğa bilimleri alanlarında çalışanların bildiği bir etkiden bahsederek başlıyor. “Kenar Etkisi” adı verilen bu etki şöyle; farklı yaşam alanlarının ve ortamlarının kesiştiği, birbirine yaklaştığı geçiş alanlarının çeşitlilik ve verimlilik açısından daha zengin olduğudur. İki iklim veya bitki örtüsünün ayrıştığı yerlere “kenar” veya “sınır” denmektedir. Bu alanlarda canlı çeşitliliği ve verimliliği artmaktadır. Yazar, tohumun filizlendiği yerin de hava ile toprağın ayrıldığı bir sınır olduğunu söylüyor. Çayır ve ormanın birleştiği hatların da aynı çeşitliliğe ev sahipliği ettiği üzerinden örneklerini arttırıyor. Burada vardığı nokta şu ki; bir tek insanın yalnız başına varabileceği düşünce derinliği bir yere kadardır. Fakat farklı bakış açılarının fikir alış-veriş yaptığı “sınırların” düşünsel verimliliği artmaktadır. Bunun bilim çalışmalarındaki örnekleri de mevcuttur. Bir fizikçi olan Schrödinger, alanı dışında biyoloji alanında yeni ve derin kavrayışlar edinmiştir. Schrödinger “Yaşam Nedir?” adlı kitabıyla biyoloji alanındaki fikirleriyle bu alanın çalışanlarına yeni yollar açmıştır. Bu noktada sonra Sinan Canan, değişik bilim dallarında aynı anda çalışan ve farklı disiplinlere mensup bilim adamlarının karşılıklı alış-verişleriyle “kenar etkisinin” bilimde de yakalanabileceğini göstermektedir. “Bilginin adeta bir sağanak gibi yağdığı günümüz dünyasına bakınca, gelecek yıllarda en kıymetli bilgilerin bu şekilde ortaya çıkabileceğini söylemek mümkün.” (Canan, 2017:250). Çünkü kesin kompartımanlara ayrılmış bilim anlayışı tıkama yaşamakta ve dünyanın ve insanın mevcut durumuna cevap verememektedir. Bu sebeple “...tüm sosyal bilimlerde yeni bakış açılarına duyulan ihtiyaç, araştırmacıları bambaşka açılardan düşünmeye ve yeni fikirleri geliştirmeye zorluyor.” (Canan,2017:199).

Sosyal hizmetin disiplinlerarası ve multidisipliner bilgi ihtiyacını karşılarken bu süreç bizi alan dışı okumaya götürmektedir. Çok geniş bir yelpazede insan çeşitliliği ve sorunları ile ilgilenen sosyal hizmetin, bilgi kaynaklarının da çok çeşitli olması bir zorunluluktur. Tomanbay’ın da dediği gibi:

Bu denli geniş bir cepheye, bu denli kapsamlı yardımları belirli bir dizge, düzen, disiplin ve kurallar içinde ulaştırabilmek, verebilmek için bu “social worker”lar, birçok mesleğin, biriyle yetinebildiği birçok bilimsel disiplini öğrenmek ve kavramak zorundaydılar. Farklılıkları, onların, olabildiğince donanımlı, yani bilgili ve becerikli olmalarını koşulluyordu (şart koşuyordu) (1999: 15).

Toplum içinde birey anlayışı, insanın sorunlarına hem bireysel hem de toplumsal yaklaşmayı gerektirmektedir. Bu sebeple, sosyal hizmet ele alınan sorunu; bireysel ve sosyal sorun olarak çok boyutlu incelemekle mükelleftir. Bu sorumluluğunu da kendisine insan ve toplumu anlamak için gereken bilgiyi veren her alanla irtibat halinde olmakla yerine getirebilmektedir. Bilgi kaynağının çeşitliliğine bir vurgu da Sheafor ve Horejsi’den gelmekte:

Sosyal hizmet çağdaş bir disiplindir. Sürekli değişim hâlinde olan ve dinamik bir çevrede yaşayan şimdi-ve-burada olan insan ile ilgilenir. İnsanlardan çevreleri ile daha etkili biçimde

iletişim kurmaları için yardım etmek, sosyal hizmet uzmanının dünyayı diğer insanların algıladığıyla uyum içinde algılamasını gerektir. Kişi, dar ve bilgisiz bir bakış ile yaşama bakarken, geniş yelpazedeki müracaatçılara yardım konusunda sempati kuramaz ve yardımcı olamaz. Sosyal hizmet uzmanı, sürekli kendini geliştirmeye çalışmalıdır.

Sosyal hizmet konusunda, diğer aktivitelerini ve deneyimlerini kısıtlayarak yoğunlaşmış biri, aslında yardımcı olma becerisini, insanların işlevselliğine etki edebilecek diğer geniş konulardaki bilgisi ve farkındalığını kısıtlayarak sınırlamış olur. Uzman sonsuz çeşitlilikteki insan durumlarını kavrayarak değişik hayati kökenleri anlamalıdır. Tarih, bilim, sanat ve gezilerden toplanan fikirler ve geniş yelpazede insanlar ile iletişim kurmak, sosyal hizmet uzmanının gelişiminin sürekliliği için hayati öneme sahiptir (2015: 92,93).

Modern dönemin bilgi anlayışı, uzunca bir süre uzmanlaşmayı vurgulamıştır. Çalıştığımız alanla ilgili katı bir uzmanlaşma gerekliliği, bireyi diğer alanlara uzak ve ilgisiz tutmuştur. Ancak karmaşık bir varlık olan insanla ilgili her bir bilim dalı çalışanı, bilgisini de geniş tutması elzemdir. Aykara da aynı ihtiyacı belirtmekte, eğitmenler aracılığıyla olması gerekeni, öğrencilere olacak yansımalarını, akademisyenlere katkılarını şöyle dile getirmektedir:

Oysa bilim adamının yalnızca belirli alanlarda uzmanlaşması, onun topluma katkı sağlamasında yeterli değildir. Bir akademisyenin ve hatta herhangi bir meslek elemanının, yaşamın sanat, kültür, siyaset gibi pek çok alanına dair söyleyebilecek bazı fikirlerinin olması gerekir. Sosyal hizmet bilim ve mesleği içinde yer alan tüm meslek elemanları için de aynı durum söz konusudur. Bu alanda çalışmalarını yürüten kişilerin, kendi alanları ile söz edilen diğer alanlar arasında ve diğer sosyal bilimler arasında gerekli bağlantıları kurabilmeleri önemlidir. Bu bilincin, bu alana ilişkin eğitime başladığı andan itibaren kazandırılması gereklidir. Böylelikle hem akademisyenlerin verdikleri bilgiler ve kazandırdıkları bakış açıları yoluyla öğrenciler yeni bakış açıları kazanabilecekler, hem de bu doğrultuda bilgi üretmek için çaba gösteren akademisyenler kendilerini daha fazla geliştirebileceklerdir (2012: 124).

2.3.2.1. Bir Alt Başlık Olarak Yazınsal (Edebi) Nitelikte Okuma

Sosyal hizmetin bilgi temeli; bilimin sınırları içinde kalarak hem insanın ve toplumun bütün bilgi alanlarını hem de insanın “ne” olduğu sorusunun cevabını da kapsamaktadır. İnsanın “ne”liği sorusu ve cevap arayışı insanı anlama çabasına karşılık gelmektedir. Bu sebeple edebiyat ve edebi eserler bu çabada bir imkân, seçenek ve olanak olarak vardırırlar. Kısacası insanı ve insana dair her şeyi anlama çabasında, sadece bilim ve aklın verdiği sınırlı bakış açısına alternatif veya yoldaş gerekmektedir. Bu, bilimin de insanı anlamanın da yolunu ve sınırlarını genişletmektedir. Bu yollardan biri olan sanat da bir eylem olarak insanı anlama çabasıdır. Sanatın sınırlar ötesi ve kültürler üzeri, bir üst dili vardır. “İnançla sanatın, kültürleri hatta uygarlıkları aşip evrensele ulaşan ortak yanları var. Belki çok da benzemiyorlar birbirlerine ama insan varlığına ve insanın varlık sorunlarına ne kadar yaklaşıyorlar” (Güvenç, 2013:116). Bu üst dil bilimin tercih ettiği dilden farklı, kendi içinde tutarlı, insan gerçekliğine başka bir pencereden ışık tutan bir dildir. Göktürk’ün dediği gibi:

Sanatçının sunduğu yapıt, onun öznelliğinin, özel duyguları ile düşüncelerinin “biçim”e dönüşmesi değildir. Sunulan, insanlık durumunun bir sanat iletisi bütünlüğünde örülmüş gerçeği ya da gerçekleridir. Sanatın varlık temeli, güzellik duygumuzu okşamaktan önce, bu yönüdür. Keats’in “Beauty is truth” sözü günümüzde değişik bir bağlamda da olsa, geçerliliğini koruyor. Ancak bu gerçeğin sunuluş yönteminin, bilimin gerçekleri açıklamakta uyguladığı yöntemden başka türlü işlediğini unutmamak gerekir (2006: 42).

Bir sanat dalı olarak edebiyat ve ürünleri de dünyayı bilimin gözünden anlayamadığımız noktalarını açıklamada bir yoldur. Bu sebeple kendi imkânları içinde “Yazınsal metinlerin büyük çoğunluğu, yaşadığımız dünyadaki durumlarla değerleri, gerçek deneysel bilgilerimizle açıklayamayacağımız bir bağlamda, bir kurmaca dünyanın kendine özgü tutarlığı içinde, yeni ilişkilerde sunar.” (Göktürk, 2007: 45) ve bize anlatırlar, anlamamıza aracı olurlar.

Edebiyatın insanı anlamada işlevi, hiç kuşkusuz diğer sanat dallarında olduğu gibi somut ortaya konacak bir faydalar, yararlar listesi değildir. Bir nesnenin işlevselliği tabiatından bağımsız tutulamaz. “...bir nesnenin tabiatı da kullanılışından çıkar. O, ne yapıyorsa odur. İnsan elinin yaptığı her şey, işlevini gerçekleştirmeye uygun bir yapıya sahiptir. Tabii bu yapıya, zamanın ve kullanılan malzemenin izin verdiği ve devrin zevkinin aradığı bazı şeyler de eklenmiş olabilir” (Wellek ve Warren, 2103: 33).

Fatma Barbarosoğlu, (2017) “Türkiye’de sosyolojik “iç görü” neden eksik?” başlıklı yazısında, öğretmenlerin ve üniversitelerdeki sosyal bilimler hocalarının edebi bir tür olan romanı okumaya mesafeli duruşlarını konu ediyor. Bu mesafeli duruşun yarattığı eksikliği vurgulayıp roman okumayan hocalara soruyor “...peki öğrencilerinize, kibri, gururu, saygıyı, cesareti, ahmaklığı, ihaneti, israfı ve aşkı (o yaş çocuklarının üzerinde en çok konuşmak istedikleri konu...) nasıl anlatıyorsunuz...” ve cevap alamadığını belirtiyor. Ayrıca “Sosyal bilimler için romanlar “ön görü”, “iç görü” sunar.” demektedir.

Barbarosoğlu ayrıca “Roman okumak asla sadece roman okumak değildir.” diyerek; roman okumanın kazanımlarına gönderme yapmakta ve dikkat çekmektedir. Barbarosoğlu’nun bahsettiği bakış açısı doğrudan bilgi veren metinleri okuyanların tercih ettiği bir yoldur. Bu sebeple “Gerçek yaşama doğrudan doğruya uygulanacak kullanmalık bilgiler içermediği için bir şiirin, romanın, oyunun, öykünün bir çırpıda yadsındığı hiç de az rastlanır bir durum değildir.” (Göktürk, 2006: 25). Bu ön yargı ve hatta karşılıklı “Ortaya çıkan muhafazakârlık, sosyal bilimleri ve sanatsal ürünleri eşit derecede zayıflatır.” (Becker, 2016: 366).

Oysa sanılanın aksine bir bilme imkânı olarak roman “her şeyden önce bir yaşama biçimi, türlü kalıplaşmalar karşısında bilinçli bir direnmedir. Bu özelliğiyle, çoğu kez “olan”ı geride bırakarak “olması gereken”e yönelir, bize yol gösterir, bizi uyarır, uyandırır.” (Yücel,2009: 18). Romanın bahsi geçen katkısını John Orr da şu şekilde dile getirmektedir:

Hiçbir roman toplumbilimi tarihsel bilinç olmaksızın var olamaz. Okuyucusu (readership) gibi, her edebi metin tarihsel bir yere sahiptir. Estetik duyarlılık, zaman aşırı yaşam deneyiminden ayrılmaz. Okunan edebi metin estetik geçerliliğini yaşamış olanda bulur. Roman, özgül (spesifik) olarak, toplum ve tarih ilişkisinin sürekliliğine sahiptir. Bir pedagojik mit olarak roman, sosyal bilimler ve sanatlar biçimindeki ayrımı ortaya koyar. Hiçbir edebiyat eleştirmeni sırtı topluma dönük roman anlayışında olamayacağı gibi, romana sırtını dönerek modern toplumu anlayacağını sanan hiçbir sosyal bilimci de olamaz (2005: 27).

Yukarıda bahsettiğimiz, romanın, edebi eserlerin, kurgusal eserlerin, insanı ve toplumu anlamada bir seçenek olarak görülmemesi sosyal bilimciler açısından bir eksiklik doğurmaktadır. Bu eksiklik sadece anlamda değil insanı ve toplumu anlatmakta da sosyal

bilimciler için bir engel oluşturmaktadır. Becker'in de "Bu konu hakkında vaaz verir gibi görünmek istemiyorum ancak sosyal bilimciler temsillerinde herhangi bir dramdan sistematik olarak uzak dururlar ve çoklu bakış açısını anlamakta yaşadıkları güçlüklerle bedel öderler." (2016: 278).

Sosyal hizmeti sanata en yakın kılan özelliği insana insan olmağı sebebiyle değer veriyor olmasıdır. Hizmet sunarken ve yardım ederken; bu değerini eksiltmeyip arttırmasıdır. Kısaca başka hiçbir sebebe ihtiyaç duymadan insana insan olduğu için değer verilmesi, insan olmanın tanımı önündeki engelleri kaldırmasında bireyin önüne alternatifler sunmasıdır. Kısaca sosyal hizmet ve sanatın herhangi bir dalı, insana biçtiği değer noktasında paydaşırlar. Sosyal hizmette de sanat yönünün eksikliği mesleği yarım bırakacaktır. Şahin bunu şöyle dile getirmektedir:

Eğer, sosyal hizmet, felsefi derinliğinden, bilimsel bilgisinden, teorilerinden, kendi ürettiği bilgiden, yöntemlerinden, değerlerinden, içinde uygulandığı kültürden belki de en önemlisi "sanat" yönlerinin herhangi birinden bir an bağımsızlaştırılacak olursa, son derece sığ bir hal alır. Böylesi bir durum, mesleği meslek olmaktan çıkarıp, adeta "kafası çalışan ve merhametli herkesin yapabileceği" bir faaliyet haline sokar (1999: 70).

Sanat da sosyal hizmet de insanı kendiyi yüzleştirir. "İnsan nedir?" sorusunu sordurtur. Her iki alan da cevap verilmesine ve verilen cevapların gerçekleştirilmesine aracı olurlar. Bir sanat dalı olarak edebiyat da ilk uğraş alanı insan ve insan olmanın halleri olarak sosyal hizmetle aynı amaca hizmet eder. Özdemir de aynı şekilde yazınsal metinlerin en somut, belirgin ögesinin insan olduğunu söyler. Metnin türü ister öykü, roman veya oyun olsun, bir durum veya olay anlatsın, olayların hep bir "insanın" başından geçmektedir. İnsan tekinin tutkuları, istekleri, eylemleri esere yansımaktadır. Bu kurmaca kişiler aracılığıyla okur, farklı insan hallerini ve ilişkilerini görecektir. Gerçek hayatın bire bir kopyası olmasalar da onların yansılardır. İnsanın yansılar (2005: 127,128).

Sena Öksüz de sanat dallarından biri olan edebiyatın, sosyal hizmete katkısını şu şekilde belirtmektedir:

Sanayi devrimi sonrasında disiplinlere ayrılan ve alanlarında uzmanlaşan kimselerin diğer bilimlerle olan ilişkinin neredeyse kesilmesini öngören ayırmacı mantığın, sosyal gerçekliğin bütünüyle kavranmasının önünde bir engel teşkil ettiğini söylemek mümkün. Sosyal hizmet tarihi incelendiğinde, disiplinlerarası yaklaşımın mesleki ve bilimsel yöntemlerin geliştirilmesini mümkün kıldığı görülecektir. Sosyal hizmetin, bireyi ve toplumu odak alıp, onları anlatmayı, açıklamayı hedefleyen farklı sosyal disiplinlerin yanı sıra, farklı sanat dallarından, özellikle de edebiyattan beslenmesi disipline hem bilimsel, hem de mesleki bağlamda yeni boyutlar kazandıracaktır... Diğer sosyal bilimlerle büyük ölçüde ilişkili olan sosyal hizmet disiplininin, insanı, toplumu anlamayı ve anlatmayı hedef alan edebiyat sanatından da faydalanmasının bilime ve mesleğe daha bütünlüklü bir yaklaşım getireceği muhakkaktır (2012: 144,145)

Sosyal hizmet sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden edindiği bilgileri kullanmaktadır. Ancak artık sanatın farklı dallarından da faydalanabileceği hatta faydalanılması gerektiği, sosyal hizmetin farklı sanat dallarıyla ilgili oluşu, alanda tartışılmaktadır. Bu tartışmalar daha çok hizmet alan üzerinden ve hizmet alana olumlu etkisi, terapötik süreçte bu sanat dallarından nasıl faydalanılabileceği üzerinden sürdürülmektedir. Hizmet alanının gelişimi, güçlenmesi, sorunlarının çözümüne katkısı bakımından sanat bir alternatif çözüm yolu olarak görülmektedir.

Özetle, sanat bir biliş formudur; normal gelişimin bir parçasıdır; yaşantıyı düzenlemenin bir aracıdır; grup bağlarını geliştirir ve yaratıcı problem çözme sürecini harekete geçirir; ciddi biçimde zarar görmüşler için başarıyı tatmayı sağlar; ve rehabilite edici ortamın “özel kılınmasını” sağlar. Bütün bu özelliklerin sonucu olarak sanatın, gelişimsel engeli olan, beyin hasarı olan, konuşma bozukluğu olan ve diğer birçok zihinsel rahatsızlığı ya da yaşama ilişkin problemleri olan birçok birey için işlevselliği artırma ya da sağlama potansiyeli vardır. Bu da sanatın rehabilite edici özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Sayar, t.y.) Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017 <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sanatyaratıcılık.htm>

Hastalıkların tedavisinde sanatın kullanımı çok eski zamanlara dayanmaktadır. Müzik, drama ve resim dışında dans, yazma, anlatı, tiyatro gibi birçok sanat türü, insanların sorunlarını anlamada ve çözümünde farklı alanlarca kullanılmıştır. Bireylere ve gruplara uygulanabilen bu etkinliklerin, genel adı sanat terapisi. Sanat materyalleri kullanmak ve yaratıcı süreç, müracaatçının duygusal çatışmalarını çözümlemeyi sağlamaktadır. Sosyal becerileri, farkındalığı artırır, savunma mekanizmalarını geliştirir, benlik saygısını artırır, gerilimini ve kaygılarını azaltır, onların yaratıcı düşüncelerini mümkün kılar ve problem çözme becerilerini geliştirir. Sosyal hizmet uygulaması da bu yöntemlerden faydalanabilmektedir. Sosyal hizmet alanında kullanılabilecek sanat terapisi türleri, müzikle terapi, drama terapi, görsel sanatlar terapisi, tiyatro, edebiyat olarak sıralanabilir (Hasgül, 2016: 55-60).

Bütün bunların sanatın tedavi edici özellikleri ve hizmet alana faydası apaçık ortadadır. Ancak atlanılan bir konu, sanatın asıl hizmet veren üzerindeki olumlu katkılarıdır. Sağlıklı bir terapötik sürecin sürdürülmesinde hizmet verenin etkin rolü her aşamada önemlidir. Bu sebeple sanatın bütün bu katkılarının hizmet verene bakan yönü önem arz etmektedir. Ali Songül “sanatın yararları” olarak sıraladığı listeyi, hizmet alanlar için sanatın faydaları olarak sunmakta. Ancak bu faydaları, edebiyat sanatına da özgü kılarak ve hizmet verene de dönük faydalar olarak alıntılatabiliriz:

- 1- Sanat etkinliklerinde bulunmak yaşamı iyileştirici etkiler taşır.
- 2- Bilimsel disiplinlerden yararlanan sanat tedavi edicidir.
- 3- Sanatla iletişim kurmak daha sağlıklı ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunur.
- 4- Sanatla yaratıcılık yeteneği ve kendine güven duygusu gelişir.
- 5- Sanatla kendini tanıma ve başka rolleri tanıma şansı vardır.
- 6- Sanatla spontan davranışlar daha kolay kazanılır.
- 7- Sanatla psikososyal uyum desteklenir.
- 8- Sanatla sosyalleşme hız kazanır.
- 9- Sanat eğlendirirken rahatlatır.
- 10- Sanat empatiyi öğretir.
- 11- Sanat başkalarının yaşamlarına, duygu ve düşüncelerine saygı duymayı öğretir.
- 12- Sanat kalıplaşmış, saplantılı insan tipi yerine gelişmiş/gelişimci esnek düşünebilen insan tipi oluşmasına katkı sağlar.
- 13- Sanat diğer insanları takdir etmeyi öğretir.
- 14- Sanat hayal gücünü geliştirir.
- 15- Sanat yol göstericidir.
- 16- Sanat dağılan insanı kendisine (iç dünyasına) yönelterek derler toplarlar.

- 17-Sanat insanın iç dünyasını aydınlatır.
- 18-Sanat kişisel ve sosyal gelişimi destekleyerek insana yardım sağlar.
- 19-Sanat moral ve motivasyon sağlar.
- 20-Sanat yaşam kalitesini artırır ve kültür yaratır.”

http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sanatla_sosyalcalisma.htm Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017

Neşide Yıldırım ve Kazım Yıldırım da sanatla uğraşmanın hizmet verene etkisini ve önemini “Sosyal hizmet uzmanı için önemli bir nokta da, sanatla ilgili uğraş için kendi kapasitelerinin geliştirmesidir.” (2008: 156) diyerek hatırlatmakta ve şu uyarıyı eklemektedirler; “Sosyal hizmet uzmanları, tamamen sanat ve sezgiye ait yeteneklerine dayanan başarılı yardımcıları çalışmalarında değerlendirmelidirler.” (2008: 156).

Yukarıda sanatın, sanat eserinin yararları böyle sıralanabilse de bütün bunlardan; sanat eserinin didaktik veya ahlak verici olması gerektiği gibi bir sonuç çıkartılmamalıdır, zaten kasıt da bu değildir. Wellek sanat eserinin iki özelliğinden; “dulce” ve “utile”den yani “zevkli” ve “yararlı” olduğundan, bu ikisinin hakkını vererek ancak sanat eserinden söz edebileceğimizi söyler ve ekler:

Sanatın yararlı olması deyince bunu... bir ahlak dersi olması gerekir anlamında düşünmemelidir. “Yararlı”yı; “zamanı boşa harcamamak”, “zamanı öldürme şekli olmamak”, ciddi bir dikkate layık olmak şeklinde anlamak gerekir. “Zevkli” ise “sıkıcı olmama”, “görev olmama”, “ödülü kendisi olma” anlamındadır (2013: 34).

Yararlı ve zevkli olmak özelliklerini üzerinde toplayan edebi eserleri okumak, biri doğrudan diğeri dolaylı iki şekilde okura fayda sağlamaktır. Bunlardan ilki, okunan metin üzerinden benzer olaylarda eserden esinlenerek çözüm yolu üretebilmek; ikinci, eserin terbiye edici yönüyle okurun kendisini dönüştürmesidir. Sanat eserleri ile gelişmiş bir zevk ve birikim sahibi birey, sahip oldukları ile yaptığı işe farklılığını da katmaktadır. Bilimsel bilgi ve sanatı harmanlayan sosyal çalışmacı daha etkin olacaktır. Sheafor ve Horejsi de bu harmanlamadan şöyle bahsetmektedir:

Etkili bir şekilde müdahale etmek için, sosyal hizmet uzmanları sanatın ve bilimin bir kombinasyonunu kullanırlar. Şu bilinmelidir ki, bir uzmanın uygulamaya getirdiği belirli girdiler hem süreci hem de sonucu etkiler; sanat, ilişkileri kurmayı, yaratıcı düşünmeyi, şefkat ve cesareti, umutlu olmayı ve enerjiyi, sağlam muhakemeyi ve uygun değerlere bağlılığı kapsar. Aynı zamanda, sosyal hizmet uzmanı kendi sanatsal yeteneklerini mesleki bilgi ve bilimsel temel ile harmanlamalıdır. Sanat olmadan, bilgi birikiminin değeri azdır. Ancak bilgi birikimine sahip olmayan sanat da etkili olmaktan uzaktır (2015: 71).

Bir mesleğin sahip olduğu bilgi birikimi, literatürü bazen bazı durumlar karşısında gereken işlevi yerine getirememektedir. Dökmen de sadece bilimsel metinler üzerinden okumanın yeterli olmadığını, okuma yelpazesinin geniş olmasının faydasını dile getirmektedir ve masal, tiyatro eserlerini çalışmaları açısından incelediğini söylemektedir:

Bu yaklaşımın başlıca iki amacı var. Birincisi şu: kişilerarası iletişimi anlamaya ve anladığımı kadarıyla anlatmaya çalışırken, bol miktarda renkli örneğe ihtiyaç duyuyorum. Bu ihtiyaca cevap verebilecek kaynaklardan birisi de sanat eserleridir. Dünyanın dört bir yanında, çok sayıda sanatçı tarafından üretilen sanat eserleri ve binlerce yılda, binlerce insan tarafından oluşturulan anonim eserler, zengin bir veri kaynağı sayılabilir. Tiyatrolarda, masallarda –ve benzeri eserlerde- sergilenen kişilerarası iletişimler, psikolojideki mevcut veri toplama teknikleri ile elde edebileceğimiz verilerin ötesinde birtakım verilerle tanışmamıza fırsat sağlayabilir. Bu veriler, insanı anlama çabalarımıza katkıda bulunacaktır (2013: 198).

2.3.2.2. Sosyal Hizmet ve Edebiyatın İlgili Olduğu Ortak Disiplinler: Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe

İnsanı ve toplumu konu almaklığı bakımından sosyal hizmet ve edebiyat, bazı ortak disiplin dallarından hem faydalanmaktadırlar hem de bahsi geçen disiplinlere katkı sunmaktadırlar. Bu disiplinler içinde sosyoloji, psikoloji ve felsefe öncelikli olarak yer almaktadırlar.

Sosyoloji, bizdeki adıyla toplumbilim insan ilişkilerini konu edinen bir bilim dalıdır. Sosyal hizmet ve sosyoloji insanların “birlik içerisinde nasıl hareket ettikleriyle ilgilenir.” (Yıldırım, 2007: 21).

Sosyal çalışmanın en önemli özelliklerinden biri topluma yönelmiş olmasıdır. Bu durum iki sebebe dayanmaktadır. Birincisi, insanı bütün olarak ele alan sosyal çalışmanın çevreyi göz önünde bulundurması ve sosyo-ekonomik etmenleri de hesaba katmasıdır. İkincisi, ortamın sorunu çözmeye uygun bir hale getirilmesi için, sosyal çalışmanın toplumsal değişim yönünde uğraş sarf etmesidir (Kongar, 2007: 64). İki sebep de sosyal çalışmayı doğrudan sosyoloji ile bağlantı halinde tutmaktadır. Buna ek olarak “Sosyal çalışma için sosyoloji sadece sistem teorisi ve çevresiyle birlikte birey yaklaşımına hasredilecek bir şey değildir. Bilakis, sosyoloji sosyal çalışmanın kalbindedir...” (Akbaş, 2017: 53).

Sosyal çalışmanın büyük çoğunlukla bireye yaptığı vurgu ve verdiği önem dolayısıyla sosyolojiden uzak durulmuştur. Ancak 1960’lardan sonra sosyal çalışma diğer disiplinlerle irtibatını sıklaştırdığı ve bireyin sorunlarının sadece bireyden kaynaklanmadığı görüşü ağırlık kazandığı için sosyoloji ile bağı kuvvetlenmiştir. Bu sebepten “sosyal hizmet uzmanının önemli bir sosyal bilim formasyonuna sahip olması ve sosyolojik düşünme yetisiyle mücehhez olması gereği su götürmemektedir.” (Akbaş, 2003: 24).

Toplumsal kurumlar, değerler, kültür, toplumsallaşma, toplumsal sınıf, toplumsal gruplar, toplumsal değişme, kentleşme hem sosyolojinin hem de sosyal hizmetin ilgi ve bilgi alanına girmektedir. Aile, eğitim, din, ekonomi ve siyasal kurumlar toplumsal düzeni sağlayan kurumlardır. Bu kurumlar değişse bile varlığını sürdüren yapılardır. Belli değerleri kapsarlar ve bu değerler söz konusu toplum içinde neyin normal, neyin sapkın olduğunu belirlemektedir. Kültürün paylaşılır, öğrenilir ve dil aracılığıyla aktarılır olması bireyi ve içinde bulunduğu toplumu anlamada bir araçtır. Toplumsallaşma, insanın insanca davranışları edinmesi, insani değerleri öğrenmesi ve kazanmasını içeren süreçtir. Bireyin toplum içinde yaşamını sürdürüyor olması sebebiyle önemlidir. Her bir toplumsal sınıf, insanların ekonomik ve sosyal pozisyonlarına göre meydana gelmektedir. Toplumsal değişme ise bütün diğer başlıkları kapsayan, hepsi için geçerli olan bir toplumsal gerçekliktir (Yolcuoğlu, 2012: 235-241). Bütün bu ortak konu ve başlıklarda sosyoloji ve sosyal hizmet problemin tespiti, kaynağı, çözümü konusunda birbirleriyle bilgi alışverişi yapabilmektedir.

Edebiyat ve sosyal hizmet arasında kurulacak ilişkinin en temel dayanağı her ikisinin de insanı ve dolayısıyla içinde yaşadığı toplumu konu edinmesidir. Sosyal hizmet ve edebiyat tarihsel gelişimleri içerisinde değerlendirildiğinde odak noktalarının insan, toplum, değişme ve gelişme olduğunu görürüz (Öksüz, 2012: 145). Her yazınsal metin, içerisinde kendisini çevreleyen gerçek toplumsal ve kültürel ortamdan öğeler barındırır. Metindeki kahraman veya ikinci dereceden kişiler, birtakım toplumsal ölçüleri yansıtır (Göktürk, 2007: 10,117). Bütün bunlar yazınsal bir ürünün içinde bulunduğu toplumdan bağımsız olmayacağını, olamayacağını bize göstermektedir.

“Edebiyat ‘‘hayat’’ı canlandırır”. Hayat ise büyük ölçüde sosyal bir gerçekliktir.” (Wellek ve Warren, 2013: 107). Anlatılan olaylar, olgular sadece anlatıldıkları eserdeki kişilere özel değildir. Bütün bunlar “...yalnızca bu kişiler hakkında değil, onlar gibi kişiler hakkında da bir tür doğru ve bu olaylar gibi olaylar hakkında da bir çeşit genel doğru içerir.” (Becker, 2016: 337).

Yazar toplumun bir üyesidir ve edebi eser, içinden çıktığı toplumu tasvir etmektedir. Yarattığı veya anlattığı tiplerle insan gerçekliğini, hayatı anlatır. “Hikâye kurgusunun hayatla ilişkisi nedir? Buna klasik veya neo-klasik yazarların cevabı şu olurdu: Hikâye tipik olanı, evrensel olanı sunar. Tipik cimri (Moliere, Balzac), tipik hayırsız kız evlatlar (Kral Lear, Goriot Baba).” (Wellek ve Warren, 2013: 249). Bu tipler, oluşturdukları gruplar, sosyolojinin alanına girmektedir. Eser “tek bir özel yaşamla ilgileniyor gibi görünse de, asıl ilgilendiği her yerde, her zaman yaşanandır.” (Botton, 2011: 167) ve yarattığı karakterin sosyo-kültürel yönlerini metinde aktararak; edebiyat ve sosyoloji bağına göstermektedir. Bu bağ, toplumun inanç, yaşayış, düşünüş, din, sosyal ilişkileri ve davranış şekillerinin yansıtılmasıdır. Aydın da bu konuda son söz niteliğine şunları söylemektedir:

Edebiyat eseri, öncelikle metin aracılığıyla anlatılanın dünyasını kurgulamak için gereken verileri ve nitelikleri rasyonel dünyadan alır. Böylece edebiyat eserinde aynı zamanda gerçek dünyanın doğrudan bir yansımasıyla karşılaşırız. İşte bu gerçek dünya ve sosyal oluşum zinciri edebiyat ile sosyolojiyi yakınlaştırır. Öte yandan, edebiyat alanında meydana gelen sosyolojik şartlar edebî eseri doğrudan etkiler. Eserin, yazardan gelen bir bilinç dayanağı kadar, onu varsayıran dinamikleri etkisi altına alır. En son söz: Kutadgu Bilig’den başlayarak XXI. Yüzyılda yazılan herhangi bir edebî metnin arka planında sosyoloji ve ona bağlı değerleri bulabiliriz (2009: 368).

Edebiyat bütün bunları yaparken; kuru, didaktik, sanatsallığından ödün veren bir yapıya bürünmez. Ayrıca başka bir açıdan söylemek gerekirse; toplumun bir tür tasvirini yapar. Bu tasvir edişin, tamamen sosyolojik olduğu iddia edilemeyeceği gibi sosyolojinin dışında olduğu da söylenemez. Söz konusu ilgiyi Becker, aşağıda veciz bir şekilde anlatmıştır:

Bu metinlerin ve yazarların toplumsal tahlil yaptıklarını söylemek “bütün” yaptıklarının ya da yazdıklarının aslında sanat maskesi arkasına gizlenmiş bir sosyoloji olduğunu söylemek değildir; kesinlikle bu değildir. Bu metinlerin yazarlarının toplumsal tahlil yapmanın ötesinde de amaçları vardır. Fakat en biçimci eleştirmenler bile, sanatsal çalışmaların pek çoğunun etkisinin, bu ürünlerin “sosyolojik” içeriğine ve bu ürünleri tüketenlerin, eserde topluma ilişkin olarak ifade edilenin bazı açılardan “doğru” olduğuna inanmasına bağlı olduğunu teslim ederler (2016: 29).

Psikoloji en kısa ve net tanımıyla; insan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Bireyi ve bireyin davranışlarını anlamayı ve anlamlandırmayı hedef alan bir disiplindir. Sosyal hizmet de sosyal işlevler üzerine odaklanmasına rağmen hem bireysel ve toplumsal sorunlara hem de birey ve toplumun etkileşimiyle ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlarla ilgilenmektedir. Sosyal hizmet açısından bir müdahale makro düzey bir hedef taşısa bile ilk ve öncelikli muhatap bireydir. Çünkü toplumsal bir değişim bireysel değişim veya bireylerin değişimi olmadan mümkün olamamaktadır. Bunun yolu da insanı, bireyi, davranışlarını, ruh halini anlamaktan geçmektedir.

Sosyal hizmetin müdahalesi ister birey, ister grup veya topluluk düzeyinde olsun uğraşı insan tekidir. Psikoloji bilimi ve sosyal hizmetin bazı ortak çalışma alanları vardır. Psikoloji bireysel davranışlar ve davranış kalıpları, sosyal hizmet de sosyal işlevler üzerine yoğunlaşsa da he iki disiplin de “insanın düşünme ve hissetme sürecini araştırır (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 18).

“Tiyatro ve romanların bilgi edinmeyle ilgili (cognitive) başka bir değeri de psikolojiktir.” diyen Wellek, psikanalist Karen Horney’in “Romancılar size insan tabiatı hakkında psikologlardan daha fazla şey öğretebilir” sözünü ve aynı psikanalistin Shakespeare, İbsen ve Balzac’ı bitip tükenmez kaynaklar olarak tavsiye ettiğini aktarmaktadır (2013: 37,38).

Felsefe ilk ve öncelikli olarak insan “ne”dir sorusunu sorar. Bu sorunu cevabını vermek demek; “insanın ihtiyaçları nedir ve nasıl giderilir?”, “sorunları nedir ve nasıl çözülür?” sorularının da cevabını vermek demektir. “Bilim ile felsefe arasında ilişki vardır ve bu ilişki birbirini besleyicidir.” (Tomanbay, 1999: 24). Bu sebeple birçok bilim dalıyla iç içedir hatta içindedir felsefe.

Var olanların kaynağını, anlamını ve nedenini düşünmek ve bunlara dair bilginin bilimsel olarak araştırılması felsefedir. Felsefe, insana düşünürken, olgulara ve olaylara bakarken bakış açısı kazandırır. Felsefe ve felsefi bakış açısı, olaylara bütünlük içinde bakmayı sağlar. Böylece olay ve olgular, sebep-sonuç ilişkisi içinde incelenebilir, açıklanabilir ve anlaşılabilir. Böyle bir bakış açısı sosyal hizmetin bünyesinde yer alan “İnsan ve toplumun gerçeğini ele alan bilimsel ve mesleki çalışmalar; felsefe alanından beslenen düşünceler, sosyal bilimlere özgü yöntem, yaklaşım, kuram ve bilgilerle nicelik ve nitelik kazanırlar.” (Cılga, 2012: 193).

Sosyal hizmetin nasıl yapılacağı, bilim anlayışının ne olacağı, sosyal çalışmacının nasıl olması gerektiği; bütün bu sorular felsefe aracılığıyla cevaplanabilir. İnsanı, doğayı, dünyayı tanımanın uğraşı olarak felsefe, bu uğraşlarıyla; sosyal hizmete yardımcı olabilir. Sosyal çalışmacıya bu konularla ilgili bakış açısı kazandırabilir. Farklı bilim dallarından beslenen sosyal hizmet, felsefenin kazandırdığı bakış açısıyla bu bilgileri bünyesinde birleştirebilir ve yeni sonuçlar çıkarabilir. Tomanbay da felsefenin sosyal hizmete vereceği katkıyı şu şekilde anlatmaktadır:

Sosyal çalışmanın değişik bilimlerden, bilim dallarından yararlandığı tartışılmıyor. Bunların bütünleştirilmesi, sosyal çalışma için hal hamur edilmesi, yeni bir “alaşım”la mesleğin kullanımına sunulması gerekiyor. Bunu yapamadığınız zaman, kullanmak, yararlanmak istediğiniz bilimsel bilgiler ve disiplinler eklektik kalıyor. Bu eklektiklik, mesleği, uygulamada başarısızlığa götürüyor. Çünkü yararlanmak istediği bilgileri meslek potasında,

eskilerin deyişyle, “mezcedemiyor”. Bilgilerin meczedilmesi için de ciddi olarak ele alınmış bir olumcul, mantıksal felsefe bilgilerine gereksinim vardır (1999: 72).

İnsan uğraşlarını felsefe, sanat ve bilim olarak; üç temel alanda gruplayabiliriz. Bütüncül bir bilgi sahibi olmak isteyenlerin, bütün bu faaliyet alanlarından faydalanması gerekmektedir. Bir sanat dalı olarak edebiyat da bilme faaliyetinin içinde yer almaktadır. Bir edebi eser tıpkı felsefi bir eser gibi mantıklı ve tutarlı olma durumundadır. Tıpkı felsefi düşünce gibi bir edebi eser de varlık karşısında bir konum alıştır. Felsefenin daha soyut ve kavramsal olarak ele aldığı konuları, edebi eserler daha somut olarak görebiliriz. Felsefe yeni kavramların üretildiği bir alandır. Edebiyat ise ortaya konan eserlerle bu kavramları somutlaştırmıştır. Bu şekilde edebiyat, felsefenin kavramlarla ortaya koyduğu insanlık hallerinin, yaşantılarını somuta döndürmektedir. Her iki alan da mevcut olana bir itiraz ve yeni bir tekliftir (Gündoğan, 1999: 195-2003).

Edebiyat ve felsefe gibi iki uğraşı birbirine yaklaştıran ilk şey “dil”dir. Her iki uğraş alanının da kendini ifade aracı dildir. Filozof ve edebiyat sanatçısı, aynı zamanda iyi birer dil işçisidirler. Alanlarındaki başarıları, dile olan hâkimiyetleri ile orantılıdır. Edebiyatın ve felsefenin konusu insandır. İnsanın tanrı, doğa, diğer insanlar ve kendisiyle olan ilişkisini ve bu ilişkilerde çıkan insanlık hallerini anlamaya, anlatmaya çalışırlar.

2.4. Sosyal Hizmetin Temel Kavramları ve Okuma İlişkisi

Okumanın insana kazandırdıkları hep konuşula gelen bir konudur. Hayal gücünü geliştirdiği, empati duygusunu beslediği, yaratıcılığı arttırdığı, olaylara çok yönlü bakabilmeyi sağladığı kabul edilmektedir.

2.4.1. Sosyal Hizmet ve Empati

Türkçede eşduyu veya duygudaşlık olarak da isimlendirilen empati terimi, köken olarak Yunan’ca “empathia” teriminden gelmektedir. Almanca’da “einfühlung”, İngilizce ’de “empath” olarak kullanılmaktadır. İngilizce empathy “içinde duyma” sözcüğünden türemiştir. Kısaca kendini başkasının yerine koyma olarak bilinmektedir.

Psikoloji literatüründe, empati kavramı ilk defa 1897’de Lipps tarafından kullanılmıştır. Almanca einfühlung olarak adlandırılan bu kavram, bir nesneyi incelerken ve gözlemlerken kişinin kendini nesneye yansıtmaya ve nesne ile arasında bir özdeşim kurması durumu olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, ilk olarak empati, bir insanın karşısındaki bir nesneyi algılayışında ortaya çıkmıştır. Ancak Lipps, daha sonraki çalışmalarında insanların algılanmasında da aynı durumun ortaya çıkabileceğini söylemiş ve insan için üç tür bilgiden bahsetmiştir. Bunlar nesnelere, kişinin kendisine ve diğer insanlara ilişkin bilgilerdir. Empati üçüncü tür bilgi düzeyinde ortaya çıkmaktadır (Ersoy, Köşger, 2016: 10).

Dökmen’e göre “Empati, bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır.” (013: 157). Ancak bu zor gerçekleştirilen bir beceridir. Çünkü “...başkalarının duygularına karşı açık ve hassas olmayı sürdürürken, kendi duygularımızı bir dereceye kadar kontrol etmeyi içer”mektedir (2016: 167).

Psikolojik terapide, “empatik anlayış ” ve “empatik olma” deyimleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Empatik anlayış, terapist ile hasta arasında gelişen süreçte terapistin ait olan kısmını vurgular ve terapistin bu süreç sonunda ulaşmış olduğu anlayış düzeyini ifade etmektedir. Rogers tarafından geliştirilen danışan-merkezli psikoterapide empati, kuramın temelini oluşturur. Empati terapiler için bir ön koşul olmaktan çok temel niteliktedir. Terapist tedavi edici bir tutum içinde olmaktan ziyade hastaya yönelmeye ve onu anlamaya çalışır. Davranışçı-bilişsel terapilerde ise empati hasta ile terapist arasında iyi bir işbirliğinin kurulabilmesi ve gerekli girişimlerde bulunulabilmesinde kullanılan yardımcı bir unsur olarak ele alınmıştır. Postmodern yaklaşıma göre ise tek bir ‘nesnel’ gerçeklik olmadığı için terapistin empati yapabilmesi özellikle önemlidir. Eğer gerçeklik birden fazla ise ve biz kendi gerçeğimizi kendimiz oluşturuyorsak, empati, farklı kişisel gerçekliklerin anlaşılmasında çok daha önemlidir. Empati bir başka kişiyi farklı bir gerçeklikten görebilme yöntemi ve yetisidir (Ersoy ve Köşger,2016: 11).

Dökmen’in Rogers’tan aktardığı şekliyle “Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine “empati” adı verilir (2013: 157). Dökmen bu tanımlamadan yola çıkarak empatide üç temel öğeyi tespit etmektedir. İlki, empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısıyla bakmalıdır. İkinci öğe, empati kurmuş sayılmamız için karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gereklidir. Üçüncüsü ise empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşıdaki kişiye iletilmesi davranışdır (2013: 157-159).

Sosyal hizmette empati uygulama aşamasına karşımıza çıkmaktadır. Sosyal çalışmacı ile danışan arasında empati tek başına terapötik bir araç değildir ama sorun çözme sürecinde destekleyici bir rol üstlenmektedir. Ancak sosyal hizmet ve insana yardım odaklı diğer meslekler, çok uzun bir dönem medikal modeli kullandıkları için empatik anlayışa yeterince odaklanılmamıştır. Bu dönemler boyunca terapi süresince, Freud’un görüşleri etkisiyle daha çok danışanın iç dünyasının dengelenmesi hedef edinilmiştir. Günümüzde ise psikososyal değişim odaklı sosyal hizmet uygulamalarında empatinin anahtar bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Sosyal hizmet çalışanının danışanı ile empatik bir bağ kurması, onu anlayan bir tavır sergileyebilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu sayede danışanın yalnız olmadığı, anlaşıldığı hissi artarak çözüm sürecine katkı sağlanmaktadır. Ancak uzmanın danışanla empati yapmada yetersiz olduğu tedavilerde istenen yardım ilişkisi kurulamamaktadır (Tuncay, İl, 2009: 39-55).

Empati ile ilgili olarak “Empatinin bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluştuğu” (Dökmen, 2013: 159) görüşü ağırlıktadır. Bu iki özellik sosyal hizmet için de elzemdir. Empatik uygulama hem bilişsel (senin düşündüğün şeyi seninle birlikte düşünüyorum) hem de duyuşsal (senin hissettiğin şeyleri seninle birlikte hissediyorum) işlevlerin etkinliği ile var olmaktadır. Bu yönüyle empatinin sosyal hizmetin de genel doğasıyla tam bir uyum sergilediği aşikârdır (Tuncay ve İl, 2009: 53).

İnsanların iyilik hallerinin gelişmesini amaçlayan sosyal hizmet, insana yardım ve hizmet mesleğidir. Sosyal hizmet çalışanının bu yardım faaliyetini hakkıyla yerine getirebilmesi

bazı özelliklere sahip olmasını gerektirmektedir. Bu özellikler içinde empati kurabilme becerisi de bulunmaktadır. Sağlıklı bir yardım ilişkisi empatiyi merkeze koymakla mümkün olmaktadır. Bu sayede çalışan danışanın dünyasını kendi dünyasıymış gibi algılayabilmekte ve danışanı anlayıp yardım edebilmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar empati yapma becerisi olanların, yardım etmede daha istekli olduklarını göstermiştir. Çünkü empati yapabilen kişi karşısında zor durumda olan kişinin duygularına ve düşüncelerine ortak olur ve yardım etme isteği duyar (Serpen ve Hasgöl, 2015: 37- 40).

Sosyal hizmet çalışanının danışana yardım edebilmesi ona kendisini anladığı mesajını yeterince verebilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu da danışan ile sağlıklı iletişim kurmakla mümkün olabilmektedir. Empati kurma becerisi, karşımızdakinin gözüyle bakabilmemizi sağladığı için, iletişim çatışmalarını önlemektedir ve bir sosyal hizmet uzmanının sahip olması gereken özelliklerdendir.

Sosyal değişim ajanı olarak sosyal hizmet müdahalesini gerçekleştirecek sosyal hizmet uzmanının bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı; sorumluluk alabilen, farklılıklara saygı duyan ve onları dikkate alan, eleştirel düşünebilen ve eleştiriye açık, sözlü ve sözsüz iletişim becerilerini kullanabilen, danışanın duygularını anlayabilen, empati kurabilen bir meslek elemanıdır. Değinilen bu özellikleri etkili bir şekilde kullanan sosyal hizmet uzmanı yardım ilişkisini başlatmış olur (Serpen ve Hasgöl, 2015: 38).

Bir insanın, bir diğer insanın hissettiklerini, düşündüklerini tam olarak anlaması mümkün değildir. Ancak sosyal çalışmacı hizmet verdiği bireyi anlama noktasında bu yetkinliğini en yüksek düzeyde tutmak mecburiyetindedir. “Her ne kadar hiç kimse başka birinin bakış açısını bütünüyle taşıyamayacak olsa da, sosyal hizmet uzmanı bu konuda en yüksek seviyeye ulaşmaya çalışmalıdır.” (Sheafor ve Horejsi, 2015: 57).

2.4.1.1. Empati ve Okuma İlişkisi

Okuma eylemiyle terbiye olmuş bir zihnin, farklı yaşamlara ve insan tiplerine, karakterlerine, çeşitli ruh hallerine, okumak aracılığıyla tanıklık etmiş bir insanın empati kurması çok daha kolay olacaktır. Tuncay ve İl, empatinin gelişmesinin doğal süreçlerle olduğunu ancak eğitimin ise empatinin gelişmesini destekleyici bir rol üstlendiğini belirtmektedir (2009: 44). Dökmen’den aktardıkları şekliyle, empatiyi iki boyutta ele almak gerekmektedir. Biri empatik eğilim, diğeri empatik beceridir. Empatik eğilim, empatinin duygusal boyutunu oluşturur ve kişinin empati yapma potansiyelini gösterir. Empatik beceri de empati kurabilme durumunu ifade eder ve mesleki bir donanımdır (2009: 46). Bütün bunlar empatinin geliştirilebilir olduğunu göstermektedir.

Sanat, insanı anlatma çabası olarak tanımlanabilir. Bir sanat eseri karşısındaki insan, yani eserin alımlayıcısı kişi de eserden yola çıkarak veya eser aracılığıyla insanı anlama çabası içine girmektedir. Bu; genelde sanatın, özelde ise edebiyat sanatının empatik yönünü göstermektedir. Edebi nitelikte bir kitap veya metin okuru, okudukları vasıtasıyla empati yetisini geliştirebilmektedir. Bu durumu Göktürk şu şekilde ifade etmektedir. “Metinde sunulan değişik yaşantıları özdekleştikçe okur, başlangıçta kendisi için bildik olmayan, hiç değilse bu zengin anlam örgüsüyle tanımadığı bir insanlık durumunu, sanat metninin incelikleriyle görmeye başlar.” (2006: 91). Sever’e göre de:

Edebiyat, doğası gereği, insan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış örneklerini yansıtır. İnsana, yaşamı ve insan gerçekliğini anlatmaya çalışan, sanatçı

sezileriyle örölmüş özne bir gerçeklik sunar. Bu gerçeklikte, okura insanoğlunun tüm serüvenleri aktarılır; onun sevinci, öfkesi, mutluluğu, umutsuzluğu, kıskançlığı, bencilliği, güzelliği ozanın/yazarın dilinde yeni bir anlam kazanır. Sanatçının okurla paylaşma, iletişim kurma isteğinin dilde somutlandığı bu eylem, belki de hiç yaşanmayacak ya da tanık olunmayacak nice yaşam durumlarını, nice insan kişiliklerini tanıtır bize. Okuma eyleminde, o kişilerin yaşamlarında verdikleri uğraşların, yaşadıkları duygu ve düşünce yoğunluğunun biz de ortağı oluruz. Ona tanıklık ederiz (20013: 31,32).

Sanat sadece duyular aracılığıyla bilmenin değil, anlama yetimizin de konusudur. Bir sanat eseri karşısında kişi, dünyaya bakışının genişlediğini, hem kendini hem de dünyayı kavrayışının derinlik kazandığını hisseder. Üstelik sanat eseri bunu sezdirerek yapar. Aynı şekilde edebiyat sanatı da okurlarına duyarlık eğitimi sağlar (Göktürk,2006: 41-44). “Empati de karşımızdakini anlamak konusunda duyarlık gerektiren bir durumdur. Empati insan duyarlılığına ilişkin bir kişilik özelliği olarak iletişim, farkındalık, anlama ve değerlendirme yeteneğini ifade eder. Bu anlamda geliştirilebilir bir kişilik özelliğidir.” (Erol, 2016: 85). Bu sebeple kitap okumak, sanat değeri taşıyan öykü, roman okumak empati duygusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Özgür de içgörü, empati ve edebi eser okumak arasındaki bağa dikkat çekmekte:

Geniş bir gözlem gücünün ürünleri olarak ortaya çıkan edebi ürünlerin, okuyucularına karakterler ve olay örgüleri üzerinden hayata dair içgörü kazandırdığı gerçeği yadsınamaz ise, sosyal hizmet eğitiminde edebi eserlerin öğrencilere, çalışma hayatlarında ihtiyaç duyacakları yetileri kazanmalarına yardımcı olabileceğini söyleyebiliriz (2012: 150).

Empati duygusu, farklı hayat deneyimlerine, yaşam tarzlarına açık olmakla edinilebilecek bir meziyettir. Okuma sürecinde şahit olunan yaşamlar, karakterler, olaylar da okura birer yaşam birikimi sunar:

Bu süreç sonunda kendisine yabancı birtakım gerçeklerle yaşantı biçimlerini de metnin güdümü aracılığıyla özümleyebilir okur. Onun metne katkısı oranında, metin de ondaki yaşantı birikimini belli ölçüde büyütür. Geleceğe bakışını değiştirir, geçmişe bakışını değiştirir. Bir sanat yapıtının, insan yaşamındaki aydınlatıcı işlevi de bu etkisinden kaynaklanır (Göktürk, 2007: 134).

Mesleğin etik ilkeleri arasında yer alan “kültürel yetkinlik ve sosyal farklılık”, sosyal çalışmacının müracaatçılara karşı sorumlulukları içerisinde yer almaktadır. Bu ilkeler okuma, edebi nitelikteki eserleri okuma ile geliştirilebilir. Ayrıca roman, öykü gibi edebi türler içinde toplumun sorunlarına değinen eserler de ufuk açıcı niteliktedir. Bir eserin doğrudan sosyal sorunlara değinmese bile yer verdiği sosyal tasvirlerle bahsi geçen toplum hakkında ipuçları yakalanabilmektedir. Özgür’ün belirttiği gibi:

...sosyal sorumluluk ve duyarlılıklarını çalışmalarına yansıtan yazarlar ile benzer duyarlılıkları mesleklerinin kendilerine verdiği yetkilerle birleştirme imkânı bulmakla kalmaz, SHU ve NASW Dernekleri’nin de oluşturmuş olduğu mesleğin etik ilkelerinin bir gereği olan kültürel yetkinlik ve empati yeteneklerini besleme şansına sahip olurlar (2012: 149).

2.4.2. Sosyal Hizmet ve Bütüncül Düşünme

İnsan çok yönlü bir bütündür, sadece bir yönüyle bakma insanı anlamaya yetmemektedir. Her bakış açısı, her görüş, insana dair sadece bir gerçekliği verir. “Bu görüşlerden her biri, aslında, realitenin bir yönünü görmemizi sağlar, ama bütünü değil. Yapılması gereken, bu gözden kaçan bütünü yakalamaktır...” (Özcan, 2016: 353). İnsanın çok yönlü bir varlık olması münasebetiyle insanla ilgili sorunlar da çok yönlü bir özellik

sergilemektedir. Sosyal hizmetin bireye, durum içinde birey veya çevresi içinde birey anlayışı ile bakması; aynı şekilde bireyi biyo-psiko-sosyal varlık olarak görmesi münasebetiyle bütüncül bir bakış açısı ve düşünme gerektirmektedir. Sosyal hizmetin bu kuşatıcı bakışı aynı zamanda bir görev niteliğindedir ve onu ayırıcı özelliğidir. Aşağıda sosyal hizmetin bu özelliği vurgulanmaktadır:

Birçok meslek insanın tek bir boyutuna yoğunlaşır. Doktorlar birincil olarak insanın fiziksel iyiliği ile ilgilenir, öğretmenler entelektüel gelişime odaklanırken, psikologlar duygusal ve bilişsel süreci ile ilgili olurlar. Öte yandan sosyal hizmet, meslekler arasında özel bir yere sahiptir zira o insanla bütün olarak ilgilenmektedir-biyolojik, psikolojik, sosyal ve ruhsal (Sheafor ve Horejsi,2015: 95).

Parçacı bir bakış açısı, insanı ya sadece fiziksel ya da psikolojik yönü olan bir varlık olarak algılamaktadır. Aynı bakış açısı bireyi ya toplumdan bağımsız ya da toplumun içinde, toplumun bir ürünü olarak görmektedir. İnsanı ve sorunları anlamada, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Özgür'ün dediği şekilde “Ya o ya bu” diyen bir bakış açısı ile değil “hem o hem bu” (2014: 23) diyen ve seçenekleri gören bir bütüncül düşünmeye ihtiyaç vardır. İnsanla ilgili hiçbir alanı dışarıda bırakmadan, göz ardı etmeden bütünlük içinde düşünülmelidir. İnsanlar arasındaki farklılık, problemlerin çeşitliliği, hayatın bir alanın bir diğer alanla ilgili olması insanı, bütüncül değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu bütüncül bakış Akbaş'ın da belirttiği gibi hayatın gereğidir. “...hayat böylesi kat'i ayrımlarla bölünmüş değildir ve müstakil birimlerden oluşmaz. Bilakis her tekil şey yekdiğeriyle bağlantılıdır. Başka bir ifadeyle, hayat aslında tam da söz konusu kat'i ayrımlar arasında, siyahla beyazın ortasında bir yerlerde yaşanır...” (2017: 56).

Her bir bilim dalı insan ögesini kendi penceresinden görmek mecburiyetinde veya eğilimindedir. Ancak bu bakış sosyal hizmet için pek mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak denilebilir ki:

Gerçek şudur ki, sosyal bilimler daha çok insan davranışları, düşünceleri, duyguları, öğrenme, insan gelişimi, çevre algısı ve insanlararası etkileşimle ilgilenir. Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında ise problemin daha karmaşık bir hal aldığı görülmektedir. Çünkü sosyal hizmet sadece genel olarak insan davranışlarına değil, insanların kültür, değer, tarihsel gerçeklik ve onları eşsiz ve tek kılan daha birçok farklı koşul ve niteliklere odaklanma ihtiyacı duymaktadır. Bu nitelikler de pozitif bilimlerde olduğu gibi tüm insanlar için geçerli olacak bir genellemeyi mümkün kılmamaktadır. Verilen bu karakteristik özellikler, bilim -sanat tartışmalarında tek taraflı bir savunuyu zorlaştırmaktadır. Postmodern anlamda ortaya konan bu teoriler ise sosyal hizmet uygulamalarında bilim ve sanat, mantık ve sezgi, sistematik ve sistematik olmayan bilginin biraradalığını gerektirmektedir (Erol,2016: 18).

Her bir meslek veya bilim dalı, insanı; ilgilendiği konu dâhilinde değerlendirmektedir. Bu durum sosyal hizmet için zor görünmektedir. Her bir bilim dalı gerçeği “sadece işgal ettiği parçası itibariyle anlamak durumundadır. Hâlbuki hakikat arayışı iç içe, bağlantılı ve karmaşık beşerî ve sosyal ilişkileri ve yapıları bütüncül bir bakışla görebilmeyi gerektirir” (Akbaş, 2017: 22). Çünkü sosyal hizmet, insanın hem fiziksel ihtiyaçlarına hem manevi ihtiyaçlarına cevap vermek mecburiyetindedir. Aşağıda da söylendiği gibi:

Çoğu uzman, insanın belli bir bölümüne ve insan durumuna odaklanır. Doktorlar fiziksel olarak iyi olma ile öğretmenler entelektüel gelişme ile ve psikologlar duygusal ve kavramsal ilerleme ile ilgilenirler. Buna rağmen, sosyal çalışma, meslek arasında benzersizdir. Çünkü o

insanın bütünüyle, biyolojik, psikolojik, sosyal ve ruhsal açıdan ilgilenir. Sosyal çalışan için icra aktiviteleri nadir olarak insan hayatı ve yaşamının tek bir bölümü ile ilgilidir.

İnsanın bütünüyle ilgilenmek, geçmişe, şimdiye ve geleceğe dikkat etmeyi gerektirir. Sosyal çalışanın, müracaatçının o anda veya sunduğu problemten çok daha ötesine bakmayı bilmelidirler (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 182).

Sanayi devriminden sonra yaşanan, bilginin parçalanmışlığı ve uzmanlaşma, bilginin kadim dönemlerdeki mahiyetini değiştirmiştir. Kadim dönemlerde edebiyat, felsefe ve teoloji bilginin ve düşünmenin temel alanlarıydı. Bu alanlar insana bütüncül bir bakış açısı sunmaktaydı. Bugün modern bilimlerin ilgili olduğu bütün konularla ilgilenmekteydiler. İnsanı sadece kendi penceresinden anlamaya çalışan her bir bilim, felsefeden ve diğer bilimlerden kopmuştur (Akbaş, 2017: 22). Bu kopma bütüncül düşünmeye engel bir durumdur. Ancak alan dışı okumalarla takviye edilen bilgi, sosyal çalışmacıya ihtiyaç duyduğu bütüncül düşünme yetisini kazandıracaktır. Çünkü Kongar'ın da tekrar vurguladığı gibi sosyal çalışma “insanı tüm olarak ele alır.” (2007: 29). Tomanbay da sosyal çalışmacının, insana bütüncül bakması gerektiğini şöyle dile getirmektedir:

Sizin başvuranınız, sorunu sahibiniz insandır. Sizin meslekseniz malzemeniz insandır. Taş değildir, toprak değildir, kâğıt değildir, cam değildir. Ve insanın da bedeni değildir, gözü değildir, kaşı değildir, böbreği değildir. Bütünüyle insandır ve bu bütünlük içinde insanını sır dolu sosyal, kültürel, politik, ruhsal, cinsel yapısıdır. Çevresi içinde insandır karşınızdaki, yani bireydir (1999: 33).

2.4.2.1. Bütüncül Düşünme ve Okuma İlişkisi

Bilimin sınırları içinde kalan bilgi, olgu ve olayların “nasıl” sorusuna cevap verirken; alan dışı okuma “niçin” sorusuna cevap aramakta yardımcı olmaktadır. Alan dışı okuma ile genişleyen hayal gücü, farklı bakış açılarına açılan zihin, “nasıl” ve “niçin”i bir arada düşünebilme imkânına sahip olmaktadır.

Canlı varlık gibidir metin, okurla olan bağı, önceki anların şimdiyi biçimlendirmesi anlamında bir geri dönüş ilişkisidir. Yazınsal metin, bu devingen niteliğiyle, okurla ilişkisinde kendi kendine yön veren bir dizge durumundadır.

Eco'nun da belirttiği gibi: “... Bir sanat eserinin okumak, hem (i) tümevarımsal düşünmek, bireysel durumlardan genel bir kural çıkarmak; hem (ii) tasımlamak, eski düzgüleri de yenileri de bir varsayım yoluyla deneye vurmak; hem de (iii) tümdengelimsel düşünmek, bir düzeyde kavramanın, başka bir düzeyde sanatsal olguları belirleyip belirlemeyeceğini denetlemek demektir. Böylece, bütün çıkarım yolları iş başındadır (Göktürk, 2007: 78,79).

Yukarıda bahsedildiği şekilde gerçekleşen bir okuma eylemi ile “...daha geniş açılı bir anlama çabasına yönelir okur.” (2007: 80). Metin üzerinden ve metin aracılığıyla başlayan bu çok yollu düşünme, bütüncül düşünmenin hem yolu olmakta hem de yolunu açmaktadır.

Bir tür diyalektik akıl olarak tez ve antitezi bir arada düşünebilmek; sonunda bir senteze ulaşabilmek bütüncül düşünmenin parçalarındandır. Bu bağlamda okuma eylemi diyalektik aklı güçlendirmektedir. “bir yandan insanoğlu ile dünya arasındaki, öte yandan dil ve dönüştürücü eylem arasındaki diyalektik ilişki vardır.” diyen Freire'ye göre okumak; sadece insanların bireysel deneyimlerini dönüştürmemektedir, kişilerin toplumla olan ilişkilerini de yeniden kurmalarına aracılık etmektedir. Ayrıca, dünyayı okumaya,

toplumu ve sınırlılıklarını anlamaya, anlamlandırmaya, çözümlemeye aracılık etmektedir (1998: 42-43).

Sanatsal nitelikteki eserleri okumak; zaten var olan bilgiyi, gördüklerimizi daha iyi kavramamıza aracı olarak bütüncül düşünmenin önünü açarlar. Wellek de sanat eserinin asıl görevi “...gördüğümüz şeyi anlamamızı ve kavramsal ve pratik olarak zaten bildiğimiz şeyi hayalimizde canlandırmamızı sağlamaktadır.” demektedir (2013: 38). Ayrıca çeşitli nokta ve çizgilerden oluşmuş bir kara-kalem resmi, içinde figür ve yüzler saklayarak hep gözümüzün önünde dururken, hep oradayken; ancak biz onları bir bütün olarak gördüğümüzde anlamlı bir bütün oluşturmaktadır (Wellek ve Warren, 2013: 38). Tıpkı bu resim örneğinde olduğu gibi bir insanın hikâyesi kırık ve parçalı olarak karşımızda dururken ancak biz onu bütün olarak görmeye başladığımızda bir anlam ifade edebilmektedir. Karşılaşılan bir vakada, hizmet alanın problemini biyo-psiko-sosyal bütünlüğü içinde görebilmek çözümü mümkün kılmaktadır.

2.4.3. Sosyal Hizmet ve Yaratıcı Düşünme

Yaratıcı düşünme elimizde bulunanlarla yeni nesneler, yeni süreçler veya yeni kavramlar üretebilmek yetisidir. Başka bir deyişle “Yaratıcılık, bilişsel bir kılıcının gerçekleştirdiği ve sonucunda yeni ve kullanışlı olan bir yaratım (artifact) sunan içsel bir süreçtir.” (Uzun, 2009: 12).

Sheafor ve Horejsi de “**Yaratıcı düşünme**, çeşitli olguların ve bilgilerin orijinal fikirlerin ortaya çıkması için birleştirilmesi olarak karakterize edilir.” (2015: 58) demektedirler. Aynı şekilde aşağıda da vurgulandığı gibi:

Sosyal hizmet uzmanları, belli başlı durumlar ve belirli müracaatçı gruplarıyla çalışabilmek için geniş bir yelpazede harmanlanmış ve sosyal hizmet mesleği odağında rafine edilmiş özel bilgiye gereksinim duyarlar. Bütün bu bilgileri, mesleki uygulamaya aktarabilmeleri için de, yansıtıcı, hayal güzü kuvvetli, çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiyi “yaratıcı” ve “yenilikçi çözümler üretebilecek” biçimde kullanabilme kapasitesi ve becerisi büyük önem taşımaktadır (Yolcuoğlu, 2012: 208).

Her insan apayrı bir dünyadır ve tabi her müracaatçının problemleri, içinde bulunduğu durum ve çözüm yolları birbirinden farklı olabilmektedir. Her cevap her soruya, her çözüm her soruna uygun düşmeyebilmektedir. Elimizdeki cevaplar ve çözüm yolları kimi durumlarda işlevsel olmayabilmektedir. İnsanların sonsuz çeşitlilikteki problemleri vardır ve mevcut çözüm yollarını arttırmayı gerektirmektedir. Bu sebeple “Yaratıcılık, sosyal hizmet için önem arz eder çünkü her müracaatçının durumu kendine özgüdür ve sürekli değişim halindedir.” (Sheafor ve Horejsi, 2015: 58). Yaratıcılık kendimizi alışkanlıklara ve rutinelere kaptırmamıza engel olur ve “...bizi mekanik, rutinleşmiş uygulamaya kolaylıkla götürebilecek ‘yol’dan kaçınmamızı sağlamaktadır.” (Thompson, 2016: 142). Farklı sorunlar ve farklı insanlarla karşılaşan sosyal hizmet uzmanları yaratıcılığı etkin kullanabildikleri ölçüde başarılı olabilmektedirler. “Etkin sosyal hizmet uzmanlarının, sıklıkla yaratıcı insanlar oldukları görülmektedir.” (Sheafor ve Horejsi, 2015: 53).

Thompson yaratıcılığı, düşünümsel beceriler içerisinde saymaktadır. Zihinsel tembelliğe düşmek ve çaba göstermemek sosyal çalışmacıyı bazı risklere sürükleyebilir. Thompson bu riskleri şu şekilde maddeleştirmiştir:

- kalıpların eleştirel süzgeçten geçirilmeksizin benimsenmesi ve böylelikle ana akıma uymayan durumlara uygun olmayan bir şekilde tepki verilmesi;
- ortak noktalara fazlasıyla yoğunlaştığımız için, durumlar arasındaki önemli farklılıkları değerlendirmede başarısız olma;
- birbirinden farklı insanları ve kalıpları standartlaşmaya zorlayarak dezavantajların ve eşitsizliğin pekiştirilmesi;
- mesleki doyumun ve öğrenme fırsatlarının gözden kaçırılması (2016:142).

Birçok meslek ve disiplinde olduğu gibi karşılaşılan sorunlarla baş edebilmek için yaratıcı düşünen elemanlara ihtiyaç, sosyal hizmet alanında da bulunmaktadır. Aynı ihtiyacı Özdemir de şu şekilde dile getirmektedir:

Bilim ve teknolojiye dayanan çağımızda, nasıl ki yaratıcı güce sahip özgün kişileri yetiştirmeye ihtiyaç varsa, sosyal alanda da ve özellikle sosyal hizmetlerde yaratıcı, sorunları çözmeye olumlu davranışlara sahip, bilimsel yaklaşımı benimsemiş dinamik elemanlar yetiştirmeye ihtiyaç vardır (1999: 22).

Kongar’a (2007: 24) göre de “Kişi olarak sosyal çalışmacı, Sosyal çalışma yönteminin uygulanması sırasında daima kişisel yaratıcılığının katkısını yapar.” ve ekleyebiliriz ki yapmalıdır. Burada önemle unutulmaması gereken bir unsur da vardır ki şu “İnsanlar çözülemez sorunları kendilerine yüklenen bazı sınırlamaları esneterek çözer.” (Becker,2016: 133). Bir katkı da Tomanbay’dan ve şöyle demektedir “farklılıklar içindeki koşulların ortaya çıkarttığı bir meslek, sürekli farklı düşünmek, farklılıklara açık olmak, farklı çözümleri üretmek ve bunun için de yaratıcı olmak ve kendi içinde sürekli tartışmak zorundadır.” (1999: 16).

2.4.3.1. Yaratıcı Düşünme ve Okuma İlişkisi

Mesleki öğrenmenin devam etmesi ve bireyin entelektüel yönünün, kişisel gelişiminin sağlanmasında okumanın önemli bir yeri vardır. Entelektüel gelişiminin dışında, bireylerin alışlagelmiş durumların dışına çıkabilmesi, farklı düşünüp yaratıcı olmalarında da okumak önemli bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Kişilerin, örgün eğitimle aldıkları ile sınırlı kalmaları, yaratıcılık yeteneklerini sınırlayan bir durumdur. Her birey dünyaya istenilen bütün özelliklere sahip olarak gelmemektedir. Bazı özellikler kişinin ilerleyen yaşamında özel gayretle geliştirilebilmektedir. Yaratıcı düşünmek de okumanın olumlu etkisiyle kazandırılabilir, geliştirilebilir bir yetenektir.

Yaratıcı olmak düşüncede belli bir esnekliği, değişime açık olmayı gerektirmektedir. Okumak bu esnekliği geliştiren bir eylem olarak elzem durumdadır. “Kişi okurken kendi dışındaki inançlara, bakış biçimlerine, duygulara, düşüncelere saygılı davranmanın önemini gitgide daha çok kavrar. Düşüncesi, duyguları yeni bilgilerle sürekli değişir, parıltı kazanır. Evet, okumak değiştirir bizi. Değişmek ise yaratıcı kılar.” (Göktürk, 2006: 118).

Yaratıcı düşünme kısmen doğuştan gelen verili bir özellik olabileceği gibi, aynı zamanda geliştirilebilir bir özelliktir. Yaratıcılığı besleyen esneklik ve hayal gücü gibi unsurlar vardır. Bu unsurlar yaratıcılığı besler ve geliştirir. Freire de okumanın “gerçekliğe ilişkin eleştirel bir kavrayışı içeren yaratıcı bir eylem” olduğunu vurgulamaktadır (1998: 225).

Günlük hayatta karşılaşılan sorunlara çözüm bulmak her zaman aynı derecede kolay olmamaktadır. Belli düşünce kalıplarının dışına çıkmayan, çok seçenekli düşünmeyen,

hayal kurmayan/kuramayan bireylerin, farklı sorunlar karşısında farklı çözüm yolları bulması zorlaşmaktadır. Sanat ve sanat eserinin kendisi, bunlarla ilgili insanların en belirgin özelliğidir hayal gücü. Nitekim Dücan Cündioğlu, sanatın varlık sebebini şu satırlarla anlatmaktadır:

Sanatın varlık nedeni tahayyül. Çünkü insan hayal edebildiği için sanat var. Ne garip değil mi, akledebildiği için değil. Tıpkı gerçeklik gibi, aklın da sınırları var. Bilimin de. Oysa tahayyülün sınırları yok. İster istemez sanatın da.

Sınırlarının olmaması elbette sorumsuzluğundan, keyfilikinden, naifliğinden değil, bilakis ciddiyetinden, adanmışlığından, göklere doğru düşünmek suretiyle değil, hissetmek suretiyle kanatlanmasından...

Tahayyül, bir başka deyişle abartı, sanatın en temel ilkesi. Bireysel özgürlüğün teminatı. İnsan olmanın sınırlarını genişleten yegâne güç. Dünyaya düşene, yani kendisini, belirlenmiş olanın, doğal ve toplumsal yasaların, bitmez tükenmez sınırların ve dahi gerçeğin tam da ortasında bulana, kısaca insana nefes alma olanağı bağışlayan biricik vasıta (2014: 3,4).

Sanat eseri alımlayanını beslerken; hayal gücünü tetikler ve hayal gücü kendisi ile muhatap olan kişiye, yaratıcı düşünmenin ihtiyaç duyduğu ivmeyi kazandırır.

2.4.4. Sosyal Hizmet ve Eleştirel Düşünme

Sosyal hizmet değişim ve gelişme olguları üzerinde özellikle durmaktadır. Mottosu değişim olan sosyal hizmet, mevcudu eleştirerek değişimi sağlayabilir. Eleştirilmeyen bir durum, olgu, olay değişime uğramaz. Değişimi yaratan ve devam ettiren eleştirel bakıştır, düşünüşdür. Eleştirel düşünebilme becerisi, sosyal çalışmacının uygulamadaki başarısında da etkili bir etmendir. Sheafor ve Horejsi eleştirel düşünmenin Kersting'den aktardıkları tanımını “sosyal hizmet uzmanları tarafından yararlanılan, kesin cevaplar bulamadığımızda mevcut sorun hakkındaki inandıklarımızın bu inanışları kullanmamızı gerektirip gerektirmediğine karar vermelerine yarayan bir süreç” (2015: 146) şeklindedir.

Toplumların yoksulluk içindeki ya da diğer zorluklarla yüzleşen insanların iyilik hallerini sağlama ve geliştirme çabalarının bir parçası olunca, zorlukların ortaya çıkmasına sebep olan toplumsal koşulları tanımlamak, onlara karşı çıkmak ve değiştirmeye çalışmak da sosyal hizmet mesleğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Müdahale aşamasında eleştirel düşünmenin içerdiği bazı beceriler vardır. Bunlardan bazıları, önemli kelime ve kavramların kullanılışını, tanımlarını açıklığa kavuşturabilmek; ilgili bilgi ile ilgisiz bilginin farkını ortaya koyabilmek; iddia veya açıklamanın tutarlılığını kontrol edebilmek; çatışmalardaki mantıksal hataları görebilmek gibi becerilerdir. Eleştirel düşünce sosyal hizmette çok önemlidir çünkü daha önceden oluşturulmuş kavramsal çerçeveler, çözüm yolları oluşturulduğu döneme göre ve özeldir. Eleştirel düşünceye sahip sosyal çalışmacı, oluşturulmuş mevcut müdahale yöntemlerinin söz konusu durum için uygun olamayabileceğinin, daima bir eksikliğin olabileceğinin farkında olan kişidir. Bu sebeple yeni tecrübeler, yeni ve daha fazla bilgiye yönelmeye eğilim göstermektedirler. Ayrıca özgüveni yüksek olmayan kişiler mevcut verili bilgiyi olduğu gibi, eleştirmeden kabul etmeye daha yatkındırlar (Sheafor ve Horejsi, 2015: 146-147).

Sosyal hizmetin başarısı, siyasal alanda devletin ve toplumun demokratik, eşitlikçi olmasına bağlıdır ve diğer yönüyle de bu ortamı sağlamak için gereken değişimi yaratmaya bağlıdır. Böylesi toplumlar için açık görüşlü, eleştirel düşünebilen bireyler birer ihtiyaçtır. Bu anlamda eleştirel düşünce hem ihtiyaç duyulan hem de hedeflenen böyle bir devlet ve toplum yapısını, toplumun özgürleşmesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Özgürleşen ve topluma karışan bireyin döneceği toplumun nasıl bir toplum olduğu da önemlidir. Çünkü “Burada önemli olan şey kişilerin ya da grupların tekrar toplum içine girebilmelerini sağlamak için çalışırken diğer taraftan da onları toplum dışı bırakan sistemlerin neler olduğunun çok iyi anlaşılması ve dönecekleri toplumun nasıl bir toplum olacağının belirlenmesi...” (Çoban ve Buz, 2008: 81-88) ve eleştirel bir bakışla bunun sağlanmasıdır.

Birey ve toplumun etkileşime girdiği noktalarda meydana gelen sorunlar, sosyal hizmetin müdahale alanlarını oluşturmaktadır. Kongar’a göre “Sosyal Çalışma sorun çözmeye yöneliktir. Her sorun mevcut durumun bir sonucu olduğundan, sorun çözme etkinliği, tanım gereği, mevcut durumda bir değişme yaratmak demektir.” (2007: 62). Bu sorunların tespiti ve değişimi eleştirel düşünceyi gerekli kılmaktadır. Eleştirel düşünceyle desteklenmeyen bir sosyal hizmet müdahalesi kendisini tekrar etmenin ötesine gidemeyerek; zamanın gerisinde kalmak gibi sorunla karşı karşıya gelebilir. Oysa eleştirel düşünme kişiye bir sorunun çözümünün sadece bir yolu olmadığını, başka alternatif çözümlerinin de olduğunu gösterir. Mevcut bilginin otoritesini kırmayı gerektiren eleştirel düşünce, müdahalenin değişime uygun olmasını sağlamaktadır.

2.4.4.1. Eleştirel Düşünme ve Okuma İlişkisi

Eleştirel düşünce, mevcudu anlayabilme, durumu değerlendirebilme, yeni seçenekler oluşturabilme ve bunlardan birini seçmeyi içermektedir. Okuma ile elde edilen toplumsal kültüre ait birikim eleştirel düşünme, öncelikle eskiyi, öncekini bilmekle mümkündür. Her yeni yaratılacak olan uygulama öncekine eleştirel bir yaklaşımı gerektirir. Freire göre eleştirel yaklaşım şu şekildedir:

Başkalarının uygulamalarına ve deneyimlerine eleştirel yaklaşım, yeniden yaratılacak olan uygulama ve deneyimle ilgili toplumsal, siyasal, tarihsel, kültürel ve ekonomik etmenlerin geçerliğini anlamaktır. Başka deyişle, yeniden yaratma, yeniden yaratılacak uygulamaya ve önerilere ilişkin tarihsel, kültürel, siyasal, toplumsal ve ekonomik kavrayış gerektirir (1998: 195).

Eleştirel okuma, metinle ilgili olarak okura soru sordurmayı amaçlar. Eleştirel okuma, yazarın anlattıklarını doğrudan, pasif bir şekilde kabul edilmesi yerine; metinde anlatılanların kapsamlı ve eksikliklerini görecektir şekilde bakmayı içermektedir. Bunun sonucu olarak da eleştirel okuma, düşünceye eleştirel bir bakış açısı kazandırmada aracı olmaktadır. Ayrıca okunacak “Eserlerdeki ön yargıları ve eğilimleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapma ve bu amaçla farklı görüşleri yansıtan eserleri inceleme ve tartışma, eleştirel düşünme beceri ve eğilimlerinin kazandırılmasında etkilidir.” (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006: 199).

Eleştirel düşünme, disiplinlerarası düşünmeyi ve bilgi ilişkisi kurmayı gerektirir. Epstein'e (1999) göre eleştirel düşünme, çok fazla bilginin ve bizi ikna etmeye çalışan çok

fazla kişinin olduğu dünyaya karşı bir savunmadır. (Aktaran Seferoğlu ve Akbıyık, 2006: 196).

Eleştirel düşünce, yoğun çalışma, kararlı ve istikrarlı olmayı gerektiren bir özelliktir. Düşüncenin eğitim yoluyla geliştirilebileceği gibi eleştirel düşüncenin de geliştirilebilir olduğu araştırmalarda gösterilmiştir. Diğer düşünce biçimlerinin önündeki çevresel ve kalıtsal engeller, eleştirel düşüncenin oluşturulmasında da engel teşkil edebilmektedir. Katı tutumlu olarak yetiştirilmiş olmak, belli grup veya düşüncelerle özdeşleşmek, önyargılı olmak, yeterli zihinsel güce sahip olmamak, başkalarının kendisi yerine düşünmesine alışkın olmak, eleştirel düşünceye engel oluşturan etkenlerdir (Şenşekerci ve Bilgin, 2008: 26-27). Bir sanat eseri özelde de edebiyat sanatı oluşturduğu kurgusal dünyayla mevcut durumu ya eserine yansıtır ya da olan üzerinden değişmesi gerekenleri, olması gerekeni sunarak eleştirel bir tavır takınabilir. Böylece eser eleştirel düşüncenin gelişmesine, geliştirilmesine aracılık eder.

Okudukları üzerinde düşünen, eleştiren ve eleştirel gözle okuyan etkin okur, karşılaştığı, içinde bulunduğu durumları da eleştirel değerlendirebilme yetisine sahip olmaktadır. Nitekim eleştirel okumaya dayalı bir okumanın eleştirel düşüncüyü geliştirdiği yapılan araştırmalarla gösterilmiştir (Özensoy, 2011: 13-25). Buradan hareketle “...eleştirel okuma becerisini kazanan bireylerin, sadece ders kitapları çerçevesinde değil, yazılı ve görsel iletişim araçlarından, toplumdaki kanaat önderlerinden, her türlü yazılı ve sözlü araçlardan gelen bilgileri, mesajları, iletileri eleştirel bir gözle değerlendirecekleri...” (Özensoy, 2011: 13) ön görülebilmektedir.

Bu bağlam birbirinden kopuk düşünemeyeceğimiz düşünce şekilleri olarak; eleştirel düşünme yaratıcı düşünme birbirini hem tamamlayıcı hem de kapsayıcıdır. Eleştirel düşünen bir zihin eleştirdiğini değiştirmek ve yerine yenisini koymak için alternatifler üretmek yoluna gidecektir. Bu üretim aşaması yaratıcı düşünmeyi gerektiren; kullanıldıkça yaratıcı düşüncüyü besleyen doğurgan bir döngüye dönüşmekte ve daha önce ifade edildiği gibi birbirini beslemektedir.

2.4.5. Sosyal Hizmet ve Farkındalık/ Öz Farkındalık

Farkındalık iç gözlem yapabilme, kendini bir birey olarak değerlendirebilme yetisidir. Thompson’ın söyleyişiyle “...duygularımızla iletişim halinde olma” (2016: 130) becerisidir.

Sosyal hizmetin temel kavramları, bireye ve topluma, hizmet verene ve alana bakan yönleriyle; mikro veya makro düzey uygulanabilir özellikleri ile çift taraflılık arz etmektedir. Farkındalık veya öz farkındalık da böyle bir kavramdır. Şöyle ki; topluma dair farkındalık içinde yaşanan toplumun sosyo-kültürel özelliklerini görmeyi, anlamayı; bireye bakan yönü ise bu özelliklerin bireyin probleminin oluşumuna etkisini, çözümüne olumlu katkısını görebilmeyi içermektedir. Hizmet alana dair farkındalık; hizmet alanın durumunu avantajları ve dezavantajları görebilmeyi ve değerlendirebilmeyi ifade eder. Hizmet verenin sahip olduğu öz farkındalık, kendisini güçlü ve güçsüz yanları ile görebilmeyi anlatmaktadır.

Bir disiplin olarak sosyal hizmette sürecin önemli bir bileşeni ve yararlanabileceği önemli bir kaynak, sosyal hizmet uzmanının kendisidir. Bu durum ‘benliğin kullanımı’ olarak ifade edilir. ‘benliğin kullanımı’ terimi, kendi kişisel kaynaklarımızdan veya kendi kişiliğimizden gelen şeyleri ne kadar kullandığımızla ilgilidir. Biz aslında kendi çabamızla müdahalenin bir aracı olduğumuzdan, bu araç veya kaynağın anlaşılmasında bir dereceye kadar pay sahibiyizdir (Thompson, 2016: 128).

Öz farkındalık, sosyal çalışmacının müracaatçıya hizmet verme esnasında verdiği hizmeti destekleyen veya tam tersine engelleyen faktörleri görmesine aracılık etmesi sebebiyle müdahale ve uygulamada çok önemlidir. Uzman kendisinin eksik, zor veya güçlü taraflarını bildiği ölçüde, müdahalede başarılı olacaktır. Uzmanın, güçsüz veya negatif bir özelliği değiştirilebilmeli, değiştiremiyorsa da öz farkındalık sayesinde bu özelliğinin sürece ve hizmet alana olumsuz etkisini yansıtmamaya çalışmalıdır. Aşağıda da belirtildiği üzere:

Profesyonel sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıları ile çalışırken kendini etkin bir şekilde kullanabilmek için, iç gözlemin önemini vurgularlar. Bir kişinin geliştirdiği öz farkındalık, kişinin kendi inançlarının, değerlerini, tutumlarını ve alışkanlıklarını ve bunların sosyal hizmet uygulamasında kararları ve davranışları nasıl etkileyebileceğini doğru bir şekilde algılaması anlamına gelir (Sheafar ve Horejsi, 2015: 630).

Öz farkındalığı gelişmiş bir bireyin, başkalarına yardım edebilme yeteneği de gelişmiş olur. “kendini bilmek bireyin başkalarına danışmanlık yapma yeteneğini önemli ölçüde artırır (Zastrow, 2015: 31). Çünkü kendinin farkında olmak, yapabileceklerinin ve yapamayacaklarının da farkında olabilmektir. Zastrow da öz farkındalığın önemini hatırlatıyor ve “Eğitimciler sosyal hizmet öğrencilerini eğitirken giderek artan bir şekilde diğerlerine en iyi danışmanlık veren öğrencilerin kendilerini bilen öğrenciler olduğunu tespit ediyorlar; yani bu öğrenciler, çok yüksek düzeyde öz farkındalığa sahiptirler.” (2015: 29-31) diyor.

Yıldırım ve Yıldırım’a göre sosyal hizmet uzmanının ilk icra aracı kendisidir. Meslek hayatında her bir kişi; kendi görüşlerini, düşüncelerini, maneviyatını, yargılarını mesleğine yansıtabilmektedir. Bu sebeple tüm bu görüş, yargı ve düşünce gibi etkenlerin neler olduğunu ve mesleki hayatlarına ve ilişkilerine nasıl yansıdığının farkında olmalıdırlar. Çünkü tüm bu etkenler, sosyal çalışmacının hizmet alana verdiği hizmet boyunca becerilerine etki edecektir. Bu farkındalık zor ama gereklidir ve belki bir hayat boyu mesleğimize eşlik edecektir. Ancak bu sayede uzman, kendi güçlü yanlarını keşfedebilir, eksiklerini de en aza indirebilir (2008: 178).

Farkındalık, beraberinde sorumluluğu da getirir ve değişimi içerir. Çünkü farkındalık müdahil olmanın bir önceki basamağıdır. Farkına varılan, öncelenen bir konuda duyarsız kalmak insan doğasına aykırı bir durumdur.

2.4.5.1. Farkındalık/ Öz Farkındalık ve Okuma İlişkisi

Topluma dair sorunlara ilgi duyan, farkındalığı gelişmiş gençlerin, kitap okumak (Bilimsel ve edebi türdeki yapıtlar), gazete okumak (Siyasal olaylar, ülke sorunları) gibi etkinlikleri tercih ettikleri görülmektedir (Yücel, 2017: 23). Cündioğlu’nun da aşağıda belirttiği şekilde:

Toplumsal çarpıklıkları telafi etmek için toplumdan bir şey beklenmez.

Yorumcunun kendi irfan düzeyi (sezgisi) önemli. Kendini tadil ve tamir edebilmeli. Tadilatı bizzat kendisi yapmalı. Karşıdaki dünya ile irtibat kurabilmek için, o dünyayı değiştiremeyeceğine göre, önce kendinde ayarlamalar yapabilmelisin.

Yorumlama sanat esrine müdahale etmekle kalmaz. Yorumcunun bizzat kendisinin kendisine müdahale etmesi de gerekir... (Kendini yorumlamayı bilmeyen başkasını nasıl yorumlasın?)

Sanatçının dünyasıyla sağlıklı irtibat kurabilmek için yorumcunun önce kendi dünyasını tamir ve tadil etmesi gerekir. Bu teşebbüs ise onun tüm yaşamını etkileyecektir. Çünkü iç dünyada tasallutlardan kurtulmanın ve duvarları yıkmamanın dış-dünyada ödenmesi gerekli bir maliyeti vardır (2014: 170).

Cündioğlu'nun sanat için genelleştirdikleri, özelde edebiyat sanatı için de geçerlidir. Sanat eserini yorumlamanın öncelikle ve önkoşulu olarak, kişinin kendisinin farkına varması, kendini bilmesi gerekmektedir. Sanat eseri de bu duruma aracılık edebilmektedir. Edebi bir kitap sanat eseri olmaklığı sebebiyle bu farkındalığa aracı olabilmektedir. Edebi eserler de okurda oluşturdukları duygusal etkiler aracılığıyla okurun; okuduğu eser sayesinde veya aracılığıyla kendisinin güçlü, zayıf, eksik yönlerini keşfetmesini sağlar.

Bizim için önem arz eden bir taraf da kültürel farkındalıktır. Yani, değerlerimizin, inanç ve algılarımızın farkında olmaktır. İçinde bulunduğumuz, mesleğin icra edildiği toplumla ilgili bir farkındalık demektir. Günümüz şartlarında toplumlar ve kültürler arası çeşitlilik daha çok fark edilir olmuştur. Sınırları iyice belirsizleşen bir dünyada kültürel farkındalık kazandırılması insanların birbirlerine saygı duymaları, empati kurabilmeleri, ortak problemleri görmeleri ve ortak çözüm yolları arayabilmeleri, kültürel çeşitliliği bir sorun değil, olumlu bir durum olarak algılanabilmesine yardımcı olabilmektedir ve olacaktır.

2.5. Sosyal Hizmette Okumanın İşlevselliği

Hayatımızdaki bir nesnenin, olgunun işe yararlılığının olması onu fonksiyonel kılar. Aynı şekilde okumalar sonucunda elde edilen bilgi ve görgünün, sosyal hizmette teoride ve uygulamada kullanılabilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde Thompson'un dediği gibi "Bilgi, pratiğe dökülmediği takdirde, kendi başına fazlaca bir değer ifade etmez. Bu nedenle tüm uygulayıcılar tarafından ihtiyaç duyulan temel beceriler kümesi, kuram ve uygulamanın bütünleştirilmesi için bilginin uygun bir şekilde kullanılabilir olmasını ifade eder." (2016: 32).

2.5.1. Teoride İşlevselliği

Okuma eyleminde süreklilik bilgi ile kopmayan bir ilişki anlamına gelmektedir. Teori boyutunda işlevselliği; akademik irtibat için, alanın kuramsal boyunun gelişimi ve uygulamanın bu teorik bilgi ile desteklenmesi için elzem bir durumdadır. Bu sebeple söz konusu işlevsellikleri bu bölümde başlıklandırılarak açıklanmıştır.

2.5.1.1. Alan İçi Okumayla Akademik İrtibatın Sağlanması

Sosyal hizmet alanındaki araştırma bulgularının, meslek elemanları ve akademik çevre arasında etkili bir biçimde yayılması akademik irtibatın sağlanmasında başat öneme sahiptir. Çünkü "akademik çalışmaların yapıldığı üniversiteler, mesleki uygulama bilgisi ile teorik kuramsal bilginin temas ettiği en önemli kurumlardır." (Altınok,2015: ii).

Bu irtibatın sağlanması mesleki ve bilimsel dergiler, konferanslar ve sempozyumlarla sağlanabilmektedir. Alanda yapılan yayınların çoğalmasa, alan içi bilginin yayılması için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Yazılı yayınlar da bu bilgi kaynaklarından biridir. İnternet de bu yayınlara ulaşım için ayrıca kolaylık sağlayan bir mecraadır.

Sosyal bilimlerde bilginin etimi, yeniden etimi, paylaşılması açısından yaşanan gelişmeler, internet teknolojisindeki ilerlemeler, gün geçtikçe yaygınlaşıp hızlanmış ve bilimsel dergilerden kitaplara kadar pek çok kaynak, internet üzerinden ulaşılabilir hale gelmiştir. Sosyal bilimlerde bilginin, coğrafi olarak daha fazla yere, kişiye ulaşması sağlanarak, ulaşılan kümülatif (birikimli) bilgilerin, kendisini yeniden üretmesini sağlayarak, bilimsel temeli güçlendirici yapıların ortaya çıkartılması sağlanmıştır (Yolcuoğlu,2012: 79).

Sosyal hizmetin mevcut terminolojisinde bir birlik bulunmamaktadır. Bir kısmı, hizmet alan derken; bir diğer taraf müracaatçı diyebilmektedir. Seçilen terimlerin neden tercih edildiğine dair birbiri anlamak üzere yapılacak okumalar, bu tür ayrılıkları en aza indirecektir. Ayrıca Tomanbay'ın alanın gelişimi için vermiş olduğu şu üç öneri; yeni gelişen bilgileri izlemek, yeni bilgileri üretmek, bunları tartışmaya amak (1999: 88) aynı zamanda okuma eylemiyle gelen akademik irtibatı sağlayacaktır.

2.5.1.2. Uygulamaya Destek Kuramsal Boyut

Kuram, gözleme dayanan ve soyut bilgileri içeren; bir bilim dalına ait ilkeler bütünü olarak tanımlanabilir. Sosyal hizmet açısından, bu kuramların “ne gibi bir işlevselliği olduğu” sorusu önem arz etmektedir. Barbara Teater “Kuram, sosyal çalışmacıların birey grup, topluluklar ve topluma bakış ve yaklaşımına yön veren pratiklerin esaslı bir bileşenidir. Kuram durumlar ve davranışları tahmin etmek, açıklamak ve değerlendirme yapmaya yardımcı olur.” (2015: 9) diyerek; soruyu cevaplamaktadır. Buradan devamla hizmet alana verilecek hizmetin nasıl olabileceğine dair düşünümsel bir temel görevi grrlere denebilir. Uzman, bu kuramlar sayesinde müdahalede kullanılabileceği teknikleri belirleyebilir. Kuram sosyal hizmetin teorik boyutuna, teknikler ise uygulama boyutuna karşılık gelmektedir. Bu iki kavram karıştırılrsa da birbirini destekler niteliktedirler. Tekrar Teater'dan alıntılanarak diyebiliriz ki:

Birbiri ile ilişkili kavramlar olarak, kuram belirli durumlardaki müracaatçılara yönelik olarak sosyal çalışmacıyı, kullanmak için ne tür bir yöntem seçmesi gerektiği konusunda bilgilendirir. Bir kuram sosyal çalışmacının çeşitli durumları, güçlüklere, davranış ve tecrübeleri anlamasında yardımcı olurken, yöntem belirlenen olaya karşılık nasıl bir cevap verilmesi gerektiği hususunda sosyal çalışmacıya yol gösterir (2015: 10).

Kuramsal bilgiye sahip olmak ve uygulamada bu bilgilerden faydalanmak, hizmet veren açısından aynı zamanda etik bir sorumluluktur. Sosyal alışmacı ister bilincinde olsun ister olmasın, bu bilgilerden faydalanmaktadır. “Sosyal hizmet uzmanları, mevcut bilgiyi en iyi şekilde kullanabilmek için bilgi temeliyle/kuramsal konularla daha çok etkileşime girmeye ihtiyaç duyarlar.” (Thompson, 2016: 108). Kişiisel mesleki tecrübelerinden, nsezipilerinden faydalanarak oluşturdukları bilgiyle mesleği sağlıklı yürütmeleri mümkün değildir. Böyle bir tercih; yani sınanmamış, genelleşmemiş bilgiyi kullanmak, hizmet alana zarar vermesi gibi bir riski taşımaktadır.

Kuram ve uygulama arasındaki kopukluğun giderilmesi, bağlantının tam sağlanabilmesi bilgi alış-verişinin düzenli olması ile mümkündür. Alandan edinilen bilginin, teorik

bilgiye dönüşmesi ve tekrardan alanda kullanılmak üzere problem çözücü bir işleve sahip olması bu alış-verişe bağlı olmaktadır.

“Özü itibariyle sosyal çalışma ve sosyal hizmet, uygulama yönü olan bir bilimdir. Kısacası, sosyal çalışma ve sosyal hizmeti bilim, eğitim ve uygulama olarak üç parçada düşünmek olanaklıdır. Bütünü oluşturan bu parçaların birbirini beslemesi gerektiği düşünülmektedir.” (Çağlar, 2012: 46).

Sosyal hizmete, sosyal bilimler içinde yer açan yönü bilimsel bir çaba oluşudur. Ancak aynı zamanda sahada sorun çözücü olarak icra edilmesi meslek yönünü göstermektedir. Sosyal hizmeti, sosyal bilimlere yaklaştıran bilimsel yönü, ayıran özelliği ise mesleki yönüdür. Bu sebeple hem meslek hem de bilimsel bir disiplin olma özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu iki özelliğin bir aradalığı, kuram ve uygulama birlikteliğini gerektirmektedir. Sosyal hizmet de uygulama aşamasında Özdemir’in belirttiği şekliyle insana yaklaşımını bilimsel temellere dayandırmalıdır:

Günümüz düşüncesinde insana yaklaşımın; belli bir disiplin ve bilimsel bir yaklaşıma dayalı olması temel bir gereklilik olarak görülmektedir. Hatta bu yaklaşım dışında bir tarzın, insanı anlamak, ihtiyaçlarını karşılamak, sorunlarını çözümlmek, toplumla bütünleşmesini sağlamada yetersiz kalacağı fikri konuyla ilgilenenlerin ortak görüşünü oluşturmaktadır. Bu çizilen düşünceyi kendine odak alan sosyal hizmet mesleği, böyle bir düşüncenin ürünüdür (1999: 21).

Sosyal bilimler alanında yapılan okumaların, bu alandaki kuramsal bilgilerin, sosyal hizmet alanına ve uygulamalarına aktarılmasında zihni işlek tutacağı göz ardı edilmemelidir. Sosyal bilimler içerisinde yer alan sosyal hizmetin, bu bilgi alanından alacağı bilgileri sentezlemesi sıkı bir bilimsel okuma ve takip gerektirmektedir. Cılgı da yapılacak bilgi sentezinin altını çizmektedir:

Belirli bir senteze ulaşabilmek için; sosyal bilimler terminolojisini kavramak, kavramların tanım ve içeriğini analiz etmek, kavramların ilgili olduğu bilgi alanlarını öğrenmek, kavram ve bilgiler arasında ilişkiler kurmak, ilişkileri kurulan bilgileri bütünleştirmek, bütünleştirilen bilgileri senteze oturtmak, senteze ulaşılan bilgileri toplumsal gerçek ile ilişkiye sokmak, senteze ulaşan bilgileri uygulamaya dönük olarak yorumlamak, gerçekle ilişkiye sokulan bilgilerden yola çıkarak kuram-uygulama ilişkilerini kurmak gereklidir. Sosyal hizmet açısından bu bilgi bütünlüğüne ulaşmadan “gerçeği” gözlemlemek ve tanımlamak olanaksızdır (2012: 205).

Mesleki yönü olan yani uygulamalı bir bilim dalı olarak uygulama ve teorini bir birini takip etmesi zorunludur. Çetin’e göre de “Sosyal hizmet, sosyal bilimler içinde uygulamalı bir bilim dalıdır. Bu açıdan kuram-uygulama bütünlüğü ile teori-pratik uyumu ön plandadır.” (2012: 102). Yapılacak alan içi okumalar kuramsal boyutu etkileyecek, kuramsal boyut da uygulamayı etkileyecektir. Çetin bu konuda da “Sosyal hizmet uygulamaları, kuramsal boyutu güçlendirirken, kuramsal boyut da uygulamayı biçimlendirmektedir.” demektedir (2012: 90). Yıldırım ise konu ile ilgili olarak “Uygulamada yeni teori ve modeller uygulayıcıların birçok durumla karşılaştıkları zaman kazandıkları tecrübelerle dayanarak gelişir. Böylece, teori yapma devam eder...” (2007: 42).

Sosyal hizmetin çift yönlü yapısı yani meslek ve disiplin oluşu kuram ve uygulama birlikteliğini zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple sosyal çalışmacı meslek elemanı olarak mesleğini sürdürürken kapasitesini, alanda mevcut olan bilimsel bilgiden yararlanarak

attırabilmektedir. Bu bilgiler test edilmiş ve zihinsel süzgeçten ve süreçten geçmiş bilgilerdir. Ayrıca “bilim insanı olarak sosyal hizmet uzmanı” sahadaki bilgiyi teori için kullanılabilir hale dönüştürebilmelidir. Bu her sosyal çalışmacı için geçerli bir genellemedir. Çünkü “Diğer meslekler gibi, sosyal hizmet de uygulayıcıları için kullanılabilir bilimsel veri miktarını arttırmak için çabalar.” (Sheafor ve Horejsi, 2015: 63) ve çabalamalıdır.

Uygulama ve teori arasında eş zamanlılığın, paralelliğin sağlanması ancak ve ancak birbirini takip eden alan içi okumalarla mümkündür. İşin disiplin yönü ile hemhal olan akademisyenlerin sahadan gelen uygulama ile ilgili bilgileri, değişiklikleri takip etmeleri ve çalışmalarına yansıtmaları gerekmektedir.

Sosyal hizmet gibi mesleklerde, teoriyi uygulamadan ya da kavramı eylemden ayırmak mümkün değildir. İşin doğrusu, uygulama, spesifik bir değişiklik yaratmak için, bilgiyi kullanma ve teoriyi uygulama sürecidir teori tarafından bilgi ile desteklenmeyen uygulama kendini tekrarlama ve kısırlaşma eğilimi gösterir, oysa uygulama gerçeklerinden beslenmeyen bir teori nerdeyse tamamı sıkıcı ve sıklıkla ilgisizdir (Sheafor ve Horejsi, 2015: 68).

Sosyal hizmet uzmanları uygulama esnasında teorilerden, modellerden faydalanırlar. Bütün bunlar, uzun sürede oluşan bir bilgi birikimidir aslında. Sosyal hizmet uygulanmaya başladığı andan itibaren, mesleki uygulamaların dayandığı bilimsel bilgi temelini bir taraftan oluşturmaya ve geliştirmeye önem vermiş; bir taraftan da saha verileri ve araştırmalarla bu bilgi temelini güçlendirip temele katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Uygulama ve teorinin birlikteliği, mesleki müdahalenin başarısını belirleyen etmenlerdendir.

“Bilim, ilgilendiği konular üzerinde açıklamalar, tahminler ve ilişkiler kurmayı amaçlayan, sistematik bir bilgi bütünü olarak; dünyadaki olayların “niçin”lerini, bulabilmek amacıyla, bilgi toplama ve biriktirme yoludur. Bilgi toplamanın amacı, kuramları, hipotezleri “açığa kavuşturabilmek” olup, buradan elde edilecek bilgiler, yeni kuramların ortaya çıkmasına olanak vermektedir.” (Yolcuoğlu,2012: 62). Okuma alışkanlığı oturmuş, düzenli okuyan bir okur, analitik düşünerek; mevcut bilgiyi teorik düzeye taşıyabilmektedir. Çünkü okumak, “...bireyin kavram oluşturma, genelleme yapma, sonuç çıkarma, ilişki kurma gibi üst düzey düşünme becerilerinin de gelişimini sağlar.” (Çakıroğlu ve Palancı, 2015: 1144).

Her daim müracaatçılarla etkileşim halinde olan sosyal çalışmacının hizmetin yanında bilimsel çalışmayı da göz ardı etmemesi gerekmektedir. Bu sayede bilgi temeline dayanan teknikleri kullanarak mesleki faaliyetlerini sağlam temeller üzerinde sürdürebilirler. Bilimsel bilgi ve görüşe sahip sosyal çalışmacılar, uygulamada dogmatik düşüncelerden uzak, eldeki veriler üzerinden hareket eden birer meslek elmanı olabilirler. Herhangi bir meslek, bilgi kaynağında ve uygulamada bilimsel metot kullandıkça bilimsel olma özelliğini kazanabilir ve sürdürebilir. Bilimsel metot, eldeki bilgileri, mevcut vaka çalışmasında nasıl kullanacağımızın bir yol göstericisidir. Aynı zamanda da yeni bilgilerin oluşturulmasında yardımcıdır. Vakadaki problemin tanımlanmasında, alanla ilgili tüm kavramların ve terminolojinin bilinmesi kuramsal bilgiyi içermektedir (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 164).

2.5.2. Uygulamada İşlevselliği

Okuma eyleminin, kişinin bilgisini arttırması kaçınılmazdır. Ancak bu bilginin, entelektüel bir çeşitlilik, eski deyimiyle malumatfuruşluk yani bilgiçlik için bir malzeme olması kıymetini azaltan bir durumdur. Mevcut bilgi ve birikimin günlük/gündelik hayatta somut noktalara değmesi gerekmektedir. Özellikle hayatın sorunlu alanlarıyla ilgilenen sosyal hizmet için, okumayla elde edilen bilginin, karşılaşılan sorunları çözmede doğrudan veya dolaylı olarak işlevselliğinin olması önemlidir. Uygulamadaki işlevselliği bu bölümde ilgili başlıklarla anlatılmıştır.

2.5.2.1. Dil Bilinci ve Kavramsal Çalışabilme

Bir sosyal çalışmacı, uygulayıcı olarak alan içi literatürün sadece okuru değildir. Sosyal çalışmacı, aynı zamanda ve zorunlulukla sahadan veri toplayan ve bu verileri, sosyal hizmetin bilgi tabanına kazandırmakla da görevli disiplinin elemanıdır. Bu durumu en güzel anlatan ifade “bilimadamı-uygulamacı” tanımlamasıdır (Ünlü, 1999: 120). Sosyal çalışmacının araştırmacı rolünü vurgulayan Garwin, araştırmacı rolünü üç alana ayırarak açıklamaktadır. Bunlar; araştırmacı tüketicisi, bilgi yaratıcısı-bilgi yayıcısı ve çalışma ortağıdır (Ünlü, 1999: 120). Bu üç rol içinde sosyal çalışmacının başlığımızla ilgili rolü, bilgi yaratıcısı-bilgi yayıcısı olma özelliğidir. Bu kapsamda uzman, uygulama sırasında edindiği verileri sistematik bir biçimde toplar bir araya getirir; bu verileri değerlendirir ve başka meslek elemanlarının veya disiplin elemanlarının kullanımı için paylaşır. Paylaştığı bilgileri kavramsallaştırması, bilimsel bir şekilde sunması kabul görecektir. Bilimin kendine özel bir dili ve yöntemi vardır. Günlük hayat problemlerini, insan ve toplum sorunları akademik boyutta bilimsel bir yapıda tespit etmek, anlatmak, kavramsallaştırmak bilimin metodolojisiyle mümkün olabilmektedir ve bu iş yapılırken ilk ve en önemli malzeme, aracı sözcüklerdir. Her bilim kendi kavramlarıyla varlık kazanır ve varlığını sürdürür. Bu kavramlarla kendisinin üstündeki daha genel bir bilim ailesine katkıda bulunur.

Tomanbay’ın Wittgenstein’den alıntılacağı “Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır.” (2011: XII) sözü durumu çok veciz ifade etmektedir. Dünyam yani zihnim, düşüm/düşünüşüm, fikirlerim, kendimi, derdimi ifade edişim; dilimin sınırları ise bir insanın bildiği kavram ve kullanabildiği, anlam dünyasına vakıf olduğu kelime sayısı ve çeşitliliğidir. Kısacası dil hem düşüncenin oluşması için hem de oluşan düşüncenin dışarıya aktarılması için bir aracıdır. Haliyle bir insanın bildiği sözcük ne kadar çoksa; ne kadar çeşitli ve zengin ise; düşünce kudreti o kadar güçlüdür; konuşma ve yazma yeteneği, anlama-anlamlandırma yeteneği de o denli kuvvetlidir. Yani dili kullanma gücü ile düşünme yeteneği ve düşünceyi aktarma arasında doğru orantı var diyebiliriz. İnsanlar birbirlerini kullandıkları sözcüklerde veya sözcükler aracılığıyla tanır. İnsan, ayrıca düşünme eylemini ve bu düşüncelerini ifadeyi de sözcüklerle gerçekleştirir. Bu sebeple bir insan, sözcük dağarcığı ne kadar genişse kendini ifade etmekte o kadar başarılı olmaktadır.

Bir mesleğin ciddiye alınması, önemsenmesi; o mesleği icra edenlerin işlerinin nasıl yaptığı ile ölçülmektedir. Toplum içinde önemsenen bir meslek olmak isteniyorsa öncelikli görev meslek elemanlarının üzerine düşmektedir. Bu sebeple, Tomanbay'ın da dediği gibi "...sosyal çalışmacılar da meslek kavramlarını, yani meslek jargonlarını önemsemelidirler. Meslek jargonlarını geliştirmeyi, hatalarından arındırmayı önemsemelidirler. Mesleği geliştirmek isteyen her meslek erbabı bunu iş edinmelidir." (2011: XIII).

Düşüncenin söze ve yazıya dökülmesinde araç dildir. Dil düşünce içindir ve düşüncenin aktarılmasının, tartışılmasının, yeni düşünceler üretilmesinin yolu doğru sözcük seçimiyle mümkün olmaktadır. Kitap okumanın, düzenli kitap okuru olmanın en bilinen ve ilk faydası okurun sözcük dağarcığına olan katkısı ve gelişmiş dil bilincidir. Dil bilinci gelişen insanlar, kelimeleri, kavramları doğru yerinde ve doğru şekilde kullanarak düşüncelerini başarılı bir şekilde ifade edebilirler. Her şeyin dille başladığını belirten Tomanbay, dil bilincinin düşünsel bir zincir içinde ana öge olduğunu aşağıda açık bir şekilde göstermektedir:

- Dil bilinci olmadan kavram bilinci gelişmez.
- Kavram bilinci olmadan bilim bilinci gelişmez.
- Bilim bilinci olmadan bilim gelişmez.
- Bilim olmadan bilim dalı gelişmez.
- Bilim dalı gelişmeden meslek gelişmez.
- Uygulama yoğunlaşmadan meslek gelişmez.
- Meslek gelişmeden terimleri gelişmez.
- Terimleri gelişmeden meslek bilinci de, siyasal bilinç de gelişmez.
- Siyasal bilinç gelişmeden mesleğini siyasal arenada bir yere oturtamazsın.
- Yaptığın hiçbir şeye sahip çıkamazsın, dil bilinci gelişmeden.
- Çünkü dille bilinç arasında sarsılmaz bağlar vardır.
- Demek ki sahip çıkabilme dil bilinciyle filizlenir (2011: 62,63).

Tomanbay yaptığı bu düşünsel silsile ile dil bilincinin içeriğini genişletmektedir. Artık dil bilinci sadece konuşulan dili doğru ve bilinçli kullanmayı kastetmekle kalmamaktadır. Buna ek olarak; mesleğin kendi diline dair de özene, yeni kelimeler, düşünceler üretilmesine, mesleğe özgü kavramsallaştırmaya, mesleğe sahip çıkma bilincine de bir davet niteliğindedir.

Edebi nitelikte okumalar, sanatsal nitelikleri dolayısıyla zihnin soyut düşünme, kavramsallaştırma kabiliyetine katkıda bulunurlar. Çünkü bizatihi sanatın kendisi ve sanat eseri soyutlama yetisi ister. Günlük bir olaya kavramsal bakabilmeyi, yöntemsel düşünmeyi teşvik eder. Sosyal hizmetin sadece meslek ve uygulamadan ibaret olmadığı göstermenin, bu tür dar bir çerçevenin dışına çıkarmanın yolu Akbaş'tan ilhamla diyebiliriz ki sosyal hizmeti "teorize" etmektir (2017: 17). Kavramsal çalışabilme, alanda mevcut olan "yerli bilgi" sorununu çözmede aracı olacaktır. Bütün bunların yolu gelişmiş bir dil bilincinden geçer ve dil bilincini geliştirmenin en iyi yollarından biri de dilin iyi kullanıldığı eserleri okumaktır, böyle eserlerin okuru olmaktır. Bütün bunların sonucu

olarak denilebilir ki, “Bunun yolu, önce, olmazsa olmaz Türkçe dil bilincimizi geliştirecek çalışmalar yapmak, sonra, üzerine kavram duyarlılığımızı oturtmaktır.” (Tomanbay, 1999: 44).

2.5.2.2. Anlam Katmanlılığı ve Mülakat

Mülakat, sosyal hizmet mesleği açısından çok geniş şekilde ve yaygın olarak kullanılan bir araçtır. İnsanlara yardım etmek noktasında mülakat çok büyük bir önem taşımaktadır. Daha çok bireyle çalışma sırasında kullanılan mülakat, bireyle irtibata geçmede, bağ kurmada, onu anlamada büyük öneme sahiptir. Mülakatın bir görüşme anlamı vardır bir de bir iş için işe alınacak kişiyi seçmek amacıyla adaylarla yüz yüze görüşme, konuşma anlamı vardır. Sosyal hizmet için bu anlamlardan ikincisi söz konusudur.

Sosyal hizmet mülakatlarının birkaç amacı vardır. Bunlar; bilgi toplama, teşhis koyma ve tedavi amaçları olarak ayrılabilir. Bir sosyal hizmet mülakatının hem tek amacı hem de birden fazla amacı olabilir. Bir sosyal hizmet mülakatında sosyo-ekonomik koşullar üzerinde de durulabilir, müracaatçının duygusal sorunlarına çözüm de getirilmeye çalışılabilir. Sosyal hizmet mülakatları genellikle sorunlu insanlarla yapılmaktadır. Bu insanlarla özel ve duygusal konularla ilgili konuşulur, bu insanların duygu ve tutumları üzerinde durulur (Erkan, 1997: 5-10).

Kapsamlı ve etkili bir müdahale belli bir planı gerektirmektedir. Bu plan içerisinde mülakat, sosyal çalışmacının ve hizmet alanın en yakın oldukları süreçlerden biridir. Birbirlerini net anlayabilmeleri müdahalenin devamı ve sonucu için elzemdir. Her iki tarafın da etkin iletişim içinde olduğu mülakatlarda kullanılan sözcükler önem arz etmektedir. “Başvuranla iletişim kuran meslek elemanı olarak dilimizi daha köşeli, daha anlaşılır kılmaya çalışmalıyız” (Tomanbay, 2011: XIII).

Mülakat için, sosyal hizmetin en bireysel aşaması olduğunu söyleyebiliriz. Hizmet alanla hizmet veren arasında etkileşimin esas olduğu, hizmet verene belki en yakın olunduğu, iyi bir sonuca ulaşmak için gereken işbirliğinin sağlandığı aşamadır. Hizmet alanın özel durumunun genel durum içindeki yeri tespit edilir. Nitekim Erkan’ın da dediği gibi “Sosyal hizmet uzmanı, mülakat yoluyla müracaatçının duygularını, davranışlarını ve objektif gerçeklerin sübjektif yanını daha iyi anlama olanağı bulur.” (1997: 11).

Mülakatın sağlamlığı müracaatçıya yardım etmek için başlıca araçtır ve bunun sağlanamaması halinde hizmette aksama oluşacak ve hedefe ulaşılamayacaktır. İyi bir mülakat, gözlemlerle elde edilen bilgilerle paralellik gösterebilmelidir. Ters durumlarında Erkan’ın Kadushin’den aktardığı gibi “...mülakat yoluyla elde edilen bilgiler ile gözlem ve dokümanlardan sağlanan bilgiler arasında farklılık olduğunu göstermiştir.” (1997: 11).

Okumayla sözcük dağarcığının geliştiği herkesçe malumdur ancak okumanın bir diğer yararı okunulan metin üzerinden ve metin aracılığıyla sözcüklerle daha yakın ilişkiye girilmesidir. Yani kullanılan sözcüğün varsa farklı anlamlarını öğrenmek, kullanıldığı yere yani bağlama göre aldığı anlamı fark ve ayırt etmek gibi getirileri de vardır. Okunan metin üzerinden böyle çok anlamlılığa aşına bir zihin sözlü iletişim esnasında da sözcüklerin farklı anlamlarını, kullanıldıkları bağlam içerisinde aldıkları yeni anlamları fark edebilecektir. Sözcüğü farklı bir şekilde kullanmak aslında onu yeniden yazmak,

kendimizce anlamlandırmaktır. Bu anlamlandırma, anlamda katmanlaşma dünyayı okumamıza, kendimizce anlamamıza ve ifade etmemize aracılık etmektedir. Freire de bunu belirtmekte ve dünyayı okumanın, daima sözcüğü okumanın önünde gittiğini söylemektedir. Ona göre sözcükleri okumak, sürekli dünyayı okumak anlamına gelmektedir. Sözcükten dünyaya olan bu hareket daima vardır, hatta konuşulan sözcüklerin bizim dünyayı okumamızdan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bu sebeple sözcüğü bilinçli olarak dönüştürmemizin, sözcüğü “yeniden yazmak” olduğunu ve kendi “sözcük evrenlerimiz” olduğundan bahsetmektedir (1998: 79-80). Okumakla sözcüklerin anlam dünyasına ve hizmet alanın “sözcük evrenine” hâkim olan hizmet veren, mülakat sırasında hizmet alanı anlamakta zorluk çekmeyecektir.

Emin Özdemir de Eleştirel Okuma kitabında sözcüklerin bir kavram birimi olduğunu söylemek de ve bir değil birden fazla anlamları olduğunu belirtmektedir. Sözcüğün öncelikli anlamı temel anlamıdır ancak bu anlamla kalmazlar ve zamanla başka nesnelere benzerlik, yakınlık ilişkisi sebebiyle anlam aktarmalarına uğrarlar ve yan anlamlar edinirler. Tabi bu iki anlam katmanlılığı dışında sözcüklerin bir de duygu değerleri vardır. Duygu değerini belirleyen etmen de kullananın geçmiş yaşantıları ve kültürüdür. Bütün bunlar sözcüğün anlam çerçevesini oluştururlar (2005: 90). Kelimelerin anlam dünyasına aşına, kendi anlam dünyası geniş bir sosyal hizmet uzmanı, mülakat sırasında hizmet alanın kullandığı sözcüklerin anlam dünyasına en geniş haliyle vakıf olacaktır. Aynı zamanda kendi kullandığı sözcüklerin de anlam dünyasının farkında olması sebebiyle seçici ve özenli davranacaktır. Çünkü sosyal hizmet açısından da mülakat sırasında iletişim çoğunlukla sözlü halde ve sözcüklere dayalı olarak kurulmaktadır. Bu sebeple sözcüklerin önemini Sheafor ve Horejsi de vurgulamaktadır:

İletişim kelimelerin kullanımını içerir. Bir kelime, sembolden başka birey değildir. Bu yüzden, kelime, farklı insanlara, inanç sistemlerine, yaşam tecrübelerine, soyut düşünme kapasitelerine ve kullanılan dille olan aşinalıklarına bağlı olarak, farklı anlamlara gelebilir. Bir dilin kelimelerinin edebi ya da gösteren (düzanlamsal) anlamları olabilir ve aynı zamanda ima edilen ya da yan anlamları da olabilir. Ek olarak, bir kelimenin, deyimini ya da sözsüz jestin anlamı, kullanan kişiye ve sosyal ya da duruma ilişkin bağlama da bağlıdır (2015: 160).

Mülakatı gerçekleştirilirken bazı teknikler kullanılmaktadır. Bunların kullanımı tecrübe ile gelişmektedir. Bu tekniklerden bazıları; gözlem, dinleme, konuşmadır. Gözlem; mülakatta müracaatçı hakkında dolaylı bilgi edinme yollarından biridir. Gözlem müracaatçının fiziksel görünüşü, giyimi, oturuşu ile de ilgili olabilir. Aynı zamanda kullandığı sözcükler, kendini ifade edişi üzerindeki gözlem de sosyal çalışmacının duyarak gözledikleridir. Bu sebeple hizmet alanın söyledikleri yanında söylemedikleri ve öyküsü içinde anlatmadıkları ve geçıştirdikleri de gözlenmelidir. Dinleme; mülakat sırasında gerekli becerilerden biridir. Bir sosyal çalışmacı, müracaatçının gerçek düşünce, duygu ve sözlerinin gerçek anlamını olabildiğince doğru anlayabilmelidir. Söylediklerinin arkasındaki gizli anlamı fark edebilmelidir. Bunun anlaşılması çok da kolay bir şey değildir. Bu sebeple müracaatçının söyledikleri dikkatle gözlenmelidir. Mülakatta kullanılan bir diğer teknik de konuşmadır; bu aşamada önemli olan sesin iyi ayarlanması, güven verici konuşulması, konuşurken açık ve net olunmasıdır. Bunlar dışında önemli olan bir diğer nokta da sosyal çalışmacı tarafından kullandığı belirli kelimelerin anlamları iyice kavranmalıdır. Her bir kelimenin ne gibi çağrışımları olduğu hesaba katılmalıdır

(Erkan, 1997: 39-47). Dilin ve onu oluşturan sözcüklerin metin içinde kazandığı anlam veya anlamları kavrayan uzman, bir tür metin olan hizmet alanın sözlerini ve sözcüklerini, söz konusu konuşmanın bağlamı içinde daha iyi kavrayacaktır.

Bütün bunlara ek olarak gözlem sırasında dikkat edilecekler konusunda Kongar da Erkan'dan aşağıdakileri aktarmaktadır:

Gözlem sırasında dikkat edilecek noktalar, mülakat yapılan kişinin konuşmasındaki:

1. Çağrışımlar
 2. Konuşmadan sapmalar
 3. Açış ve kapanışın ne şekilde yapıldığı
 4. Sabit fikirler
 5. Tutarsızlıklar ve boşluklar
 6. Sembolik anlamlar
- olarak özetlenebilir (2007: 82).

“Objesi metin olan” (Karadeniz ve Gürsoy,2014) edebiyat sanatının kendine ait ve kendini ifade vasıtası olarak sözcüklerden istifadesi son derece yüksektir. Bu sebeple:

Edebi dilde kapalı ifadelere çok rastlanır. Diğer tarihi diller gibi edebi dil de eş anlamlı kelşmeler ve eril, dişil vs. gibi keyfi veya akıl dışı kategorilerle doludur. Tarihi bağlantılar, hatıralar ve çağrışımlar bu dilde çok yaygındır. Kısacası o, “ileri derecede “çok anlamlı (connnotive)” bir dildir. Bundan başka sadece anlattığı şeye götüren (referential) bir dil olmaktan da oldukça uzaktır (Wellek ve Warren, 2013: 26).

Mülakat, hizmet alanın anlattıklarından onunla veya mevcut sorunla ilgili bilgi edinmede araçtır. Bazen hizmet alanın boş bıraktığı, teğet geçtiği, sözcükler arkasına gizlediklerini anlamak konusunda hizmet verenden yoğun zihinsel çaba isteyebilen de bir süreçtir. Bu sürecin bir benzeri yazınsal nitelikte metinler okuyan okurun da karşılaştığı bir durumdur. “...yazınsal metinde bulunan birtakım anlam boşluklarını okurun doldurması, söylenenden söylenmeyeni de çıkarması gerekir... Anlambilgisel boşluğun doldurulması için, metin okura birtakım ipuçları sunar.” (Göktürk, 2006: 26). Tıpkı bu okuma sürecindeki gibi mülakat sırasında da sosyal çalışmacı eğer sözcüklerin anlam dünyasına, yan anlamlarına, kültürel göndermelerine aşına ise hizmet alanın boş bıraktığı, kasıtlı geçtiği boşlukları doldurmakta başarılı olacaktır. Çünkü mevcut sorun ve deneyim uzmanın karşılaştığı diğer vakalarla aynı veya benzer olmasına rağmen, bu durumu paylaşan müracaatçı için anlamı ve boyutu değişmektedir. Anlatırken seçtikleri sözcükler bakış açılarını ele verir nitelikte olabilmektedir. Müracaatçının seçtiği dil ve sözcükler, müracaatçının durduğu noktayı ele verebilmektedir.

Hizmet alanın dili belirleyicidir. Mülakatta söylenenden ziyade ve ayrı olarak eksik bırakılanlar da önemlidir. Bu sebeple sosyal çalışmacı, hizmet alanın hikâyesini dikkatle dinlemelidir. Bunu yaparken uzman bir psikanalist veya hikâyeye kulak veren bir dinleyici gibi olabilmelidir. Zira müdahalenin merkezinde olan hizmet alanın anlatmış olduğu hikâyedir. Çünkü problemin çözümü, hizmet alanın bu problemi nasıl yorumladığına ve aktardığına bağlıdır. Bu sebeple sosyal çalışmacı, hizmet alanın hikâyesini anlatma biçimine dikkat etmelidir (Akbaş, 2017: 51-53).

İyi bir edebiyat okuru, edebiyat sanatının eğitiminden, terbiyesinden geçmiş bir birey kullandığı dilin imkânlarını sonuna kadar kullanabilir; imkânları, sınırları zorlanan dilini anlamada anlamlandırmada vasatın üzerinde olmaktadır. Çünkü:

...sanat yapıtı, varoluş gerçeğinin gündelik dil-algı düzeni içinde gözden kaçan, kör kalınan yönlerini, çarpıcı bir bakış yoğunluğuyla dile getirir. Sözcükleri, alışılmış anlam nesneleri dışında, yeni gösterge-gösterilen ilişkilerine sokar, dili kalıplaşmış algılarımızın tekdüzeliğinden kurtararak ona yeni bir kan sağlar (Göktürk, 2006: 102).

Sözcüklerin farklı kullanışlarına, çeşitli anlamlarına vakıf olamayan bir uzmanın dili, kuru ve yüzeysel olmanın ötesine geçemez. Bu kuru ve yüzeysel dil, sorun olarak uzmanın karşısına iki şekilde çıkacaktır. Bunlardan biri mülakat sırasında hizmet alanı anlayamamak, diğeri ise; kendini hizmet alana yeterince sağlıklı bir şekilde anlatamamaktır.

Her bir hizmet alan, doğal olarak sosyal hizmetin hizmet verdiği belli bir gruba girmektedir. Bu gruplar homojen yapılı, birbirinin aynı insanlardan, sorunlardan oluşmamaktadır. Hizmet verilen insanların, ait olduklarını düşündüğümüz hizmet grubunun bütün özelliklerinin taşıdığını söyleyemeyiz. Tomanbay da her bir hizmet alanın farklı olduğunu/olabileceğini söylemektedir. Ona göre de her insan birbirinden farklıdır, bir insanın günden güne değişen özellikleri bulunmaktadır ve farklı ortamlarda farklı özellikleri mevcuttur. (1999: 15). Mülakat esnasında sosyal çalışmacının bunun aklında bulundurması, karşısındakinin belli bir kalıba uyan yapboz parçası olmadığını kendisine hatırlatması elzemdir. Sosyal çalışmacı, hizmet verilen kişinin, onu koymuş olduğumuz grubun bütün özelliklerini yansıtmadığını bilmesi ve anlamaya çalışması gerekmektedir. Hizmet alanın sözlerinden, anlattıklarından, anlatmadıklarından, konuşulmayanlardan çıkarması; sözcüklerin anlamlarına vakıf olmakla mümkündür. Çünkü aşağıda da söylendiği gibi:

İncelediğimiz insanlar arasında bir birlik ya da mutabakat olmuş olsaydı, bir sözcünün gerçekten hepsi adına konuştuğundan emin olmuş olsaydık ve böylece de hepsinin aslında aynı şeyi düşündüğünü ve aynı şeye inandığını söyleyebilseydik ya da bunu varsayıyor olabilseydik bu, işimizi kolaylaştırırdı (Becker, 2016: 269).

2.5.2.3. Kuvvetli Çok Yönlü Bakış ve Problem Çözme Becerisi

Günümüz dünya şartları, çok hızlı olan değişim, bütün bunlara uyum bireyde farklı yetenekleri gerektirmektedir. Bu yetenekler, üst düzey düşünme olarak adlandırılan eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve problem çözme yetisidir. Bu düşünme süreçlerinin birbirinden ayrıldığı noktaları olsa da ortak özellikleri de mevcuttur. Özellikle yaratıcılık karar verme sürecinde çok etkindir. Yaratıcı düşünmeyle farklı, özgün ve hayali yaklaşımlar kullanılarak olası durumlar ve sonuçları değerlendirilebilir. Eleştirel düşünme ile de olası sonuçlar kritik edilebilir ve içlerinden biri seçilebilir. Bunlar dışında günümüz dünyası, bireylerden değişik konulara uyum sağlamayı, etkili iletişim kurabilmeyi ve yine tekrardan problem çözebilmeyi beklemektedir (Kalaycı, 2001).

Kalaycı'nın bahsettiği üst düzey düşünme şekillerinden eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünmenin okuma ile olan ilişkisi ve geliştirilebilir olduğuna ilgili bölümlerde değinmiştik. Buradan hareketle diyebiliriz ki; eleştirel ve yaratıcı düşünebilen bireylerin problem çözme yetileri de gelişmektedir. Üçü de entelektüel birer beceri (Kalaycı,2001: 5) olarak birbiri ile bağlantılıdır. Kalaycı'dan ilhamla; bir sonrakinin oluşumu, bir öncekine bağlıdır. Yani bir önceki, bir sonrakine ön koşul niteliğindedir denebilir.

Alan içi bilgi alan dışı okumalarla desteklendikçe; sosyal çalışmacı alan içi okumaların verdiği bilimsel bakış açısına ek olarak yaptığı alan dışı okumalarla bilgisine derinlik ve farklı açılar kazandıracaktır. Uzman bu sayede söz konusu bir olgu veya olayın “nasıl ve niçin”i bir arada düşünmeyi, olay veya olguya çok yönlü bakabilmeyi becerebilecektir. Çok yönlü bakış uzmanın, mevcut soruna farklı açıdan bakmasını sağlayacak ve çözümü bulmasını kolaylaştıracaktır. Zira problem kendi çözümünü de içermektedir ve bazen çözüm için sadece farklı bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Kalaycı’nın (2001: 8) da Adair’den yaptığı özetle söylediği gibi “Problemlerin birçoğunda çözümün tüm elemanlarının bulunduğu, tek yapılması gerekenin orada duranları yeniden düzenlemek” olduğudur. Buna ek olarak “Bu açıdan bakıldığında problem, aslında bir tür çözüm ya da çözümlerin problem biçiminde gizlenmiş şekli olarak açıklanabilir.” (2001: 8) demektedir. Bütün bunlara ek olarak alternatif okumalarla edinilmiş bilgi birikimi, herhangi bir olaya farklı açılardan bakmayı sağlar. Çünkü bir alan için belirlenmiş ve tanımlanmış bir problem bir diğer alanda çözüme kavuşmuş olabilmektedir. Bu sebeple alternatif başka bir alanın sahip olduğu çözümün, kendi alanımıza ne katacağını görmek fayda getirmektedir. Aynı konunun altını çizen Becker, şunları söylemekte:

Dolayısıyla, insanların kendi toplumları ya da ilgilerini çeken herhangi bir toplum hakkında bildiklerini anlatabilmek için kullandıkları romanla, istatistikle, tarihle, etnografya, fotoğrafla, filmle ve bunlara benzer bütün yollarla ilgileniyorum. Bütün bu mecralardaki temsil çabalarının ürettiği ürünlere, “toplum hakkında bildirimler” ya da bazen “topluma dair temsiller/anlatılar” adını veriyorum... Eğer bir şey bir temsil biçiminde sorun olarak ortaya çıkıyorsa, bu şey diğer temsil biçimlerinde de bir sorun olarak vardır. Fakat bir alanda çalışan insanlar, söz konusu bu sorunu kendilerini tatmin edecek bir şekilde çözmüş ve dolayısıyla da artık bunu bir sorun olarak bile görmüyor olabilirler. Öte yandan, başka alanlarda çalışanlar için ise bahsi geçen bu sorun, çözümü olmayan bir çıkmaz olarak görülebilir. Bu durum ise ikinci grubun birincisinden bir şeyler öğrenebileceği anlamına gelir (2016: 23,24).

“Bir diğer değişle aslında problem çözme eylemi, sosyal hizmet mesleğinin kendisini oluşturmaktadır. Bu bağlamda hangi pozisyonda olursa olsun sosyal çalışmacıların meslek yaşamlarının önemli bir kısmını problem çözmeye ayırmaktadırlar.” (Altınok, 2015: 40).

Her insan ve her sorun için kullanılacak sabit çözümler, tekdüze uygulamalar bulunmamaktadır. Her insanın ve sorununun biricikliği atlanmamalıdır. Kongar da insanın ve sorununun biricikliğini şu şekilde anlatmaktadır:

Birey, grup ve topluluklara yönelen Sosyal Çalışma, onlarla tek tek ilgilenir. Bu açıdan her sorun sahibi, kendi kategorisi hakkında sahip olunan bilgilere ek olarak, kendisine özgü niteliklere sahiptir. Bu nitelikler, bazen genellemelere uygun olmakla beraber daha derinliğine bilgi gerektirebilirler. Bazen özel durumlarda bir sorun sahibinin nitelikleri, kendi kategorisinin genel nitelikleri dışına da taşabilir. Bu açıdan, Sosyal Çalışmanın genellikle yığınlarla tek tek varlıklarla ilgilendiği ve bu tek tek sorun sahiplerinin, bazen genellemeler dışında niteliklere sahip oldukları unutulmamalıdır (2007: 69).

Her bireyin farklı olduğu, sorunlarının da farklı farklı olabileceği, çözüm yollarının ve müdahale yollarının da söz konusu birey için uyarlanması gerektiği gerçekliği ile karşı karşıyayız. Aşağıda da söylendiği gibi:

Yazarlık, yaratıcılığın yanı sıra oldukça güçlü bir gözlem yeteneği de gerektirir. Bu noktada, insanın ve toplumun sorunlarını çözmekle sorumlu olan sosyal hizmet uzmanının, müracaatçıların daha yakından tanımları ve onlara etkili çözümler sunmaları için yazarların

bu gözlem gücünden faydalanmaları, kendilerine büyük ölçüde fayda sağlayacaktır (Öksüz, 2012: 145).

Problem çözme becerisi etkileyen birçok etken vardır. Bunların bir kısmı bireysel sebeplerdir. Çünkü her insanın problemi algılayışı farklılık göstermektedir. Bireysel tecrübeler, hayat tecrübemiz problem çözme becerimize etki etmektedir. Ancak bir insanın şahsi hayatında bütün hayatı tecrübe etmesi imkânsız bir durumdur. Bu aşamada başka tecrübeler sunarak; "...okuma, bilincimizdeki soyut çıkarımlar aracılığıyla, kendi yaşamımızda karşılaşmadığımız deneyimlerle de tanıştırır bizi. Yaşamın bize yabancı, aykırı gerçekleriyle baş edebilmemiz için gerekli gücü bilgiyi verir." (Göktürk, 2006:119). Edebi nitelikteki eserler, sanat ürünü olmaları ve farklı yaşam tecrübeleri sunmaları açısından problem çözme becerine katkı sunar niteliktedirler. Nitekim aşağıda da söylendiği şekilde:

Sosyal hizmet uzmanları sanat eserinde temsil edilen insanlık durumuna en azından bir yanıyla benzerlik gösteren bir problemle her gün karşı karşıya kalmaktadır. Bundan dolayı da bir meslek elemanının sanatsal değerlendirme becerisi ne kadar gelişmişse mesleki anlamda o derece başarılı olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bir sosyal hizmet uzmanı, bir sanat eserinde anlatılan durumu derinliğine kavrayabiliyorsa, gerçek yaşamdaki devinimi yakalaması ve bütünsel bir değerlendirmeyle anlaşılır bir kalıba sokması daha kolay olacaktır (Erol, 2016: 84,85)

Farklı alanlardan okumanın, farklı bilgi kaynaklarından beslenmenin, sosyal çalışmacıya söz konusu katkısına bir diğer örnek ise:

Türkçe ve kompozisyon dersleri, yabancı diller, tarih, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, kültür ve sanat, öğrencilerin geçmişle önemli bağlantılar kurmalarını ve hayat şartlarına daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşmalarını sağlar. Bu dersler ayrıca eleştirel düşünme yapısını genişletir ve öğrencilere problem çözme becerileriyle, içinde yaşadıkları dünyayı daha iyi anlama yetisi kazandırır (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 40).

2.5.2.4. Dil Becerileri ve Etkili İletişim

Etkili iletişim özellikle insanlara bire bir hizmet veren meslekler için bir ihtiyaçtır. Çünkü sosyal hizmet de "...insanla doğrudan iletişim kurarak yapılan ender mesleklerden biridir." (Tomanbay, 1999: 5). Sosyal hizmet mesleğinde müdahalenin başarılı olabilmesi, hizmet alanla meydana getirilen iletişimin mahiyetine bağlıdır. İlişki ne kadar sağlıklı olursa müdahale o kadar başarılı olmaktadır. İlişkinin sağlıklı olabilmesi de dilin kullanımına bağlıdır. Çünkü ne kadar zengin bir diliniz varsa; dil içinde kullanılan deyimlere, terimlere ne kadar vakıfsanız karşınızdakinin o kadar iyi anlar ve etkili iletişim kurarsınız. Bu sebeple, sosyal çalışmacının kullandığı her bir sözcük, iletişim için diğer bir deyişle de müdahale için dönüştürücü niteliktedir.

Sosyal hizmet içinde iletişim, müracaatçıyla yüz yüze iletişim ve gerektiği durumlarda da yazılı iletişim olmak üzere iki yönlü olarak önem arz etmektedir. Çünkü sosyal hizmet açısından müdahale sırasında hizmet alanla ve diğer profesyonellerle sözlü iletişim; yine hizmet alanla, diğer profesyonellerle ve kurumlarla yazılı iletişim söz konusu olmaktadır. Thompson da sosyal çalışmacının sahip olması gereken beceriler arasında "yazılı iletişim"i saymak da şöyle demektedir:

Yazarak iletişim kurmak ustalık gerektiren ve sosyal hizmet uzmanlarının sıklıkla kullandığı bir beceridir. Raporlar, kurum kayıtları, mektuplar, yazılı iletişim örnekleridir. Gerçeği söylemek gerekirse, sözel düzeyde çok iyi iletişim kurabilme becerisi, yazarken etkili iletişim kurmadaki yetersizliği telafi etmez (2016: 127).

Temel dil becerileri; okuma-yazma, dinleme-konuşma olmak üzere dört tanedir. Hem yazma hem okumada başarılı olmak iyi bir dil becerisi gerektirmektedir. Eksik ve yanlış kullanılan bir dil, düşüncenin de eksik ve yanlış aktarılması sonucunu doğurur.

İletişim, kişiler arasında, duygu, düşünce, bilgi, haber alışverişinin akla gelebilecek her türlü yolla kişiden kişiye aktarılmasıdır. Ancak iletişimin gerçekleşmesi için alıcı algısı şarttır. Bu sebeple iletişimde mesajı gönderen kadar alıcı da aktiftir ve onun eski tecrübeleri, kişiliği de iletişimde etkilidir. Etkili bir yardım ilişkisi için hizmet verenin etkili –hem sözlü hem yazılı- iletişim kurma yetisine sahip olması beklenmektedir. Bu da konuştuğumuz dilin inceliklerini bilmekle olur.

Bir sosyal çalışmacı, müdahale sırasında sadece hizmet alanla iletişim halinde olmamaktadır. Hizmet alanla ve süreçle ilgili olarak diğer profesyonellerle de bilgi alış-verişinde bulunmak için yazışmak yani yazılı iletişime geçmek durumundadır. Mektup yazmak, rapor ve kurum kayıtları tutmak, resmi yazışmalar ve internet üzerinden postalar göndermek yazılı iletişimin sosyal hizmet içindeki çeşitleridir. Bütün bunların özensiz yazılması sonucu “...onları okumaya çalışanlar yılacaktır veya uzmanın açık bir şekilde iletişime geçecek kadar umursamadığı veya niteliksiz olduğu sonucuna varacaklardır.” (Sheafor ve Horejsi, 2015: 633). Bu durum da sosyal çalışmacının itibarının ciddi bir şekilde zarar görmesine sebep olacaktır. Zayıf ve yetersiz yazılı iletişim sorunlarının bazılarını Sheafor ve Horejsi, müracaatçı, kurum personeli veya diğer profesyonellerce anlaşılabilir mektup, rapor, kayıt hazırlayamamak; yazım ve dilbilgisi hatalarını görememek veya düzeltmemek; düşüncüyü düzgün ve doğru ifade edecek kelime seçememek olarak belirlemişlerdir (2015: 633).

Kullandığımız dile hâkim olduğumuzda kurduğumuz ve kuracağımız bütün iletişim şekilleri daha sağlam olacaktır. Sırf bu yüzden bile dilin doğru kullanılması gerekmektedir. Okumayla zenginleşmiş bir zihin, kelime dağarcığı geniş ve kelimelerin farklı anlam boyutlarına vakıf durumda olabilmektedir. Sosyal çalışmacı, okuma alışkanlığı oturmuş bir kimliğiyle edindiği dil bilincinin faydasını uygulamanın her alanında görecektir. Nitekim Tomanbay da “İyi bir iletişim, iyi bir düşünce ya da kuram üretme, iyi bir meslek uygulaması, bunların hepsi iyi anlatımla, iyi sunuşla, iyi bir tanıtımla, bunlar da iyi bir dille sağlanır.” (2011: XIV) diyerek mesleğin her aşaması için iyi bir dil becerisini gerekliliğini tekrar hatırlatmaktadır.

İletişim halinde olan insanlarda, bilgilenme ve bilgi aktarımı söz konusu olmaktadır. Bir iletişim varsa ya bilgilenme veya bilgi aktarımı ya da her ikisi birden meydana gelmektedir denebilir. Bu aktarım sırasında dil, hizmet alanı hem güçlendirebilen hem de baskılayan bir işlev görebilir. İletişimde birincil araç olan dil ne kadar anlaşıldığımız ve kendimizi ne kadar anlatabildiğimiz de göstergesidir. Teater da “Dolayısıyla, kelimeler genellikle yanlış yorumlanmaya ve yanlış anlaşılmaya maruz kalabilir. Sosyal çalışmacılar değerlendirme ve müdahalede dili kullanırken kullandıkları kelimelerin potansiyel anlamlarını da irdeleme konusunda temkinli olmalıdır.” (2015: 75).

2.5.2.5. Hayat Boyu Eğitim ve Mesleki Yeterlilik

Eğitim yaşam boyu süren bir etkinliktir. Zaten eğitilmiş olmak “yaşamın koşullarına uyabilmek, yaşamın sorunlarını çözümleme gücüne sahip olmak, araştırmak ve sonuç elde etmek demektir. Eğitim, bu anlamda, okulu da aşan geniş boyutlu bir süreçtir.” (Şevki, 2009: 206). Okulu aşan eğitim, hayat boyu süren ve hayatın doğurduğu değişikliklerle biçimlenen eğitimidir. Değişim, değişime uyum zorunluluğu doğal olarak hayat boyu eğitimi biz insanlara şart koşturmaktadır.

İş hayatının gün geçtikçe karmaşıklaşan yapısı ve küreselleşen dünya yapısı, bireyin yaptığı iş için gerekli pek çok yeni bilgi ve becerilere sahip olmasını beklemektedir. Teknolojik, kültürel, ekonomik alanda yaşanan hızlı gelişmeler, günümüz insanından yeni açılımlar, yeni alışkanlıklar istemektedir. Bu açıdan bakılınca bireyin entelektüel düzeyi dönemin gerektirdiği şartlara yükselmelidir. Bu gereklilik, bireyin hayat boyu eğitimini gündeme getirmektedir. Hayat boyu eğitim için kitap okumak hem bir araçtır hem de sonucudur.

Sosyal hizmetin ilk uğraşı insandır ve insanların sorunlarını çözmektir. İnsan hem bütün bir tür olarak hem de insan teki olarak değişebilen, dönüşebilen bir yapıdadır. Bu değişim ve dönüşüm gerçekleşirken ihtiyaç ve problemleri de değişmekte ve dönüşmektedir. “Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu” çokça bilinen bir sözdür. Sosyal çalışmacı da değişen şartlar altında en iyi hizmeti vermek ve en uygun yolla problemleri çözmek için mesleki yeterliliğini en üst düzeyde tutmak zorundadır. Bu yeterlilik için hayat boyu eğitimin düstur edinilmesi gerekmektedir. Öğrencilik dışında yetişkinlik döneminde ve çalışırken yeni şeyler öğrenmek, mevcut bilgileri güncellemek emek istemektedir. Her bir bireyin, meslek erbabının, özelde de sosyal çalışmacının her zaman böyle bir gayret içinde olması gerekmektedir. Ancak meslek ve disiplin olarak sosyal hizmet doğası gereği de zorlayıcıdır diyebiliriz. Bu gayretin göz ardı edilmesi, mesleki ve zihinsel bir tembelliğe düşülmesi her zaman olası bir ihtimal olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim Sheafor ve Horejsi de bunu belirtmektedirler:

Zihinsel tembellik riski her meslekte mevcuttur. Öğrenme ve entelektüel gelişim, kişisel ve mesleki olarak, insanın ömrü boyunca sürmelidir. İnsanlar yeni fikirler ile temas halinde olmalı ve düşüncelerini, okuyarak, uzmanların sunumlarını dinleyerek aile, dost ve meslektaşlarla akılcıca tartışmalara katılarak berraklaştırmalıdır (2015: 50).

“Eğitim, yaşamın tüm dönemlerinde, yer ve zaman sınırı olmaksızın sürer ve insana davranış değişikliği kazandırmayı amaçlar. Sosyal hizmet eğitimi de bunu gibidir. Bireyin yaşamı boyunca sürmesi gerekmektedir.” (Aykara, 2012: 131). Sosyal hizmet ile toplumsal değişim arasında çok sıkı bir ilişki olduğu için, sosyal hizmet mesleği ve icrası da değişime paralel olarak dönüşmektedir. Meslek toplumsal değişimle beraber kendisi de değiştiği için dinamik bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliği göz önünde bulundurularak sosyal hizmet çalışanlarını ve öğrencilerinin değişen şartlara uyum sağlamaları, mesleğin işlevselliğini koruması için kendilerini güncellemeleri şart olarak karşımızda durmaktadır. Bu sebeple; “Alanda çalışan uzmanların eğitimin sürekliliği ilkesi doğrultusunda desteklenmesi, çalışma ortamında eğitsel açıdan kendinin geliştirme olanaklarının artırılması ve kendini geliştirme bilincinin ve çabasının yerleşmesi için uygun motivasyonların sağlanması kaçınılmazdır.” (Cılga, 1999: 82).

Mesleki yeterliğin gelişmesi konusunu Thompson, beceri temeli başlığı içinde işlemiştir (2016: 123). Uygulama ile iç içe geçmiş olan beceri temelinin sağlamlığı uygulamanın başarısıyla birlikte değerlendirilmektedir. Bu durum da mesleki yeterlilik ile uygulamanın birlikteliği demektir. Hayat boyu eğitimle mesleki yeterliğin artırılması demek, becerilerin artırılması demektir.

Sosyal hizmet eğitiminde, öğrencilerin mesleki eğitimlerini ve buna paralel olarak bireysel gelişim ve donanımlarını geliştirmek hedefler arasındadır. Mesleki eğitimde öncelikli amaç; toplumu ve insanı anlamak, problemleri kavramak ve çözüm yolları geliştirebilmek gibi özellikler kazandırabilmektir. Bireysel donanımdan kasıt ise; kendini tanımak, yaratıcı ve girişken olmak, değişime, eleştiriye açık olmak, dinleme, etkili iletişim becerileri gelişmiş olmak, yaşadığı toplumu tanımak, mesleki bilgi, beceri ve değer temeline sahip olmak ve bunları sürekli geliştirerek güncelleyebilmektir. Bütün bu sahip olunması ve kazandırılmak istenen özellikler, birbirinden kopuk değil aksine birbirini besleyen bir ilişki söz konusudur. Bu sebeple, bireysel gelişim ve mesleki yeterlilik paralellik sergilemektedir (İl,2002: 95-96). İnsan öğrenen, deneyim kazandığı ölçüde karşılıklı etkileşim düzeyi ve toplumsallaşma yeteneği gelişen bir varlıktır. Eğitim; bağımsız düşünme, sorgulama, araştırma yapma, eleştirel düşünme, bireyselleşme ve toplumsallaşma yeteneği gelişen bir varlıktır. Eğitim; yaşam boyu öğrenmeye, gelişme ve değişmeye yöneliktir. İnsan yaşamının her gelişim aşamasında yaşam için öğrenmeye açıktır (Cılga, 2012: 191,192).

Bugün yaşadığımız dünyada bilgi, teknoloji alanında ve toplumsal düzeyde değişim eskisine orana daha hızlı olmaktadır. Değişen bu şartlara yanıt verebilmek, değişen sorunları çözebilmek; hayatımızın sadece bir kısmında aldığımız bilgilerle mümkün olmamaktadır. Özgür de aynı konunun altını şu şekilde çizmektedir:

Formal eğitimden hizmet içi eğitime ve yaşam sürecindeki öğrenmeye kadar bütün öğrenme deneyimlerinde bir boyut önem kazanmaktadır: “yaşam boyu öğrenme”. Çökkültürücü sosyal çalışmanın bilgi temelinde yaşam boyu öğrenme ilkesi ve pratiğinin önemli bir yeri olduğu açıktır. İnsanın ve toplumun sürekli değişime uyum sağlamanın tek yolu “kendini yaşam boyu öğrenci kabul etmekten” geçmektedir.” (2014: 144).

Günümüz şartları mesleki yeterlilik açısından hayat boyu eğitimi, öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır. Her bir bireyin ve her bir meslek elemanının bu motivasyona sahip olması gerekmektedir. Sosyal çalışmacının, müracaatçıya sorun çözme konusunda yardımcı olma misyonu zaten bilinen ve vurgulanan bir görevdir. Bu vesileyle denebilir ki; hizmet alanın, müracaatçının değişimi ve gelişimi üzerindeki vurguda atlanan bir taraf da uygulayıcının yani hizmet uzmanının güçlülüğü ve değişimidir. Kendisi değişmeyen ve gelişmeyen, kendisinin geliştiremeyen ve değiştiremeyen uygulayıcının müdahalede ne kadar başarılı olacağı gibi bir soru akla gelmektedir. Kısacası, uzmanın diğer mesleklerden fazla olarak; müracaatçıya örnek model olmak gibi bir artı görevi vardır. Sahip oldukları donanımla ve her geçen gün bu donanımlarını arttırmakla müracaatçıya da iyi bir örnek oluşturabilirler. Bu sebeple “sosyal hizmet uzmanları kendilerinin değişimin bir parçası olarak görmektedirler” (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 163) ve görmelidirler.

Aynı konuya bir başka bakış da kişisel ve mesleki gelişimin, “mesleğe özgü belirsizliği yönetmek” (Lishman,2015: 428) için de aracı olduğudur. Lishman’dan devamla mesleki yeterliği besleyen kişisel gelişim “hizmet alanlara ve verenlere sunduğumuz hizmetin bir parçası da kendimizi kullanmak olduğu için, mesleki gelişime dayanak oluşturmada temeldir.” (2015: 430) denebilir.

Konu ile ilgili olarak Neşide ve Kazım Yıldırım “Sosyal Hizmet Uzmanı Kişisel ve Mesleki Büyümeyi Aramalıdır” başlığı altında şunları söylemektedir:

Sosyal hizmet güncel bir disiplindir. Odağı olan “şimdi-ve-burada” dinamik çevrede sürekli değişen insan yaşantısı ile ilgilenir. İnsanlara yardım etmek, çevreleri ile daha etkili etkileşime geçmelerini sağlamak, sosyal hizmetin dünya ile uyumlu olmasını gerektirir. Hayata dair bilgisiz olan ve dar görüş çerçevesine sahip olan kişi, geniş müracaatı yelpazesinde çalışırken, empatik ve yaratıcı olamaz. Uzman sürekli olarak büyüme ve gelişmeyi aramalıdır, hem kişisel hem de mesleki olarak (2008: 180).

“Zamanın ruhunu kavrayan” (Akbaş, 2017: 65) bir sosyal hizmet, şimdi ve buradayla bağlantı halindedir. Thompson da mesleki yeterlilik için öğrenmenin devamlı olması gerektiğini söyleyen yazarlardandır:

- Kendimizi öğrenmenin gereksizliğini savunan meslektaşlarla aynı ortamda bulunduğumuzda onlara uymamak, kendimizi geliştirmeye ve öğrenmeye devam etmek;
- Kendimizi geliştirmek ve yeni şeyler öğrenmek için mesleki eğitim kurslarına katılmak, çalıştığımız alanla ilgili olarak okumak, yeni fikirleri meslektaşlarımızla ve süpervizyon ortamında tartışmak.
...mesleki gelişimimize devam edebiliriz mesleki bilgi temelini deneyimlerimizle ve sürekli öğrenmeyle genişletebiliriz (2016: 218).

BÖLÜM 3. YALOVA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Sosyal hizmetin üç temeli değer, bilgi ve beceri bölümlerinden oluşmaktadır. Bilgi temeli, diğer iki temeli besleyen ve destekleyen bir yapıdadır. Sağlam bir bilgi temeli uygulamayı doğrudan etkilemektedir. Bilgi temelinin her daim güncel tutulması yani mesleki gelişim alan içi okumayı; bu bilgileri tamamlayan ve kuvvetlendiren kişisel gelişim de alan dışı okumayı gerektirmektedir. Meslek/disiplin elemanının ve adayının edindiği okuma alışkanlığı kişisel ve mesleki gelişimini etkilemektedir. Üniversite dönemi kişinin meslek/disiplin eğitimini aldığı, bilgi ile ilişkisinin daha yoğun olan bir dönemdir. Kişi eğitimini aldığı mesleğin, bilgi temelinin bu aşamada atmaktadır. Bu sebeple araştırmada, sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin bilgi ile temas aracı olarak okuma eylemi ile ilgili tutumlarının öğrenilmesi amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Sosyal hizmet bilgisi ve uygulaması farklı alanlardan bilgiyi içermektedir. Başarılı bir uygulama ve alanın bilimsel gelişimi, bu bilgilerin başarılı bir şekilde kaynaştırılması ile mümkün olmaktadır. Sadece bilimsel alandan beslenmek; insanları önceden belirlenmiş bir gruba mahkûm etmek sonucunu doğurabilmektedir. Sosyal çalışmacı; sadece bilimsel alandan gelen bilgi ile hizmet alanı, içine bilimsel olarak koyduğumuz grubun tek boyutlu ve homojen bir üyesi gibi görebilmektedir. Ancak alan dışı okuma ile desteklenmiş bir bilgi temeli, bilimsel bilgi ile kaynaştırılarak insana daha bütüncül bakabilmeyi sağlamaktadır. Her insan tekini ve sorununu biricik; her toplumu kendine özel şartları içinde görmeyi sağlamaktadır. Üniversite yıllarında başlayan meslek/disiplin terbiyesi, sosyal hizmet öğrencilerine bilgi temellerini farklı alanlardan oluşturma bilinci kazandırmak için bir fırsattır. Araştırma bu amaçla bilgi temelinin önemini vurgulamayı ve bu temeli güçlendirmede alan içi ve alan dışı çift yönlü okumanın önemini vurgulaması açısından önem arz etmektedir. Hızla değişen dünyanın, hızla değişen insan ve toplumlarını; onların sorunlarını anlama ve çözmede; bu hıza ayak uyduran ve kavrayan güncel bir bilgi ile müdahalenin önemi gösterilmek istenmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmaya yön veren genel hipotez “Etkili bir sosyal hizmet uygulamasında önemli olan bilgi temeli, öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumu ve sorunlarını tanımalarında vaz geçilmez olan disiplinlerarası bir çeşitlilik göstermemektedir.” ve bu doğrultuda oluşturulan alt hipotezler ise şunlardır:

1. Cinsiyet ile sosyal hizmet alanında okuma sıklığı arasında anlamlı bir fark vardır.
2. Cinsiyet ile sosyal hizmetin faaliyet alanlarına yönelik okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
3. Cinsiyet ile diğer sosyal bilimlerden okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
4. Cinsiyet ile alan dışı okuma türü arasında anlamlı bir fark vardır.
5. Cinsiyet ile alan dışı okunan süreli yayın türü arasında anlamlı bir fark vardır.
6. Öğrenim yılı ile alanın temel kitaplarını okuma arasında anlamlı bir fark vardır.

7. Öğrenim yılı ile Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
8. Sosyal hizmetin temel kitaplarını okumadaki tercih ile tercüme kitapların dili arasında anlamlı bir fark vardır.
9. Sosyal hizmetin temel kitaplarını okumadaki tercih ile tercüme kitapların toplumsal sorunlarımıza cevap verebilmesi arasında anlamlı bir fark vardır.
10. Dezavantajlılarla ilgili edebi tür okuma ile sosyal konulu kitap okuma arasında anlamlı bir fark vardır.
11. Sosyal hizmetin müdahale düzeyine ilişkin okumanın sosyal hizmetin fonksiyonuna ilişkin okumaya etkisi arasında anlamlı bir fark vardır.
12. Diğer sosyal bilimlerden okumanın sosyal hizmetin fonksiyonlarına yönelik okumalara etkisi arasında anlamlı bir fark vardır.
13. Sosyal konularla/sorunlarla ilgili kitap okuma ile okudukları roman veya öykülere alternatif sonlar düşünme arasında anlamlı bir fark vardır.
14. Alan dışı okunan türle okunan roman türü arasındaki arasında anlamlı bir fark vardır.

3.4. Araştırma Yöntem ve Tekniği

Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin okuma davranışlarını/temayüllerini ölçmeyi hedefleyen bu çalışmada, yöntem olarak nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tercih edilen teknik ise tarama modeline uygun anket tekniğidir. Araştırma kapsamında öğrencilere uygulanan anketin soruları, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcıların demografik bilgilerinin yer aldığı altı soruluk kısım anketin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Alan içi okuma ile ilgili ikinci kısım ve alan dışı okuma ile ilgili kısımların her biri on dokuz sorudan oluşmaktadır. Böylelikle katılımcılara toplamda kırk dört soruluk bir anket uygulanmıştır.

Anket verileri SPSS 25 programından faydalanılarak değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma verilerinin sıklık analizleri verilmiştir. Hipotezlere göre belirlenen değişkenler arası ilişkiyi tespit etmek için ki- kare testi uygulanmış ve veriler paylaşılmıştır. Sınırdaki hipotezlerin tekrar daha sağlıklı değerlendirilebilmeleri için seçeneklerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Seçenekler birleştirilirken; en az frekansa sahip seçenekler ve çok seçenekli sorular olmasına özellikle dikkat edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evren ve örneklemi Yalova Üniversitesi sosyal hizmet bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Anket sonuçlarının sağlıklı bir sonuç verebilmesi için, örneklem grubunun lisans eğitiminin her kademesinden ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşması sağlanmaya çalışılmıştır. Her kademedeki katılımcı öğrenci sayıları birbirine yakın değerde tutulmasına özen gösterilmiştir.

Uygulanan anketlerden, üç tanesi doldurulmadan iade edildiği için değerlendirilememiştir. İki tane anket eksik veri sebebiyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Nihayetinde başarıyla uygulanan ve değerlendirmeye alınan anket sayısı 147 tane dir.

3.6. Bulgular

Bulgular kısmı üç ana başlıktan meydana gelmektedir. Birinci ana başlık; katılımcıların genel demografik özelliklerine ait verilerin yer aldığı yüzde ve frekans tablolarını içermektedir. İkinci ana başlığı; öğrencilerin okuma alışkanlıklarına ait verilerin yer aldığı yine yüzde ve frekans tabloları oluşturmaktadır. Üçüncü başlıkta ise ki-kare testi uygulanan çapraz tablolar yer almaktadır.

3.6.1. Katılımcıların Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çalışmada yer alan araştırma kapsamında anket tekniği uygulanan katılımcıların genel demografik bilgilerini içeren bilgiler tablolara dönüştürülmüş ve tabloları takiben veriler yazıya dökülmüştür. Tablolar; katılımcıların cinsiyet, doğdukları yer, eğitim kademeleri, anne-baba mesleği, kardeş sayısına verdikleri cevaplardan oluşmaktadır.

Anketin demografik bilgiler kısmındaki bazı soruların -Doğdukları yer, anne-baba mesleği, kardeş sayıları- kullanıldığı çapraz tablolarda anlamlı sonuç çıkmaması sebebiyle bu soruları “Ekler kısmında Ek2’de ayrıca yazdık. Bu kısımda, sadece çapraz tablolarda anlamlı çıkan değişkenlerin tabloları yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı (N)	Yüzde (%)
Erkek	81	55,1
Kadın	66	44,9
Toplam	147	100,0

Tabloda görüldüğü üzere, anket uygulanan katılımcı sayısı yüz kırk yedidir. Bu kişilerin yüzdelik olarak %55,1’i, sayısal olarak 81’i kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcı erkeklerin katılım yüzdesi %44,9, sayısal olarak değeri ise 66’dır.

Tablo 2. Katılımcıların Eğitim Kademesine Göre Dağılımı

Öğrenim Yılı	Sayı (N)	Yüzde (%)
1.Sınıf	25	17,0
2.Sınıf	50	34,0
3.Sınıf	39	26,5
4.Sınıf	18	12,2
Yüksek Lisans	15	10,2
Toplam	147	100,0

Katılımcıların eğitim kademelerini gösteren tabloda görüldüğü gibi, birinci sınıf öğrencilerinin oranı %17,0 ve sayısal değeri 25’tir. İkinci sınıf öğrencileri %34’e karşılık gelen 50 katılımcıdan oluşmaktadır.

Üçüncü sınıf öğrencilerinin yüzdesi %26,5 ve sayısı 39 iken; dördüncü sınıf katılımcıları ise %12,2’lik oranla 18 öğrenciden oluşmaktadır. Son olarak yüksek lisans kademesindeki öğrenci yüzdesi %10,2’ye karşılık gelen 15 katılımcıdan oluşmaktadır.

3.6.2. Katılımcıların Alan İçi Okuma Alışkanlıklarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde yer alan tablolarda, katılımcıların alan içi okuma sıklıkları, tercih ettikleri alanlar, alan içi okumaya dair fikirleri bulunmaktadır.

Bu bölümde konu itibarıyla benzerlik arz eden sorular, ortak başlıklarda yer almakta ve birlikte tablolandırılmaktadır.

Katılımcıların verdiği cevaplar sayı ve yüzdeler ile tablolarda görünmektedir. Her tablonun altında tabloyla ilgili gerekli açıklama bulunmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Alan İçi Okuma Sıklıkları

Sosyal hizmet alanıyla ilgili okuma sıklığınız nedir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Yılda on kitaptan fazla	34	23,1
Yılda on kitaptan az	99	67,3
Hiç okumam	14	9,5
Toplam	147	100,0

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların sosyal hizmetle ilgili okuma sıklığına verdikleri cevaplardan yılda on kitaptan daha fazla okuduğunu söyleyen katılımcılar %23,1 ile 34; on kitaptan daha az okuyanlar %67,3 ile 99; hiç okumadığını belirten katılımcılar %9,5 ile 14 kişiden oluşmaktadır. Okuma sıklığı yılda on kitaptan az olanlar %67,3 ile çoğunluğu oluşturmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Alan İçi Yayın Takibi

Sosyal hizmet alanında yeni çıkan yayınları takip ediyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet, yakından takip ediyorum	16	10,9
Seyrek olarak takip ediyorum	82	55,8
Hayır, takip etmiyorum	49	33,3
Toplam	147	100,0
Alanınızla ilgili takip ettiğiniz herhangi bir süreli yayın var mı?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	23	15,6
Hayır	124	84,4
Toplam	147	100,0

Alan içi ile ilgili bir diğer soru yeni çıkan yayınları takip edip etmedikleriyle ilgiliydi. Cevap verenlerden yakından takip ettiğini söyleyenler %10,9 ile 16 katılımcı; seyrek olarak takip edenler %55,8 ile 82 katılımcı; takip etmediğini söyleyenler ise %33,3 ile 49 katılımcıdan oluşmaktadır.

Seyrek olarak takip ettiğini söyleyen katılımcılar %55,8 oranı ile çoğunluğu oluşturmaktadırlar. En az oran ise olumlu cevap veren “evet, takip ediyorum” diyen katılımcıların ve sadece 16 kişiden ibarettir.

Anketin alan içi ile ilgili sorular kısmındaki bir diğer soru alanla ilgili süreli yayın takip edip etmedikleriyle ilgiliydi. Soruya olumlu cevap vererek evet yakından takip ediyorum diyen 23 katılımcı ve oranları %15,6 iken; olumsuz cevap verenler ise 124 katılımcı ve oranları %84,4 olarak görülmektedir. İki değer arasında çok büyük bir farkla takip etmeyenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Alanla ilgili süreli yayın takibi okuma eyleminin sürekliliğini ve takibini ifade ettiği için önemli bir veridir.

Tablo 5. Katılımcıların Sosyal Hizmet Teorisi Okumaları

Sosyal hizmetle ilgili teorik gelişmeleri okuduğunuz mecra hangisidir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Alanla ilgili kitaplar	46	31,3
Alanla ilgili dergiler	3	2,0
İnternet	85	57,8
Takip etmiyorum	13	8,8
Toplam	147	100,0
Sosyal hizmetle ilgili faydalandığınız temel kitaplardan en çok hangisini okumayı tercih ediyorsunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Yerli telif kitaplar	47	32,0
Tercüme kitaplar	51	34,7
Alanımla ilgili ders kitabı dışında kitap okumuyorum	49	33,3
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %31,1'e karşılık gelen 46'sı alanla ilgili teorik gelişmeleri, alanla ilgili temel kitaplardan okumaktadır. Alanla ilgili dergilerden takip edenler %2,0 ile 3 kişi; internet takip ettiğini söyleyenler %57,8 ile 85 kişiden oluşmaktadır. Takip etmediğini söyleyen katılımcı oranı 8,8'lik değerle 13 kişidir. Bu durumda en çok tercih edilen mecra %57,8 ile internettir. Bu durumda internet üzerinden bilgiye ulaşmanın kolay olmasının açıkça etkisi görülmektedir. Çalışmadaki hipotezimiz de en çok tercih edilen mecra internet olduğu yönündeydi.

Katılımcıların temel kitaplar konusunda tercihleri ise tabloda şu şekilde görülmektedir. Yerli telif kitapları tercih edenler, %32,0'lık değerle 47; tercüme eser tercih edenler %34,7 ile 51; alanla ilgili ders kitabı dışında okumayanlar ise %33,3 ile 49 katılımcıdan oluşmaktadır. Tercüme eserle yerli telif eserler arasında %4'lük bir farkla tercüme eser tercih edenler fazla görünmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Alan İçi Okumalarına Etki Eden Etmenler

Sosyal hizmette uygulamaya vurgu yapan görüşler okuma motivasyonunuzu nasıl etkiliyor?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Olumlu etkiliyor	115	78,2
Etkilemiyor	26	17,7
Olumsuz etkiliyor	6	4,1
Toplam	147	100,0
Sosyal hizmet alanındaki tercüme eserlerin çeviri dili okumanızı nasıl etkilemektedir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Çoğunlukla anlaşılır buluyorum	67	45,6
Çeviri olması beni etkilemiyor	54	36,7
Anlamakta zorluk çekiyorum	26	17,7
Toplam	147	100,0
Sosyal hizmetin bilgi temelini sınırlarının genişliği alan içi okumanızı nasıl etkiliyor?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Olumsuz etkiliyor, çünkü okumalarımı zorlaştırıyor	25	17,0
Herhangi bir etkisi yok	35	23,8
Olumlu etkiliyor, farklı alanlardan okumaları faydalı buluyorum	87	59,2
Toplam	147	100,0

Katılımcıların alan içi okumalarını olumlu-olumsuz yönde etkileyen sebepleri belirlemeye yönelik sorulan sorularda uygulamaya yapılan vurgunun katılımcılardan 115 kişiyi yani %78,2'sini olumlu etkilediği cevabı alınmıştır. Etkilemediğini söyleyenler %17,7 ile 26;

olumsuz etkilediğini belirtenler de %4,1 ile 6 katılımcıdan oluşmaktadır. En fazla tercih edilmiş seçenek olan olumlu etkilediğini söyleyenler, katılımcıların %78,2'sini oluşturmaktadır.

Tercüme eserlerin çeviri dilinin okumalarını nasıl etkilediğine dair sorulan soruya verilen cevaplar tabloda görüldüğü gibi şu şekildedir; çoğunlukla anlaşılır buluyorum diyenler %45,6 ile 67 kişi; beni etkilemiyor diyenler %36,7 ile 54 kişidir. Son olarak anlamakta zorluk çekiyorum diyenler %17,7 ile 26 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu durumda anlaşılır bulanlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

Bilgi temelinin genişliğinin okumalarını nasıl etkilediği sorusuna olumsuz diyenler %17,0 ile 25 katılımcı; etkisi yok diyenler %23,8 ile 35; olum etkiliyor cevabını verenle ise %59,2 ile 87 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu verilere göre %59,2 ile bilgi temelinin genişliğinin okumayı olumlu etkilediği sonucu çıkmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Sosyal Hizmet Faaliyet Alanlarına Göre Okumaları

Sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği hangi alana ait okumalarınız ağırlıktadır?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kadın	29	19,7
Çocuk	42	28,6
Yaşlı	8	5,4
Engelli	14	9,5
Genç	17	11,6
Sosyal politika	25	17,1
Bağımlı	7	4,8
Diğer	4	2,7
Boş	1	0,7
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere cevabı boş bırakan katılımcı sayısı bir tanedir. Sosyal hizmetin faaliyet alanları ile ilgili katılımcıların yaptığı okumalar kadın alanında %19,7 ile 29 katılımcı; çocukla ilgili okumalar yapanlar %28,6 ile 42 kişi; yaşlı alanında okuma yapanlar %5,4 ile 8 kişiden meydana gelmektedir. Engelliler ile ilgili okuma yapanlar %9,5'luk değerle 14 kişi; genç alanında %11,6 ile 17; sosyal politika alanında okumalar yapanlar %17,1 ile 25 kişi; bağımlılarla ilgili ise %4,8 ile 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Diğer seçeneğini ise %2,7 ile 4 kişi oluşturmaktadır. Diğer seçeneğini dolduran bu dört katılımcıdan biri aile, bir diğeri yoksulluk, üçüncü katılımcı adli vakalar ve son kişi de göç yazmıştır. Bu durumda en çok tercih edilen faaliyet alanı çocuk olarak görünmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Diğer Sosyal Bilim Alanlarına Göre Okumaları

Sosyal hizmet dışında sosyal bilimlerden hangi alanın kitaplarını öncelikli olarak okumayı tercih ediyorsunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Psikoloji	85	57,8
Sosyoloji	14	9,5
Felsefe	13	8,8
Sosyal politika	25	17,0
Pedagoji	6	4,1
Diğer	4	2,7
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %85'e karşılık gelen 85'i psikoloji alanında okuma yapmaktadır. Sosyoloji okumayı tercih edenler %9,5 ile 24 katılımcı; felsefe okumaları yapanlar ise %8,8 ile 13 katılımcıdır. Sosyal politika okumaları yapanlar %17,0'la 25 katılımcı; pedagojiyi seçenler %4,1 ile 6 katılımcıdır. Diğer seçeneğini dolduran dört katılımcıdan üç kişi tarih, bir kişi de hukuk yazmıştır. Böylece anket verileri hipotezlerimiz içinde bulunan okuma konusunda sosyal hizmette en çok tercih edilen sosyal bilim alanının psikoloji olduğu varsayımı doğrulanmıştır.

Tablo 9. Katılımcıların Sosyal Hizmet Uygulamasına Yönelik Okumaları

Sosyal hizmetin aşağıdaki hangi fonksiyonuna yönelik okumalarınız ağırlıktadır?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Koruyucu-önleyici	57	38,8
İyileştirici-rehabilite edici	47	32,0
Değiştirici-geliştirici	42	28,6
Diğer	1	0,7
Toplam	147	100,0
Sosyal hizmet alanıyla ilgili okumalarınız ağırlıklı olarak sosyal hizmetin hangi müdahale düzeyine ilişkindir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Mikro düzey	65	44,2
Mezo düzey	30	20,4
Makro düzey	52	35,4
Toplam	147	100,0
Bilgi temelinde alan içi okumanın, sosyal hizmet uzmanının hangi rolüne katkısı olduğunu düşünüyorsunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Eğitimci	47	32,0
Değişimci	13	8,8
Danışman	57	38,8
Savunucu	20	13,6
Arabulucu	8	5,4
Diğer	2	1,4
Toplam	147	100,0

Sosyal hizmetin hangi fonksiyonuna yönelik okumalar yaptıklarını sorduğumuz soruya koruyucu-önleyici cevabını verenler %38,8 ve 57 kişiden oluşmaktadır. İyileştirici-rehabilite edici diyenler %32,0 ile 47; değiştirici-geliştirici ise %28,6 ile 42 katılımcıdır. Diğer seçeneğini dolduran bir kişi de analiz edici-çözümleyici yazmıştır. Bu durumda en fazla cevap koruyucu-önleyici fonksiyonu olarak işaretlenmiştir ve sayıları 57'dir.

Katılımcılara alan içi okumalarının sosyal hizmetin hangi düzeyine ilişkin olduğu sorulduğunda mikro düzey diyenler %44,2 ile 65 kişi; mezo düzey %20,4 ile 30; makro düzey diyenler ise %35,0 ile 52 kişidir. Araştırmada ön görüşümüz Türkiye'deki sosyal hizmet uygulamaları paralelinde mikro düzey olduğu yönündeydi. Araştırma sonucu bunu doğrular niteliktedir.

Alan içi okumalarının sosyal hizmet uzmanının eğitimci rolüne katkısı olduğunu düşünenler %32,0 ile 47; değişimci %8,8 ile 13; danışman rolüne katkısı olduğunu düşünenler %38,8'lik degerle 57 katılımcıdır. Savunucu cevabını verenler %13,6 ile 20; arabulucu %5,4 ile 8 katılımcıdan meydana gelmektedir. Diğer seçeneğini dolduran iki katılımcı problem çözücü yazmıştır. En fazla vurgu %38,8 ile danışman ve arkasından eğitimci rolü olarak %32 ile 47 katılımcıdır.

Tablo 10. Katılımcıların Sosyal Hizmet Alan İçi Okumaya Dair Görüşleri

Sosyal hizmet alanındaki tercüme eserlerin toplumsal konularımıza /sorunlarımıza cevap verebildiğini düşünüyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet, cevap verebiliyorlar	23	15,6
Kısmen cevap verebiliyorlar	106	72,1
Hayır, cevap veremiyorlar	18	12,2
Toplam	147	100,0
Alanınızla ilgili yetkinlik için alan içi/alan dışı okumayı bir seçenek olarak görüyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	128	87,1
Hayır	19	12,9
Toplam	147	100,0
Bölüm hocalarınızın tavsiyesiyle okuduğunuz kitapların alanınıza katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet, çok yararlı oluyor	74	50,3
Kısmen katkıda bulunduğunu düşünüyorum	58	39,5
Hayır, katkıda bulunduğunu düşünmüyorum	15	10,2
Toplam	147	100,0
Sosyal hizmet alanındaki yerli kaynak kitapları sayıca yeterli buluyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet, yeterli buluyorum	9	6,1
Kısmen yeterli buluyorum	59	40,1
Hayır, yeterli bulmuyorum	79	53,7
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %15,6'sı olan 23 kişi tercüme eserlerin toplumsal konularımıza/sorunlarımıza cevap verdiğini düşünmemektedir. Kısmen cevap verdiğini düşünenler %72,1 ile 106 katılımcı; hayır, cevap vermiyor diyenler %12,2 ile 18 katılımcıdır. Büyük çoğunluğunu kısmen cevap verdiğini düşünenler oluşturmaktadır.

Alanlarında yetkinlik için alan içi okumayı bir seçenek olarak görenler %87,1 ile 128 kişi; hayır diyenler ise %12,9 ile 19 katılımcıdır. Çok büyük bir farkla katılımcılar alanlarında yetkinlik için alan içi okumayı bir seçenek olarak görmektedir.

Hocalarının tavsiyesi ile okudukları kitapların alanlarına katkıda bulunduğunu düşünenler %50,3'lük değerle 74 katılımcı; kısmen diyenler %39,5 ile 58; hayır katkıda bulunduğunu düşünmüyorum diyenler ise %10,2 ile 15 katılımcıdır.

Tabloda da görüldüğü gibi alanla ilgili yerli kaynak kitapları sayıca yeterli bulanlar %6,1 ile 9; kısmen diyenler %40,1 ile 59 katılımcıdır. Hayır, yeterli bulmuyorum diyenler çoğunluğu oluşturan %53,7 ile 79 katılımcıdır.

Tablo 11. Katılımcıların Türkiye'deki Alt Kültürlerle İlgili Okumaları

Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okumalar yapıyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	43	29,3
Bazen	76	51,7
Hayır	28	19,0
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi alt kültürlerle ilgili okumalar yapanlar %29,3 ile 43 katılımcıdır. Bazen okuduğunu söyleyenler %51,7 ile 76 kişi; hayır diyenler %19,0 ile 28 katılımcıdan oluşmaktadır. Bazen diyenler çoğunlukta görünmektedir.

Tablo 12. Katılımcıların Vaka Haberleri Okumaları

Gazetelerde vaka haberlerini okur musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	92	62,6
Bazen	49	33,3
Hayır	6	4,1
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere, gazetelerde yer alan vaka haberlerini okuyanların oranı %62,6 ve sayıları 92 katılımcıdır. Bazen okuduklarını belirtenler %33,3 ile 49; hayır okumuyorum diyenler %4,1 ile 6 katılımcıdır. Çoğunluk okuduğunu belirtmektedir.

3.6.3. Katılımcıların Alan Dışı Okuma Alışkanlıklarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde yer alan tablolarda, katılımcıların alan dışı okuma sıklıkları, tercih ettikleri alanlar, edebi nitelikte okuma tercihleri ve okumaya dair fikirleri bulunmaktadır. Benzerlik arz eden sorular, ortak başlıklarda yer almaktadır.

Tablo 13. Katılımcıların Alan Dışı Okuma Alışkanlıkları

Ders kapsamı dışında kitap okur musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet, kitap okurum	105	71,4
Nadiren kitap okurum	39	26,5
Hayır, kitap okumam	3	2,0
Toplam	147	100,0
Kitap okuma sıklığınız nedir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Her gün	33	22,4
İki günde bir	18	12,2
Haftada bir	48	32,7
On beş gün ve daha fazla	48	32,7
Toplam	147	100,0
En son ne zaman kitap okudunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Bir gün önce	57	38,8
İki gün önce	15	10,2
Bir hafta önce	32	21,8
İki hafta önce	26	17,7
On beş günden fazla	17	11,6
Toplam	147	100,0

Katılımcılardan ders kapsamı dışında kitap okuduğunu söyleyenler %71,4 oranı ile 105 kişi; nadiren okuduğunu belirtenler %26,5 ile 39 katılımcıdan oluşmaktadır. Ders kapsamı dışında kitap okumadığını belirten katılımcılar ise %2,0 ile 3 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu kitap okuduğunu belirtenlerden meydana gelmiştir.

Okuma sıklığı ile ilgili soruya her gün olarak cevap verenler %22,4 ile 33 kişi; iki günde bir diyenler %12,2'lik oranla 18; haftada bir %32,7 ile 48 kişi; on beş günden fazla diyenler %32,7 ile 48 katılımcıdan meydana gelmektedir. Okuma sıklıkları seyredikçe cevap veren sayısı azalmaktadır.

En son ne zaman kitap okunduğuna dair soruya cevap veren katılımcılardan bir gün önce seçeneğini işaretleyenler %38,8'lik değerle 57 katılımcı; iki gün önce cevabını işaretleyenler %10,2'lik değerle 15 kişi; bir hafta önce diyenler %21,8 ile 32 kişidir. İki hafta önce cevabını verenler %17,7 ile 26; on beş günden fazla cevabını verenler %11,6 ile 17 kişiden oluşmaktadır. Verilen cevaplarda sınav döneminden çıkmış olmasının bir etkisi olduğu düşünülebilir.

Tablo 14. Katılımcıların Alan Dışı Okumalarına Engeller

Kıtap okumanıza engel olan durumlar nelerdir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Dersler	37	25,2
Bilgisayar	8	5,4
Telefon	91	61,9
Televizyon	3	2,0
Diğer	8	5,4
Toplam	147	100,0

Katılımcıların kıtap okumalarına engel teşkil eden sebepleri anlamaya yönelik sorulan soruya %61,9 ile 91 kişi telefon cevabını vermiştir. Derslerin engel teşkil ettiğini söyleyenlerin oranı %25,2 ile 37 kişi; bilgisayar diyenler %5,4 ile 8 katılımcıdır. Diğer seçeneğini 8 katılımcı iş olarak doldurmuştur.

Tablo 15. Katılımcıların Alan Dışı Süreli Yayın Okuma Alışkanlıkları

Alanınızın dışında takip ettiğiniz herhangi bir süreli yayın var mı?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	72	49,0
Hayır	75	51,0
Toplam	147	100,0
Zaman zaman da olsa okuduğunuz süreli yayının (dergi) türü aşağıdakilerden hangisidir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Mizah	36	24,5
Gezi	10	6,8
Aktüel	15	10,2
Bilim	23	15,6
Sanat	27	18,4
Oyun (bilgisayar)	6	4,1
Siyasi	25	17,0
Diğer	5	3,4
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %49'u olan 72 kişi alanları dışında süreli yayın takip ettiğini; %51'lik değerle 75 kişi takip etmediğini belirtmiştir. Katılımcıların zaman zaman da olsa okudukları dergilerle ilgili veriler ise şöyledir; mizah %24,5 ile 36; gezi %6,8 ile 10 katılımcıdır. Aktüel dergiler seçeneğini tercih edenler %10,2 ile 15; bilim seçeneğini tercih edenler %15,6 ile 23; sanat ise %18,4 ile 27 katılımcıdan oluşmaktadır. Siyasi dergiler okumayı seçenler %17,0 ile 25 kişidir. Diğer seçeneğini 5 kişiden 2'si tarih, 2'si hukuk ve biri de spor olarak doldurmuşlardır.

Tablo 16. Katılımcıların Alan Dışı Okuma Tercihleri

Alan dışı okumalarınızda çoğunlukla hangi kitapları okursunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Yerli kitaplar	38	25,9
Yabancı kitaplar	38	25,9
Her ikisi de eşit	71	48,3
Toplam	147	100,0
Alan dışı okumalarınızda, hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Tarih	36	24,5
Edebiyat	62	42,2
Din	12	8,2
Siyaset	22	15,0
Ekonomi	5	3,4

Tablo 16'nın devamıdır.

Diğer	8	5,4
Boş	2	1,4
Toplam	147	100,0

Katılımcılardan %25,9 ile 38 kişi yerli kitap; aynı şekilde yine %25,9 ile 38 kişi yabancı kitaplar okumayı tercih etmektedir. Her ikisini de eşit okuyanlar ise %48,3'lik değerle 71 katılımcıdır. Alan dışı okumalarda kitap tercihleri ise tarih okumayı tercih edenler %24,5 ile 36 kişi; edebiyat diyenler %42,2 ile 62 kişi; din %8,2 ile 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Siyaset okumayı tercih edenler %15,0 ile 22; ekonomi okuyanlar %3,4 ile 5 katılımcıdır. Diğer seçeneğini dolduran 8 katılımcıdır ve oranı %5,4'tür. Cevapları ise 2 katılımcı seyahat, 1 katılımcı hukuk, 1 katılımcı bilim-teknoloji, 2 katılımcı da felsefe yazmıştır. Soruyu cevaplamayanla ise iki katılımcıdır.

Tablo 17. Katılımcıların Edebi Nitelikte Okuma Alışkanlıkları

Hangi edebi türe ait kitapları öncelikli olarak okumayı tercih ediyorsunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Roman	113	76,9
Öykü	4	2,7
Şiir	14	9,5
Deneme	12	8,2
Diğer	0	0
Edebi kitap okumam	4	2,7
Toplam	147	100,0
Hangi tür romanları okursunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Tarihi	38	25,9
Bilim-kurgu	31	21,1
Polisiye-cinayet	30	20,4
Macera	26	17,7
Aşk	7	4,8
Diğer	6	4,1
Roman okumam	9	6,1
Toplam	147	100,0
Kendinizi, okuduğunuz kitaplardaki karakterlerin yerine koyar mısınız?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	82	55,8
Bazen	61	41,5
Hayır	4	2,7
Toplam	147	100,0
Okuduğunuz roman veya öykülere alternatif sonlar düşünür müsünüz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	97	66,0
Bazen	41	27,9
Hayır	9	6,1
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %76,9'u olan 113 kişi roman okumayı; %2,7'si olan 4 kişi öykü okumayı tercih etmektedir. Şiir okuyanlar %9,5 ile 14; deneme %8,2 ile 12 katılımcıdır. Edebi kitap okumam diyenler ise %2,7 ile 4 katılımcıdır.

Katılımcıların %25,9'luk değerle 38'i tarihi roman; %21,1'i olan 31'i bilim-kurgu romanı; %20,4'ü olan 30 kişi polisiye-cinayet romanı okumaktadır. Macera romanı okuyanlar %17,7 ile 26 kişi; aşk ise %4,8 ile 7 katılımcıdır. Diğer seçeneğini dolduran 6 katılımcıdan dördü psikolojik roman, ikisi felsefi roman yazmıştır. Katılımcılardan %55,2

ile 82 kişi kendilerini okudukları kitaplardaki karakterlerin yerine koymaktadır. Bazen diyenler %41,5 ile 61; hayır koymuyorum diyenler %2,7 ile 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Alternatif son düşünenler %66'lık değerle 97 katılımcı; bazen düşünüyorum diyenler %27,9 ile 41; hayır cevabını verenle ise %6,1 ile 9 katılımcıdır.

Tablo 18. Katılımcıların Alternatif Nitelikte Okumaları

Alternatif bir okuma olarak sosyal bilimler dışında bilim kitapları okur musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet, sıkça	38	25,9
Bazen	84	57,1
Hayır	25	17,0
Toplam	147	100,0
Toplumsal konuları/sorunları işleyen kitaplar okur musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	92	62,6
Bazen	41	27,9
Hayır	14	9,5
Toplam	147	100,0
Karakterleri sosyal hizmetin ilgili olduğu dezavantajlı grupları anlatan, herhangi bir tür (roman, öykü, biyografi, hatıra, otobiyografi, tiyatro) okur musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	85	57,8
Bazen	46	31,3
Hayır	16	10,9
Toplam	147	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %25,9'u olan 38 kişi alternatif bir okuma olarak diğer bilimlerden okumalar yaptıklarını söylemişlerdir. Bazen okuyanlar %57,1 ile 84; hayır okumam diyenler %17 ile 25 katılımcıdır. Toplumsal konuları/sorunları anlatan kitapları okumakla ilgili cevaplarda ise evet seçeneğini %62,6 ile 92; bazen seçeneğini %27,9 ile 41; hayır seçeneğini seçenler ise %9,5 ile 14 katılımcıdır. Karakterleri sosyal hizmetin ilgili olduğu dezavantajlı grupları anlatan, herhangi bir tür (roman, öykü, biyografi, hatıra, otobiyografi, tiyatro) okuyanlar %57,8 ile 85 katılımcı; bazen okuyanlar %31,3 ile 46 katılımcıdan oluşmaktadır. Hayır, okumama diyenler ise %10,9 ile 10 katılımcıdır.

Tablo 19. Katılımcıların Okumanın Kazandırdıklarına Dair Görüşleri

Belli bir konu üzerine okuduğunuz herhangi bir kitaptan sonra, o konu ile ilgili fikrinizin değiştiği olur mu?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	76	51,7
Bazen	66	44,9
Hayır	5	3,4
Toplam	147	100,0
Kitap okumada çeşitliliğin insanı açık fikirli yaptığını düşünüyor musunuz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	126	85,7
Bazen	19	12,9
Hayır	2	1,4
Toplam	147	100,0
Bir kitabı okuyup bitirdikten sonra ne hissedersiniz?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Olayları yaşamış gibi hissediyorum	68	46,3
Ders çıkarıyorum	65	44,2

Tablo 19'un devamıdır.

Hiçbir şey hissetmiyorum	13	8,8
Boş	1	0,7
Toplam	147	100,0
Sizce kitap okumanın insana kazandırdıkları nedir?	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kelime hazinemiz genişler	9	6,1
Hayal dünyamız gelişir	25	17,0
Kültür seviyemiz artar	41	27,9
Anlama kabiliyetimiz artar	49	33,3
Bilgi düzeyimiz artar	16	10,9
Diğer	5	3,4
Boş	2	1,4
Toplam	147	100,0

Belli bir konu üzerine okuduğu herhangi bir kitaptan sonra, o konu ile ilgili fikrinin değiştiğini ifade edenler %51,7 ile 76 katılımcıdır. Bu soruya bazen cevabını verenler %44,9'luk değerle 66 katılımcıdan; hayır diyenler ise %3,4 ile 5 katılımcıdan oluşmaktadır.

Kitap okumada çeşitliliğin insanı açık fikirli yaptığını düşünen katılımcılar %85,7'lik oranla 126 kişidir. Bazen açık fikirli yaptığını düşünenler %12,9 ile 19 katılımcıdır. Hayır, seçeneğini seçenler ise %1,4 ile 2 katılımcıdır.

Bir kitabı okuyup bitirdikten sonra olayları yaşamış gibi hissedenler %46,3 ile 68 katılımcıdan oluşmaktadır. Ders çıkarıyorum seçeneğini tercih edenler %44,2 ile 65; hiçbir şey hissetmiyorum diyenler %8,8 ile 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu soruyu boş bırakan 1 katılımcı bulunmaktadır.

Kitap okumanın faydalarının sorulduğu soruya ise kelime hazinemiz genişler cevabını verenler %6,1 ile 9 katılımcı; hayal dünyamız gelişir diyenler %17 ile 25 katılımcıdan meydana gelmektedir.

Kültür seviyemiz artar diyen katılımcılar %27,9 ile 41 kişidir. Anlama kabiliyetimiz artar diyenler en yüksek değere sahip ve %33,3 ile 49 katılımcı; bilgi düzeyimiz artar diyenler %10,9 ile 16 katılımcıdan meydana gelmektedir. İki katılımcı bu soruyu boş bırakmıştır.

Diğer seçeneğini doldurular ise 5 katılımcıdır ve beş farklı cevap yazılmıştır. Cevaplar şöyle; karakter gelişimini sağlar, empati duygusunu geliştirir, farklı bakış açısı kazandırır, dinlemeyi kabiliyetini artırır, geniş bakış açısı kazandırır.

3.6.4. Ki-kare Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamına oluşturulan hipotezlerin doğruluğunu sınamak amacıyla belli değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılık düzeyi ki-kare testiyle gösterilmiştir. Hazırlanan tablolar değerlendirilmiş ve ilgili tablonun altına gerekli açıklamalar ve yorumlar yapılmıştır.

Hipotezlerden öncelikle cinsiyet değişkeni ile ilgili olanlarla başlanmıştır. Cinsiyetin sosyal hizmet alanında okuma sıklığına, sosyal hizmetin faaliyet alanlarına yönelik okumaya, diğer sosyal bilimlerden okumaya, alan dışı okuma türüne ilişkin tercihe, alan

dışı okunan süreli yayın türüne ilişkin etkisine yönelik hipotezler çapraz tablolarla sınanmıştır.

Araştırmada yer alan mevcut denek sayısı bazı çapraz tablolarda ön görülen sonucun çıkmasına engel taşımıştır. Bu sebeple öncelikle söz konusu tablolar çalışma dışında bırakılmıştır. Ancak çok yakın değer veren tablolarda seçeneklerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Birleştirilen seçeneklerin en az frekanslı değerler olmasına dikkat edilmiştir.

3.6.4.1. Cinsiyet ile Sosyal Hizmet Alanında Okuma Sıklığı İlişkisi

Tablo 20. Cinsiyet ile Sosyal Hizmet Alanında Okuma Sıklığı İlişkisi

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Sosyal hizmet alanı ilgili kitap okuma sıklığınız nedir?	Yılda ondan fazla	17 50,0%	17 50,0%	34 100,0%
	Yılda ondan az	61 61,6%	38 38,4%	99 100,0%
	Hiç	3 21,4%	11 78,6%	14 100,0%
Toplam		81 55,1%	66 44,9%	147 100,0%
$X^2=8,472$		sd=2		p=0,014

Araştırmada belirlenen hipotezlerden biri cinsiyet ile sosyal hizmet alanıyla ilgili okumalar yapma sıklığı arasında anlamlı bir fark olduğu idi.

Hipotezi test etmek için yapılan çapraz tabloya bakıldığında görüldüğü gibi, değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını gösteren p değeri 0,014 olup 0,05'ten küçüktür. Sembolik olarak ifade etmek gerekirse $p < 0,05$ olarak görünmektedir.

Bu durumda cinsiyet ile sosyal hizmet alanıyla ilgili kitap okuma sıklığı arasında anlamlı bir fark açıkça görünmektedir.

Tabloya bakıldığı zaman kadınlarla erkeklerin yılda ondan fazla okuma değerleri eşittir.

Ancak hiç okumayanlar arasındaki kıyaslamada erkeklerin %78,6 ile kadınlardan çok fazla olduğu görülmektedir. Hiç okumayan erkek sayısı kadınlardan oldukça fazla durumdadır. Bu durumda kadınların sosyal hizmet alanı ile ilgili daha çok okumalar yaptığı görülmektedir.

Muhtelif çalışmalarda yer alan kadınların erkeklere oranla daha çok okuduğu sonucu, sosyal hizmet alanında da kendini göstermektedir. Kadınlar okumaya daha sıcak bakmakta ve bilgi aracı olarak okuma seçeneğine daha fazla başvurmaktadır.

3.6.4.2. Cinsiyet ile Sosyal Hizmetin Faaliyet Alanlarına Yönelik Okuma İlişkisi

Tablo 21. Cinsiyet ile Sosyal Hizmetin Faaliyet Alanlarına Yönelik Okuma İlişkisi

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği hangi alana ait okumalarınız ağırlıktadır?	Kadın	22 75,9%	7 24,1%	29 100,0%
	Çocuk	29 69,0%	13 31,0%	42 100,0%
	Engelli	5 35,7%	9 64,3%	14 100,0%
	Genç	5 29,4%	12 70,6%	17 100,0%
	Sosyal politika	7 28,0%	18 72,0%	25 100,0%
	Diğer	12 70,6%	7 24,1%	19 100,0%
Toplam		80 54,8%	66 45,2%	146 100,0%
X ² =22,903		sd=5		p=0,001

Araştırmada cinsiyet değişkenine göre belirlenen hipotezlerden bir diğeri cinsiyet ile sosyal hizmetin faaliyet alanlarına ait okumalar arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi.

Söz konusu hipotezi sınamak için yapılan çapraz tabloda p değeri 0,001 olarak görülmektedir. Bu durumda hipotezin kabul edilmesi için gereken $p < 0,05$ ön koşulu yerine getirilmiş olmaktadır. Cinsiyet ile sosyal hizmetin faaliyet alanlarına ait okumalar arasında anlamlı bir fark vardır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablodaki değerlere baktığımızda kadın katılımcıların yoğun olarak kadın ve çocuk alanlarında okuma yaptıkları görülmektedir. Kadın alanında okuma yapan kadın katılımcılar, kadın alanında okuma yapan erkeklerin sayısının üç katıdır. Çocuk alanında da okuma oranları kadın erkek arasında büyük oranda farklılık göstermektedir.

Sosyal politika alanında okuma yapma oranları kadın katılımcılarda %28 ile 7; erkek katılımcılarda ise %72 ile 18 kişi olarak görülmektedir. Sosyal politika alanında okuma oranının erkek katılımcılarda fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Kadınların okumaları çoğunlukla kadın ve çocuk alanına yönelmiş durumdadır. Bunda cinsiyetlerinden kaynaklı bir önceleme söz konusudur.

Kadın cinayetlerinin çokça işlendiği ülkemizde kadın konusunu erkeklerin okuması, suçu işleyen erkeklerle erkek sosyal çalışmacıların empati kurmalarının daha kolay olacağını varsayarak daha verimli olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple erkek katılımcıların kadın konusunda okumuyor olmaları bir eksikliktir.

3.6.4.3. Cinsiyet ile Diğer Sosyal Bilimlerden Okuma İlişkisi

Tablo 22. Cinsiyet ile Diğer Sosyal Bilimlerden Okuma İlişkisi

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Sosyal hizmet dışında sosyal bilimlerden hangi alanın kitaplarını öncelikli olarak okumayı tercih ediyorsunuz?	Psikoloji	55 64,7%	30 35,3%	85 100,0%
	Sosyoloji	3 21,4%	11 78,6%	14 100,0%
	Sosyal politika	11 35,7%	14 64,3%	25 100,0%
	Diğer	12 52,2%	11 47,8%	23 100,0%
Toplam		81 55,1%	66 44,9%	147 100,0%
X²=10,911		sd=3		p=0,012

Cinsiyet ile sosyal hizmet alanı dışında diğer sosyal bilim alanlarından okuma arasında anlamlı bir fark vardır hipotezi araştırma kapsamında kurduğumuz hipotezlerden biriydi.

Söz konusu hipotezi sınamak amaçlı hazırlanan çapraz tablo değerlerine baktığımızda p değeri olan 0,012'nin gereken koşulu sağladığı görülmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere $p < 0,05$ ve hipotez doğrulanmıştır.

Bu bağlamda kadın katılımcıların psikoloji alanında okumalarda erkeklerin iki katı olduğu görülmektedir. Erkek katılımcıların ise sosyoloji ve sosyal politika okumalarında kadın katılımcılardan fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Tabloda da görüldüğü üzere belirgin şekilde kadın katılımcılarla erkek katılımcılar arasında diğer sosyal bilimlerden okunan alan arasında belirgin fark vardır.

3.6.4.4. Cinsiyet ile Alan Dışı Okuma Türü İlişkisi

Tablo 23. Cinsiyet ile Alan Dışı Okuma Türü İlişkisi

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Alan dışı okumalarınızda hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?	Tarih	18 50,0%	18 50,0%	36 100,0%
	Edebiyat	44 71,0%	18 29,0%	62 100,0%
	Siyaset	5 22,7%	17 77,3%	22 100,0%
	Diğer	12 48,0%	13 52,0%	25 100,0%
Toplam		79 54,5%	66 45,5%	145 100,0%
X²=8,72		sd=2		P=0,014

Araştırmada cinsiyet değişkeni ile kurulan bir diğer hipotez cinsiyet ile alan dışı kitap okuma türü arasında anlamlı bir fark oldu idi. Hipotezle ilgili hazırlanan çapraz tabloda p değeri 0,014 olup $p < 0,05$ şartını yerine getirdiği için bu iki değişken arasında anlamlı bir

fark olduğu kabul edilebilir. Edebiyat okuyanların %71'ini kadın katılımcıların oluşturduğu görülmektedir. Erkek katılımcılar siyaset alanında okumalarda %77,3 ile kadınlardan fazla olarak gözlemlenmektedir. Tarih ile ilgili kitap okuma değerleri her iki cinsiyet için eşit değerler olarak gözlenmektedir.

3.6.4.5. Cinsiyet ile Alan Dışı Okunan Süreli Yayın Türü İlişkisi

Tablo 24. Cinsiyet ile Alan Dışı Okunan Süreli Yayın Türü İlişkisi

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Zaman zaman da olsa okuduğunuz süreli yayının (dergi) türü aşağıdakilerden hangisidir?	Mizah	17 47,2%	19 52,8%	36 100,0%
	Gezi	7 70,0%	3 30,0%	10 100,0%
	Aktüel	10 66,7%	5 33,3%	15 100,0%
	Bilim	13 56,5%	10 43,5%	23 100,0%
	Sanat	22 81,5%	5 18,5%	145 100,0%
	Siyasi	7 28,0%	18 72,0%	25 100,0%
	Diğer	5 45,5%	6 54,5%	11 100,0%
Toplam		81 55,1%	66 44,9	147 100,0%
X ² =18,061		sd=6		p=0,006

Araştırma bünyesinde oluşturulan bir diğer hipotez cinsiyet ile okunan süreli yayın (dergi) türü arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi. Hipotez kapsamında değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak için oluşturulan çapraz tabloda p değeri (0,006) istenildiği gibi $p < 0,05$ koşulunu sağlamaktadır. Bu durumda cinsiyet ile okunan süreli yayının türü arasında anlamlı bir fark vardır hipotezi kabul edilmektedir.

Okunan dergi türleri içinde sanat dergilerini okumayı tercih eden kadın katılımcı oranı %81,5 olarak görünmektedir. Erkek katılımcıların %72 gibi büyük oranı siyasi dergiler okumayı tercih etmektedir.

Mizah dergileri okuyan kadın ve erkek katılımcı sayıları birbirine yakın değerler içermektedir. Aynı şekilde bilim dergilerinin okunması konusunda iki cinsiyetin tercihleri birbirine yakın değerler olarak durmaktadır. Kadın katılımcılar çoğunlukla sanat dergileri; erkek katılımcılar ise siyasi dergi türünde okumayı tercih etmektedirler.

3.6.4.6. Öğrenim Yılı ile Alanın Temel Kitaplarını Okuma İlişkisi

Tablo 25. Öğrenim Yılı ile Alanın Temel Kitaplarını Okuma İlişkisi

		Öğrenim yılı				
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	Toplam
Sosyal hizmetle ilgili temel kitaplardan en çok hangisini okumayı tercih ediyorsunuz?	Yerli telif kitaplar	10 21,3%	16 34,0%	12 25,5%	9 19,1%	47 100,0%
	Tercüme kitaplar	6 11,8%	18 35,3%	10 19,6%	17 33,3%	51 100,0%
	Alanımla ilgili ders kitabı dışında okumuyorum	9 18,4%	16 32,7%	17 34,7%	7 14,3%	49 100,0%
	Toplam	25 17,0%	50 34,0%	39 26,5%	33 22,4%	147 100,0%
X²=7,976		sd=6				p=0,240

Araştırma öncesi hazırlanan hipotezlerden biri alanla ilgili temel kitaplarla öğrenim yılı arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi. Ancak yapılan çapraz tabloda $p>0,05$ olarak görülmektedir.

Bu durumda alanla ilgili temel kitap seçiminde anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ve hipotezimiz geçersizdir. Ancak tablodaki değerler okunduğunda araştırma öncesindeki beklentimiz olan öğrenim yılı arttıkça telif eser tercihinin artacağıydı. Bu beklentimizin tersine tabloda da görüldüğü gibi tercüme eser okuma oranı artmaktadır.

Tabloda sevindirici bir sonuç olarak öğrenim yılı arttıkça alanımla ilgili ders kitabı dışında kitap okumuyorum diyenlerin sayısı azalarak bitmektedir. En azından öğrenim yılı ile paralel bölümle ilgili okumanın gerekliliğine dair bir farkındalık geliştiği söylenebilir.

3.6.4.7. Öğrenim Yılı ile Türkiye'deki Alt Kültürlerle İlgili Okuma İlişkisi

Tablo 26. Öğrenim Yılı ile Türkiye'deki Alt Kültürlerle İlgili Okuma İlişkisi

		Öğrenim yılı				
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	Toplam
Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okumalar yapıyor musunuz?	Evet	3 7,0%	8 18,6%	13 30,2%	19 44,2%	43 100,0%
	Bazen	14 18,4%	30 39,5%	21 27,6%	11 14,5%	76 100,0%
	Hayır	8 28,6%	12 42,9%	5 17,9%	3 10,7%	28 100,0%
Toplam		25 17,0%	50 34,0%	39 26,5%	33 22,4%	147 100,0%
X²=23,119		sd=6				p=0,001

Öğrenim yılı değişkeni ile kurulan bir diğer hipotez öğrenim yılı ile Türkiye'deki alt kültürler ile ilgili okuma yapma arasında anlamlı bir fark olduğu idi. Hipotezi sınamak için yapılan çapraz tabloda hipotezin doğrulanması için gereken $p<0,05$ koşulu

sağlanmaktadır. Çünkü söz konusu değer 0,001 olarak gözlemlenmektedir. Bu durumda öğrenim yılı ile Türkiye’deki alt kültürler ile ilgili okuma yapma arasında anlamlı bir ilişki vardır denilebilir. Tablo incelendiğinde söz konusu soruya evet olarak cevap verenlerin değeri %7 iken bu değer dördüncü sınıflarda %44,2’ye yükselmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında öğrenim yılı arttıkça bölümle ilgili farkındalığın artması; staj sebebiyle sahaya uygulamaya çıkanların uygulama aşamasında birbirinden farklı insanlarla karşılaşması gibi etkenler etkili olmuş denebilir.

3.6.4.8. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Dili Arasındaki İlişki

Tablo 27. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Dili Arasındaki İlişki

		Temel kitap tercihi		Alanımla ilgili okumuyorum	Toplam
		Yerli kitaplar	Tercüme kitaplar		
Sosyal hizmet alanındaki tercüme eserlerin çeviri dili okumanızı nasıl etkilemektedir?	Çoğunlukla anlaşılır buluyorum	15 22,4%	31 46,3%	21 31,3%	67 100,0%
	Çeviri olması beni etkilemiyor	19 35,2%	18 33,3%	17 31,5%	54 100,0%
	Anlamakta zorluk çekiyorum	13 50,0%	2 7,7%	11 42,3%	26 100,0%
Toplam		47 32,0%	51 34,7%	49 33,3%	147 100,0%
X²=13,585		sd=4		p=0,009	

Alanın temel kitaplarını okurken yapılan tercihle alanla ilgili tercüme kitapların tercüme dili arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeki hipotezin çapraz tablosunda p değeri 0,009 olarak çıkmıştır. Hipotezin kabul edilmesi için gereken şart $p < 0,05$ olası gerektiğine ve bu değer sağlandığına göre hipotez kabul edilmiştir.

Bu durumda alanın temel kitaplarından tercüme kitap okumayı tercih edenler anlamakta zorluk çekmediklerinin ifade etmişlerdir. Ancak temel kitaplardan yerli eserleri çoğunlukla okumayı tercih edenlerin %50’si tercüme eserleri anlamakta zorluk çektiklerinin ifade etmişlerdir. Tercüme kitap okumayı tercih edenlerin ise %46,3 anlamakta zorluk çekmediklerinin ifade etmektedirler.

3.6.4.9. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Toplumsal Sorunlarınıza Cevap Verebilmesi Arasındaki İlişki

Tablo 28. Sosyal Hizmetin Temel Kitaplarını Okumadaki Tercih ile Tercüme Kitapların Toplumsal Sorunlarımıza Cevap Verebilmesi Arasındaki İlişki

		Temel kitap tercihi		Alanımla ilgili okumuyorum	Toplam
		Yerli kitaplar	Tercüme kitaplar		
Sosyal hizmet alanındaki tercüme eserlerin toplumsal konularımıza/sorunlarımıza cevap verebildiğini düşünüyor musunuz?	Evet, cevap verebiliyorlar	5 21,7%	10 43,5%	8 34,8%	23 100,0%
	Evet, kısmen cevap verebiliyorlar	34 32,1%	36 34,0%	36 34,0%	106 100,0%
	Hayır, cevap veremiyorlar	8 44,4%	5 27,8%	5 27,8%	18 100,0%
Toplam		47 32,0%	51 34,7%	49 33,3%	147 100,0%
X ² =2,599		sd=4		p=0,627	

Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerden biri alanla ilgili temel kitapları okuma tercihi ile tercüme kitapların toplumsal konularımıza/sorunlarımıza cevap verememesini düşünmek arasında anlamlı bir fark olduğuydu. Söz konusu iki değişkenle hazırlanan çapraz tabloda $p>0,05$ olduğundan hipotez reddedilmiştir.

Araştırma öncesinde alanın temel kitaplarını okurken yapılan tercihte tercüme eserlerin farklı bir kültür ortamının ve toplumun eserleri olduğu için sorunlarımıza cevap veremeyeceğinden hareketle oluşturulmuş bir hipotezdi.

Hipotez doğrulanmasa da temel eserlerden yerli telif eserleri okumayı tercih edenleri %44,4'ünün tercüme eserlerin toplumsal sorunlarımıza cevap veremediğini düşündüğünü gözlemlemekteyiz.

3.6.4.10. Dezavantajlılarla İlgili Edebi Tür Okuma ile Sosyal Konulu Kitap Okuma İlişki

Tablo 29. Dezavantajlılarla İlgili Edebi Tür Okuma ile Sosyal Konulu Kitap Okuma İlişki

		Dezavantajlılar ile ilgili edebi tür okur musunuz?			Toplam
		Evet	Bazen	Hayır	
Toplumsal konuları/ sorunları işleyen kitaplar okur musunuz?	Evet	67 72,8%	21 22,8%	4 34,8%	92 100,0%
	Hayır	18 32,7%	25 45,5%	12 21,8%	55 100,0%
Toplam		85 57,8%	46 31,3%	16 10,9%	147 100,0%
X ² =24,857		sd=2			p=0,001

Tabloda görüldüğü üzere araştırma kapsamında oluşturulan karakterleri sosyal hizmetin ilgili olduğu dezavantajlı gruplarla ilgili edebi tür okuma ile toplumsal konuları/sorunları işleyen kitaplar okuma arasında anlamlı bir fark olduğu hipotezi $p<0,05$ olduğu için kabul edilmektedir.

Bu durumda katılımcılar içerisinde dezavantajlılarla ilgili edebi tür okuyanlar toplumsal sorunlarla ilgili okumaya da yönelmektedirler. Bu ilişki, iki değer arasındaki doğru orantı sevindiricidir. Yaşadığı, içinde bulunduğu toplumla ilgili okuyan bir sosyal çalışmacının okumalarını alan dışından da destekleyen okumalar yapması yetkinliğini arttıracaktır.

3.6.4.11. Sosyal Hizmetin Müdahale Düzeyine İlişkin Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonuna İlişkin Okumaya Etkisi Arasındaki İlişki

Tablo 30. Sosyal Hizmetin Müdahale Düzeyine İlişkin Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonuna İlişkin Okumaya Etkisi

		Müdahale düzeyi			
		Mikro	Mezo	Makro	Toplam
Sosyal hizmetin hangi fonksiyonuna yönelik okumalarınız ağırlıklıdır?	Koruyucu - Önleyici	30 52,6%	10 17,5%	17 29,8%	57 100,0%
	İyileştirici rehabilite edici	25 53,2%	7 14,9%	15 31,9%	47 100,0%
	Değiştirici geliştirici	10 23,3%	13 30,2%	20 46,5%	43 100,0%
Toplam		65 44,2%	30 20,4%	52 35,4%	147 100,0%
$X^2=11,168$		sd=4			p=0,025

Araştırma kapsamında sosyal hizmetin müdahale düzeyine ilişkin yapılan okumaları ile sosyal hizmetin fonksiyonuna yönelik yapılan okumalar arasında anlamlı bir fark olduğuna yönelik belirlenen hipotezin test edilmesi sonucunda; anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu iki değişkenle yapılan çapraz tabloda da görüldüğü gibi $p<0,05$ olduğu için hipotez doğrulanmıştır. Tablodaki değerlerde de açıkça görülmektedir ki; mikro düzey okuma yapanların %52,6'sı sosyal hizmetin koruyucu-önleyici fonksiyonuna yönelik okumalar yapmaktadırlar.

Makro düzey okumalar yapan katılımcıların ise %46,5'i sosyal hizmetin değiştirici-geliştirici fonksiyonuna yönelik okumalar yapmaktadır.

3.6.4.12. Diğer Sosyal Bilimlerden Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonlarına Yönelik Okumalara Etkisi

Tablo 31. Diğer Sosyal Bilimlerden Okumanın Sosyal Hizmetin Fonksiyonlarına Yönelik Okumalara Etkisi

		Sosyal hizmetin fonksiyonuna			Toplam
		Koruyucu önleyici	İyileştirici rehabilite edici	Değiştirici geliştirici	
Sosyal hizmet dışında sosyal bilimlerden hangi alanın kitaplarını öncelikli olarak okumayı tercih ediyorsunuz?	Psikoloji	35 41,2%	30 35,3%	20 23,5%	85 100,0%
	Sosyoloji	3 21,4%	5 35,7%	6 42,9%	14 100,0%
	Sosyal politika	8 32,0%	5 20,0%	12 48,0%	25 100,0%
	Diğer	11 47,8%	7 30,0%	5 21,7%	23 100,0%
		57 38,8%	47 32,0%	43 29,3%	147 100,0%
Toplam					
X ² =8,772		sd=6			p=0,187

Tabloda görüldüğü üzere diğer sosyal bilimlerden okunan alan ile sosyal hizmetin fonksiyonuna yönelik okumalar arasında $p>0,05$ olduğu için anlamlı bir fark yoktur. Çünkü p değeri gereken değerin üzerinde 0,187 olarak çıkmıştır.

Araştırma öncesinde oluşturulan sosyal bilimlerin diğer alanlarında okumanın sosyal hizmetin fonksiyonlarına yönelik yapılan okumalarla arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi. Ancak bu hipotezdeki değişkenler arasında, oluşturulan çapraz tabloda da görüldüğü gibi anlamlı bir fark görülemedi.

Tablodaki değerler incelendiğinde diğer sosyal bilimlerden psikoloji alanında okuma yapan katılımcıların %41,2'si sosyal hizmetin koruyucu-önleyici fonksiyonuna yönelik okumalar yapmaktalar.

Sosyal politika alanında okumalar yapanların %48'i sosyal hizmetin değiştirici-geliştirici fonksiyonuna yönelik okumalar yapmaktadırlar. Yine aynı şekilde sosyoloji okumaları yapanların çoğunluğu olan %42,9'u değiştirici-geliştirici fonksiyonuna yönelik okumalar yapmaktadırlar.

Bu durumda psikoloji okumaları yapanlarda değerler; koruyucu-önleyici fonksiyondan, iyileştirici-rehabilite edici ve ardından değiştirici-geliştirici fonksiyonuna doğru azalma göstermektedir. Sosyoloji ve sosyal politika okumaları yapanlarda ise durum tersine seyretmektedir.

3.6.4.13. Sosyal Konularla/Sorunlarla İlgili Kitap Okuma ile Okudukları Roman veya Öykülere Alternatif Sonlar Düşünme İlişkisi

Tablo 32. Sosyal Konularla/sorunlarla İlgili Kitap Okuma ile Okudukları Roman veya Öykülere Alternatif Sonlar Düşünme İlişkisi

		Sosyal sorunları işleyen kitapları okur musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Okuduğunuz roman veya öykülere alternatif sonlar düşünür müsünüz?	Evet	68 70,1%	29 29,9%	97 100,0%
	Bazen	21 51,2%	20 48,8%	41 100,0%
	Hayır	3 33,3%	6 66,7%	9 100,0%
Toplam		92 62,6%	55 37,4%	147 100,0%
X ² =7,892		sd=2		p=0,019

Tabloda görüldüğü üzere sosyal konuları/sorunları işleyen kitaplar okumayı tercih edenlerle okudukları roman veya öykülere alternatif sonlar düşünme arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeki hipotez kabul edilmiştir. Hipotezin kabul edilmesi için gereken şart $p < 0,05$ olası idi. Tablodaki değer $p = 0,019$ olduğundan ve $p < 0,05$ şartını yerine getirdiğinden iki değişken arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablodaki değerler okunduğu zaman, alternatif son düşünen katılımcıların %70,1'i aynı zamanda sosyal sorunlara ilişkin kitaplar da okumayı tercih etmektedir. Hayır, düşünmem diyen katılımcıların %66,7'si de sosyal sorunlara ilişkin kitap okumayı tercih etmemektedir.

3.6.4.14. Alan Dışı Okunan Türle Okunan Roman Türü Arasındaki İlişki

Tablo 33. Alan Dışı Okunan Türle Okunan Roman Türü Arasındaki İlişki

		Okunan Roman Türü				
		Tarih	Bilim/kurgu	Polisiye/cinayet	Diğer	Toplam
Alan dışı okumalarınızda hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?	Tarih	19 52,8%	4 11,1%	5 13,9%	8 22,2%	36 100,0%
	Edebiyat	7 11,3%	13 21,0%	15 24,2%	27 43,5%	62 100,0%
	Siyaset	5 22,7%	7 31,8%	6 27,3%	4 18,2%	22 100,0%
	Diğer	7 28,0%	7 28,0%	3 12,0%	8 32,0%	25 100,0%
Toplam		38 26,2%	31 21,4%	29 20,0%	47 32,4%	147 100,0%
X ² =26,009		sd=9				p=0,002

Araştırma kapsamındaki bir diğer hipotez alan dışı okunan kitap türü ile okunan roman türü arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi. Yapılan çapraz tabloda p değeri 0,002

olarak bulunmuştur. Söz konusu değeri $p < 0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir fark vardır.

Kitap türü olarak tarih kitapları okuyanların %52,8'i yine tarihi romanlar okumaktadır. Katılımcılar okudukları kitap türünden çok da bağımsız roman seçmemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Sosyal hizmetin bilgi temeli ile okuma eylemi arasındaki ilişkiyi göstermek ve vurgulamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada; okuma eylemini önemi, kişisel ve mesleki gelişimde etkisi, sosyal hizmetin bilgi temelini önemi ve uygulamada karşımıza çıkan kültürel göreceliği açıklanmıştır. Genelde sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin okuma alışkanlıklarını ve bilgi temeli ile ilişkisini göstermeyi hedefleyen araştırma, Yalova Üniversitesi öğrencilerinin okuma alışkanlıklarıyla gösterilmiştir.

Çalışmanın amacı kapsamında Yalova Üniversitesi'nde öğrenim gören sosyal hizmet bölüm öğrencilerinin gerek alan içi gerekse alan dışı okuma alışkanlıkları, uygulanan anket çalışması ile gösterilmiştir. Söz konusu araştırma kapsamında öğrencilere, araştırmacı tarafından hazırlanan ankette 44 soru sorulmuştur. Anket 147 öğrenci/katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında anket uygulanan katılımcıların %55,1'i kadın, %44,9'u ise erkeklerden meydana gelmektedir. Kadın erkek dağılımının birbirine yakın olduğu gözlemlenmektedir. Araştırmanın güvenilirliği açısından bu önemli bir faktördür. Dağılımın orantılı olması için öğrenim kademesinin her birinden yakın sayıda öğrenci ile anket yapılmaya çalışılmıştır.

Katılımcı öğrencilerin doğdukları iller bölgelere göre sınıflandırılmıştır. %28,6 ile en fazla katılımcı Marmara bölgesindedir. Sonra çoktan aza sırasıyla Karadeniz, Doğu Anadolu, Ege, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölgeleri gelmektedir. %4,1'lik oranla en az katılımcı sayısı Akdeniz bölgesine ait olarak görünmektedir.

Katılımcıların %85,7'sinin annesi ev hanımı, babaların meslek dağılımında en büyük oran %36 ile serbest meslek erbabına aittir. Sonrasında ise emekliler, memurlar ve çiftçiler gelmektedir.

Katılımcıların alan içi okumalarına dair yöneltilen soruya verilen cevaplar doğrultusunda yıllık okuma dağılımları on kitaptan fazla, on kitaptan az ve hiç olarak gruplandırılmıştır. Alan içi hiç okumam diyenler %9,5 ile en az kısmı oluşturmaktalar. On kitaptan fazla okuyanlar %23'lük payı oluşturmaktalar. En büyük payı yılda on kitaptan az okuyanlar oluşturmaktadırlar.

Alanla ilgili yeni çıkan yayınları takip etme sıklıklarını ölçmeye yönelik sorulan soruya verilen cevaplara göre; %55,8'i seyrek olarak takip ettiklerini ifade etmekte. Yakından takip edenler %10,9 ile en az orana sahip olanları oluşturmaktadırlar. Hiç takip etmeyenlerin oranı %33,3 ile azımsanmayacak kadar az sayıdadır. Katılımcıların %84,4 alanları ile ilgili herhangi bir süreli yayın takip etmemektedir.

Sosyal hizmet teorilerine yönelik okumalarını anlamak amacıyla sorulan sorulara ait bulgular ise şu şekildedir:

Alanla ilgili teorik gelişmeleri katılımcıların %57,8'lik kısmı internet üzerinden yapmaktadır. Alanla ilgili kitaplardan takip ettiğini söyleyenler ise %31,3'lük kısmı oluşturmaktadır. Dergiler üzerinden takip edenler %2 ile en az orana sahip olanlar. Alanla ilgili temel kitapları okumada en çok tercih edilen kitapları tercüme kitaplar oluşturmakta ve oranları %34,7 ve hiç okumayanlar ise yine takip etmeyenler gibi aynı miktarda ve oranları %33,3 olarak gözlemlenmiştir.

Katılımcıların alan içi okumalarına teşvik eden veya onları alanları ile ilgili okumakta uzak tutan sebepleri ortaya koymak amacıyla sorular yöneltmiştir. Bunlardan biri uygulamaya yapılan vurgunun motivasyonlarını etkileyip etkilemediğiydi ve olumlu etkiliyor diyenler %78,2 ile çoğunluğu oluşturmakta; olumsuz etkiliyor diyenler ise %4,1 gibi düşük bir orana sahipler.

Alan içi okumada etkili olan bir diğer unsur tercüme eserlerin çeviri dilleri, bu doğrultuda sorulan soruya çoğunlukla dillerini anlaşılır buluyorum diyenler %45,6, anlamakta zorluk çekiyorum diyenler ise %17,7; etkilemiyor diyenler ise 36,7'dir. Bu durumda tercüme eserlerin çeviri dilini çoğunluk anlaşılır bulmakta sonucu çıkmaktadır.

Bir diğer soru, alanla ilgili en çok dile getirilen bilgi alanın genişliğine değinen bir soruydu. Bilgi temelinin genişliği katılımcıların okumasını olumlu etkiliyor görünmekte. Zira olumlu diyenler %59,2 ve olumlu etkiliyor, farklı alanlardan okumayı seviyorum cevabını tercih etmişlerdir.

Sosyal hizmetin faaliyet alanlarından en çok hangisi ile ilgili okumalar yapmaktasınız sorusuna en çok verilen cevap %28,6 ile çocuk cevabı verilmiştir. Sonra sırası ile kadın cevabı %19,7; sosyal politika cevabı%17,1; genç cevabı ise %11,6 oranlarında verilmiştir. En az oran %4,8 ile bağımlı cevabından oluşmaktadır.

Diğer disiplinlerden beslenen, bilgi verip alan bir disiplin olarak öğrencilerin diğer sosyal bilimlerden hangilerini çoğunlukla okuduklarını anlamak amacıyla sorulan soruda en büyük oran psikoloji alanına aittir. Psikolojini cevaplar içindeki payı %55,8 ve ardından %17 ile sosyal politika gelmekte. Sosyoloji ve felsefe bu alanlardan sonra tercih edilen iki disiplin olarak görünmektedir.

Katılımcılara yöneltilen soruların bir kısmı da sosyal hizmetin uygulama boyutuna yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulardan biri; okumalarının sosyal hizmetin hangi fonksiyonuna yönelik olduğuydu. Cevaplar içinde koruyucu-önleyici cevabı %38,8 ile en çok verilen cevabı oluşturmakta ve iyileştirici-rehabilite edici diyenler de %32'dir. Değişimci-geliştirici fonksiyonu en az verilen cevap olmuştur.

Uygulamaya yönelik sorular kapsamında katılımcılara; alan içi okumalarının ağırlıklı olarak sosyal hizmetin hangi müdahale düzeyine ilişkin olduğu sorulmuştur. Söz konusu soruya mikro düzey diyenler %44,2 ile hemen hemen katılımcıların yarısını oluşturmaktadırlar.

Uygulamaya yönelik alan içi bir diğer soru da; alan içi okumalarının sosyal hizmet uzmanının hangi rolüne katkısı olduğuydu. Danışman seçeneği cevaplar içinde %38,8 ile birinci sırada yer almakta. Sonra %32 ile eğitimci cevabı gelmekte. Değişimci, savunucu, arabulucu rolleri daha az tercih edilen seçenekler olmuştur.

Araştırma kapsamında alan içi okumalarla ilgili olarak tercüme eserlerin toplumsal sorunlarımıza cevap verip veremediği sorulmuştur. Kısmen diyenler %72'lik payı oluşturmakta ve sonrasında ise evet cevabını verenler gelmekte. En az pay hayır cevap veremiyorlar diyenlere ait görünmektedir. Ayrıca alan içi ve alan dışı okumayı alanlarında yetkinlik için bir seçenek olarak görenler %87 ile çoğunluğu oluşturmaktadır.

Bölüm hocalarının tavsiyesi ile okudukları kitapların alanlarına katkıda bulunduğunu düşünenler %50 ile katılımcıların yarısını oluşturmakta. Hayır diyenler ise %10 ile en az paya sahipler. Alanla ilgili kitapları sayıca yeterli bulmayanlar ise %40,1 ile hemen hemen katılımcıların yarısını oluşturmaktadır.

Katılımcıların Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okuma yapıp yapmadığına dair sorulan soruya bazen diyenler %51,7 ile çoğunluktadır. Ancak bu soruda asıl belirleyici olanlar evet veya hayır cevabını seçenlerdir diye düşünülecek olursa; evet diyenlerin hayır diyenlerden fazla olması olumlu bir sonuç olarak görünmektedir. Zira evet diyenler %29,3 iken; hayır diyenler %19'da kalmıştır.

Katılımcıların %62,6'sı gazetelerdeki vaka haberlerini okuduklarını ifade etmişlerdir. Hayır diyenler %4,1 ile çok az bir orana sahipler.

Katılımcıların alan dışı okumalarına yönelik sorular anketin üçüncü kısmını oluşturmaktadır. Bu kısımdaki soruların ilki ders kapsamı dışında da kitap okuyup okumadıklarına dairdir. Evet, okurum diyenler %71,4 ile katılımcıların çoğunluğudur. Hayır diyenler %2 ile çok az sayıya sahipler.

Alan dışı kitap okuma sıklıkları ise her gün diyenler %22,4'lük kısmı oluşturmaktadırlar. Haftada bir ve on beş günde bir diyenler eşit yoğunlukta ve her birinin değeri %32,7. En son ne zaman kitap okuduklarına ise bir gün önce cevabını verenler katılımcıların %38,8'i ile çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Seçenekler içinde en geniş zaman aralığı on beş günde bir idi ve bu seçeneği tercih edenler %11,6 oranına sahipler.

Gençlere kitap okumalarına nelerin engel olduğu sorulmuş ve cevapların %61,9'u bu engelin telefon oldu yönündedir. %25 ile dersler ikinci sırada yer almaktadır. Alan dışı süreli yayın takip edenler %49 ve takip etmeyenler ise %51 olarak gözlenmiştir. Bu soruda cevaplar yarı yarıya çıkmıştır. Zaman zaman da olsa okunan dergi türünde mizah cevabı en çok verilen cevaptır ve oranı %24'tür. Sonra sırasıyla sanat dergileri %18,4; siyasi %17; bilim dergileri %15,6 olarak en çok okunan dergi türleri olarak görünüyor. En az tercih edilenler ise gezi ve oyun dergileridir.

Katılımcılar sosyal hizmet dışında okudukları kitaplarda %43,3 ile hem yerli hem yabancı kitaplar okumaktalar. Çoğunlukla yerli kitaplar okuyanlar %25,9 ve çoğunlukla yabancı kitaplar okuyanlar yine %25,9 olarak gözlenmekte.

Alan dışı okunan kitaplarda tür olarak ayırım yaptığımızda %42,2 ile edebiyat; %24 ile tarih kitapları en çok tercih edilen türlerden. Sonrasında siyaset ve din kitapları gelmekte. Okunan roman türleri arasında tarihi romanlar %38 ile en çok tercih edilen roman türü. Sırayla bilim-kurgu, polisiye-cinayet, macera romanları da listede yer almakta. Kendisini okuduğu kitaptaki karakterlerin yerine koyanlar %55,8, bazen diyenler %41,5 ve hayır

diyenler %2,7 oranındadır. Okudukları öykü veya romanlara alternatif sonlar düşünenler %66 ve hayır diyenler %6,1 ile azınlıkta kalmaktadır.

Toplumsal konuları işleyen kitap okuma oranı %62,6, bazen okuyanlar %27,9 ve okumayanlar %9,5 düzeyindedir. Alternatif bir okuma olarak sosyal bilimlerde bilim kitabı okuyanlar %25, bazen okuyanlar %57,1 ve hayır okumam diyenler %17 oranındadır. Karakterleri dezavantajlı grupları anlatan edebi tür okuyanlar %57 ve bazen okuyanlar %31,3 ve hayır okumuyorum diyen katılımcılar %10,9 oranındadır.

Son dört soruda hayır cevabını verenlerin birlikte değerleri görülmeye değer bir durumdur. Bu bağlamda kendini okuduğu kitabın karakterlerin yerine koymayanlar %2,7; alternatif son düşünmeyenler %6,1 ve toplumsal konulu kitaplar okumayanlar %9,5'tir. Karakterleri dezavantajlıları anlatan edebi tür okumayanlar ise %10,9 olarak çıkmıştır. Katılımcılar zihinsel egzersiz gibi olabilecek alternatif son düşünmeye, kendilerini karakterlerin yerine kaymak kadar yönelmiyorlar. Toplumsal konulu kitap okumayanlarla dezavantajlılarla ilgili edebi tür okumayanların oranı bir birine yakındır.

Çalışma kapsamında soruların tablolarında yakın konulu olanlar ortak başlıklandırılmıştır. Bu başlıklardan biri katılımcıların okumaya dair görüşleri tespit etmeye yönelik olan sorulardır. Son tablo da okumanın insana neler kazandırdığı/kazandırabileceği yönündeki soruları içermektedir. Bu başlık altında ilk olarak bir konuda kitap okuduktan sonra o konu ile ilgili fikirlerinin değişip değişmediği idi. Evet diyenler %51,7 ile katılımcıların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Kitap okumanın insanı açık fikirli yaptığını düşünenler %85; tersini düşünenler ise %1,4 gibi çok küçük bir orandır. Bir kitabı okuduktan sonra yaşamış gibi hissedenler %46,3; ders çıkaranlar ise %44,2 olarak görünmektedir.

Kitap okumanın insana kazandırdıkları ile soruda anlama kabiliyetimiz artar seçeneği %33,3 ile en çok tercih edilen seçenektir. Sonraki cevapların sıralaması kültür seviyemiz artar, hayal dünyamız gelişir, bilgi düzeyimiz artar şeklindedir.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin ölçüldüğü ki-kare testi sonuçlarında öncelikle cinsiyet değişkeni ile ilgili hipotez kurulan hipotezler bulunmaktadır.

Cinsiyetle sosyal hizmet alanında okuma sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Yılda ondan fazla okuyan katılımcılardan kadın ve erkek sayıları eşit; yılda ondan az okuyanlarda kadınlar fazla iken; asıl fark hiç okumam diyenler arasında oluşmaktadır. Çünkü hiç okumayanlarda kadın ve erkek katılımcılar arasında keskin bir fark görünmektedir. Hiç okumayan kadınlar %3 erkekler ise %11 ve alan içi okumada kadınlar erkek katılımcılardan daha yoğun okumaktadır.

Cinsiyet ile sosyal hizmetin faaliyet alanlarına yönelik okuma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadın katılımcıların okumaları kadın ve çocuk alanlarında yoğunlaşırken; erkek katılımcıların okumaları sosyal politika alanında kadınlardan fazladır. Kadın katılımcıların kadın ve çocuk konularında daha fazla okumalarında etken duygusal olarak incelemeleri söz konusu olabilir.

Cinsiyet ile diğer sosyal bilimlerden okuma arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadınların büyük çoğunluğu psikoloji okumaları yapmaktadır. Erkeklerin sosyoloji alanında okumaları ise kadınların üç katı daha fazladır.

Araştırma kapsamında cinsiyet değişkeni ile kurulan bir diğer hipotez cinsiyet ile alan dışı okunan kitap türü arasında anlamlı bir fark olduğuydu. Çapraz tabloyla sınanan hipotez doğrulanmış ve iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadınlar edebiyat türünde daha çok okurken; siyaset alanında erkeklerin okuma oranı %77,3'tür. Tarih alanında ise dağılım eşittir.

Cinsiyet ile alan dışı okunan dergi türü arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Mizah dergilerinde kadın ve erkek katılımcıların oranları birbirine yakın bir dağılım göstermektedir. Ancak kadınların daha çok okudukları dergiler sanat ve gezi dergileri iken; erkek katılımcılar daha çok siyasi dergiler tercih etmişlerdir.

Araştırma kapsamında başka bir değişken olarak öğrenim yılı ile hipotezler kurulmuştur. Bunlardan biri öğrenim yılı ile alanın temel kitaplarını okuma arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi. Oluşturulan çapraz tabloda çıkan değerlerle hipotez reddedilmiştir. Bu bağlamda alanın temel kitaplarından tercüme kitapları en çok okunan kitaplardır. Ancak öğrenim yılına göre paralel bir azalma ve artma görünmemektedir. Yine de tablodaki değerler incelendiğinde yerli kitaplar birinci sınıflarda tercüme kitaplara göre daha fazla iken; ikinci sınıfta yerli kitap tercih birden artmakta ve dördüncü sınıfa doğru azalma devam etmektedir. Tercüme kitapları okuma tercihi ise birinci ve üçüncü sınıflarda azalma, ikinci ve dördüncü sınıflarda ise yerli eserlere göre daha çok tercih edilmiştir.

Araştırmada bir diğer hipotez öğrenim yılı ile Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okuma arasında anlamlı bir fark olduğuydu. Hipotezi sınamak amaçlı hazırlanan çapraz tabloda çıkan değerlere göre hipotezdeki gibi iki değişken arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrenim kademesi arttıkça Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okuma oranı artmaktadır. Bu sonucun çıkmasında, öğrencilerin staj, uygulama veya projeler kapsamında sahaya çıkmalarının etkisi olabilir. Karşılaşılan insan sayısı ve çeşidi arttıkça sosyal çalışmacıların da farklı kültürleri tanıma, bilme, öğrenme ihtiyacı ortaya çıkması ve bu kültürlerle dair okuma oranı artması gibi bir seçenek doğabilmektedir. Bir anlamda uygulama aşamasında sadece sosyal hizmetten gelen, ihtiyaç ve sorun sahiplerini tek tipleştiren çözümler yetersiz kalmaktadır.

Çalışmanın bir diğer hipotezi alanın temel kitaplarını okumadaki tercih ile tercüme eserleri okuma arasında anlamlı bir fark olduğuydu. Ki-kare testi sonucu iki değişken arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Tercüme kitapları anlaşılır bulanlar okuma konusunda da tercüme kitapları tercih etmekte ve oranları %46; anlamakta zorluk çekiyorum diyenlerin %50'si temel kitap olarak yerli eserleri okumaktadır.

Temel kitaplarla oluşturulmuş bir diğer hipotez temel kitapları okumayı tercih etmekle tercüme kitapların toplumsal sorunlarımıza cevap verebilmesi arasında anlamlı bir fark olduğu yönündeydi. Ancak çıkan sonuç $p>0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Ki-kare testiyle sınanan “karakterleri dezavantajlı grupları anlatan edebi bir tür okuma ile sosyal konulu kitaplar okuma arasında anlamlı bir fark vardır” hipotezi kabul edilmiştir. İki değişken arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Buradan hareketle sosyal konulara duyarlı katılımcıların edebi nitelikteki okumaları da bu yönde olabilmektedir denilebilir.

Sosyal hizmetin müdahale düzeyine ilişkin okumanın sosyal hizmetin fonksiyonuna ilişki okumaya etkisini sınavan hipotez kabul edilmiştir. İki değişken arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Mikro düzey ile ilgili okuma yapanların %52,6’sı sosyal hizmetin koruyucu-önleyici fonksiyonu ile ilgili de okumalar yapmaktadır. Makro düzeyle ilgili okuma yapanların da %46,5’i değiştirici-geliştirici fonksiyona yönelik okumalar yapmayı tercih etmektedirler. Müdahale düzeyi ile fonksiyon arasında anlamlı bir ilişki söz konusu olmaktadır.

Araştırmanın bir diğer hipotezi diğer sosyal bilimlerden okumanın sosyal hizmetin fonksiyonlarına yönelik okumalarda etkisi olduğuydu. Oluşturulan çapraz tabloda iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Psikoloji okuyanlar koruyucu-önleyici fonksiyona yönelik okumalar yapmakta ve oranları %41,2 gibi neredeyse yarısına yaklaşan bir değerdir. Sosyoloji okuyanlarında %42,9 neredeyse 43’ü değiştirici-geliştirici fonksiyona yönelik okumaktadır. Aynı şekilde sosyal politika okuyanlardan %48’lik bir oran da değiştirici-geliştirici fonksiyona yönelik okumalar yapmayı tercih etmektedir. Katılımcıların ilgili oldukları sosyal bilim alanları ile sosyal hizmetin fonksiyonu arasında paralel bir ilişki gözlenmektedir. Toplumla ilgili olanlar daha çok değiştirici-geliştirici fonksiyona; bireye ilgili kalan sosyal bilimlerle ilgili okuyanlar ise koruyucu-önleyici fonksiyona yönelmektedir.

Sosyal konularla/sorunlarla ilgili kitap okuma ile okudukları roman veya öykülere alternatif sonlar düşünme arasında anlamlı bir fark vardır hipotezinin çapraz tablo değeri $p < 0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Burada sosyal konulara duyarlı olan katılımcıların mevcut sorunlara çözüm bulmada zihinsel kıvraklık içinde olabileceği göz önüne alınmalıdır. Alternatif sonlar, sorunlara da alternatif çözümler bulmayı etkiler niteliktedir.

Alan dışı okunan türle okunan roman türü arasında da ilişki görünmektedir. Tarih kitapları okuyanların %52,8’i yine roman türü olarak da tarih kitapları tercih etmektedir. İlgi alanları okudukları edebi eserlerin türlerine de yansımaktadır.

Araştırmanın sonuçları toplu olarak değerlendirildiğinde, alanın temel kitapları içinde tercüme kitaplar en çok tercih edilenlerdir. Katılımcılar daha çok internet üzerinden okuyarak gelişmeleri takip etmektedirler. Bu durumda ulaşılabilirliğin etkisi söz konusu olabilir. Katılımcılar arasında alanları ile ilgili süreli yayın takibi henüz oturmamış, bir alışkanlık haline gelmemiştir. Teorik okumaya engel olarak gösterilen, alanın bir disiplin olmasına engel olarak gösterilen uygulamaya dönük vurgular katılımcıları beklenenin tersine alan içi okumada motive etmektedir. Kadınlar duygusal eğilimden olsa gerek psikoloji, mikro düzey ve koruyucu-önleyici yönde okuma yapmaktalar. Erkeklerin okuma yüzdeleri sosyal politika alanlarında daha yüksek değerdedir. Süreli yayın takip

etmekte, sanat (edebiyat) alanında okumalarda kadın katılımcılar erkeklere oranla daha fazladır.

ÖNERİLER

Bilimsel bir çalışma, araştırmacı tarafından belirlenen problem veya problemlerin ortaya konması için hazırlanmaktadır. Araştırmacının probleme dair ön görüşleri, hipotezleri çerçevesinde sürdürülen çalışmanın teorik kısmı; problemin ana hatlarını çizmek, sorunu ortaya koymak zorundadır. Araştırmalarda saha çalışmaları ise mevcut durumu, araştırmada tercih edilen teknik doğrultusunda nitel veya nicel verilerle desteklemek ve manzarayı tamamlamakla mükelleftirler. Bu kadar emeğin bir işlevi olması ise söz konusu çalışmanın yeni önerilerde bulunması ile mümkün olabilmektedir. Çalışmamızda teori kısmının gerekleri yerine getirilip çalışmanın problemi belirlendiğine göre artık, çalışmanın nihai amacına ulaşabilmesi adına çözüm için öneriler getirmesi gerekmektedir.

Öncelikle söz konusu çalışmamız gençler okumuyor özelde ise sosyal hizmet bölümü öğrencileri okumuyor deyip; onları suçlamak gibi bir klişeyi beslemek için hazırlanmış bir araştırma değildir. Bu sebepten öneriler de gençlerin, meslek elemanı adaylarının bilgi temeline birer katkı olarak görülmelidir. Bu doğrultuda araştırma bulguları doğrultusundaki öneriler şu şekildedir:

1. Öncelikle sosyal hizmet ister meslek yönü ağır basan bir disiplin olsun ister sadece bir sosyal disiplin alanı veya sadece meslek olsun; her durumda bilgi, beceri ve değer temeli ile bir bütün olduğu unutulmamalıdır.
2. Söz konusu özelliği sebebiyle uygulamaya yönelik vurgu da alana bilimsel bir disiplin özelliği vermek isteyen vurgular da bilgi temeliyle mümkün görünmektedir.
3. Üniversiteler bir toplumda, bilgi üretim yerleri olarak görev almaktadırlar. Bu öğrencilerde kişisel ve mesleki hayatlarında bilginin vazgeçilmez olduğu bilinci oluşturulmalıdır.
4. Üniversitedeki eğitim hayatları boyunca bilgi ile temaslarının onlara mesleki başarıyı getireceği ve yaşam boyu öğrenme ile sağlanacağı benimseltilmelidir. Çünkü insanın eğitim macerası sadece okul eğitimi ve dönemi ile sınırlı bir durum değildir. Aksine okulla başlayan ve devam eden bir süreçtir.
5. Okuma alışkanlığının kazandırılması, bir okuma kültürü oluşturulması için üniversite dönemi geç olsa da verilen bilinç ile üniversite ve sonrasında meslek hayatıyla beraber sürdürülmesi sağlanabilir. Zira üniversite yılları, gençler için kültürel ve sanatsal faaliyetler için de bir fırsattır.
6. Sosyal hizmet gibi uygulamalı bir bilimde sahada hizmet verecekleri insanların problemlerini öncelikli olarak bilimsel mantığa başvurarak problemleri çözmelerinin alan içi okuma ile mümkün olabileceği öğrencilere benimseltilmelidir.
7. Bilimsel düşünebilmek insanın soyutlayabilme yeteneği ile doğru orantılıdır. Öğrenciler arasında okuma konusunda en az tercih edilen sosyal bilim

alanlarından biri olarak felsefenin önemi hatırlatılmalı ve felsefe okumalarına biraz daha fazla ağırlık verilmelidir.

8. Okumalarının danışman ve eğitimci rolüne katkısı olduğu düşünen katılımcı sayısının fazlalığı, sosyal çalışmacının değişimci rolünü ötelere niteliktedir.
9. Türkiye’deki sosyal hizmet Amerika kaynaklı olup bu minvalde geliştiği için toplumun dönüşümünde ziyade bireyin topluma uyumunu incelemektedir. Bu zaten sosyal çalışmacıların danışman ve eğitimci rolünü önemsemelerinde kendini göstermektedir. Çünkü her iki sözcük de biçimlendirme, şekil verme ile ilintilidir. Değişimci rolü öğrencilere daha çok hatırlatılmalıdır.
10. Değişim konusunda ek olarak söylenebilecekler de sosyal hizmet eğitiminin değişimi ile ilgili olan kısımdır. Değişen toplumla beraber, sosyal hizmetin de değişen işlevleri, mevcut işlevlerine ek işlevleri ortaya çıkmaktadır.
11. Söz konusu özelliği eğitime yansımaları ve sosyal hizmet eğitiminin de sürekli gözden geçirilmesi gerekmektedir. Böylece sosyal hizmetin toplumdaki işlevselliği sürdürülebilir.
12. Alanda etkisini en fazla hissettiren sosyal bilim dalı hala psikoloji olarak görünmektedir. Psikoloji okuyanların mikro düzey okuyor olmaları ve kendilerini danışman olarak nitelendirmeleri gibi bir döngünün olması, psikolojinin sosyal hizmet içindeki ağırlığını ispatlar niteliktedir.
13. Psikolojinin hem uygulamayı bireysel ve mikro düzeyde bırakması hem de kendi terminolojisi ile sosyal hizmeti baskılamasının önüne eğitim aşamasında iken geçilmelidir.
14. Sosyal politika okuyanlar makro düzey uygulamaya yönelik de okumayı tercih etmektedir. Bu bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.
15. Toplumda, insanların hayatında olumlu yönde değişim sağlamak makro düşünmekle mümkündür. Ancak burada vurgulanması gereken nokta, sosyal politikanın sadece maddi bir düzelme olarak algılanmamasıdır.
16. Öğrencilerin sosyal politikayı bütün yönleri ile birlikte düşünebilmeleri sağlanmalıdır. Zira değişim sadece maddi olan ekonomik, sağlık ve eğitimle sınırlı değildir.
17. Kültürel faaliyetlerin de toplumsal hak olarak görülmesi ve bu alandaki çalışmalar da makro düzey yürütülebilmelidir. Bütün bunların sosyal politikaya dâhil olduğu bilinci öğrencilere benimsetilmelidir. Bu durumda “sosyal politika okuyanların sanat alanında da okumaları ile durum dengelenebilir” diyebiliriz.
18. Sosyolojinin en az okunan sosyal bilim alanlarından biri olması, Türkiye sosyal hizmetinde toplum içinde birey bilincinin eksikliği ile birlikte değerlendirilmelidir.
19. Sosyoloji alanının az okunmasında, söz konusu bilincin eksikliği ve aradaki ilişki anlaşılmalıdır.
20. Sosyal çalışmacının sahada başarısı, içinde yaşadığı toplumu tanıması, kültürünü birçok yönü ile bilmesi ile mümkündür. Bu sebeple sosyal hizmetin, çağın toplumunu yakalaması ve bakışını biraz daha bireyden topluma kaydırması gerekmektedir. Sosyoloji okumalarının böyle bir faydası olacağı düşünülmektedir.

21. Sosyal çalışmacının mesleki yetkinliği ve başarısı kültürel yetkinliği ile doğru orantılı seyretmektedir. Bu sebeple öğrencilerin toplumlarına, sorunlarına, çözüm yollarına vakıf olmaları önemsenmelidir.
22. Bilimsel bakış açısı evrensel olduğu ölçüde, uygulaması da çözüm üretecek şekilde yerelleşebilmelidir. Bu sebeple öğrencilerin yerli ve yerel kültüre dönük okumaları da teşvik edilmelidir. Sosyoloji okumalarının ayrıca bu bağlamda sosyal hizmetin, müdahale sürecinde toplumun tarih, kültür, ahlak yönünden değerlendirmesine de katkısı değerlendirilmelidir.
23. Çalışmamızda yer alan bir başlık da edebi nitelikte okumakla ilgiliydi. Bilgi temelini tamamlanması alan dışından da okumayla mümkün olmaktadır.
24. Alan dışında yer alan edebi okuma da getirileriyle beraber düşünülmelidir. Bir sanat olarak edebiyat eseri, sosyal çalışmacının ihtiyaç duyduğu empati, eleştirel düşünme, soyutlama, bütüncül düşünme gibi faaliyetlere katkı sunacaktır.
25. Şu unutulmamalıdır ki; sosyal hizmetin bilgi temelini her şeyi içine olduğu gibi alınan bir alan gibi görmemek gerekmektedir. Bu sebeple sadece edebiyat derslerine ağırlık verilmesi, derslerde sadece edebi eserlerin kullanılması gibi kısır bir tavsiye söz konusu değildir.
26. Sosyal hizmetin sanat yönünü vurgulayan –sinema, edebiyat ile bağlantılı olarak- ve bu ürünlerin sosyal hizmet eğitiminde yer alması gerektiğini söyleyen çalışmalar gittikçe artmaktadır. Bu çalışmalar bilgi temeli için birer imkan olarak değerlendirilmelidir.
27. Ancak her sanat alanı için ayrı bir ders hayalî kalacak, uygulamada karşılığını bulmayacaktır. Bu sebeple “sosyal hizmet ve sanat” başlığı altında her derste başka bir sanat dalının –film, kısa film, öykü, roman, tiyatro, resim- ürünü ile ders müfredatı hazırlanabilir.
28. Bu eserler vasıtasıyla derslere renklilik getirilip albenisi arttırılabilir ve öğrencilerin merakı uyandırılabilir. Bu vesileyle hem uygulayıcıya katkısı sağlanabilir hem de oradan açılan yolla uygulayıcının kazanımları aracılığıyla hizmet alanlara fayda sağlanabilir.
29. İyi bir dil kullanımı için dil bilincinin gelişmiş olması şarttır. Dil bilincinin gelişiminde edebi nitelikteki metinlerin olumlu katkısı göz önünde bulundurulmalıdır.
30. Buradan hareketle sözü geçen “sosyal hizmet ve sanat” etkinliği altında dil ve anlatım yönünden yetkin olan metinlerin seçimiyle öğrencilere dil gelişimlerinde katkı sunulabilir. Bu şekilde uygulamada yazılan raporlarda; teoride ise yazılan makalelerdeki savruk ve özensiz dil kullanımının önünü de geçilebilir.
31. Çalışmada yer alan bütün başlıklar bir arada düşünüldüğünde; birbirini dışlayan değil, bir birini içeren okumalar söz konusu olduğunda sosyal hizmet o zaman disiplinlerarası ve multidisipliner bir alan olarak içinde var olduğu toplumu ve sorunlarını anlamanın hakkını verecektir.
32. Bu şekilde okumalarla mevcut bilgiler çerçevesinde var olan sorunların çözümüne, farklı alanlardan gelen bilgiler arasında bağ kurarak katkı sunmak mümkün olacaktır. Tüm bunların okuma ile bağlantılı olduğu konusunda öğrencilerin farkındalığı arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adams, R., L. Dominelli ve M. Payne. (2015). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*. (Çev. Editörü: T. Tuncay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Akbaş, E. (2003). Kültürel Sembolleri Yorumsamacı Bir Bakış Açısıyla Okuma Ve Sosyal Hizmet İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 14(1), (20-24).
- Akbaş, E. (2017). *Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler*. Ankara: Sabev Yay.
- Altınok, S. (2015). *Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Ölçülmesi: Yalova Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.
- Aşıcı, M. (2009), Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık, *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7(17), (9-26).
- Aydın, E. (2009). Edebiyat-Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynak ve Ölçütler. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4(1), (357-370).
- Aykara, A. (2012). Sosyal Hizmetin Bir Bilim Olarak Gelişmesinde Sosyal Hizmet Eğitiminin Yeri. İbrahim Cılga, Burcu Hatipoğlu (Ed.), *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* içinde (107-137). Ankara: Sabev Yay.
- Barbarosoğlu, F. (2017, 28 Temmuz). *Türkiye’de Sosyolojik “İç Görü” Neden Eksik? Yeni Şafak*. <http://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmabarbarosoglu/turkiyede-sosyolojik-ic-goru-neden-eksik-2039248>, Erişim Tarihi: 17 Kasım 2017.
- Becker, S. H. (2016). *Toplumu Anlatmak*. (Çev.: Şerife Geniş, Ebru Arıcan, Mesut Hazır). Ankara: Heretik Yay.
- Bircan, İ. ve M. Tekin. (1989). Türkiye’de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 22(1), (393-410).
- Botton, A. (2011). *Felsefenin Tesellisi*. (Çev.: Banu Tellioglu Altuğ). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Canan, S. (2017). *Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler*. İstanbul: Tutikitap.
- Ceylan, Z. (2012), *Okuma Sanatı*. İzmir: Etki Yay.
- Cılga, İ. (1999). Türkiye’de Sosyal Hizmet Meslek Politikası. Nesrin G. Koşar(Ed.), *Prof. Sema Kut’a Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* içinde (75-85). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Cılga, İ. (2012). Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler. İbrahim Cılga, Burcu Hatipoğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* içinde (171-240). Ankara: Sabev Yay.
- Coşkun, E. (2002). *Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Sessiz Okuma Hızları ve Okuduğunu Anlama Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Cündioğlu, D. (2014). *Sanat ve Felsefe*. İstanbul: Kapı Yay.

- Çağlar, T. (2012). Türkiye’de Hizmet Disiplini Üzerine Bir Değerlendirme. İbrahim Cılga, Burcu Hatipoğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* içinde (31-57). Ankara: Sabev Yay.
- Çakıroğlu, O. ve M. Palancı. (2015). Okuma Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *International Journal Of Human Sciences*, 12(1), (1143-1156).
- Çetin, H. (2012). Sosyal Hizmet Disiplininin Gelişmesinde Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetlerinin Önemi. İbrahim Cılga, Burcu Hatipoğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* içinde (89-107). Ankara: Sabev Yay.
- Çoban, A. İ. ve S. Buz. (2008). Eleştirel Teori: Gelişimi, Kabulleri ve Sosyal Hizmette Kullanımı, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(1), (81-88).
- Doğan, D. M. (2013). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar Yay.
- Dökmen, Ü. (2013). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erkan, P. G. (1997). *Sosyal Hizmette Mülakat*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Erol, H. (2016). *Bir Bilim Olarak Sosyal Hizmetin Sanatsal Yönü ve Bir Sanat Olarak Sinema İle İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı. Ankara.
- Ersoy, E. G. ve F. Köşger. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*. 38(2), (9-17).
- Freire, P. ve D. Macedo. (1998). *Okuryazarlık Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*. (Çev.: Serap Ayhan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Goody, J. (2009). Sözlü Kültür. *Milli Folklor*. 21(83), (128-132).
- Göktürk, A. (2006). *Sözün Ötesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Göktürk, A. (2007). *Okuma Uğraşı*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Gulbenkian Komisyonu. (2014). *Sosyal Bilimleri Açın Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması*. (Çev.: Şirin Tekeli). İstanbul: Metis Yay.
- Gündoğan, A. O. (1999). Edebiyat ve Felsefe İlişkisi Üzerine. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 40(1), (195-203).
- Gündüz, B. (2015). *Üniversite 1. Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıkları ve Eleştirel Okuma Becerileri Üzerine Bir Durum Çalışması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Programı İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi. Ankara.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yay.
- Güvenç, B. (2013). *Kültürün ABC’si*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Hançerlioğlu, O. (2007). *Toplumbilim Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hasgöl, E. (2016). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Sanatın Önemi. *International Journal of Innovative Research in Education*. 3(2), (55- 60).

- Hatipoğlu, B. (2012). Sosyal Bilimlerin Potansiyeli ve Sosyal Hizmet Umudu. İbrahim Cılga, Burcu Hatipoğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* içinde (1-31). Ankara: Sabev Yay.
- İl, S. (2002). Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Tanımlanan Eğitimci Rolü. Kasım Karataş, Sunay İl (Ed.). *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma* içinde (95-104). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- İlbars, Z. (1994). Kültür ve Stres. *Kriz Dergisi*. 2(1), (177-179).
- Kalaycı, N. (2001). *Sosyal Bilgilerde Problem Çözme ve Uygulamalar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karadağ, Ö. (2013). Okuma Kültürüne Katkıları Bakımından Türkçe Ders Kitaplarının Resimlemeleri (İllüstrasyonları). *Eğitimde Kuram ve Uygulama*. 9(2), (84-93).
- Karadeniz, A. ve Ü. Gürsoy. (2014). Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinin Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme ve Problem Çözme Becerilerine Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 15(2), (99-117).
- Karaoğulları, N. (2016). *Okuma Türlerinin Anlamlandırma Süreci Bağlamında Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.
- Karataş, K. (2002). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Türkiye'deki Sosyal Hizmet Eğitimine İlişkin Değerlendirmeleri. Kasım Karataş, Sunay İl (Ed.). *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma* içinde (105-120). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Kongar, E.(2007). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Ankara: Sabev Yay.
- Kurudayıoğlu, M. ve S. Tüzel. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *TÜBAR Türk Bilimi Araştırmaları Dergisi*. ?(28), (283- 298).
- Küçükkaraca, N.(2002). Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmet Eğitimi Üzerine. Kasım Karataş, Sunay İl (Ed.). *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma* içinde (80-88). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Lee, R. ve I. Wallerstein. (2007). Giriş: İki Kültür. (Çev.: Aysun Babacan). *İki Kültürü Aşmak Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri ile Beşeri Bilimler Ayrılığı* içinde (9-17). İstanbul: Metis Yay.
- Lishman, J. (2015). Kişisel Ve Mesleki Gelişim. (Çev. Editörü: Tarık Tuncay). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar* içinde (427-445). Ankara: Nika Yayınevi.
- Lüle Mert, E. (2014). Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 2(1), (23-48).
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Meriç, C. (2009). *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yay.
- Ong, W.J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (Çev.: Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yay.
- Orr, J. (2005). *Trajik Gerçekçilik ve Modern Toplum*. (Çev.: Abdullah Şevki). Ankara: Hece Yay.

- Öksüz, S. (2012). Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğinde Edebiyat Eğitiminin Olası Getirileri. İbrahim Cılga, Oğuzhan Zengin ve Özgür Altındağ (Ed.). *Sosyal Hizmet Yazıları* içinde (138-153). Ankara: Sabev Yay.
- Özcan, M. (2016). *İnsan Felsefesi İnsanın Neliği Üzerine Bir Soruşturma*. Ankara: BilgeSu Yay.
- Özdamar, K. (2003). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi Yay.
- Özdemir, U. (1999). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitimi. Nesrin G. Koşar(Ed). *Prof. Sema Kut A Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* içinde (21-33). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Özensoy, A. U. (2011). Eleştirel Okumaya Göre Düzenlenmiş Sosyal Bilgiler Dersinin Eleştirel Düşünme Becerisine Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7(2), (13-25).
- Özgür, Ö. (2014). *Çokkültürlü Sosyal Çalışma*. Ankara: Sabev Yay.
- Pennac, D. (2014). *Roman Gibi Kitaplara ve Okumaya Dair*. (Çev.: Mustafa Kandemir). İstanbul: Metis Yay.
- Proust, M. (2013). *Okuma Üzerine*. (Çev.: Işık Ergüden). İstanbul: Notos Kitap.
- Russell, B. (2013). *Eğitim Üzerine*. (Çev.: Alişan Uğur). İstanbul: Cem Yay.
- Samur, Ö. (2014). Türkiye’deki ve Dünya’daki Çalışmaların Tanıklığında ‘Okuma Kültürü’. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), (157-188).
- Sayar, Ö. (?). *Sanat, Yaratıcılık ve İnsan Üzerine*.
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sanatyaratıcılık.htm>, Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017
- Schopenhauer, A. (2013). *Okumak Yazmak ve Yaşamak Üzerine*. (Çev.: Ahmet Aydoğan). İstanbul: Şule Yay.
- Seferoğlu, S. ve C. Akbıyık. (2006). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal Of Education)*. ?(30), (193-200).
- Serpen, A. ve E. Hasgöl. (2015). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Empatinin Önemi ve Yardım İlişkisi Üzerindeki Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 15(35), (37-52).
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yay.
- SHÇEK (Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu). (2011). *Sosyal Hizmet Terminolojisi Kitapçığı*. Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Sheafor, B. ve C. J. Horejsi. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*. Durdu Baran Çiftçi (Ed.). Ankara: Nika Yay.
- Songül, A. (t.y.). *Kentsel Yaşamın Psikoterapisi (Sanatla Sosyal Çalışma)*.
http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sanatla_sosyalcalisma.htm Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017
- Stremlin, B. (2007). Otoritenin Kuruluşu: Modern Dünyada Bilimin Yükselişi. (Çev.:Aysun Babacan). *İki Kültürü Aşmak Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri ile Beşeri Bilimler Ayrılığı* içinde (17-50). İstanbul: Metis Yay.

- Şahin, F. (1999). Sosyal Hizmetin Doğası ve Paradigmaları. Nesrin G. Koşar (Ed.). *Prof. Sema Kut'a Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* içinde (60-75). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Şeker, A. (2006). *(Sosyal Hizmette Paradigma Arayışları) Sosyal Çalışmayı Yapılandırma*, Ankara: Sabev Yay.
- Şenşekerci, E. ve A. Bilgin. (2008). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi, *U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(14), (15-43).
- Şevki, A. (2009). *Edebiyat ve Yorum*. Ankara: Havuz Yay.
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri*. (Çev. Editörü: Abdullah Karatay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2016). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Çev.: Buğra Yıldırım, Burcu Hatipoğlu, Çağıl Öngen). Ankara: Dipnot Yay.
- Tomanbay, İ. (2007). *Sosyal Olmak*, Ankara: Sabev Yay.
- Tomanbay, İ. (2011). *Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram – Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu-*. Ankara: Sabev Yay.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak Kavramlar - Oluşum- Nitelik – Uygulama*. Ankara: Sabev Yay.
- Tuna, K. (2011). *Batılı Bilimin Eleştirisi Üzerine*. İstanbul: İz Yay.
- Tuncay, T. ve S. İl. (2009). Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 20(2), (39-56).
- Uygur, N. (1997). *Dilin Gücü*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Uzun, G. L. (2009). Yaratıcı Bir Süreç Olarak Okuma. *Dil Dergisi*, ? (143) s.7-19. Ankara.
- Ünlü, E. (1999). Araştırmacı Sosyal Hizmet Uzmanı. Nesrin G. Koşar (Ed.). *Prof. Sema Kut'a Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* içinde (118-129). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Wallerstein, I. (2007). Sonuç. (Çev.: Aysun Babacan). *İki Kültürü Aşmak Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri ile Beşeri Bilimler Ayrılığı* içinde (263-267). İstanbul: Metis Yay.
- Wellek, R. ve A. Warren. (2013). *Edebiyat Teorisi*. (Çev.: Ö. Faruk Huyugüzel). İstanbul: Dergâh Yay.
- Yaman, Ö. M. ve M. A. Akyurt. (2013). Sosyal hizmete Kültürel Yaklaşım: 2011 Van Depremi Örneği. *Sosyoloji Dergisi*. 3(26), (105-144).
- Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*, Ankara: Sakarya Yay.
- Yıldırım, N. ve K. Yıldırım. (2008). *Sosyal hizmete Giriş*. Adapazarı: Sakarya Yay.
- Yılmaz, M. (2008). *Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencilerinin Okuma Profili Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal hizmete Giriş*, Ankara: Sabev Yay.

- Yücel, İ. (2017). *Üniversite Gençliğinin Uyum Sorunları -Yalova Örneği-*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.
- Yücel, T. (2009). *Yazın ve Yaşam*, İstanbul: Can Yay.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Çev. Editörü: Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zengin, O. (2012). Uygulamalı Bir Bilim Olarak Sosyal Hizmet. İbrahim Cılga, Oğuzhan Zengin ve Özgür Altındağ (Ed.), *Sosyal Hizmet Yazıları* içinde (215-236). Ankara: Sabev Yay.

EKLER

EK 1.

ANKET

OKUMA DAVRANIŞININ SOSYAL HİZMET MESLEĞİYLE İLİŞKİSİ ARAŞTIRMASI

Sevgili sosyal hizmet bölümü öğrencisi, bu anket siz sosyal çalışmacı adaylarının mesleki yeterlik kazanmasının alan içi ve alan dışı kitap okuma davranışıyla ilişkisini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sonuçları yüksek lisans tezinde değerlendirilecektir. Anketin üzerine kimliğinizi belirten herhangi bir açıklama yazmanız gerekmez.

Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyunuz. Size uygun olan seçeneği daire içine alarak işaretleyiniz. Ölçek maddelerinin içten, samimi ve doğru işaretlenmesi, bilimsel geçerlilik ve güvenilirlik açısından önemli olup araştırmanın amacına ulaşması için ayırdığınız zaman ve katkı için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Şeniz ASLAN

Yalova Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

A. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
2. Sınıfınız: Sınıf
3. Doğum yeriniz (il):
4. Kardeş sayısı (siz hariç): Kadın Erkek
5. Baba mesleği:
6. Anne mesleği:

B. ALAN İÇİ OKUMAYLA İLGİLİ SORULAR

1. Sosyal hizmet alanıyla ilgili kitap okuma sıklığınız nedir?
 - a. Ayda kitap
 - b. Yılda kitap
 - c. Diğer
2. Sosyal hizmet alanında yeni çıkan yayınları takip ediyor musunuz?
 - a. Evet, yakından takip ediyorum
 - b. Seyrek olarak takip ediyorum
 - c. Hayır, takip etmiyorum
3. Alanınızla ilgili takip ettiğiniz herhangi bir süreli yayın var mı?
 - a. Evet
 - b. Hayır
4. Sosyal hizmetle ilgili teorik gelişmeleri okuduğunuz mecra hangisidir?
 - a. Alanla ilgili kitaplar

- b. Alanla ilgili dergiler
 - c. İnternet
 - d. Takip etmiyorum
5. Sosyal hizmetle ilgili faydalandığınız temel kitaplardan en çok hangisini tercih ediyorsunuz?
- a. Yerli telif kitaplar
 - b. Tercüme kitaplar
 - c. Alanımla ilgili ders kitabı dışında kitap okumuyorum
6. Sosyal hizmette uygulamaya vurgu yapan görüşler okuma motivasyonunuzu nasıl etkiliyor?
- a. Olumlu etkiliyor
 - b. Etkilemiyor
 - c. Olumsuz etkiliyor
7. Sosyal hizmet alanındaki tercüme eserlerin çeviri dili okumanızı nasıl etkilemektedir?
- a. Çoğunlukla anlaşılır buluyorum
 - b. Çeviri olması beni etkilemiyor
8. Sosyal hizmet alanındaki tercüme eserlerin toplumsal konularımıza/sorunlarımıza cevap verebildiğini düşünüyor musunuz?
- a. Evet, cevap verebiliyorlar
 - b. Kısmen cevap verebiliyorlar
 - c. Hayır, cevap veremiyorlar
9. Sosyal hizmetin bilgi temelinin sınırlarının genişliği alan içi okumanızı nasıl etkiliyor?
- a. Olumsuz etkiliyor, çünkü okumalarımı zorlaştırıyor
 - b. Herhangi bir etkisi yok
 - c. Olumlu etkiliyor, farklı alanlardan okumaları faydalı buluyorum
10. Sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği hangi alana ait okumalarınız ağırlıktadır?
- a. Kadın
 - b. Çocuk
 - c. Yaşlı
 - d. Engelli
 - e. Genç
 - f. Sosyal politika
 - g. Bağımlı
 - h. Diğer
11. Türkiye'deki alt kültürlerle ilgili okumalar yapıyor musunuz?

- a. Evet
 - b. Bazen
 - c. Hayır
12. Bölüm hocalarınızın tavsiyesiyle okuduğunuz kitapların alanınıza katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?
- a. Evet, çok yararlı oluyor
 - b. Kısmen katkıda bulunduğunu düşünüyorum
 - c. Hayır, katkıda bulunduğunu düşünmüyorum
13. Gazetelerde vaka haberlerini okur musunuz?
- a. Evet
 - b. Bazen
 - c. Hayır
14. Sosyal hizmet dışında sosyal bilimlerden hangi alanın kitaplarını öncelikli olarak okumayı tercih ediyorsunuz?
- a. Psikoloji
 - b. Sosyoloji
 - c. Felsefe
 - d. Sosyal politika
 - e. Pedagoji
 - f. Diğer
15. Alanınızla ilgili yetkinlik için alan içi/alan dışı okumayı bir seçenek olarak görüyor musunuz?
- a. Evet
 - b. Hayır
16. Sosyal hizmet alanındaki yerli kaynak kitapları sayıca yeterli buluyor musunuz?
- a. Evet, yeterli buluyorum
 - b. Kısmen yeterli buluyorum
 - c. Hayır, yeterli bulmuyorum
17. Sosyal hizmetin aşağıdaki hangi fonksiyonuna yönelik okumalarınız ağırlıktadır?
- a. Koruyucu-önleyici
 - b. İyileştirici-rehabilite edici
 - c. Değiştirici-geliştirici
 - d. Diğer.....
18. Sosyal hizmet alanıyla ilgili okumalarınız ağırlıklı olarak sosyal hizmetin hangi müdahale düzeyine ilişkindir?
- a. Mikro düzey
 - b. Mezo düzey

- c. Makro düzey
19. Bilgi temelinde alan içi okumanın, sosyal hizmet uzmanının hangi rolüne katkısı olduğunu düşünüyorsunuz?
- Eğitimci
 - Değişimci
 - Danışman
 - Savunucu
 - Arabulucu
 - Diğer

C. ALAN DIŞI OKUMA İLE İLGİLİ SORULAR

20. Ders kapsamı dışında kitap okur musunuz?
- Evet
 - Nadiren
 - Hayır
21. Kitap okuma sıklığınız nedir?
- Her gün
 - İki günde bir
 - Haftada bir
 - Diğer
22. En son ne zaman kitap okudunuz?
- Bir gün önce
 - İki gün önce
 - Bir hafta önce
 - İki hafta önce
 - Diğer
23. Kitap okumanıza engel olan durumlar nelerdir?
- Dersler
 - Bilgisayar
 - Telefon
 - Televizyon
 - Diğer
24. Alanınızın dışında takip ettiğiniz süreli bir yayın (gazete, dergi) var mı?
- Evet
 - Hayır
25. Zaman zaman da olsa okuduğunuz süreli yayının (dergi) türü aşağıdakilerden hangisidir?
- Mizah

- b. Gezi
 - c. Aktüel
 - d. Bilim
 - e. Sanat
 - f. Oyun (bilgisayar)
 - g. Siyasi
 - h. Diğer
26. Alan dışı okumalarınızda çoğunlukla hangi kitapları okursunuz?
- a. Yerli kitaplar
 - b. Yabancı kitaplar
 - c. Her ikisi de eşit
27. Alan dışı okumalarınızda, hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?
- a. Tarih
 - b. Edebiyat
 - c. Din
 - d. Siyaset
 - e. Ekonomi
 - f. Diğer
28. Hangi edebi türe ait kitapları öncelikli olarak okumayı tercih ediyorsunuz?
- a. Roman
 - b. Öykü
 - c. Şiir
 - d. Deneme
 - e. Diğer
 - f. Edebi kitap okumam
29. Hangi tür romanları okursunuz?
- a. Tarihi
 - b. Bilim-kurgu
 - c. Polisiye-cinayet
 - d. Macera
 - e. Aşk
 - f. Diğer
 - g. Roman okumam
30. Kendinizi, okuduğunuz kitaplardaki karakterlerin yerine koyar mısınız?
- a. Evet
 - b. Hayır
 - c. Bazen
31. Okuduğunuz roman veya öykülere alternatif sonlar düşünür müsünüz?

- a. Evet
 - b. Hayır
 - c. Bazen
32. Karakterleri sosyal hizmetin ilgili olduğu dezavantajlı grupları anlatan, herhangi bir edebi tür (roman, öykü, biyografi, hatıra, otobiyografi, tiyatro) okur musunuz?
- a. Evet
 - b. Hayır
 - c. Bazen
33. Alternatif bir okuma olarak sosyal bilimler dışında bilim kitapları okur musunuz?
- a. Evet, sıkça
 - b. Bazen
 - c. Hayır
34. Toplumsal konuları/sorunları işleyen kitaplar okur musunuz?
- a. Evet
 - b. Bazen
 - c. Hayır
35. Belli bir konu üzerine okuduğunuz herhangi bir kitaptan sonra, o konu ile ilgili fikrinizin değıştiğı olur mu?
- a. Evet
 - b. Bazen
 - c. Hayır
36. Kitap okumada çeşitliliğin insanı açık fikirli yaptığını düşünüyor musunuz?
- a. Evet
 - b. Kısmen
 - c. Hayır
37. Bir kitabı okuyup bitirdikten sonra ne hissedersiniz?
- a. Olayları yaşamış gibi hissediyorum
 - b. Ders çıkarıyorum
 - c. Hiçbir şey hissetmiyorum
 - d. Diğer
38. Sizce kitap okumanın insana kazandırdıkları nedir?
- a. Kelime hazinemiz genişler
 - b. Hayal dünyamız gelişir
 - c. Kültür seviyemiz artar
 - d. Anlama kabiliyetimiz artar
 - e. Bilgi düzeyimiz artar
 - f. Diğer

Anketimiz burada bitmiştir. Katıldığınız için çok teşekkür ederim. Eklemek istediğiniz herhangi bir husus varsa okunaklı şekilde aşağıya yazabilirsiniz:

.....

.....

.....

.....

.....

EK 2.

Tablo 34. Katılımcıların Doğum Yerlerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Sayı (N)	Yüzde (%)
Marmara Bölgesi	42	28,6
Karadeniz Bölgesi	26	17,7
Doğu Anadolu Bölgesi	23	15,6
İç Anadolu Bölgesi	13	8,8
Ege Bölgesi	20	13,6
Akdeniz Bölgesi	6	4,1
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	17	11,6
Toplam	147	100,0

Doğum yerlerinin bölgelere göre dağılımını gösteren tabloda Marmara Bölgesinden olanlar %28,6 ile 42, Karadeniz Bölgesi'nden %17,7 ile 26 öğrenci; Doğu Anadolu Bölgesinden %15 ile 23 katılımcıyı oluşturmaktadır. İç Anadolu Bölgesinden %8,8 ile 13; Ege Bölgesinden %13,6 ile 20 öğrenci; Akdeniz'den ise %4,1 ile 6 öğrenci ve son olarak da Güneydoğu Anadolu Bölgesinden %11,6 ile 17 öğrenciden meydana gelmektedir.

Tablo 35. Katılımcıların Kardeş Sayısına Göre Dağılımı (Katılımcı Hariç)

Kardeş Sayısı	Sayı (N)	Yüzde (%)
1 Kardeş	39	26,5
2 Kardeş	44	29,9
3 Kardeş	21	14,3
4 Kardeş	13	8,8
4'ten Fazla Kardeş	22	15,0
Hiç	8	5,4
Toplam	147	100,0

Tabloda görüldüğü üzere, katılımcı öğrencilerden bir kardeşli olanları %26,5'la 39 kişi; iki kardeşli olanlar %29,9'la 44 kişi; üç kardeşli olanlar %14,3'le 21 kişi; dört kardeşli olanlar %8,8'le 13 kişidir. Bunlara ek olarak kardeş sayısı dörtten fazla olanlar %15,0 oranla 22 katılımcıdan; hiç kardeşi olmayanlar da %5,4'le 8 katılımcıdan oluşmaktadır.

Tablo 36. Katılımcıların Anne-Baba Mesleğine Göre Dağılımı

Anne Mesleği	Sayı (N)	Yüzde (%)
Boş	1	0,7
Çiftçi	3	2,0
Ev hanımı	126	85,7
İşçi	3	2,0
Memur	7	4,8
Serbest	5	3,4
Emekli	2	1,4
Toplam	147	100,0
Baba Mesleği	Sayı (N)	Yüzde (%)
Boş	2	1,4
Çiftçi	16	10,9
Emekli	31	21,1
İşçi	15	10,2
İşsiz	4	2,7
Serbest	53	36,1
Memur	24	16,3
Mühendis	1	0,7
Mimar	1	0,7
Toplam	147	100,0

Tabloda görüldüğü üzere anne mesleği sorusuna bir kişi cevap vermemiştir. Diğerleri ise şöyle cevap vermişlerdir; annesi av hanımı olanlar %85,7 ile 126; emekli olanlar %2,0 ile 3; çiftçi olanlar %2,0 ile 3; işçi olanlar %2,0 ile 3; memur olanlar %4,8 ile 7; serbest meslek elemanı ise %3,4 ile 5 kişidir. Bu durumda çoğunluğu 126 sayısı ile ev hanımları oluşturmaktadır.

Baba mesleğine verilen cevaplardan iki tanesi boş bırakılmıştır. Cevap veren katılımcıların babalarından çiftçi olanlar %10,9 ile 16 kişi; emekliler %21,1 ile 31; işçi %10,2 ile 15 kişi; memur %16,3 ile 24 kişi, mimar %0,7 ile 1; mühendis %0,7 ile 1; serbest çalışan %36,1 ile 53 kişidir. Bu soruyu 4 kişi işsiz olarak cevaplamıştır ve bunlar toplamın %2,7'sini oluşturmaktadırlar. Katılımcıların büyük çoğunluğu bu soruya serbest meslek erbabı olarak cevap vermiştir. İkinci sırayı emekli, üçüncü sırayı da memur cevabı oluşturmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Şeniz Aslan, Selçuk Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi almıştır. Daha sonra Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde Sosyoloji eğitimi tamamlamıştır. 2016'da, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Sosyal Hizmet Bölümünde yüksek lisans öğrenimine başlamış olup işbu tez çalışmasını Haziran 2018'de tamamlamıştır.

